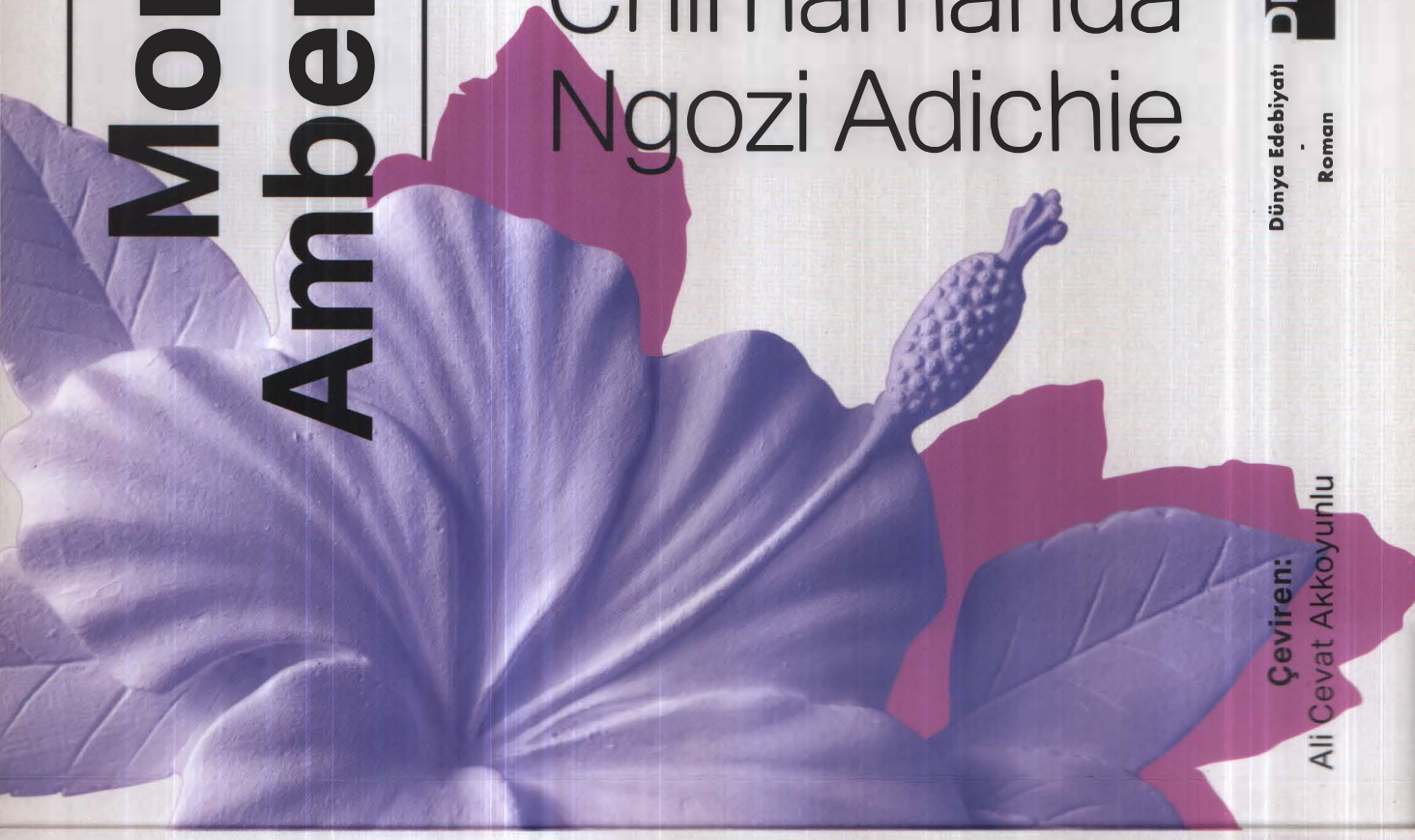
Mor Amber

Chimamanda Ngozi Adichie

Dünya Edebiyatı
·
Roman

DK

Çeviren:
Ali Cevat Akkoyunlu

Mor Amber Chimamanda Ngozi Adichie

DK

Chimamanda Ngozi Adichie, 1977'de Nijerya'da dünyaya geldi. 2003'te yayımlanan *Mor Amber* romanı 28 dile çevrildi, çoksatanlar listesinde yer aldı. Romanlarıyla çok sayıda saygın edebiyat ödülünü alan Adichie, 2012'de yaptığı "Hepimiz Feminist Olmalıyız" başlıklı TEDx konuşmasıyla gündem yarattı. *Feminist Manifesto* adlı kitabı tüm dünyada büyük ilgi gördü. Adichie, günümüzün saygın edebiyatçıları ve kamuoyunu etkileyen feminist aktivistleri arasında yer alıyor.

DOĞAN KİTAP TARAFINDAN YAYIMLANAN DİĞER KİTABI

Feminist Manifesto

MOR AMBER

Orijinal adı: Purple Hibiscus
© Chimamanda Ngozi Adichie, 2003
Kitabın orijinal ilk baskısı, ABD'de Purple Hibuscus adıyla yapılmıştır.
Workman Publishing Company, Inc.'in alt markası Algonquin Books of Chapel Hill aracılığıyla yayımlanmıştır.
Yazan: Chimamanda Ngozi Adichie
İngilizce aslından çeviren: Ali Cevat Akkoyunlu

Türkçe yayın hakları: © Doğan Egmont Yayıncılık ve Yapımcılık Tic. A.Ş.
1. baskı / Mart 2006
3. Baskı / Mayıs 2019 / ISBN 978-605-09-6101-0
Her 2000 adet bir baskı olarak kabul edilmektedir.
Sertifika no: 11940

Kapak tasarımı: Geray Gençer
Baskı: Ana Basın Yayın Gıda İnş. San. Tic. A.Ş.
B.O.S.B Mermerciler Sanayi Sitesi 10. cad. No. 15 Beylikdüzü - İSTANBUL
Tel. (212) 422 79 29
Sertifika No: 20699

Doğan Egmont Yayıncılık ve Yapımcılık Tic. A.Ş.
19 Mayıs Cad. Golden Plaza No. 3, Kat 10, 34360 Şişli - İSTANBUL
Tel. (212) 373 77 00 / Faks (212) 355 83 16
www.dogankitap.com.tr / editor@dogankitap.com.tr / satis@dogankitap.com.tr

Mor Amber

Chimamanda Ngozi Adichie

Çeviren: Ali Cevat Akkoyunlu

DK DOĞAN KİTAP

Profesör James Nwoye Adichie
ve
Bayan Grace İfeoma Adichie'ye
Annem babam, kahramanlarım, *ndi o ga-adili mma.*

Tanrıları parçalamak

Hurma Pazarı

Baba'nın, Komünyon'a katılmayan erkek kardeşim Jaja'ya, odanın ta öbür ucundan dua kitabını fırlatıp etajerin üzerindeki heykelcikleri tuzla buz etmesiyle evdeki işler çığrından çıktı. Kiliseden yeni dönmüştük. Anne üzerini değiştirmek için üst kata çıkmadan önce hâlâ kutsal suyun ıslaklığını taşıyan palmiye yapraklarını masanın üzerine yerleştirmişti. Daha sonra, palmiye yapraklarını bel vermiş istavrozlar gibi birbirine düğümleyecek ve duvara, altın çerçeveli aile fotoğrafımızın yanına asacaktı. Büyük Perhiz'e kadar duvarda kalacak yaprakları daha sonra kiliseye götürecek ve küllenmesi için yakacaktık. Bütün dindarlar gibi uzun ve gri bir entari giyen Baba, her yıl kül dağıtımına yardım ederdi. "Külden geldin, küle gideceksin" cümlesini bütün sözcüklerin hakkını vererek tekrarlarken, külle kaplı başparmağıyla insanların alnına kusursuz bir istavroz çizmek istediğinden, onun önündeki kuyruk daha yavaş ilerlerdi.

Baba, Komünyon sırasında hep en ön sırada, ortadaki koridorun hemen kenarında oturur, Anne, Jaja ve ben de yanına sıralanırdık. İlk takdis edilen o olurdu. Çoğu kişi, takdis edilmek için, yanında insan boyunda sarışın bir Bakire Meryem'in dikildiği mermer mihrabın önünde diz çökmezken, Baba her seferinde dizlerinin üzerine çökerdi. Gözlerini, yüzünü buruşturacak kadar güçlü yumar, sonra da dilini olabildiğince uzatmaya çalışırdı. Ardından, oturduğu yerde ardına yaslanır, cemaatin Pe-

der Benedict'in öğrettiği gibi, ellerini birleştirip bir çay tabağını yanlarından tutar gibi uzatarak mihraba doğru yaklaşmasını izlerdi. Peder Benedict'in St. Agnes'e gelmesinden bu yana yedi yıl geçmesine rağmen, insanlar ondan bahsederken hâlâ "yeni rahibimiz" diyorlardı. Beyaz olmasa, belki böyle demeyeceklerdi. Hâlâ yeni görünüyordu. Yedi Nijerya harmattanının* taşıdığı şiddetli sıcak bile yüzünün konsantre süt ve guanabana yeşili renklerini karartamamıştı. Ve o İngiliz burnu da hâlâ ince ve küçüktü; Enugu'ya ilk geldiğinde, yeterince hava soluyamayacağını düşünüp bizi endişelendiren burun, hiç değişmemişti. Peder Benedict, amentü ile duanın sadece Latince okunması gibi, kilisede birçok şey değiştirmişti: İgbo** dili kabul edilemezdi. Öte yandan, ayinin ciddiyetine bir halel getirmemek için, el çırpmalar da olabildiğince azaltılacaktı. Yine de, iane toplanırken, şarkıların İgbo dilinde söylenmesine ses çıkarmıyordu; bunlara "yerli şarkıları" diyor, "yerli" derken de dümdüz dudaklarını baş aşağı çevrilmiş bir U harfi gibi, köşelerinden aşağıya büküyordu. Peder Benedict vaazları sırasında papadan, Baba'dan ve İsa Peygamber'den söz ederdi; hem de bu sırayla. Baba'dan İncil'e örnek vermek için yararlanıyordu. "Işığımızla insanların yolunu aydınlattığımız zaman, İsa'nın Kudüs'e Muzaffer Girişi'ni yansıtıyoruz" dedi Hurma Pazarı'nda.*** O gün, "Eugene Kardeş'e bakın. Bu ülkenin diğer ululari gibi davranarak, darbeden sonra evinde oturup, hükümetin işlerini bozmaması için, hiçbir şey yapmamayı yeğleyebilirdi. Ama hayır, gazetenin reklam gelirlerinin azalması tehlikesini göze alıp, gerçeği söylemek için *Standard*'ı kullandı. Eugene Kardeş sesini özgürlük için yükseltti. İçimizde gerçek uğruna ayağa kalkan kaç kişi var? Kaçımız Muzaffer Giriş'i yansıtıyoruz?"

* Bazı mevsimlerde Afrika'nın Büyük Okyanus kıyılarında esen toz yüklü rüzgâr. (ç.n.)

** Güneydoğu Nijerya'nın en büyük etnik grubu ve bu grubun konuştuğu dil. (ç.n.)

*** Paskalya'dan önceki pazar günü. (yay.n.)

Cemaat, "Evet, Tanrı onu korusun" ya da "Amin" dedi, ama mantar gibi biten Pentekostalist kiliselere benzememek için, alçak sesle; ardından da dikkatle, sessizce dinlediler. Sanki onlar da kulak kesilmiş gibi, bebekler bile ağlamayı kestiler. Bazı pazar günleri, Peder Benedict, Petrus ianesine ya da St. Vincent de Paul'e en büyük bağışı Baba'nın yaptığı gibi, zaten bildikleri şeyleri anlatırken bile, cemaat dikkatle dinlerdi. Baba'nın, Komünyon şarabının saklandığı kartonların veya saygıdeğer hemşirelerin manastırda kutsal ekmeği pişirdikleri yeni fırınların ya da Peder Benedict'in St. Agnes Hastanesi'nde, ölmek üzere olanlara kutsal yağ sürdüğü yeni ek binanın parasını verdiğini anlattığında da... Ve ben dizlerimi birbirine bastırır, yüzümü ifadesiz tutmaya, gururumu göstermemeye çalışarak Jaja'nın yanında otururdum: Baba önemli olanın tevazu olduğunu söylerdi çünkü.

Baba ise, Uluslararası Af Örgütü'nün ona insan hakları ödülünü vermesinden sonra, hakkında yayımlanan uzun makalede kullanılan fotoğrafındaki gibi bomboş bir ifade takınırdı. Gazetede kendinden söz edilmesine izin verdiği tek olay buydu. Gazetesinin editörü Ade Coker bu makaleyi yayımlamakta ısrar etmiş, Baba'nın fazla mütevazı olduğunu, oysa bunu çoktan hak ettiğini belirtmişti. Jaja'yla bunu Anne'den duyduk; Baba bize böyle şeyleri hiç anlatmazdı. Yüzündeki o bomboş ifade, Peder Benedict'in vaazı sona erene, sıra Komünyon'a gelene dek öyle kalırdı. Baba kutsal şarap ile ekmeği aldıktan sona arkasına yaslanıp cemaatin mihraba yürümesini izler, ayinden sonra da Peder Benedict'e şu ya da bu kişinin iki pazar üst üste kiliseye gelmediğini, endişeyle anlatırdı. Her seferinde o kişiyi arayıp, sürüye geri dönmesini sağlaması için Peder Benedict'i yüreklendirirdi; ölümcül bir günah dışında hiçbir şey bir insanı iki pazar arka arkaya Komünyon'a gelmekten alıkoymamalıydı.

İşte Jaja'nın mihraba doğru yürümediğini gördüğümüz ve

her şeyin değiştiği o Hurma Pazarı'nda eve geldiğimizde Baba elindeki deri kaplı dua kitabını, kitaptan taşan kırmızı ve yeşil şeritleriyle birlikte yemek masasının üzerine fırlattı. Masa camdandı, hem de kalın camdan. Masa sarsıldı, onunla birlikte üzerindeki palmiye yaprakları da.

"Jaja Komünyon'a gelmedin" dedi Baba sakince, neredeyse soru sorar gibi.

Jaja sanki onunla konuşacakmış gibi, gözlerini masanın üzerindeki dua kitabına dikti. "Gofret'in kokusu bana kötü geliyor."

Gözlerimi açıp, Jaja'ya diktim. Kafasında bir tahta gevşemiş olabilir miydi? Baba mayasız ekmeğe kutsal ekmek dememizi isterdi; çünkü kutsal ekmek, İsa Peygamber'in vücudunun özünü, kutsallığını kapsamaya en çok yaklaşan tanımdı. "Gofret" ise çok dünyeviydi; Baba'nın fabrikalarının ürettiği, insanların çocuklarına bisküviden daha iyi bir şey yedirmek için aldığı bir yiyecekti: çikolatalısı, muzlusu vardı.

"Ve rahip ağzıma dokununca, midem bulanıyor" dedi Jaja. Ona baktığımın, şaşkın gözlerimle ağzını kapatması için yalvardığımın farkındaydı, ama beni görmezden geldi.

"O, Efendimizin vücudu." Baba'nın sesi alçaktı, çok alçak. Her yanı kaplayan, uçları cerahatli isilik lekeleriyle dolu yüzü daha şimdiden şiş görünüyor, gittikçe de şişiyordu. "Efendimizin etini yemekten vazgeçemezsin. Bunun ölüm demek olduğunu biliyorsun."

"Öyleyse, ölürüm." Korku Jaja'nın gözlerini kömür katranına boyamıştı, ama artık Baba'nın yüzüne bakıyordu. "O zaman ölürüm, Baba."

Baba sanki hiç kimsenin inanmayacağı bir şeyin yüksek tavandan düştüğünü kanıtlamak istercesine hızla çevresine bakındı. Dua kitabını alıp odanın öbür ucuna, Jaja'ya doğru fırlattı. Kitap Jaja'nın uzağından geçti, ama Anne'nin sık sık parlattığı etajere isabet etti. Üst rafını çatlattı, çeşitli pozlar

almış, parmak boyundaki bej balerin heykelciklerini yere devirip, üzerlerine düştü. Daha doğrusu, parçalarının üzerine düştü. Ve kilise yılının her üç döneminin bütün dualarını içeren deri kaplı o dev kitap, orada kalıverdi.

Jaja yerinden kıpırdamadı. Baba durduğu yerde sallandı. Kapının eşiğinde durup, onlara baktım. Tavandaki pervane durmaksızın daireler çiziyor, ona bağlı ampuller de birbirine değip şıngırdıyordu. Sonra, lastik terliklerini mermer zeminde şaklatarak Anne geldi. Payetli ve kabarık kollu pazar elbisesini çıkarmıştı. Şimdi artık üzerinde açık renkli şalı ile hemen her gün giydiği o beyaz tişört vardı. Baba'yla birlikte katıldıkları dini bir törenin anısını taşıyan tişörtün göğüs kısmında TANRI SEVGİDİR yazısı okunuyordu. Yerdeki heykelcik parçalarına baktı, sonra diz çöktü ve çıplak elleriyle toplamaya başladı.

Sessizliği bozan tek şey, durgun havayı doğrayan tavan pervanesinin kanat sesleriydi. Geniş yemek odamız daha da geniş bir oturma odasına açılmasına rağmen, soluk alamadığımı hissediyordum. Üzerinde Büyükbaba'nın çerçeveli fotoğraflarının asılı olduğu kirli beyaz duvarlar daralıyor, üzerime geliyordu. Cam yemek masası bile bana doğru hareketlenmeye başlamıştı.

Anne bana, *"Nne, ngwa.* Git, üstünü değiş" dedi; İgbo dilindeki kelimeler alçak sesle söylenmiş ve sakinleştirici olmalarına rağmen beni ürpertti. Anne duraksamadan, aynı nefeste Baba'ya, "Çayın soğuyacak"; Jaja'ya da, "Gel bana yardım et, *biko*" dedi.

Baba masanın başında kaldı, kenarları pembe çiçek işlemeli porselen takımın fincanlarından birine çay koydu. Her zaman yaptığı gibi, Jaja'ya ve bana birer yudum almamızı söylemesini bekledim. Sevdiğiniz küçük şeyleri sevdiğiniz insanlarla paylaştığınız için, "sevgi yudumu" derdi buna. "Gel bir sevgi yudumu al" derdi ve önce hep Jaja giderdi. Ardın-

dan ben fincanı iki elimle tutar, bir yudum çay almak için dudaklarıma götürürdüm. Çay hep fazla sıcak olur, dudaklarımı yakardı ve eğer öğle yemeğinde biberli bir yemek varsa dilim acırdı. Yine de, dilimi yaktığımda, Baba'nın sevgisinin beni dağladığını bildiğim için bunu pek önemsemezdim. Oysa Baba, "Gel bir sevgi yudumu al" demedi; ben fincanı dudaklarına götürüşünü izlerken, hiçbir şey söylemedi.

Jaja Anne'nin yanına diz çöktü, kilise bültenini bir faraş gibi büktü ve içine kırık bir seramik parçası koydu. "Dikkat et anne, yoksa bu parçalar parmaklarını keser" dedi.

Düş görmediğimden emin olmak için, siyah kilise eşarbımın altındaki örgülerimden birini çektim. Jaja ile Anne, sanki biraz önce olanları bilmiyormuş gibi, nasıl böylesine normal hareket edebiliyorlardı? Ve Baba, Jaja sanki ona cevap vermemiş gibi, çayını nasıl bu kadar sakin içebiliyordu? Usulca döndüm, kırmızı pazar elbisemi değiştirmek için üst kata çıktım.

Elbisemi değiştirdikten sonra, yatak odamın penceresinin yanına oturdum; anakardium ağacı öylesine yakındı ki, gümüş rengi sineklik olmasa, elimi uzatıp bir yaprak koparabilirdim. Çan biçimindeki taneler tembelce sallanıyor, gelen vızıltılı arılar da penceremin teline çarpıyorlardı. Baba'nın öğleden sonra uykusu için merdivenlerden çıktığını duydum. Gözlerimi yumdum, Jaja'yı çağırmasını, Jaja'nın Baba'nın odasına gitmesini sessizce bekledim. Ama sessiz ve uzun dakikalardan sonra gözlerimi açtım ve dışarı bakmak için alnımı pencerenin panjuruna dayadım. Avlumuz *atilogu** dansı yapacak yüz kişiyi barındıracak, her dansçının alışıldık perendesini atıp, kendini öteki dansçının omzunda bulmasına izin verecek kadar genişti. Tepeleri kıvrım kıvrım elektrik telleriyle kaplı bahçe duvarı öylesine yüksekti ki, sokaktan geçen otomobilleri göremiyordum. Yağmur mevsiminin başındaydık ve duvarların di-

* Nijeryalıların geleneksel dansı. (yay.n.)

bine dikilmiş hintyasemini ağaçları daha şimdiden çiçeklerinin iç bayıltıcı tatlı kokusuyla avluyu dolduruyordu. Bir açık büfe masası gibi dümdüz tıraşlanmış bir dizi mor begonvil bu budaklı ağaçları otomobil yolundan ayırıyordu. Evin daha yakınında, titrek amber demetleri sanki yaprak değiş tokuşu yapmak istercesine uzanmış, birbirlerine değiyordu. Mor bitkiler tomurcuklarını uzatmaya başlamış, ama kırmızı olanların çiçekleri hâlâ dökülmemişti. Anne'nin kilise sunağını süslemek için onları ne sıklıkta kestiği ya da park edilmiş otomobillerine yürüyen konukların kopardıkları miktar düşünülürse, bu mor amberler çok çabuk çiçek açıyor olmalıydı.

Çiçekleri asıl koparanlar, Anne'nin dua grubu üyeleriydi: Bir keresinde, kadının birinin kopardığı çiçeği kulağının arkasına iliştirdiğini penceremden açıkça görmüştüm. Bir süre önce gelen siyah ceketli iki hükümet memuru bile, giderken amberlere uzanmıştı. Resmi plakalı Federal Hükümet'e ait bir pikapla gelip, arabayı amber çalılarının yakınına park ettiler. Fazla kalmadılar zaten. Daha sonra Jaja, Baba'ya rüşvet vermeye geldiklerini, pikabın dolar dolu olduğunu söylemişti. Jaja'nın konuşulanları doğru duyup duymadığından emin değilim. Ama bugün bile, bunu düşündüğüm olur. Deste deste yabancı para dolu bir pikap düşler, bütün bu parayı bir sürü karton kutuya mı, yoksa buzdolabımızın getirildiği gibi, büyük tek bir koliye mi doldurduklarını merak ederim.

Anne odama geldiğinde, hâlâ pencerenin yanındaydım. Her pazar öğle yemeğinden sonra, Sisi'ye çorbaya biraz daha palmiye yağı katmasını, hindistancevizli pilava biraz daha az köri eklemesini söyledikten sonra, Baba şekerlemesini yaparken, gelip saçlarımı örerdi. Mutfak kapısının yanındaki bir koltuğa oturur, ben de yere çöker, kafamı bacaklarının arasına yerleştirirdim. Mutfak ferah ve pencereleri her zaman açık olmasına rağmen, yine de baharat kokuları saçıma sinerdi; örgülerimden birini burnuma götürdüğümde,

egusi çorbasının,* *utazi*** ve körinin kokusunu alırdım. Oysa Anne beni aşağıya çağırmak için, elinde tarakların ve saç yağlarının bulunduğu çantayla gelmemişti odama. Onun yerine, "Yemek hazır, *nne*" dedi.

"Baba, heykelciklerini kırdığı için üzgünüm" demek istedim ama, kelimeler ağzımdan, "Heykelciklerin kırıldığı için üzgünüm, anne" olarak çıktı.

Çabucak başını sallayarak onayladı, sonra heykelciklerin önemli olmadığını anlatmak için başını iki yana salladı. Oysa, önemliydiler. Yıllar önce, daha bir şey anlayamadığım zamanlarda, odalarından sanki bir şeyle kapıya çarpılıyormuş gibi sesler duyduğum her seferinde onları neden parlattığını merak ederdim. Lastik terlikleri merdivenlerde hiç ses çıkarmazdı, ama yemek odasının kapısının açıldığını duyduğumda, aşağıya indiğini anlardım. Peşinden gider, onu elinde sabunlu suya batırılmış bir bulaşık beziyle, etajerin yanında bulurdum. Her balerin heykelciğiyle yaklaşık on beş dakika uğraşırdı. Yüzünde hiç gözyaşı olmazdı. Daha iki hafta önce, şişmiş gözleri fazla olgun avokadolara özgü koyu mor renkte olduğu halde, heykelcikleri parlatıp yerleştirmişti.

"Saçını yemekten sonra örerim" dedi, odadan çıkmaya hazırlanırken.

"Peki, anne."

Peşinden aşağıya indim. Bir bacağı diğerinden hafifçe kısaymış gibi belli belirsiz aksıyor, bu yürüyüşüyle olduğundan da kısa görünüyordu. Zarif bir S harfi çizerek dönen merdivenin ortasındayken, holde bekleyen Jaja'yı gördüm. Öğle yemeğinden önce bir şeyler okumak için odasına giderdi, ama bu kez üst kata çıkmamış, tüm bu süreyi mutfakta, Anne ile Sisi'nin yanında geçirmişti.

* Palmiye yağı, tavuk, ıspanak ve domatesle yapılan, Batı Afrika'ya özgü bir tür kavun çorbası. (yay.n.)

** Biber çorbasını tatlandırmak amacıyla kullanılan acı, soluk yeşil yapraklar. (yay.n.)

Nasıl olduğunu sormama gerek yoktu, yine de *"Ke kwanu?"* dedim. Yüzüne bakmam yeterliydi. On yedi yaşının yüzünde çizgiler vardı; zikzaklar halinde alnını kaplayan, gerginliğin koyulaştırdığı bir sürü çizgi. Yemek odasına girmemizden hemen önce uzanıp, elini kısa bir süre de olsa sıktım. Baba ve Anne çoktan oturmuş, Baba Sisi'nin getirdiği tasta elini yıkıyordu. Jaja'yla birlikte karşısına oturmamızı bekleyip, şükran duasına başladı. Yirmi dakika boyunca, yiyecekleri kutsaması için Tanrı'ya yakardı. Daha sonra, bizler, "Bizim için dua et" nakaratıyla cevap verirken, Kutsal Bakire'ye çeşitli isimlerle seslendi. En sevdiği lakap, Nijerya Halkının Kalkanı, Hanımımız idi. Bu adı kendi uydurmuştu. "Eğer herkes bu adı kullansa" diyordu bize, "o zaman Nijerya bir çocuğun sarsak ayakları üzerinde dikilmeye çalışan koca bir adam gibi sendelemezdi."

Öğle yemeğinde *fufu** ve *onugbu* çorbası vardı. *Fufu* yumuşak ve kabarıktı. Sisi iyi *fufu* yapardı: yerelmasını kuvvetle döver, hamura su damlaları katarken, yanakları havanelinin tak tak tak seslerine uygun olarak gerilirdi. Haşlanmış sığır parçaları, kuru balık ve yeşil *onugbu* yaprağından yapılan çorba, yoğun olmuştu. Sessizce yedik. Önümdeki *fufu*'yu parmaklarımla küçük toplar gibi yuvarlayıp, balık parçalarını kepçelemek için çorbaya banarak ağzıma götürdüm. Çorbanın güzel olduğundan emindim, ama tadını almadım, daha doğrusu alamadım. Dilim kâğıt gibiydi.

"Tuzu ver, lütfen" dedi Baba.

Aynı anda hepimiz birden tuzu aradık. Jaja ve ben kristal tuzluğa aynı anda uzandık, parmaklarım onunkilere hafifçe dokundu, sonra o elini çekti. Tuzluğu Baba'ya verdim. Sessizlik daha da uzadı.

"Anakardium suyunu bugün getirdiler" dedi Anne sonunda. "Tadı güzel. İyi satacağından eminim."

* Karbonhidratlı besinlerin kaynatılarak büyük bir havanda dövülmesiyle yapılan geleneksel bir Afrika yemeği. (yay.n.)

"Kıza söyle de getirsin" dedi Baba.

Anne tavandan şeffaf bir telle masanın üzerine sarkıtılmış zile basınca, Sisi göründü.

"Evet, Hanımefendi?"

"Fabrikadan gönderdikleri içecekten iki şişe getir."

"Peki, Hanımefendi."

Sadece Anne'nin biraz daha konuşmasını sağlamak, bu sayede *fufu*'sunu çeşitli biçimlere sokan Jaja'nın asabi hareketlerini gözlerden saklamak için, Sisi'nin "Hangi şişeler, Hanımefendi?" ya da, "Şişeler nerede, Hanımefendi?" gibi sorular sormasını isterdim. Sisi kısa zamanda dönüp, şişeleri Baba'nın yanına bıraktı. Baba'nın fabrikalarının ürettiği diğer her şey gibi –gofretler, kremalı bisküviler, şişelenmiş meyve suları ve kurutulmuş muz dilimleri– bunların üzerinde de aynı soluk etiketler vardı. Baba herkese sarı meyve suyundan doldurdu. Hemen bardağıma uzanıp, bir yudum içtim. Tadı fazla sulu gibiydi. Yine de heyecanlı görünmek istiyordum, eğer tadının ne kadar güzel olduğundan bahsedersem, belki de Baba, Jaja'yı cezalandırmadığını unuturdu.

"Çok güzel, baba" dedim.

Baba şerbeti şişkin yanakları arasında döndürdü. "Evet, evet."

"Taze anakardium çekirdeği tadında" dedi Anne.

Jaja'ya, "Sen de bir şeyler söyle, lütfen" demek istiyordum. Artık onun da bir şeyler söylemesi, konuşmalara katılması, Baba'nın yeni ürününü övmesi gerekiyordu. Fabrikalarında çalışanlardan biri bize bir numune getirdiğinde, hep böyle yapardık.

"Sanki beyaz şarap gibi" diye ekledi Anne. Gergindi, gergin olduğunu görüyordum; bunu, taze anakardium çekirdeğinin tadının beyaz şaraba uzaktan yakından benzememesinden değil, sesinin her zamankinden daha alçak olmasından anladım. "Beyaz şarap" diye tekrarladı Anne, tadını daha iyi

çıkarabilmek istercesine, gözlerini yumup. "Meyveli beyaz şarap" diye tekrarladı.

"Evet" dedim. Bir *fufu* topağı parmaklarımın arasından kayıp, çorbanın içine düştü.

Baba gözlerini Jaja'ya dikmişti. "Jaja, bizimle aynı içeceği paylaşmadın mı, *gbo?* Söyleyecek bir sözün yok mu?" dedi, tümüyle İgbo dilinde. Bu kötüye işaretti. Hemen hiç İgbo dilinde konuşmazdı ve Jaja ile ben evde Anne'yle İgbo dilinde konuşmamıza rağmen, başkalarının yanında bunu kullanmamızı istemezdi. "Başkalarının yanında uygar görünmeliyiz" derdi, "onun için de İngilizce konuşmalıyız." Baba'nın ablası, İfeoma Hala, bir keresinde Baba'nın kusursuz bir sömürge ürünü olduğundan söz etmişti. Baba hakkındaki bu düşüncesini yumuşaklıkla, hoşgörüyle, sanki bu olanlar Baba'nın suçu değilmiş gibi, sanki ağır bir sıtmaya yakalandığı için saçma sapan şeyler haykıran birinden bahsedermiş gibi söylemişti.

"Söyleyecek bir şeyin yok mu?" diye yeniden sordu Baba.

"Mba, söyleyecek hiçbir şeyim yok" diye cevap verdi Jaja.

"Ne?" Baba'nın gözlerini saklayan bir gölge vardı, Jaja'nın gözlerinde de görülen bir gölge. Dehşet, Jaja'nın gözünden çıkıp, Baba'nın gözüne oturmuştu.

"Söyleyecek bir şeyim yok" dedi Jaja.

Anne, "Meyve suyu güzel olmuş" diye söze girişecek oldu.

Jaja iskemlesini itti. "Teşekkürler Tanrım. Teşekkürler baba. Teşekkürler anne."

Ona bakmak için döndüm. En azından şükranlarını doğru biçimde, her yemekten sonra yaptığımız gibi sunuyordu. Ama aynı zamanda da, asla yapmadığımız bir şey yapıyordu: Baba'nın yemekten sonra dua okumasını beklemeden sofradan kalkıyordu.

"Jaja!" dedi Baba. Gölge büyüdü, Baba'nın gözlerinin akını kapladı. Jaja elinde tabağıyla, yemek odasından çıkmak üze-

reydi. Baba kalkmaya davrandı, ama sonra iskemlesine çöküp kaldı. Yanakları, bir buldoğunki gibi sarktı.

Bardağıma uzanıp, şerbete baktım; sidik gibi, sulu ve sarıydı. Hepsini bir seferde gırtlağımdan aşağı boşalttım. Yapacak başka bir şey düşünemiyordum. Hayatımda buna benzer bir şey olmamıştı, hiç olmamıştı. Bahçe duvarları yıkılacak, hintyasemini ağaçlarını ezecekti. Gök kubbe üzerimize çökecekti. Parlak mermer zemini kaplayan İran halıları küçülecekti. Bir şeyler olacaktı. Ama olan tek şey, meyve suyunun boğazıma kaçmasıydı. Öksürmekten vücudum sarsıldı. Baba ile Anne yetişti. Baba sırtıma vururken Anne omuzlarımı ovuyor ve, *"O zugo"* diyordu, "öksürmeyi kes."

O akşam, yatakta kalıp yemeği ailemle yemedim. Öksürüğüm artmış, yanaklarım elimin tersini yakmaya başlamıştı. Kafamın içinde binlerce canavar yakartop oynuyor, ama birbirlerine top yerine deri kaplı bir dua kitabı fırlatıyorlardı. Baba odama geldi; yatağımın kenarına oturup yanaklarımı okşayarak başka bir şeye ihtiyacım olup olmadığını sorarken yatağın kenarı çöktü. Anne bana *ofe nsala** yapmaya başlamıştı bile. "Hayır" dedim ve uzunca bir süre el ele oturduk. Baba hep gürültüyle soluk alıp verirdi, oysa şimdi, soluksuz kalmış gibi zorlanıyor, ben ise neler düşündüğünü, kafasındaki bir şeylerden kaçıp kaçmadığını merak ediyordum. Suratının her santimini kaplayan isilik lekelerini görmemek için yüzüne bakmadım; oysa o lekeler o kadar çoktu ki ve o denli eşit yayılıyordu ki, yüzü şişmiş gibi görünüyordu.

Anne biraz sonra bana biraz *ofe nsala* getirdi, ama kokulu çorba midemi bulandırmaktan başka bir işe yaramadı. Banyoya gidip kustuktan sonra, Anne'ye Jaja'nın nerede olduğunu sordum. Öğle yemeğinden beri gelip beni yoklamamıştı.

"Odasında. Yemeğe de inmedi." Saçlarımı okşuyordu; sa-

* Yayınbalığını et suyunda kaynatarak yapılan Batı Afrika çorbası. (yay.n.)

çımı okşamaktan, kafamın farklı yerlerinden çıkan, birleşip bir arada duran örgülerimin kökünü aramaktan hoşlanırdı. Gelecek haftaya kadar saçımı örmeyecekti. Saçım fazlasıyla gürdü; Anne tarar taramaz, yine yoğun bir çalı gibi sertleşiyordu. Saçımı şimdi taramaya çalışmak, kafamın içindeki canavarları azgınlaştırmaktan öteye geçmeyecekti.

"Heykelciklerin yenisini alacak mısın?" diye sordum. Koltukaltlarına sürdüğü tebeşirimsi deodorantın kokusunu duyabiliyordum. Alnında kısa süre önce oluşan pürüzlü yara izinin dışında kusursuz yüzünde ifade yoktu.

"Kpa" dedi. "Almayacağım."

Belki de Anne bundan böyle heykelciklere ihtiyacı kalmadığını, Baba dua kitabını Jaja'ya attığında sadece heykelciklerin değil, her şeyin yıkıldığını anlamıştı. Bunu ancak şimdi görüyor ve düşünmeden yapamıyordum.

Anne gittikten sonra, geçmişi, Jaja'yla birlikte Anne'yle dudaklarımızdan çok ruhlarımızla konuştuğumuz yılları düşündüm. Nsukka'ya kadar. Her şey Nsukka'yla başlamıştı: İfeoma Hala'nın Nsukka'daki dairesinin verandasının yanındaki küçük bahçesi sessizliği kaldırmaya başlamıştı. Jaja'nın meydan okuması şimdi bana İfeoma Hala'nın denemek için diktiği mor amberleri hatırlatıyordu: ender bulunan, mis kokan bir özgürlük. Darbeden sonra, Hükümet Meydanı'nda, ellerinde yeşil yapraklar sallayan kalabalıkların şarkısını söylediklerinden farklı bir özgürlük. Yaşanacak bir özgürlük.

Oysa anılarım Nsukka'yla başlamıyordu. Anılarım çok öncesine, ön bahçemizdeki amberlerin parlak kırmızı olduğu günlere dayanıyordu.

Ruhlarımızla konuşmak

Hurma Pazarı'ndan önce

Annem koltuğunun altında okul üniformalarımla odama girdiğinde, çalışma masasının başındaydım. Okul kıyafetlerimi yatağımın üzerine bıraktı.

Giysileri, sabah kurusunlar diye astığım arka bahçeden getirmişti. Sisi öteki bütün elbiselerimizle ilgilenirken, Jaja'yla okul üniformalarımızı kendimiz yıkardık. Renklerin akıp akmayacağını görmek için, sabunlu suya önce hep kumaşın küçük bir yerini batırırdık, aslında renklerin akmayacağını biliyorduk. Ama Baba'nın üniforma yıkamaya ayırdığı yarım saatin her dakikasını kullanmanın peşindeydik.

"Teşekkür ederim, Anne, birazdan gidip alacaktım" dedim, elbiseleri katlamak için ayağa kalkarken. Yaşlı bir insanın sizin angaryalarınızı yüklenmesi doğru değildi, ama Anne bunlara hiç aldırmıyordu; zaten aldırmadığı o kadar çok şey vardı ki.

"Yağmur serpiştirecek" dedi. "Üniformaların ıslanmasını istemedim." Eliyle üniformamı, kuşağı daha koyu olan, baldırlarımı göstermeyecek kadar uzun gri eteği okşadı. *"Nne"* dedi, "bir kardeşin olacak."

Yüzüne baktım. Yatağımın üzerinde, dizlerini birbirine yapıştırmış oturuyordu. "Bir bebeğin mi olacak?"

"Evet." Hâlâ eteğimi okşayarak gülümsedi.

"Ne zaman?"

"Ekimde. Dün, doktoruma görünmek için Park Caddesi'ne gittim."

"Tanrı'ya şükürler olsun." Bu Jaja'nın hep söylediği, iyi bir şey olduğunda Baba'nın söylememizi istediği bir şeydi.

"Evet." Anne neredeyse gönülsüzce eteğimi okşamayı bıraktı. "Tanrı lütufkârdır. Senin doğumundan sonra düşük yaptığımda, köylüler aralarında fısıldaşmaya başlamış. *Umunna*'mızın* üyeleri, başka bir kadından çocuk yapması için Baba'ya temsilci bile göndermişler. Köylülerden çoğunun bu işe razı kızları vardı, üstelik çoğu da üniversite mezunuydu. Bay Ezebdu'nun ikinci karısının yaptığı gibi, Baba'ya bir sürü erkek çocuk doğurup, bizleri evden sürüp atabilirlerdi. Oysa Baba benimle kaldı, bizimle kaldı." Genelde, bir seferde bu kadar çok şey söylemezdi. Bir kuşun yediği yem gibi, küçük miktarlarda konuşurdu.

"Evet" dedim. Başka bir kadından daha fazla erkek çocuk sahibi olmayı yeğlemediği için Baba övgüye layıktı tabii; ikinci bir kadınla evlenmek istemediği için de. Baba elbette farklıydı. Anne'nin onu ne Bay Ezebdu'yla ne de bir başkasıyla kıyaslamasını isterdim, böylesi Baba'yı alçaltıyor, lekeliyordu.

"Birinin döl yatağımı *ogwu*'yla bağladığını bile söylediler." Anne başını sallayıp, kehanetlere inanan insanlardan bahsettiğinde ya da akrabaları bir büyücüye gitmesini önerdiklerinde veya insanlar gelişmelerini durdurmak için kapılarının eşiğine gömülmüş, beze sarılı saç perçemleri ve hayvan kemikleri bulduklarını anlattıklarında, yüzünü kaplayan o hoşgörüyle gülümsedi. "Tanrı'nın yaptıklarını hâlâ anlayamıyorlar."

"Evet" dedim. Kat yerlerinin üst üste gelmesine dikkat ederek, üniformaları özenle kaldırdım. "Tanrı'nın yaptıkları anlaşılmaz." Neredeyse altı yıl önceki düşükten beri hamile kalmak istediğini bilmiyordum. Baba'yla onu, paylaştıkları o yatakta, alışıldık büyük boydan da geniş, ısmarlama yatakta bir arada düşünemiyordum. Aralarındaki sevgiye gelince, on-

* Afrika'da çekirdek ailelerden oluşan, sosyal, politik, dini ya da ekonomik gruplar. (yay.n.)

ları ayinde barış işareti yaparken ya da ellerini birleştirdikten sonra Baba onu kollarında tutarken görüyordum sadece.

"Okul iyi miydi?" diye sordu Anne ayaklanırken. Daha önce de sormuştu.

"Evet."

"Sisi'yle hemşireler için *moi-moi* pişiriyoruz. Birazdan burada olurlar" dedi Anne merdivenlere yönelmeden önce. Peşinden yürüyüp, katlanmış üniformalarımı holdeki masanın üzerine bıraktım. Sisi üniformalarımızı oradan alıp ütüleyecekti.

Mucizevi Madalyonun Hanımefendisi dua grubunun üyeleri hemşireler biraz sonra geldiler; güçlü el çırpmalarla eşlik ettikleri İgbo şarkıları üst katta yankılandı. Yarım saat boyunca dua edip şarkı söyleyecekler, ardından da Anne kapının açık olmasına rağmen belli belirsiz duyulan alçak sesiyle, "onlar için bir şeyler hazırladığını" söyleyecekti. Sisi *moi-moi*, *jollof* pilavı* ve kızarmış tavuk dolu tabakları getirmeye başlayınca da kadınlar Anne'yi iyilikle paylayacaklardı. "Hemşire Beatrice, nedir bu? Bunu neden yaptın? Öteki hemşirelerin evinde sunulan *anara* yeterli değil mi? Gerçekten, bu zahmete girmemeliydin." Ardından tiz bir ses, "Tanrı'ya şükürler olsun!" diye bağıracak, ikinci kelimeyi olabildiğince uzatacaktı. Ötekilerden gelen "Tanrı'ya şükür" cevabı odamın duvarlarında, oturma odasının cam süslerinde yankılanacaktı. Ondan sonra dua edecekler, Hemşire Beatrice'in cömertliğini ödüllendirmesi ve sahip olduğu birçok nimete yenilerini eklemesi için Tanrı'ya yakaracaklardı. Ardından da tabaklara sürülen çatal ve kaşıkların şakır şukur sesleri evi kaplayacaktı. Gelenler ne kadar kalabalık olursa olsun, Anne asla plastik çatal bıçak kullanmazdı.

Yemek dualarına henüz başlamışlardı ki, Jaja'nın koşarak merdivenlerden çıktığını duydum. Baba evde olmadığından,

* Nijeryalılara özgü, pirinç, domates, soğan, tuz ve kırmızıbiberle yapılan pilav. (yay.n.)

önce benim odama geleceğini biliyordum. Baba evdeyken, Jaja üstünü değiştirmek için önce kendi odasına giderdi.

"Ke Kwanu?" diye sordum, odama girdiğini görünce. Okul üniformasının yani mavi şortu ile sol göğsünde St. Nicholas rozetinin parıldadığı beyaz gömleğinin önünde ve arkasında hâlâ ütü izleri görülüyordu. Geçen yıl en düzenli üçüncü sınıf öğrencisi seçilmiş, Baba onu öylesine sıkı kucaklamıştı ki, Jaja belinin kırıldığını sanmıştı.

"İyi." Masamın yanında durmuş, önümde açık olan *Teknolojiye Giriş* kitabını dalgınca karıştırıyordu. "Ne yedin?"

"Garri."

Keşke öğlenleri yine birlikte yiyebilsek, dedi Jaja gözleriyle.

"Bence de" dedim, yüksek sesle.

Daha önceleri, şoförümüz Kevin gelip beni Lekesiz Yüreğin Kızları okulundan alır, sonra da Jaja'yı bulmak için St. Nicholas'a giderdik. Eve geldiğimizde, öğle yemeğimi birlikte yerdik. Şimdiyse, Jaja St. Nicholas'taki yetenekli öğrenci programına katıldığından beri, okuldan sonra ek dersler alıyordu. Baba benimkini değil, kendi programını değiştirmiş, Jaja'yla birlikte yiyebilmek için beklemem imkânsız olmuştu. Jaja eve geldiğinde, yemeğimi yemiş, öğleden sonra uykusunu uyumuş, ders çalışmaya başlamış oluyordum.

Jaja yine de her öğlen ne yediğimi biliyordu. Mutfak duvarında, Anne'nin ayda iki kez değiştirdiği mönümüz asılıydı. Yine de, laf olsun diye soruyordu. Bunu sık sık yapar, birbirimize cevaplarını bildiğimiz sorular sorardık. Belki de cevaplarını bilmediğimiz öteki soruları sormamak için yapıyorduk bunu.

"Yapacak üç ödevim var" dedi Jaja, odadan çıkmak için arkasını dönerken.

"Anne hamile" dedim.

Jaja geri gelip, yatağımın kenarına oturdu. "Kendisi mi söyledi?"

"Evet. Ekimde doğuracakmış."

Jaja gözlerini bir süre yumduktan sonra açtı. "Bebeği koruyacağız; o oğlana biz bakacağız."

Jaja'nın Baba'dan koruyacağız demek istediğini biliyordum ama bebeği korumak hakkında hiçbir şey söylemedim. "Erkek olacağını nereden çıkarıyorsun?" diye sordum.

"İçimde öyle bir his var. Sence?"

"Bilmiyorum."

Jaja öğle yemeği için aşağıya gitmeden önce, bir süre yatağımın kenarında oturdu; ders kitabımı kenara ittim, kafamı kaldırıp karşımdaki duvara tutturulmuş günlük programıma baktım. Beyaz kâğıdın tepesine *Kambili* yazılmıştı; tıpkı Jaja'nın odasında, çalışma masasının üzerindeki programda *Jaja* yazılı olduğu gibi. Baba'nın yeni bebek, yani küçük erkek kardeşim için ne zaman bir program hazırlayacağını düşündüm; programı bebek doğar doğmaz mı çizecekti, yoksa emekleyene kadar bekleyecek miydi? Baba düzenden hoşlanıyordu. Bu, programlarından da belliydi; siyah mürekkeple özenle çizdiği, haftayı günlere bölen, ders saatini öğleden sonra uykusundan, öğleden sonra uykusunu aile saatinden, aile saatini yemekten, yemeği duadan, duayı uykudan ayıran çizgilerden belliydi. Programları sık sık gözden geçirirdi. Okula gittiğimiz dönemde, hafta sonlarında bile öğleden sonra uykusu için daha az, ders çalışmak için daha çok zamanımız olurdu. Tatile gittiğimizde ise, aileye ayrılan süre biraz azalır, buna karşılık gazete okumaya, satranç ya da monopoli oynamaya, radyo dinlemeye daha çok zaman tanınırdı.

Darbe, ertesi cumartesi günü, aile saati sırasında oldu. Baba Jaja'yı daha henüz mat etmişken radyodan askeri müzik duyuldu, melodinin görkeminden hepimiz yaptıklarımıza ara verip, kulak kesildik. Belirli bir Hausa aksanıyla konuşan bir general, darbe yapıldığını ve artık yeni bir hükümeti-

miz olduğunu açıkladı. Yeni devlet başkanımızın kim olduğu kısa zamanda ilan edilecekti.

Baba satranç tahtasını kenara çekti, çalışma odasındaki telefona gitmeden önce bizden özür diledi. Jaja, Anne ve ben sessizce geri gelmesini bekledik. Gazetenin editörü Ade Coker'ı muhtemelen darbeyi nasıl yorumlamasını istediğini söylemek için aradığını biliyordum. Geri döndüğünde Sisi'nin uzun bardaklarda getirdiği mango suyundan içip, darbeyi konuştuk. Baba üzgün görünüyordu; dikdörtgen dudakları sarkmıştı sanki. Darbenin yeni darbelere neden olduğunu söylüyor, altmışlı yıllarda, Nijerya'dan ayrılıp İngiltere'ye okumaya gitmesinden hemen sonra patlayan, iç savaşa yol açan kanlı darbeleri anlatıyordu. Darbeler hep bir kısır döngü yaratıyordu. Askerler hem devirecek güçleri olduğundan hem de iktidar sarhoşluğuna yakalandıklarından hep birbirini devirirlerdi.

Baba'nın anlattıklarına göre, siyasetçiler de yolsuzluğa batmışlardı tabii; *Standard,* öğretmen maaşları için, yol yapımı için ayrılan paraları yabancı banka hesaplarına yatıran bakanlar hakkında bir sürü öykü yayımlamıştı. Oysa biz Nijeryalıların ihtiyaç duyduğu, askerler tarafından yönetilmek değil, demokrasinin yenilenmesiydi. *Yenilenmiş Demokrasi.* Baba'nın söylediği şekilde, insana oldukça önemli geliyordu; hoş, Baba'nın söylediği her şey önemli gelirdi. Konuşurken arkasına dayanmayı, sanki havada bir şeyler arıyormuş gibi yukarı bakmayı seviyordu. Ben ise dudaklarına, dudaklarının hareketlerine odaklanıp, bazen kendimi unutur, orada sonsuza dek kalmak, Baba'nın sesini, anlattığı önemli şeyleri dinlemek isterdim. İçindeki beyaz etleri gösteren bir hindistancevizi gibi yüzü aydınlanarak gülümsediğinde de aynı şeyi hissederdim.

Darbeden sonraki gün, St. Agnes'teki akşam takdisi için yola çıkmadan önce, oturma odasında gazeteleri okuyorduk;

gazeteci, Baba'nın talimatı uyarınca her sabah önemli gazetelerden dörder nüsha getirirdi. Önce *Standard*'ı okuduk. Sadece *Standard* bir yorum yayımlamış, yeni askeri yönetimi hızla demokrasiye dönmeye çağırmıştı. Baba, *Nigeria Today*'deki makalelerden birini yüksek sesle okudu: Yazar, politikacılar denetimden çıktığı, ekonomi de altüst olduğu için, gerçekten de askeri bir cumhurbaşkanının zamanının geldiğini iddia ediyordu.

"*Standard* böylesi bir saçmalığı yayımlamazdı" dedi Baba gazeteyi bırakırken. "Hele adama 'cumhurbaşkanı' demek, asla."

"'Cumhurbaşkanı' seçilmişliği çağrıştırıyor" dedi Jaja. "Doğru terim, 'devlet başkanı' olmalıydı."

Baba gülümseyince, "Bunu Jaja'dan önce söylemeyi isterdim" diye düşündüm.

Anne, "*Standard*'daki başyazı iyi olmuş" dedi.

"Ade konunun en iyilerinden biridir" dedi Baba öylesine bir gururla. Başka bir gazeteyi tarıyordu. "'Nöbet Değişikliği.' Ne başlık ama. Hepsi korkuyor. Askerler hiç rüşvet almayacaklarmış gibi, sivil hükümetin ne kadar kokuşmuş olduğunu yazıyorlar. Bu ülke batıyor, hızla batıyor."

Baba'nın söylediğim şeyden hoşlanacağını düşünerek, "Tanrı bizi kurtarır" dedim.

"Evet, evet" diye onayladı Baba. Sonra uzanıp elimi tutunca, sanki ağzım şeker doluymuş gibi oldum.

Sonraki haftalar boyu, aile saatinde okuduğumuz gazeteler daha farklı, daha itaatkârdı. *Standard* da farklıydı; her zamankinden daha tenkitçi, daha sorgulayıcıydı. Okula gidiş bile eskisi gibi değildi. Darbeyi izleyen hafta boyunca, Kevin her sabah kopardığı yeşil ağaç dallarını, Hükümet Meydanı'ndaki göstericiler geçişimizi engellemesin diye arabaya, plakanın üzerine tutturuyordu. Yeşil dallar "dayanışma" demekti. Bizimkiler göstericilerin dalları gibi parlak değildi hiç, ama bazen yanlarından geçerken onlara katılıp, arabaların yolunu keserek, "Özgürlük" diye bağırmanın nasıl bir his olduğunu merak ediyordum.

Daha sonraki haftalarda, Kevin Ogui Caddesi boyunca ilerlerken, pazaryerinin yakınındaki barikatın başında dolaşan, uzun tüfeklerini okşayan askerleri görmeye başladık. Bazı arabaları durdurup içlerini arıyorlardı. Bir keresinde, Peugeot 504'ünün yanına diz çökmüş, ellerini havaya kaldırmış bir adam gördüm.

Evde hiçbir şey değişmemişti. Jaja ve ben hâlâ programımıza göre hareket ediyor, hâlâ birbirimize cevabını bildiğimiz sorular soruyorduk. Değişen tek şey, Anne'nin karnıydı: Usulca ve belli belirsiz şişmeye başlamıştı. Karnı başlangıçta havası inmiş bir futbol topunu andırırken, Hamsin Yortusu'nun pazar günü, kiliseye giderken kullandığı kırmızı ve altın işlemeli şalını, bunun şalının düğümü ya da fazladan

bir kumaş olmadığını belli edecek kadar kaldırmıştı. Mihrap da Anne'nin eteğiyle aynı kırmızıyla süslenmişti. Kırmızı, Hamsin'in rengidir. Konuk rahip, ayini kendine çok kısa gelen kırmızı bir cüppeyle yönetti. Çok gençti, İncil'i okurken sık sık başını kaldırıyor, delici kahverengi gözlerini cemaate dikiyordu. Duayı bitirince, İncil'i usulca öptü. Bunu başkası yapsa daha dramatik olabilirdi, ama onun öpmesi hiç de öyle görünmedi. Gerçek gibiydi. Rahipliğe yeni kabul edildiğini, bir kiliseye atanmayı beklediğini anlattı bize. Onun ve Peder Benedict'in ortak bir yakın dostu vardı; Peder Benedict kendisinden kilisemizi ziyaret edip, ayini yönetmesini isteyince, çok memnun olmuştu. Ne var ki, buz kalıplarını andıran cilalanmış basamaklarıyla St. Agnes'teki mihrabımızın ne kadar güzel olduğunu söylememişti. Ya da bunun Enugu'daki, hatta belki bütün Nijerya'daki en güzel mihrap olduğunu da. Daha önceki konuk rahiplerin yaptığı gibi, Tanrı'nın varlığının St. Agnes'te daha da belirgin olduğuna, yerden tavana kadar yükselen vitraylardaki rengârenk aziz tasvirlerinin Tanrı'nın gitmesini engellediğine de değinmedi. Ve vaazının ortalarına doğru bir İgbo şarkısı söylemeye başladı: *"Bunie ya enu..."*

Cemaat hep birlikte derin bir soluk aldı, bazıları iç geçirdi, kimilerinin ağzı ise kocaman bir O gibi açıldı. Onlar Peder Benedict'in gösterişsiz vaazlarına ve tekdüze sesine alışmışlardı. Yavaşça şarkıya katıldılar. Baba'nın dudaklarını büzdüğünü gördüm. Jaja ile benim şarkıya katılıp katılmadığımızı görmek için yan yan baktı, her ikimizin de dudaklarının mühürlü olduğunu görünce başını onaylar gibi salladı.

Ayinden sonra, Baba'nın etrafındaki kalabalıkla el sıkışmasını beklerken, kilisenin kapısında durduk.

"Günaydın, Tanrı'ya şükredin" diyordu erkeklerle el sıkışmadan önce. Kadınları kucaklıyor, küçükleri okşuyor, bebeklerin yanaklarına dokunuyordu. Erkeklerden bazıları fısılda-

yarak bir şey söylediğinde, o da fısıltıyla cevap veriyor, ardından da adamlar ona teşekkür edip, yanından ayrılmadan önce elini ellerinin arasına alarak sıkıyorlardı. Baba sonunda selamlaşmasını bitirdi, kilisenin az önce ağızdaki dişler gibi otomobil dolu olan, ama arada boşalan avlusuna, arabamıza doğru yürüdük.

"Her yerde mantar gibi bitiveren şu Pentekostalist kiliselerinin tanrıtanımaz önderiymiş gibi, vaazında şarkı söyleyen şu genç rahip... Onun gibiler kiliseye dertten başka bir şey getirmez. Onun için dua etmeyi unutmamamız gerek" dedi Baba, Mercedes'in kapısının kilidini açıp, dua kitabını ve kilise bültenini koltuğa koyduktan sonra kilise konutuna dönerken. Her ayinden sonra Peder Benedict'e uğrar, onu ziyaret ederdik.

"Bırak da arabada kalıp bekleyeyim, *biko*" dedi Anne Mercedes'e yaslanarak. "Gırtlağımda sanki kusacakmışım gibi bir his var."

Baba ona bakmak için döndü. Nefesimi tuttum. Uzun bir zaman geçmiş gibiydi, ama birkaç saniye de olabilirdi.

"Arabada kalmak istediğinden emin misin?" diye sordu Baba.

Anne önüne bakıyordu; ya şalının çözülmesini önlemek ya da ekmek ve çaydan oluşan kahvaltısını aşağıda tutmak için olacak, ellerini karnının üzerinde kavuşturmuştu. "Kendimi iyi hissetmiyorum" gibi bir şeyler mırıldandı.

"Sana arabada kalmak isteyip istemediğini sordum."

Anne başını kaldırdı. "Sizinle geleyim. O kadar da kötü değil aslında."

Baba'nın ifadesi değişmedi. Anne'nin yanına gelmesini bekledi, sonra dönüp rahibin konutuna doğru yürümeye başladı. Jaja'yla birlikte peşlerinden gittik. Yürürken, Anne'yi izliyordum. O zamana kadar, bu denli bitkin göründüğünü fark etmemiştim. Genellikle yerfıstığı macunu gibi pürüz-

süz olan kahverengi cildi, sanki bütün suyu boşaltılmış, harmattan toprağı gibi çatlamış, kül rengine bürünmüştü. Jaja benimle gözleriyle konuştu: *Ya kusarsa, o zaman ne olacak?* Anne'nin içine kusabilmesi, Peder Benedict'in evini kirletmemesi için elbisemin kenarlarını kaldıracaktım.

Ev, sanki mimar buranın bir kilise değil de konut olduğunun farkına iş işten geçtikten sonra varmış gibiydi. Yemek bölümüne geçişteki kemer mihrap girişini andırıyor, krem rengi telefonun konulduğu küçük girinti, Kutsal Ayin'e hazır gibi duruyordu. Oturma odasının ötesindeki minicik çalışma odası da ayin giysileriyle, kutsal şarap kâseleriyle ve kutsal kitaplarla tıka basa dolu bir depo olabilirdi.

"Eugene Kardeş" dedi Peder Benedict. Solgun yüzünde, Baba'yı görünce bir tebessüm belirdi. Masanın başına oturmuş, bir şeyler yiyordu. Masasının üzerinde öğle yemeğine uygun yerelması haşlaması, onun yanında da, sanki sabah kahvaltısı içinmiş gibi, bir tabak sahanda yumurta vardı. Ona katılmamızı istedi. Baba bizim adımıza teşekkür etti, sonra masanın yanına yaklaşıp, alçak sesle bir şeyler söyledi.

"Sen nasılsın, Beatrice?" dedi Peder Benedict, oturma odasındaki Anne'nin duyabilmesi için sesini yükselterek. "Pek iyi görünmüyorsun."

"İyiyim, Peder. Havadan dolayı her zamanki alerjilerim işte. Harmattan ile yağmur mevsiminin karşılaşmasından."

"Kambili ve Jaja, ayinden zevk alıyorsunuz, demek?"

"Evet, Peder." Jaja'yla aynı anda cevap vermiştik.

Biraz sonra, her zamanki ziyaretlerimizden daha kısa kalıp Peder Benedict'in yanından ayrıldık. Baba arabadayken hiçbir şey söylemedi, sadece dişlerini gıcırdatıyormuş gibi oynattı ağzını. Hep birlikte sessizce oturduk, arabanın kasetçalarından "Ave Maria"yı dinledik. Eve vardığımızda, Sisi, Baba'nın çay takımını, kulpu işlemeli porselen fincanı çıkarmıştı. Baba dua kitabı ile kilise bültenini yemek masasının üze-

rine bırakıp oturdu. Anne onun etrafında dolaşıp duruyordu.

Şimdiye kadar Baba'nın çayını hiç koymamış olmasına rağmen, "Bırak da çayını koyayım" dedi.

Baba onu görmezden gelip, çayını kendi doldurdu, sonra da Jaja'ya ve bana gelip birer yudum almamızı söyledi. Jaja bir yudum içti, fincanı tabağın üzerine bıraktı. Baba fincanı alıp bana uzattı. Fincanı iki elle tuttum, şekerli ve sütlü Lipton çaydan bir yudum alıp, tabağın üzerine bıraktım.

"Teşekkür ederim, Baba" dedim, sevginin dilimi yaktığını hissederken.

Sonra Jaja, Anne ve ben üst kata çıkıp kıyafetlerimizi değiştirdik. Basamaklardaki adımlarımız, tıpkı pazar günlerimiz gibi ölçülü ve sessizdi: öğle yemeğini yiyebilmemiz için, Baba'nın şekerlemesinin bitmesini beklemenin sessizliği; Baba'nın okuyup üzerinde düşünmemiz için bize bir metin ya da kilisenin eski kurucularının birinin kitabını vermesinin sessizliği; akşam tespihinin sessizliği; sonra takdis için kiliseye gitmenin sessizliği... Pazar günlerindeki aile saatimiz bile sakindi, dinlenme gününe uygun olarak satranç oynanmaz, gazete haberleri yorumlanmazdı.

"Bakarsın Sisi bugün kendi başına yemek pişirmeyi becerir" dedi Jaja döner merdivenin tepesine vardığımızda. "Yemekten önce biraz dinlenmelisin, anne."

Anne bir şey söylemek üzereyken durdu, elini ağzına götürdü, sonra da odasına koştu. Odama gitmeden önce, gırtlağından gelen boğuk kusma homurtularını duydum.

Yemekte *jollof* pilavı, kemikleri gevrekleşene kadar kızartılmış, yumruk büyüklüğünde *azu* ve *ngwo-ngwo** vardı. *Ngwo-ngwo*'nun büyük kısmını, kaşığını büyük cam kâsedeki baharatlı çorbaya daldırarak Baba yedi. Masanın üzerinde, yağmur mevsiminin ortasındaki lacivert bulutlar gibi, sadece dışarıdaki *ochiri* kuşlarının ötüşünün bozduğu ağır bir ses-

* Keçi bağırsağı, yürek, ciğer, sebze, soğan ve biberle yapılan Nijerya'ya özgü bir yemek. (yay.n.)

sizlik asılıydı. Her yıl, ilk yağmurlardan önce gelir ve yuvalarını yemek odasının hemen dışındaki avokado ağacına yaparlardı. Bazen Jaja'yla yere düşmüş kuş yuvaları bulurduk; birbirine dolanmış ince dallardan, kuru otlardan ve Anne'nin saçımı örerken kullandığı, kuşların arka bahçedeki çöp tenekesinden aldıkları iplik parçalarından yapılmış yuvalar.

Yemeği önce ben bitirdim. "Teşekkürler Tanrım. Teşekkürler baba. Teşekkürler anne." Dua edebilmek için, herkesin yemeğini bitirmesini kollarımı kavuşturarak bekledim. Kimsenin yüzüne bakmadım; bütün dikkatimi Büyükbaba'nın karşı duvardaki fotoğrafına verdim.

Baba duaya başladığında, sesi her zamankinden çok titriyordu. Önce yiyecekler için dua etti, ardından iradesini engellemeye çalışanları, kendi bencil isteklerini her şeyin önüne geçirip, ayinden sonra hizmetkârını ziyaret etmekten kaçınanları bağışlaması için Tanrı'ya yakardı. Anne'nin "Amin'i" tüm odada yankılandı.

Öğle yemeğinden sonra odama çıktım; aile saatinde hastalara kutsal yağ sürmenin İncil'deki kökenleri konusunda konuşma yapacağım için Yakub'un Mektubu'nun beşinci babını okurken, sesleri duydum. Anne ile Baba'nın yatak odasının el oyması kapısının ardından hızlı ve şiddetli gümbürtüler geliyordu. Kapının sıkıştığını, Baba'nın da açmaya çalıştığını düşündüm. Eğer bunu bütün gücümle düşünürsem, doğru çıkardı. Yere oturdum, gözlerimi yumdum ve saymaya başladım. Saymak, olanların fazla uzun sürmemesini, çok kötü görünmemesini sağlıyordu. Bazen, ben daha yirmiye gelmeden bitiyordu. Bu kez, ben on dokuzdayken sesler kesildi. Kapının açıldığını duydum. Baba'nın merdivendeki adımları her zamankinden dağa ağır, daha tereddütlüydü.

Ben odamdan çıkarken, Jaja da kapıda göründü. Sahanlıkta durup, Baba'nın inmesini izledik. Anne'yi omzunda tıp-

kı fabrikasının işçilerinin Seme sınırında toptan aldıkları pirinç çuvalları gibi taşıyordu. Yemek odasının kapısını açtı. Ardından ön kapının açıldığını, sonra da bekçimiz Adamu'ya bir şeyler söylediğini duyduk.

"Yerde kan lekesi var" dedi Jaja. "Banyodan fırçayı getireyim."

Sanki biri ta aşağı kata kadar dibi delik kırmızı bir suluboya tenekesi taşımış gibi, merdiven boyunca uzayıp giden kan lekelerini sildik. Jaja fırçaladı, ben kuruttum.

Anne o gece eve dönmedi, Jaja'yla yemeğimizi yalnız yedik. Anne'den bahsetmedik. Uyuşturucu kaçakçılığı yaptıkları için iki gün önce halkın gözü önünde kurşuna dizilen üç adamı konuştuk. Jaja okulda, bazı çocukların bu konudan söz ettiklerini duymuş. Televizyonda gösterilmiş. Adamlar direklere bağlanmış ve kurşunlar durduktan sonra bile vücutları titremeye devam ediyormuş. Jaja'ya, sınıfımdaki bir kızın söylediklerini anlattım: Annesi, başka insanların öldürülmesini görmek istemediğini, infaz alanına toplanan kalabalığın aklından zoru olduğunu söyleyerek televizyonu kapatmış.

Jaja yemekten sonra şükran duasını okudu, ardından da Anne için kısa bir dua okuduk. Baba eve döndüğünde, odalarımıza çekilmiş, programımıza uygun olarak ders çalışıyorduk. Odama girdiği sırada *Ortaokul İkinci Sınıflar İçin Tarıma Giriş* kitabımın iç kapağına hamile çöp adamlar çiziyordum. Baba, şişmiş ve kızarmış gözleriyle daha genç, daha savunmasız görünüyordu.

"Anne yarın dönecek, aşağı yukarı senin okuldan geldiğin saatlerde" dedi. "İyi olacak."

"Evet, baba." Yüzüne bakmak yerine, gözlerimi kitaplara çevirdim.

"Ayağa kalk" dedi. Ayağa kalkınca bana sarıldı, kendine

öylesine güçlü bastırdı ki, yumuşak göğsünün altında yüreğinin vuruşlarını duydum.

Anne eve ertesi gün, öğleden sonra döndü. Kevin, Anne'yi, genellikle bizi okula götürüp getirmekte kullandığı, sağ ön kapısında fabrikanın arması olan Peugeot 505 ile getirdi. Jaja'yla birlikte ön kapının önünde, birbirimize omuzlarımız değecek kadar yakın bekledik, Anne daha kapıya uzanmadan, gidip otomobilin kapısını açtık.

"Umu m" dedi bize sarılarak. "Çocuklarım." Üzerinde, önünde TANRI SEVGİDİR yazılı tişört vardı yine. Yeşil şalı göğsünde her zamankinden aşağıya bağlanmış, tembelce bir çabayla yandan üstünkörü düğümlenmişti. Kentte yolun kenarındaki çöplüklerde dolaşan, kirli, yırtık bez torbalarda hayatlarından parçalar sürükleyen delilerinki gibi bomboş bakıyordu.

"Bir kaza oldu, bebek gitti" dedi.

Biraz gerileyip, karnına baktım. Hâlâ büyüktü, hâlâ yumuşak bir kavisle şalını gerginleştiriyordu. Anne bebeğin gittiğinden emin miydi? Sisi geldiğinde, hâlâ Anne'nin karnına bakıyordum. Sisi'nin elmacıkkemikleri öylesine çıkıktı ki, yüzüne köşeli, ürkütücü bir görüntü veriyor, sanki sizinle eğleniyormuş, alay ediyormuş ama sebebini çıkaramıyormuşsunuz gibi oluyordu. "İyi akşamlar, Hanımefendi, *nnu*" dedi. "Yemeğinizi şimdi mi, yoksa yıkandıktan sonra mı yiyeceksiniz?"

"Ha?" Anne bir an için Sisi'nin ne söylediğini anlamamış gibi baktı. "Şimdi olmaz, Sisi, şimdi olmaz. Bana su ve bez getir."

Sisi plastik bir kova dolusu su ve bulaşık bezi getirene kadar, Anne oturma odasında, cam masanın başında, kendi kendine sarılarak bekledi. Etajerin ince camdan üç rafı vardı ve her rafta bej renkli balerin heykelcikleri dizilmişti. Anne, işe en aşağıdaki raftan, balerin heykelciklerini ve rafı si-

lip parlatarak başladı. Ona en yakın deri kanepeye, uzanıp şalını düzeltecek kadar yakınına oturdum.

"Nne, ders zamanınız. Odana çık" dedi.

"Burada kalmak istiyorum."

Elindeki bezle heykelciği, kibrit kadar bacağını havaya kaldırmış balerin figürünü usulca sildikten sonra, *"Nne,* git" dedi.

Üst kata çıktım, gözlerimi ders kitabıma diktim. Siyah yazılar karıştı, iç içe girdi, sonra parlak kırmızıya, taze kan kırmızısına döndü. Kan cıvıktı, Anne'yle benim gözlerimizden akıyordu. Sonra, akşam yemeğinde, Baba, Anne'nin bağışlanması için on altı farklı *novena** okuyacağımızı söyledi. Ve pazar günü, Noel'den bir ay önceki pazar günü, ayinden sonra kilisede kalıp, novenaları okumaya başladık. Peder Benedict üzerimize kutsal su serpti. Kutsal suyun birkaç damlası dudaklarıma gelince, dua boyunca bayat tuzluluğunu hissettim. Eğer Baba benim ya da Jaja'nın Aziz Yahuda'ya yakarışın on üçüncü tekrarında dalga geçtiğimizi hissederse, baştan başlamamızı isterdi. Hata yapmamak zorundaydık. Anne'nin neden bağışlanması gerektiğini düşünmedim, bunu düşünmeyi bile düşünmedim.

* Katolik inancında, birbirini izleyen dokuz gün boyunca okunan dualar dizisi. (ç.n.)

Ders kitabımdaki sözcükler her okuduğumda kana dönüşüyordu. İlk yarı sınavlarım yaklaştığında, ders tekrarlarına başladığımızda bile, kelimeler hâlâ bir anlam taşımıyordu.

Birinci sınavımdan birkaç gün önce, odamda oturmuş her bir sözcüğe teker teker odaklanmaya uğraşarak ders çalışırken kapının zili çaldı. Gelen Yewande Coker'dı, Baba'nın editörünün eşi. Ağlıyordu. Onu duyabiliyordum, çünkü odam oturma odasının hemen üstündeydi ve daha önce hiç bu kadar yüksek sesle ağlayan birini işitmemiştim.

"Götürdüler onu! Götürdüler onu!" diyordu, gırtlaktan gelen hıçkırıklar arasında.

"Yewande, Yewande" diyordu Baba, çok daha alçak sesle.

"Ne yapacağım, Efendim? Üç çocuğum var! Biri hâlâ meme emiyor! Onları tek başıma nasıl büyütürüm?" Kelimelerini güçlükle duyabiliyordum; açıkça duyduklarım ise gırtlağına takılı kalmış bir şeyin sesiydi. Ardından Baba, "Yewande, böyle konuşma" dedi. "Sana söz veriyorum, Ade iyi olacak. Ade iyi olacak."

Jaja'nın, odasından çıktığını duydum. Aşağı kata inecek, su içmek bahanesiyle mutfağa gider gibi yapacak, oturma odasının kapısında bir süre durup konuşmaları dinleyecekti. Yukarı geldiğinde, askerlerin Ade Coker'ı *Standard*'ın yazı işlerinden çıkarken tutukladıklarını anlattı. Sol ön kapısı açık arabası, yol kenarında terk edilmiş olarak bulunmuştu.

Gözlerimin önüne Ade Coker'ın otomobilinden sürüklenerek çıkarılışını, başka bir arabaya, belki de silahlarını pencerelerden uzatmış askerlerle dolu siyah bir steyşına tıkılışını getirdim. Ellerinin korkudan titreyişini, pantolonunda yayılan ıslak lekeyi canlandırdım.

Ade Coker'ın, birkaç gün önce, devlet başkanı ile eşinin ülke dışına eroin sevk etmek için insanlara nasıl para ödediğini anlatırken infaz edilen üç kişinin cezasını sorgulamakla kalmayıp, gerçek uyuşturucu baronlarının kim olduğunu araştıran *Standard*'ın baş sayfa haberi nedeniyle tutuklandığını biliyordum.

Jaja anahtar deliğinden baktığında Baba'yı, Yewande'nin elini tutmuş dua ederken, kadına da "Ona inananlardan hiç kimse umutsuz kalmayacak" duasını tekrar ettirirken gördüğünü söyledi.

Bir sonraki hafta sınavlara girerken, kendime söylediğim de bu cümleydi. Aynı cümleyi, okulun son günü, Kevin beni arabayla eve götürürken karnemi göğsüme sıkı sıkı bastırırken de yineledim. Saygıdeğer hemşireler karnelerimizi açık zarfta verirlerdi. Sınıfımın ikincisiydim. Açıkça yazılmıştı zaten: "2/25". Sınıf öğretmenim Hemşire Clara, "Kambili yaşının ötesinde akıllı, sakin ve sorumlu" diye yazmıştı. Okul müdiresi Rahibe Lucy ise, "Parlak ve itaatkâr bir öğrenci, gurur duyulacak bir çocuk" diyordu. Oysa Baba'nın gurur duymayacağını biliyordum. Bana ve Jaja'ya, Lekesiz Yüreğin Kızları'na ve St. Nicholas'a avuç dolusu parayı başka çocukların birinci gelmesi için vermediğini birçok kez tekrarlamıştı. Onun eğitimi için kimse para harcamamıştı, hele tanrıtanımaz babası, bizim Papa-Nnukwu'muz, hiç. Yine de, hep sınıf birincisi olmayı başarmıştı. Baba'yı gururlandırmak, en az onun kadar başarılı olmak istiyordum. Enseme dokunmasına, Tanrı'nın iradesini yerine getirdiğimi söylemesine, bana sıkıca sarılmasına ve çok şey verilenden çok şey beklendi-

ğini söylemesine, yüzünü aydınlatan, içimde bir şeyleri ısıtan o gülümsemesine ihtiyacım vardı. Oysa ikinci olmuştum, başarısızlığın lekesini taşıyordum.

Daha Kevin arabayı durdurmadan, Anne kapıyı açtı. Okulun son günü, İgbo dilinde övgü şarkıları söylemek, Jaja ile bana sarılmak ve karnelerimizi ellerinin arasına alıp okşamak için hep kapının yanında beklerdi. Evde yüksek sesle şarkı söylediği ender zamanlardı bunlar.

"O me mma, Chineke, o me mma..." Anne şarkısına başladı, onu selamladığımda da kesti.

"İyi günler, anne."

"Nne, sorun mu var? Yüzün gülmüyor." Geçmem için kenara çekildi.

"İkinci oldum."

Anne duraksadı. "İçeri gir ve yemek ye. Sisi hindistancevizi pilavı pişirdi."

Baba eve geldiğinde, çalışma masamda oturuyordum. Her ağır adımı kafamda bir çalkantı yaratarak merdivenleri tırmandı ve Jaja'nın odasına girdi. Her zamanki gibi birinci olmuştu, onun için Baba gururlanacak, Jaja'yı kucaklayacak, kolunu Jaja'nın omzuna dolayacaktı. Yine de Jaja'nın odasında biraz oyalandı; her dersin notuna teker teker baktığını, son dönemden beri herhangi bir dersin notunda bir ya da iki puanlık bir düşüş olup olmadığını incelediğini biliyordum. Bir şey mesaneme sıvı doldurunca, koşarak tuvalete girdim. Çıktığımda, Baba odamda beni bekliyordu.

"İyi akşamlar, baba, *nno.*"

"Okul iyi gitti mi?"

Hemen baştan öğrenmesi için ikinci olduğumu söylemek, başarısızlığımı itiraf etmek istedim, ama tam tersine, "Evet" deyip karnemi uzattım. Sanki karneyi açması yüzyıllar sürdü; okumasıysa daha da uzun. Beklerken, beceremeyeceğimi bile bile düzenli soluk almaya çalıştım.

"Kim birinci oldu?" dedi Baba, sonunda.

"Chinwe Jideze."

"Jideze mi? Geçen dönem ikinci olan kız mı?"

"Evet" dedim. Midemden sesler, karnımı içeri çektiğimde bile dinmeyen, bana çok gürültülü gelen, boş gümbürtüler geliyordu.

Babam karnemi bir süre daha inceledi, sonra, "Aşağıya, yemeğe gel" dedi.

Merdivenlerden, bacaklarım eklemsizmiş, uzun tahta şeritlerden yapılmış gibi indim. Baba eve yeni bisküviden örnekler getirmişti, yemeğe başlamadan önce yeşil paketi elden ele dolaştırdı. Bisküviyi ısırdım. "Çok güzel, baba."

Baba bir parça ısırıp çiğnedi, sonra Jaja'ya baktı.

"Taze bir tadı var" dedi Jaja.

"Çok lezzetli" dedi Anne.

"Tanrı'nın yardımıyla, iyi satacak" dedi Baba. "Gofretlerimiz piyasada birinci, bunlar da öyle olacak."

Konuştuğunda Baba'nın yüzüne bakamadım, bakamazdım. Haşlanmış yerelması ile biberli yeşillikler boğazımdan geçmek bilmiyor, anaokulunun girişinde annelerinin eline sarılan çocuklar gibi ağzıma yapışıyordu. Ağzımdakileri yutabilmek için bardaklar dolusu su içtim; Baba şükran duasına başladığında, karnım sudan şişmişti. Duasını bitirince, "Kambili, yukarıya gel" dedi.

Peşinden gittim. Kırmızı ipekli pijamalarının içinde basamakları tırmanırken, kalçaları kıvamında yapılmış peltemsi *akamu** gibi sallanıp titreşiyordu. Baba'nın yatak odasındaki krem rengi dekor her yıl değişirdi ama, bir nebze farklı bir krem rengine dönerdi. Bastığınızda ayağınızın gömüldüğü yumuşak halı sade krem rengiydi; perdelerin kenarında sadece küçük kahverengi işlemeler vardı; krem rengi deri koltuklar da birbirine yakın yerleştirilmişti, iki kişi özel

* Mısırla yapılan, Doğu Nijerya'ya özgü bir yemek. (yay.n.)

bir sohbet yapacakmış gibi. Bütün bu krem renkleri birbirine karışıp odayı daha büyük, sanki sonsuzmuş gibi gösteriyor, siz ise isteseniz de kaçamayacakmışsınız, çünkü kaçacak yer yokmuş duygusuna kapılıyordunuz. Küçükken, cenneti gözlerimde canlandırmak istediğimde hep Baba'nın odasını, odanın yumuşaklığını, kremliğini, sonsuzluğunu düşünürdüm. Dışarıda esip gürleyen harmattan fırtınaları, pencerenin tellerine mangolar fırlatır, elektrik tellerini birbirine vurup, portakal rengi parlak kıvılcımlar çıkartırken, Baba'nın kollarına sığınırdım. Baba beni dizlerinin üzerine oturtur ya da güven kokan krem rengi battaniyesine sarardı.

Bu sefer de yatağın kenarına, benzer bir battaniyenin üzerine oturdum. Terliklerimi çıkardım, ayaklarımı halıya gömdüm ve parmaklarımın rahatlaması için ayaklarımın öyle kalması gerektiğine karar verdim. En azından, vücudumun bir parçası güvende olacaktı.

"Kambili" dedi Baba derin derin soluklanarak, "bu dönem gerektiği kadar çabalamadın. Öyle olmasını istediğin için ikinci oldun." Gözleri üzüntülüydü. Derin ve üzüntülü. Yüzüne dokunmak, yanaklarını okşamak istiyordum. Gözlerinde hiçbir zaman öğrenemeyeceğim öyküler vardı.

O sırada telefon çaldı; Ade Coker'ın tutuklanmasından beri, telefon daha sık çalıyordu. Baba telefonu aldı, alçak sesle konuşmaya başladı. Gözlerini kaldırıp, eliyle gitmemi işaret edene kadar bekledim. Ertesi gün, karnemden bahsetmek ve nasıl cezalandırılacağıma karar vermek için beni çağırmadı; bir sonraki gün de. Kafasının Ade Coker'ın durumuyla mı meşgul olduğunu merak ediyordum, ancak bir hafta sonra, onu hapisten çıkardıktan sonra da karnem hakkında konuşmadı. Hoş, Baba, Ade Coker'ı hapisten çıkarmaktan da bahsetmemişti; sadece *Standard*'da köşe yazılarına yeniden başlayan editörün, özgürlükten bahseden, kaleminin doğruyu yazmaktan geri kalmayacağını, engellenemeyeceğini anlattığı

yazısını gördük. Yine de nerede tutulduğuna, kimler tarafından tutuklandığına ya da nasıl muamele gördüğüne değinmemişti. Yayımcısına teşekkür ettiği bir not vardı: *"Tanıdığım en cesur insan, bir dürüstlük abidesi."* Aile saati sırasında Anne'nin yanında, kanepede oturmuş, o satırı tekrar tekrar okuyordum, ardından gözlerimi yumduğumda içimde dev dalgaların kabardığını hissediyordum. Bu, Peder Benedict'in ayin sırasında Baba'dan söz ederken ya da aksırdıktan sonra duyduğum hisse benziyordu: temiz ve iç gıcıklayıcı.

"Tanrı'ya şükürler olsun, Ade güvende" dedi Anne, elini gazetenin üzerinde gezdirerek.

"Sırtında sigara söndürmüşler" dedi Baba kafasını sallayarak. "Sırtında o kadar çok sigara söndürmüşler ki."

"Bedelini ödeyecekler, ama bu dünyada değil, *mba*" dedi Anne. Baba ona bakıp gülümsememesine rağmen –gülümsemeyecek kadar üzgün görünüyordu– bunu Anne'den önce düşünüp söylemediğime hayıflandım. Baba'nın, Anne'nin böyle konuşmasından hoşlandığını biliyordum.

"Bundan sonra gazeteyi yeraltından yayımlayacağız" dedi Baba. "Başka türlüsü adamlarım için güvenli değil."

Gazetenin yeraltında yayımlanmasının, gazetenin gizli bir yerde basılacağı anlamına geldiğini biliyordum. Yine de Ade Coker ile diğerlerini, yerin altındaki bir büroda, karanlık ve rutubetli bir odadaki floresan lambanın altında, masalarının üzerine eğilmiş, gerçeği yazarlarken canlandırıyordum.

Baba o akşamki duaya Tanrı'dan, ülkeyi yöneten tanrıtanımaz insanların sonlarının gelmesini isteyen uzun pasajlar ekledi "Nijerya Halkının Kalkanı Hanımımız, bizim için dua et" duasını art arda tekrarladı.

Yarıyıl tatili kısaydı, sadece iki hafta. Okulların açılmasından önceki cumartesi, Anne yeni sandaletler ve okul çantası almak için Jaja ile beni pazara götürdü. Ne sandalete ne

de okul çantasına ihtiyacımız vardı; sadece bir dönem kullanılmış çantalarımız ve kahverengi sandaletlerimiz neredeyse yepyeniydi. Ama her yeni dönemden önce, Baba'dan izin almaya gerek duymadan pazara gitmek, Kevin arabayı sürerken camları indirmek, bütünüyle sadece bize ait bir törendi. Pazara yaklaşırken, gözlerimiz çöplüklerde dolaşan yarı çıplak delilere, köşelerde durup kimseye aldırmadan pantolonlarının fermuarlarını indirerek işeyen erkeklere, yeşil sebze kümelerinin arkasında durup, satıcının başını döndürene kadar yüksek sesle pazarlık eden kadınlara takıldı.

Pazaryerinin içinde, ne aradığımız konusunda en ufak bir fikirleri olmamasına rağmen, "İstediğiniz bende var" ya da, "Benimle gelin, bu taraftan lütfen" deyip bizi dar aralıklara çekmeye çalışan satıcılardan kurtulduk. Kanlı taze et ve küflenmiş kuru balık kokularına karşı burnumuzu tıkadık, bal satıcılarının barakalarının üzerinde vızıldayarak yoğun bulutlar gibi dönen arılara çarpmamak için başımızı eğdik.

Elimizde yeni sandaletlerimiz ve Anne'nin aldığı kumaşlarla pazardan ayrılırken, yolun kenarında sıralanan, daha önce önlerinden geçtiğimiz sebze tezgâhlarının çevresinde bir kalabalığın toplandığını gördük. Etrafta askerler de vardı. Pazarcı kadınlar bağırıyordu, çoğunun iki eli, umutsuzluklarını ya da geçirdikleri şoku göstermek isteyenlerin yaptığı gibi kafasındaydı. Tozların içinde bir kadın yatıyor, kısa afro saçlarını çekiştirerek sızlanıyordu. Şalı çözüldüğünden beyaz çamaşırları görünüyordu.

"Acele edin" dedi Anne bana ve Jaja'ya yaklaşarak; askerlerin kadını görmemizi engellemek istediklerini hissettim. Hızla geçerken, bir kadının askerlerden birine tükürdüğünü, adamın da kırbacını kaldırdığını gördüm. Uzun bir kırbaçtı. Kadının omzuna inmeden önce, havada kıvrıldı. Başka bir asker meyve sepetlerini deviriyor, papayaları çizmeleriyle eziyor, bir yandan da gülüyordu. Arabaya bindiğimizde, Ke-

vin, Anne'ye askerlerin yasaya aykırı kurulmuş olan manav sergilerini yıkma emri aldıklarını anlattı. Anne cevap vermedi, sanki o kadınları son bir kez görmek istercesine pencereden bakıyordu.

Eve dönerken, tozun içinde yatan o kadını düşündüm. Yüzünü görmemiştim, ama sanki onu tanıyorum, hep tanımışım gibime geliyordu. Yanına yaklaşıp ayağa kalkmasına yardım etmek, şalındaki kırmızı çamuru silmek isterdim.

Pazartesi günü, Baba beni arabasıyla okula götürürken de o kadını düşündüm. Baba, Ogui Caddesi'nden geçerken, soyulmuş portakal yiyen birkaç çocuğun yanında, yolun kenarına uzanmış bir dilenciye yepyeni naira* banknotları uzatmak için, yavaşlamıştı. Dilenci elindeki paraya baktı, sonra ayağa kalkıp arkamızdan el salladı, el çırpıp sıçradı. Topal olduğunu sanmıştım. Gözden kaybolana kadar dikiz aynasından ona baktım, gözlerimi üzerinden ayırmadım. Bana tozun içinde yatan pazarcı kadını hatırlatıyordu. Kadının umutsuzluğundaki çaresizlik gibi, onun da sevincinde bir çaresizlik vardı.

Lekesiz Yüreğin Kızları Ortaokulu'nun çevresindeki duvarlar, tıpkı bahçemizin duvarları gibi çok yüksekti, ama tepelerinde kıvrım kıvrım elektrik telleri yerine keskin ve sivri yeşil cam parçaları vardı. Baba, bu duvarların, ben ilkokulu bitirdiğim sıra verdiği kararlarda etkili olduğunu söylerdi. "Disiplin önemlidir" derdi. "Federal Hükümet'in okullarındaki gençler gibi, duvardan atlayıp kente gitmelerine, orada şaşırıp saçmalamalarına izin veremezsiniz."

Okulun kapısına, arabaların burun buruna gelip kornaların çalındığı yere vardığımızda Baba, "Bu insanlar otomobil kullanmayı öğrenemeyecek" dedi. "Okul bahçesine ilk girene ödül verilmiyor."

Benim yaşımda ya da benden bile küçük işportacı kızlar

* Nijerya'nın para birimi. (ç.n.)

okulun kapısındaki görevlilere aldırmadan, güve yeniği bluzları omuzlarından kayarak arabalara yaklaşıyor, soyulmuş portakal, muz ve yerfıstığı satmaya çalışıyorlardı. Baba sonunda okulun geniş bahçesine girdi, arabayı voleybol sahasının yanına, yeni biçilmiş çimlerin öbür tarafına bıraktı.

"Sınıfın nerede?" diye sordu.

Önünde bir dizi mango ağacının sıralandığı binayı gösterdim. Baba benimle birlikte arabadan inince buraya neden geldiğini, burada ne aradığını, neden Jaja'yı Kevin'le gönderip beni kendisinin getirdiğini merak etmeye başladım.

Sınıfıma doğru yürürken, Hemşire Margaret, Baba'yı gördü. Öğrencilerin ve birkaç velinin ortasından neşeyle el salladı, sonra da hızla yanımıza geldi. Ağzından kelimeler cömertçe dökülüyordu: Baba nasıldı, benim Lekesiz Yüreğin Kızları'ndaki gelişmemden memnun muydu? Gelecek hafta piskoposun toplantısına katılacak mıydı?

Baba aksanını değiştirdi, tıpkı Peder Benedict'le olduğu zamanlardaki gibi İngilizvari konuştu. Zarifti, din adamlarıyla, özellikle de beyaz din adamlarıyla konuşurken takındığı tavırla, onları memnun etmeye çalışıyordu. Okulun kütüphanesinin elden geçirilmesi için çekini uzattığında da bir o kadar zarifti. Sadece sınıfımı görmek için geldiğini söyledi, Hemşire Margaret de bir şeye ihtiyacı olursa, haber vermesini istedi.

"Chinwe Jideze hangisi?" dedi Baba, sınıfımın önüne vardığımızda. Bir grup kız kapının önünde durmuş, çene çalıyordu. Çevreme bakınırken şakaklarımda bir ağırlık hissettim. Baba ne yapacaktı? Chinwe'nin soluk tenli yüzü her zamanki gibi, grubun ortasındaydı.

"Ortadaki kız" dedim. Baba gidip, onunla konuşacak mıydı? Birinci olduğu için kulaklarını mı çekecekti? Yer yarılsın da bütün okulu yutsun istiyordum.

"Şuna bir bak" dedi Baba. "Kaç kafası var?"

"Bir" dedim. Bunu bilmek için ona bakmam gerekmiyordu ama yine de baktım.

Baba cebinden ufak, pudra kutusu boyunda bir ayna çıkardı. "Aynaya bak."

Yüzüne baktım.

"Aynaya bak."

Aynayı aldım, içine baktım.

"Senin kaç kafan var, *gbo*?" dedi Baba, ilk kez İgbo dilinde konuşarak.

"Bir."

"Kızın da bir kafası var, iki değil. Öyleyse, neden birinci olmasına izin verdin?"

"Bir daha olmayacak, baba." Hafif bir toz *ikuku*'su esiyor, fırlamış yay gibi kahverengi spiraller çiziyordu. Dudaklarıma konan kumun tadını duyuyordum.

"Sence sana ve Jaja'ya en iyisini verebilmek için neden bu kadar çalışıyorum? Bütün bu ayrıcalıklarla, bir şeyler yapman lazım. Tanrı sana çok şey verdiğinden, senden de çok şey bekliyor. Kusursuzluk bekliyor. Beni en iyi okullara gönderecek bir babam olmadı. Babam, zamanını taştan ve tahtadan yapılmış ilahlara taparak geçirdi. Misyondaki rahipler ile hemşireler olmasa, bugün bir hiçtim. İki yıl boyunca, kilisenin rahibinin evinde uşaklık yaptım. Evet ya, uşaklık. Okulda kimse beni geçemedi. İlkokulu bitirmek için her gün Nimo'ya kadar on iki kilometre yürüdüm. St. Gregory Ortaokulu'nda da rahiplerin bahçıvanlığını yaptım."

Bütün bunları –ne kadar çok çalıştığını, misyondaki saygıdeğer hemşireler ile rahiplerden ne çok şey, puta tapan babasından, benim Papa-Nnukwu'mdan öğrenemeyeceği şeyler öğrendiğini– daha önce de dinlemiştim. Yine de başımı sallayıp, tetikte bekledim. Sınıfımdaki kızların, Baba ile benim sırf uzun uzadıya sohbet edebilmek için neden okula gelmeyi tercih ettiğimizi merak etmeyeceklerini umuyordum. Sonun-

da, Baba konuşmayı tamamlayıp, aynayı geri aldı.

"Kevin seni almaya gelecek" dedi.

"Evet, baba."

"Hoşça kal. İyi oku." Öylesine sarıldı.

"Hoşça kal, baba." Tören zili çaldığında, iki yanında çiçeksiz yeşil çalıların bulunduğu yoldan yürüyüşünü izliyordum.

Tören gürültülüydü, Rahibe Lucy birkaç kez, "Kızlar, biraz daha sessiz olabilir miyiz!" demek zorunda kaldı. Her zamanki gibi, sıranın başında duruyordum; sıranın arkaları, gruplara bölünmüş, öğretmenlerin onları görmemesinden yararlanıp gülüşen, fısıldaşan kızlara aitti. Öğretmenler, mavibeyaz giysileri içinde ince heykeller gibi, yüksekçe bir podyumun üzerine sıralanmışlardı. Katolik ilahi kitabından bir karşılama şarkısı söyledikten sonra, Rahibe Lucy, Matta'nın beşinci babını on birinci ayete kadar okudu, ardından da ulusal marşımızı söyledik. Ulusal marşı söylemek, Lekesiz Yüreğin Kızları için oldukça yeni bir uygulamaydı. Geçen yıl, bazı velilerin çocuklarının ulusal marşı ya da andı bilmediğinden tasalanmaları üzerine başlatılmıştı. Marş söylerken, hemşireleri izledim. Sadece Nijeryalı saygıdeğer hemşireler marş söylüyor, dişleri koyu tenlerinin üzerinde parıldıyordu. Beyaz saygıdeğer hemşireler kollarını kavuşturmuş ya da bellerinden sarkan cam tespih tanelerine hafifçe dokunarak duruyor, her öğrencinin dudaklarının kıpırdayıp kıpırdamadığına bakıyorlardı. Daha sonra, Rahibe Lucy kalın gözlüklerinin ardında gözlerini kısıp, sıraları taradı. Her seferinde, diğerlerinin katılması için anda başlayacak bir öğrenci seçerdi.

"Kambili Achike, lütfen andımızı okumaya başla."

Rahibe Lucy beni daha önce hiç seçmemişti. Ağzımı açtım, ama kelimeler bir türlü çıkmıyordu.

"Kambili Achike?" Rahibe Lucy'yle birlikte bütün okul dönmüş, bana bakıyordu.

Gırtlağımı temizledim, kelimelerin gelmesini bekledim.

Kelimeleri biliyor, düşünüyordum. Gelmediler. Koltukaltlarım terden ıslak ve sıcaktı.

"Kambili?"

Sonunda, kekeleyerek, "Nijerya'ya, ülkeme sadık, inançlı ve dürüst olacağıma..."

Diğer öğrenciler de bana katıldı, onlara uyup ağzımı açar kaparken, soluklarımı yavaşlatmaya çalıştım. Törenden sonra, sıraya girip sınıflarımıza gittik. Bizim sınıf her zamanki gibi yerleşti, iskemlelerini sürttü, sıralarını sildi, karatahtaya yazılı dönem programını defterine çekti.

"Tatilin nasıl geçti, Kambili?" diye sordu Ezinne bana doğru eğilerek.

"Güzel."

"Dış ülkelere gittiniz mi?"

"Hayır" dedim. Başka ne söylemem gerektiğini bilmiyordum ama Ezinne'in, beceriksiz ve dilsiz de olsam, bana hep iyi davranmasından nasıl hoşlandığımı anlamasını istiyordum. Benimle alay etmediği, kızların geri kalanına uyup bana "arka bahçe züppesi" demediği için ona teşekkür etmek istedim, ama ağzımdan çıkan kelimeler, "Sen seyahat ettin mi?" oldu.

Ezinne güldü. "Ben mi? *O di egwu.* Gabriella, Chinwe ve senin gibiler seyahat eder, anne babaları zengin olanlar. Ben sadece büyükannemi ziyaret etmek için köye gidebildim."

"Anladım" dedim.

"Baban bu sabah neden geldi?"

"Ben... ben..." Devam edersem daha da kekeleyeceğimi bildiğimden, soluklanmak için durakladım. "Sınıfımı görmek istedi."

"Ona çok benziyorsun. Onun kadar büyüksün, demek istemiyorum ama yüz hatlarınız ve ten renginiz aynı" dedi Ezinne.

"Evet."

"Geçen dönem Chinwe'nin birinciliği elinden aldığını duydum. *Abi?*"

"Doğru."

"Eminim, seninkiler aldırmamıştır. Ah! Ah! Birinci sınıfa başladığımızdan beri hep birinci oldun. Chinwe, babasının onu Londra'ya götürdüğünü anlattı."

"Öyle mi?"

"Ben beşinci oldum. Geçen dönem sekizinci olduğum için, bu da bir ilerleme sayılır. Biliyorsun, bizim sınıfta rekabet çok güçlü. İlkokuldayken, hep birinci olurdum."

O sırada Chinwe Jideze, Ezinne'in masasına geldi. Kuş gibi, tiz bir sesi vardı. "Bu dönem sınıf temsilcisi olmak istiyorum, onun için bana oy ver, Ezi-Kelebek" dedi Chinwe. Okul üniformasının eteği belinde büzülüyor, vücudunu bir 8 rakamı gibi iki yuvarlak daireye bölüyordu.

"Tabii" dedi Ezinne.

Chinwe'nin beni atlayarak bir sonraki kıza gitmesine, bu kez başka bir takma ad uydurarak Ezinne'e söylediklerini tekrarlamasına şaşırdım. Chinwe benimle hiç konuşmamıştı, bir ödev için yabani ot toplamak üzere aynı tarım grubuna ayrıldığımızda bile. Kısa teneffüs sırasında kızlar masasının çevresinde toplandı, kahkahaları yükseldi. Saçları genellikle Chinwe'nin kopyasıydı: Eğer Chinwe o hafta *owu* yapmışsa siyah, iplik kaplı tutamlar; yok eğer *shuku* yapmışsa kafalarının tepesinde at kuyruğu gibi toplanmış, zikzaklı mısır püskülü saçlar yaparlardı. Chinwe bir ayağı yere değer değmez hemen ötekini kaldırarak, sanki ayağının altında sıcak bir şey varmış gibi yürüyordu. Uzun teneffüs sırasında, bisküvi ve Coca-Cola almak için kantine giderken, bir grup kızın önünde zıplayıp durdu. Ezinne'in söylediğine göre, herkesin içeceğini Chinwe ısmarlamıştı. Ben uzun teneffüsleri genellikle kütüphanede, kitap okuyarak geçiriyordum.

"Chinwe önce senin konuşmanı istiyor" diye fısıldadı Ezin-

ne. "Biliyorsun, kimseyle konuşmadığın için sana arka bahçe züppesi adını takmıştı. Babanın bir gazetesi ve onca fabrikası var diye kendini büyük görmenin doğru olmadığını söylüyor; onun da babası zenginmiş çünkü."

"Kendimi büyük görmüyorum."

"Mesela bugün tören sırasında, kendini fazla büyük gördüğünü söylüyor. Rahibe Lucy seni seçtiğinde andı o yüzden hemen okumamışsın."

"Rahibe Lucy'nin adımı söylediğini duymadım."

"Ben sana kendini büyük gördüğünü söylemiyorum, ben sadece Chinwe'nin ve çoğu kızın ne düşündüğünü anlatıyorum. Belki de biraz gayret edip, onunla konuşsan iyi olur. Hatta okul bitince hemen kaçmaktan vazgeçip, bizlerle birlikte kapıya kadar yürüsen? Hem zaten, neden böyle kaçarcasına gidiyorsun?"

"Koşmaktan hoşlanıyorum" dedim ve gelecek cumartesi günah çıkarmaya gittiğimde bunu bir yalan olarak sayıp saymayacağımı, bunu Rahibe Lucy'nin adımı söylediğini duymadığım yalanına ekleyip eklemeyeceğimi düşündüm. Kevin okul zili çalar çalmaz Peugeot 505'i kapının önüne çekerdi hep. Kevin'in Baba için yapacağı daha bir sürü angarya olduğundan onu bekletemezdim; son dersten sonra okuldan sanki sınıflar arası yarışmalarda 200 metre koşusundaymışım gibi çıkmamın nedeni de buydu. Kevin bir keresinde Baba'ya benim birkaç dakika geciktiğimi söylemiş, Baba her iki yanağımı da aynı anda tokatlayarak, kocaman elleriyle yüzümde günler boyu çıkmayacak paralel izler bırakmış ve kulaklarım günlerce çınlamıştı.

"Neden?" diye sordu Ezinne. "Eğer burada kalır ve kızlarla konuşursan, belki de gerçekten züppe olmadığını görürler."

"Koşmaktan hoşlanıyorum, hepsi bu" diye tekrarladım.

Dönem sonuna kadar, sınıfımdaki kızların çoğu için arka bahçe züppesi olarak kaldım. Sırtımda, dönem sonunda birinci olmak gibi çok daha ağır bir yük bulunduğundan, arka bahçe züppeliğinden fazla gocunmadım. Bu, okulun her günü başımın üzerinde bir çuval dolusu çakıl taşını ellerimle tutma imkânı olmadan taşımak gibi bir şeydi. Hâlâ okul kitaplarındaki yazıları kırmızı bir bulamaç gibi görüyor, hâlâ bebek kardeşimin ruhunu ince ve kanlı çizgilerle bağlanmış gibi algılıyordum. Daha sonra okusam, ders kitaplarının bir anlam ifade etmeyeceğini bildiğimden, öğretmenlerimin söylediklerini ezberlemeye çalıştım. Her sınavdan sonra, boğazıma takılan kötü yapılmış *fufu* gibi sert bir nesne, sınav kâğıtları iade edilene kadar gitmiyordu.

Aralık başında, okul Noel tatiline girdi. Kevin beni eve götürürken karnemin ucunu kaldırıp baktım ve 1/25'i gördüm. O kadar yana yatık bir el yazısıyla yazılmıştı ki, 7/25 yazmadığından emin olmak için iyice incelemem gerekti. O gece, Baba'nın aydınlık yüzüne ve benimle ne denli gurur duyduğunu, Tanrı'nın benden beklentisini nasıl haklı çıkardığımı söyleyen sesine sarılarak uyudum.

Aralık ayıyla birlikte, toz yüklü harmattan rüzgârları da geldi. Bize, Büyük Sahra'nın ve Noel'in kokularını getirdiler; yasemin ıtırlarının yumurtamsı yaprakları ile demirağaçla-

rının iğnelerini döktüler, her şeyi kahverengi bir toz tabakasıyla örttüler. Bütün Noelleri doğduğumuz köyde geçirirdik. Hemşire Veronica buna İgboların yıllık göçü derdi. Çoğu İgbo'nun sadece aralık ayında bir ya da iki hafta geçirdikleri köylerinde kocaman evler yapmalarına rağmen, yılın geri kalanını kentte, daracık evlerde geçirmeyi neden tercih ettiklerini anlayamadığını anlatır, bunu da kelimeleri dilinin üzerinde yuvarlayarak, İrlanda aksanıyla söylerdi. İşler böyle yapılagelmişken, Hemşire Veronica'nın bunu neden anlamak istediğini merak ederdim.

Yola çıktığımız gün, sabah rüzgârları güçlüydü; demirağaçları sanki tozlu bir ilaha tapınıyormuş gibi çekip itiyor, ağaçların yaprakları ile iğneleri bir futbol hakeminin düdüğü gibi sesler çıkarıyordu. Arabalar giriş yolunda park edilmiş, yüklenmek için bagaj kapakları açılmıştı. Baba, Mercedes'i kullanacak, yanında Anne, arka koltukta da ben ve Jaja oturacaktık. Kevin fabrika arabasıyla arkamızdan gelecek, yanında da Sisi olacaktı. Kevin'in bir haftalık yıllık izni sırasında yerini alan fabrika şoförü Sunday de Volvo'yu kullanacaktı.

Baba amberlerin başında durmuş talimatlar yağdırıyor, bir eli tuniğinin cebinde, diğeriyle eşyalar ile arabalar arasında işaretler yapıyordu. "Bavullar Mercedes'le gidecek, bu sebzeler de. Yerelmalarını, Remy Martin kasaları ve meyve suyu kolileriyle beraber Peugeot 505'e koyun. *Okporoko* balyalarını da sığdırmaya bakın. Pirinç ve *garri* çuvallarıyla fasulye ve muzlar Volvo'ya."

Sarıp sarmalanacak, istiflenip yüklenecek çok şey vardı, Adamu bekçiliği bırakıp Kevin ve Sunday'e yardıma geldi. Sadece yerelmaları, enik boyundaki beyaz dallarıyla Peugeot'nun bagajını dolduruyordu; Volvo'nun ön koltuğunda bile, uykuya dalmış bir yolcu gibi kaykılmış bir fasulye çuvalı vardı. Kevin ve Sunday önden çıktılar, biz onları izledik. Böyle-

likle yolda barikatlardaki askerler tarafından durdurulurlarsa olanları görüp durabilecektik.

Dokuzuncu Mil'de, Baba ekmek ve *okpa** almak için durdu. İşportacılar otomobili çevrelediler, "Benden al, benden al, sana iyi fiyat yaparım" ya da, "Bana bak, aradığın benim" diyerek pencerelerden haşlamış yumurtalar, kavrulmuş anakardium çekirdeği, şişe sular, ekmek, *okpa, agidi*** satmaya çalıştılar.

Baba sadece ekmek ve sıcak muz yaprağına sarılı *okpa* almasına rağmen, diğer bütün işportacılara yirmişer nairalık banknotlar dağıttı; yola çıkıp Abba'ya yaklaştığımızda bile, "Teşekkürler Efendim, Tanrı sizi kutsasın" duaları hâlâ kulaklarımda çınlıyordu.

Otoyol çıkışını gösteren ABBA KÖYÜNE HOŞ GELDİNİZ levhası o denli küçüktü ki, kolaylıkla gözden kaçırılabilirdi. Baba toprak yola saptı, kısa süre sonra Mercedes'in alçak altının çukurlu ve güneşten kızmış toprak yolda çıkardığı gıcırtıları duymaya başladım. Biz geçerken, insanlar el sallıyor, Baba'nın lakabını haykırıyorlardı: *"Omelora!"* Çamurdan ve sazlardan yapılmış kulübelerin yanında, süslü kapıların ardına sığınmış üç katlı evler vardı. Çıplak ya da yarı çıplak çocuklar patlak bir futbol topunun peşinden seğirtiyorlardı. Erkekler ağaç altındaki sıralara oturmuş, inek boynuzundan ya da buzlu cam kupalardan palmiye şarabı içiyorlardı. Sayfiye evimizin geniş siyah kapılarının önüne vardığımızda, arabanın üzeri toz kaplıydı. Kapımızın yanındaki tek ekmek ağacının altında duran üç yaşlı adam ellerini sallayıp, *"Nno nu! Nno nu!"* diye bağırdı. "Geldiniz demek? Yakında hoş geldin demeye geliriz!" Kapıcımız kapıları ardına kadar açtı.

"Tanrım, kazasız belasız bir yolculuk lütfettiğin için sana şü-

* Yerfıstığıyla yapılan besleyici bir yiyecek. (yay.n.)

** Bir çeşit mısır lapası. (yay.n.)

kürler olsun" dedi Baba, bahçeye girerken istavroz çıkararak.

Hep bir ağızdan, "Amin" dedik.

Önündeki fıskiyesi, iki tarafındaki hindistancevizi ve ön bahçeyi bezeyen portakal ağaçlarıyla dört katlı görkemli evimiz hâlâ nefesimi kesiyordu. Üç küçük oğlan çocuğu Baba'yı karşılamak için koşarak bahçeye girdi. Toprak yol boyunca arabalarımızı kovalamışlardı.

"Omelora! İyi akşamlar, Efem!" dediler bir ağızdan. Üzerlerinde sadece birer şort vardı ve göbek delikleri balon kadar büyüktü.

"Kedu nu?" Baba çantasından çıkardığı banknot destesinden her birine onar naira verdi. "Annenize babanıza selam söyleyin ve bu parayı göstermeyi de unutmayın."

"Evet, Efem! Teşekkür, Efem!" Yüksek sesle gülüşerek bahçeden dışarıya fırladılar.

Kevin ile Sunday yiyecekleri boşaltırken, Jaja ve ben Mercedes'teki bavulları indirdik. Anne, üç ayaklı dökme demir pişirme sehpalarını bırakmak için, Sisi'yle birlikte arka bahçeye gitti. Yemeklerimiz mutfaktaki fırında pişecek, ama konuklar için hazırlanacak pilav ve türlüler büyük tencerelerle, üç ayaklı sehpalara konulacaktı. Tencerelerden bazıları koca bir keçinin sığabileceği kadar büyüktü. Anne ve Sisi neredeyse hiçbir şey pişirmeyecekti: *umunna*'mızın kadınları yemek işiyle meşgul olacağından, Anne ile Sisi'nin etrafta durması, biraz daha tuz, biraz daha et suyu tableti ve mutfak aleti vermesi yeterli olacaktı. Kadınlar, kentin gerginliğinden sonra Anne'nin dinlenmesi gerektiğini söylüyorlardı. Ve her yıl, artıkları –büyük et parçalarını, pirinci ve fasulyeyi, meşrubat şişelerini, *maltina** ve birayı– eve götürüyorlardı. Noel'de, bütün köyü doyurmaya, gelenlerin Baba'nın mantıklı bir tokluk dediğini hissedecek kadar yiyip içmeden gitme-

* Mısır, şeker ve karamelle mayalanarak birçok vitaminle zenginleştirilen alkolsüz malt içeceği. (yay.n.)

mesini sağlamaya tümüyle hazırlıklı olurduk. Ne de olsa, Baba'nın lakabı *Omelora*'ydı, yani "Toplum İçin Çalışan". Yine de konuk kabul eden tek kişi Baba değildi; köylüler kapısı büyük olan her eve gider, bazen de sert kapaklı plastik kâselerle ayrılırlardı. Noel zamanıydı.

Jaja'yla birlikte bavulları açarken Anne gelip, "Ade Coker mutlu Noeller dilemek için ailesiyle uğramış" dedi. "Lagos'a gidiyorlar. Aşağıya inip, merhaba deyin."

Ade Coker ufak tefek, yusyuvarlak, güler yüzlü bir adamdı. Her gördüğümde, onu, *Standard*'daki o makaleleri yazarken düşünmeye, askerlere meydan okurken canlandırmaya çalışırdım. Hiç beceremezdim. İçi doldurulmuş bez bebeklere benziyordu ve sürekli gülümsediği için, derin gamzeleri adamın demirbaşlarına dönmüştü, sanki yumuşak yanaklarına çubuk batırılmıştı. Gözlükleri bile bebeksiydi: Pencere camından kalın camları, tuhaf bir mavi renge boyanmış plastik çerçevelere oturtulmuştu. Salona girdiğimizde, kendinin kusursuz bir yuvarlak kopyası olan bebeğini havaya atıp duruyordu. Küçük kızı babasının yanında durmuş, onu da havaya fırlatmasını istiyordu.

"Jaja, Kambili, nasılsınız?" dedi ve bize cevap verme fırsatı bile bırakmadan, bir kahkaha atıp, bebeğini gösterdi: "Derler ki, küçükken ne kadar yükseğe fırlatırsan, uçmayı o kadar çabuk öğrenirmiş!" Bebek pembe dişetlerini göstererek geğirdi, sonra babasının gözlüklerine uzandı. Ade Coker kafasını geri attı, sonra bebeği yeniden havaya fırlattı.

Eşi Yewanda ikimizi de kucakladı, nasıl olduğumuzu sordu, sonra Ade Coker'ın omzuna sevgiyle dokunup, bebeği elinden kurtardı. Ona bakarken, Baba'nın karşısında hıçkırıklarla ağlamasını hatırladım.

"Köyde olmaktan hoşlanıyor musunuz?" diye sordu Ade Coker.

İkimiz de aynı anda Baba'ya baktık; kanepeye oturmuş,

gülümseyerek bir Noel tebriki okuyordu. "Evet" dedik.

"Ne? Yoksa bu çalılıkta olmayı seviyor musunuz?" Gözleri, tiyatroda rol yapıyormuşçasına açıldı. "Burada arkadaşınız var mı?"

"Yok" dedik.

"Öyleyse, bu kuş uçmaz kervan geçmez yerde ne yapıyorsunuz, bakayım?"

Jaja'yla gülümsedik ve cevap vermedik.

"Her zaman o kadar uslular ki" dedi Baba'ya dönüp. "O kadar sessizler ki."

"İnsanların günümüzde büyüttüğü, ev terbiyesi almamış, Tanrı korkusu bilmeyen gürültücü çocuklara hiç benzemezler" dedi Baba. Dudaklarını geren, gözlerini parlatan şeyin gurur olduğundan emindim.

"Hepimiz sessiz kalsak, *Standard* ne olurdu, bir düşünün."

Şakaydı tabii. Ade Coker gülüyordu, karısı Yewanda da. Oysa Baba gülmedi. Jaja'yla döndük ve sessizce üst kata çıktık.

Beni uyandıran, hindistancevizi yapraklarının hışırtısı oldu. Yüksek kapılarımızın dışında keçilerin meleşmesini, horozların ötüşünü ve insanların çamurdan yapılmış bahçe duvarlarının üzerinden birbirlerine seslenişlerini duyuyordum.

"Günaydın. Uyandın mı, ha? İyi uyudun mu?"

"Günaydın. Evdekiler nasıl?"

Yatak odamın penceresini açmak, sesleri daha iyi duymak, keçi pisliği ve olgunlaşan portakal kokularıyla yüklü havanın odaya girmesini sağlamak için uzandım. Jaja odama girmeden önce kapıma vurdu. Burada odalarımız yan yanaydı; oysa Enugu'dakiler, birbirinden uzaktı.

"Kalktın mı?" dedi. "Gel, Baba çağırmadan sabah duasına inelim."

Sıcak gecede, geceliğimin üzerine hafif bir örtü olarak aldığım şalımı kolumun altından düğümledim, Jaja'nın peşinden aşağıya indim.

Yılın büyük bir kısmında kapalı kalan kapıların, kullanılmayan banyoların, mutfakların ve tuvaletlerin, kalınmamış yatak odalarının kişiliksiz kokuları gibi, geniş koridorlar da evimize bir otel havası veriyordu. Sadece giriş katı ile birinci katı kullanıyorduk; öteki ikisi en son yıllar önce, Baba, reis olarak tanınıp omelora rütbesini aldığında kullanılmıştı. *Umunna*'mızın üyeleri bu rütbeyi kabul etmesi için Baba'yı ta eskilerden, daha ilk fabrikasını almadığı ve Leventis'te yöneticilik yaptığı dönemlerden beri sıkıştırıyorlardı. Yeterince varlıklı olduğunda ısrar ediyorlardı; üstelik *umunna*'mızdan kimse bu payeye yükselmemişti. Sonunda, Baba kilisenin rahibiyle konuşup, tüm putperest imaların unvan töreninden ayıklanması koşulunu kabul ettirdikten sonra *omelora* olmaya yanaştığında, sanki küçük çaplı bir Yerelması Festivali yaşandı. Abba'nın içinden geçen toprak yolun her santimetrekaresi otomobille kaplıydı. Evin üçüncü ve dördüncü katları kalabalıktan tıkış tıkıştı. Şimdiyse oraya sadece bahçe duvarımızın üzerinden, yolun ilerisini görebilmek için çıkıyordum.

"Baba bugün için kilise konseyi toplantısı düzenliyor" dedi Jaja. "Anne'ye söylerken duydum."

"Toplantı saat kaçta?"

"Öğleden önce." Gözleriyle de, *bu süreyi birlikte geçirebiliriz,* dedi.

Abba'dayken, Jaja'yla benim programımız yoktu. Baba bitmek tükenmek bilmez ziyaretçi akınıyla ilgilenmek, sabahın beşinde kilise konseyi toplantılarına, gece yarılarına kadar da köy konseyi toplantılarına katılmak zorunda olduğundan, konuşacak daha fazla zaman buluyor, odalarımızda daha az kalıyorduk. Belki de bu, Abba'nın farklı oluşundan, insanların canları isteyince bahçemize girebilmelerinden, soluduğumuz havanın daha yavaş hareket etmesinden kaynaklanıyordu.

Baba ile Anne aşağıda, ana salona açılan küçük oturma odalarından birindeydi.

"Günaydın, baba. Günaydın, anne" dedik Jaja'yla.

"Nasılsınız?" diye sordu Baba.

"İyiyiz" dedik.

Baba'nın gözleri parlaktı, saatlerdir uyanık olmalıydı. Parlak siyah deri kaplı, on emir kitaplarını da kapsayan Katolik İncili'ni karıştırıyordu. Anne uykulu görünüyordu. İkimize de nasıl uyuduğumuzu sorarken gözlerini ovuşturdu. Ana salondan gelen sesleri duyabiliyordum. Burada konuklar şafakla birlikte gelirdi. İstavroz çıkarıp, masanın çevresine diz çöktüğümüzde, biri kapıyı vurdu. Yıpranmış bir tişört giymiş, orta yaşlı bir adam kapının aralığından kafasını uzattı.

"Omelora!" dedi adam, başkalarına unvanlarıyla seslenirken takınılan zorlama tonla. "Ben gidiyorum. Oye Abagana'da çocuklarıma Noel için bir şeyler bakacağım." İngilizce'yi öylesine güçlü bir İgbo vurgusuyla konuşuyordu ki, en kısa sözcüklere bile fazladan sesliler ekliyordu. Baba, köylülerin kendisinin yanında İngilizce konuşmaya çabalamalarından hoşlanıyordu. Bunun, onların sağduyusunu gösterdiğini söylerdi.

"Ogbunabambala!" dedi Baba. "Beni bekle, ailemle dua ediyorum. Sana çocuklar için ufak bir şey vermek istiyorum. Hem çayımla ekmeğimi de paylaşırsın."

"Hei! Omelora! Teşekkür, Efendim. Bu yıl daha süt içmedim." Adam hâlâ kapının dibinde oyalanıyordu. Belki de kapıdan uzaklaşırsa, Baba'nın sütlü çay sözünün kaybolacağından korkuyordu.

"Ogbunabambala! Git, otur ve beni bekle."

Adam çekildi. Baba önce mezmurları söyledi, ardından da Babamızı, Ave Maria'yı, Işığı Parlasın'ı ve Havarilerin Amentüsü'nü okudu. Baba birkaç kelimeyi kendi başına okuduktan sonra yüksek sesle konuşmamıza rağmen, etrafımızı ke-

fen gibi saran bir dış suskunluğumuz vardı. Ne var ki Baba, "Şimdi, ruha kendimize özgü kelimelerle dua edeceğiz; çünkü ruh, Tanrı'nın iradesi uyarınca bize aracılık edecektir" deyince, sessizlik bozuldu. Seslerimiz yüksek, uyumsuzdu. Anne barış ve ülkenin yöneticileri için bir dua okumakla başladı. Jaja rahipler ve dindarlar için dua etti. Ben ise papa için. Sonunda Baba yirmi dakika boyunca tanrıtanımaz insanlardan ve güçlerden korunmamıza, Nijerya ve onu yöneten tanrıtanımazların doğru yolu bulmasına ve bizlerin doğruluk içinde büyümemize dua etti. En sonunda da Papa-Nnukwu'nun cehennemde yanmaktan kurtulabilmesi için doğru yolu bulmasına dua etti. Sanki Tanrı, alevlerin sonsuz, korkunç ve acımasız olduğunu bilmezmiş gibi, Baba cehennemi tarif için de birkaç dakika geçirdi. Ardından, seslerimizi yükseltip "Amin!" dedik.

Baba İncil'i kapadı. "Kambili ve Jaja, bu öğleden sonra büyükbabanızın evine gidip saygılarınızı sunacaksınız. Kevin sizi götürür. Hiçbir yiyeceğe dokunmayacağınızı, hiçbir şey içmeyeceğinizi unutmayın. Ve her zamanki gibi, on beş dakikadan fazla kalmayacaksınız. On beş dakika."

"Peki, baba." Bu hikâyeyi, Papa-Nnukwu'yu ziyaret etmeye başlayalı beri, son birkaç yıldır duyuyorduk. Papa-Nnukwu bir *umunna* toplantısı düzenlemiş ve geniş aileye, torunlarını tanımadığından, torunlarının da onu tanımadıklarından yakınmıştı. Bunu Papa-Nnukwu'dan duyduk; Baba böyle şeylerden bahsetmezdi. Papa-Nnukwu *umunna*'ya, Baba'nın ona bir ev yapmayı, bir otomobil alıp şoför tutmayı önerdiğini, bunun karşılığında da Hıristiyanlığı kabul edip, bahçesindeki sazdan ve çamurdan yapılma tapınağı yıkmasını istediğini anlatmıştı. Papa-Nnukwu sadece gülmüş ve fırsat buldukça torunlarını görmek istediğini söylemişti. Tapınağını yıkmayacaktı; bunu daha önce Baba'ya defalarca söylemişti. *Umunna*'mızın üyeleri Baba'dan yanaydı; zaten hep

ondan yana olurlardı; yine de büyükbaba denecek kadar yaşlanan herkesin torunları tarafından ziyaret edilip saygılarını kabul etmesi gerektiğinden, bizi Papa-Nnukwu'ya yollamasını, saygılarımızı sunmamıza izin vermesini istemişlerdi. Baba, Papa-Nnukwu'yu hiç ziyaret etmez, saygılarını hiç sunmaz, Kevin'le ya da *umunna* üyelerinden biriyle ince, Kevin'e Noel ikramiyesi olarak verdiğinden de ince naira desteleri gönderirdi.

"Sizi kâfirlerin evine göndermekten hiç hoşlanmıyorum ama, Tanrı sizi korur" dedi Baba. İncil'i bir çekmeceye kaldırdı, Jaja'yı ve beni yanına çekip, usulca kollarımızı sıvazladı.

"Evet, baba."

Büyük salona geçti. Seslerin çoğaldığını, daha çok insanın gelip *"Nno nu"* diyerek hayatın ne kadar güçleştiğinden, çocuklarına artık Noel'de yeni elbise alamadıklarından yakındıklarını duyabiliyordum.

"Jaja ile sen kahvaltınızı yukarıda edebilirsiniz. Ben getiririm. Babanız konuklarıyla yiyecek" dedi Anne.

"Sana yardım edeyim" dedim.

"Hayır, *nne.* Abinle kal."

Anne'nin her zamanki aksak adımlarıyla mutfağa yürümesini seyrettim. Örülmüş saçları, ucu bir Noel Baba külahı gibi daralıp, golf topu büyüklüğünde bir topaçla biten bir filenin içine toplanmıştı. Yorgun görünüyordu.

"Papa-Nnukwu hemen yakında oturuyor, yürüyerek beş dakikada gideriz, Kevin'in götürmesi gerekmez" dedi Jaja üst kata çıkarken. Bunu her seferinde söyler, sonunda yine de arabaya binerdik; Kevin bizi götürsün ve bizi gözleyebilsin diye.

Daha sonra, Kevin bizi bahçeden çıkardığında, evimizin parlak beyaz duvarlarını ve sütunlarını, fiskiyeden yükselen gümüş rengi kusursuz su kubbesini bir kez daha görmek için geriye baktım. Baba, kâfirlerin bahçeye ayak basmaları-

nı yasaklayıp, babasına bile ayrıcalık tanımadığından, Papa-Nnukwu buraya hiç gelmemişti.

"Babanız, on beş dakika kalacağınızı söyledi" dedi Kevin, arabayı yolun kenarında, Papa-Nnukwu'nun sazlarla kaplı ağılının yakınında park ederken. Arabadan inmeden önce, Kevin'in ensesindeki yara izine baktım. Bir süre önce, tatildeyken, Nijer Deltası bölgesindeki köyünde palmiye ağacından düşmüştü. İz, kafasının ortasından ense köküne kadar iniyordu. Biçimi hançeri andırıyordu.

"Biliyoruz" dedi Jaja.

Jaja, Papa-Nnukwu'nun gıcırdayan, Baba'nın geçmek için yan dönmek zorunda kalacağı kadar dar tahta kapısını sonuna kadar açtı. Bütün bahçe, Enugu'daki arka avlumuzun dörtte biri kadar bile değildi. İki keçi ile birkaç tavuk etrafta geziniyor, kuru ot saplarını kemirip gagalıyordu. Bahçenin ortasında duran ev küçük ve bir zar gibi topluydu. Baba'nın ve İfeoma Hala'nın burada büyüdüklerine inanmak güçtü. Çocuk yuvasındayken çizdiğim ev resimlerinin aynıydı: ortada dikdörtgen bir kapısı, kapının iki yanında birer kare penceresi olan, kare bir ev. Aradaki tek fark, Papa-Nnukwu'nun evinin paslanmış demir çubuklarla çevrili verandasıydı. Jaja'yla ilk kez ziyaretine geldiğimizde, içeri girip banyoyu aramıştım. Papa-Nnukwu da gülerek evin dışını, bahçenin bir köşesine boyanmamış beton bloklardan yapılmış ve önündeki açıklığı örülmüş palmiye dallarından bir hasırla kapatılmış, dolap büyüklüğündeki yeri göstermişti. Daha o gün onu incelemiş, gözleri benimkilerle karşılaştığında başka tarafa bakarak, farklılık işaretleri, tanrıtanımazlık belirtileri aramıştım. Hiçbir şey görememiştim ama, bir yerde olduklarından emindim. Olmaları gerekiyordu.

Papa-Nnukwu, verandadaki alçak iskemlenin üzerine kurulmuş, önündeki rafya örtünün üzerine de yiyecek kâseleri dizmişti. İçeri girdiğimizi görünce ayağa kalktı. Vücuduna

sardığı şalın uçlarını, bir zamanlar beyaz olduğu kesin, yılların etkisiyle kahverengiye dönüp, koltukaltları sararmış fanilasının üzerinden, ensesinde düğümlemişti.

"Neke! Neke! Neke! Kambili ve Jaja yaşlı babalarını görmeye gelmiş!" dedi. Yaşının etkisiyle kamburlaşmış da olsa, bir zamanlar ne kadar uzun boylu olduğunu anlamak güç değildi. Jaja'nın elini sıktı, beni kucakladı. Vücudumu onunkine usulca, her zamankinden biraz daha uzun bastırdım, ondan yayılan güçlü ve tatsız manyok kokusu yüzünden soluğumu tuttum.

"Gelin, yemek yiyin" dedi rafya örtüyü göstererek. Mineli kâselerin içinde yumuşak *fufu* ile etsiz ve balıksız, sulu bir çorba vardı. İkram etmek âdettendi ama Papa-Nnukwu yemeğini geri çevirmemizi bekliyor, gözleri şeytanca parlıyordu.

"Hayır, Efendim, teşekkürler" dedik. Yanındaki tahta sıraya oturduk. Arkama yaslandım, başımı boylu boyunca uzanan, paralel açıklıkları olan panjurlara dayadım.

"Dün geldiğinizi duydum" dedi. Sesi gibi altdudağı da titriyordu; eski bir lehçe konuştuğu için bazen onu bir iki saniye sonra anlayabiliyordum; konuşmasında bizdeki İngilizceleştirilmiş vurguların hiçbiri yoktu.

"Evet" dedi Jaja.

"Kambili, ne kadar büyümüşsün, olgun bir *agbobo* gibi olmuşsun. Yakında talipler gelmeye başlar" dedi, şakalaşır gibi. Gittikçe körleşen sol gözü, rengi ve yoğunluğu sulandırılmış süte benzeyen bir tabakayla kaplanmıştı sanki. Uzanıp omzuma vurduğunda gülümsedim; ellerini kaplayan yaşlılık lekeleri, toprak rengi cildinden çok daha açık olduklarından göze batıyordu.

"Papa-Nnukwu, iyi misin? Sağlığın nasıl?" diye sordu Jaja.

Papa-Nnukwu yolunda gitmeyen çok şey varmış da başka seçeneği yokmuş gibi omuz silkti. "İyiyim, evlat? Yaşlı bir adam atalarının yanına gitmeyi beklerken, iyi olmaz da ne

olur?" Bir tutam *fufu* alıp parmaklarıyla topak yapmak için durakladı. Onu, yüzündeki tebessümü, toprak tanrısı Ani'ye yemeğini paylaşmayı önermek için hafif rüzgârda kavrulmuş otları sallanan bahçeye topaklaştırdığı parçayı fırlatırkenki rahatlığını izledim. "Sık sık bacaklarım sızlıyor. İfeoma Halanız para denkleştirdikçe bana ilaç getiriyor. Oysa ben yaşlı bir adamım; bacaklarım iyileşse, kollarım ağrıyacak."

"İfeoma Hala ile çocukları bu yıl gelecek mi?"

Papa-Nnukwu kel başında ısrarla tutunmaya çalışan beyaz saç kümelerini kaşıdı. *"Ehye,* onları yarın bekliyorum."

"Geçen yıl gelmediler" dedi Jaja.

"İfeoma'nın gücü yetmedi." Papa-Nnukwu kafasını salladı. "Çocuklarının babası öldüğünden beri, sıkıntıdan kurtulamadı. Ama çocukları bu yıl getirecek. Onları göreceksiniz. O çocukları, kuzenlerinizi tanımamanız doğru değil. Hiç doğru değil."

Jaja ve ben cevap vermedik. İfeoma Hala ile çocuklarını iyi tanımıyorduk, çünkü Baba ve İfeoma Hala Papa-Nnukwu konusunda tartışmışlardı. Bunu bize Anne anlattı. Baba, Papa-Nnukwu'nun evine gelmesini yasaklayınca, İfeoma Hala Baba'yla selamı sabahı kesmiş, birbirleriyle tekrar konuşmaya başlayana kadar da yıllar geçmişti.

"Eğer çorbamda et olsaydı" dedi Papa-Nnukwu, "ikram ederdim."

"Üzülme, Papa-Nnukwu" dedi Jaja.

Papa-Nnukwu ağzındakileri yutmak için acele etmedi. Lokmasının boğazından geçişinin, boynundan buruşuk bir fındık gibi çıkan fırlak ademelmasının yanından zorlanarak inişini seyrettim. Yanında içecek bir şey yoktu, su bile. "Bana yardım eden şu çocuk var ya, Chinyelu, birazdan gelir. Onu gönderir, İchie'nin dükkânından sizin için meyve suyu aldırırım."

"Olmaz, Papa-Nnukwu, teşekkürler Efendim."

"Ezi okwu? Yemeğimi atalarımıza sunduğum için babanızın burada bir şeyler yemenize izin vermediğini biliyorum,

ama meyve suyu da mı yasak? Yoksa ben herkesin gittiği dükkândan almıyor muyum?"

"Papa-Nnukwu, buraya gelmeden biraz önce yedik" dedi Jaja. "Eğer susarsak, burada da bir şey içeriz."

Papa-Nnukwu gülümsedi. Dişleri sararmış, çoğunu kaybettiği için de oldukça seyrelmişti. "Güzel konuştun, evlat. Sen benim babamın, Ogbuefi Olioke'nin geri gelmiş halisin. O da bilgece konuşurdu."

Kenarlarındaki yaprak yeşili mineleri dökülmüş kâsedeki *fufu*'ya baktım. Harmattan rüzgârlarının kurutup kabuğa çevirdiği *fufu*'nun yutarken Papa-Nnukwu'nun boğazını tırmalayacağını düşündüm. Jaja dirseğiyle dürttü. Oysa ben gitmek istemiyordum; eğer *fufu* Papa-Nnukwu'nun boğazına takılıp soluğunu keserse, koşup su getirebilmek için kalmak istiyordum. Oysa suyun nerede durduğundan bile haberim yoktu. Jaja beni bir daha dürttü, ama hâlâ kalkamıyordum. Oturduğum sıra beni tutuyor, içine çekiyordu. Bahçenin köşesinde, Papa-Nnukwu'nun tanrısının bulunduğu, Baba'nın Jaja ile benim gitmemizi yasakladığı yerde, tapınağa giren gri horozu izledim. Tapınak, alçak ve çevresi açık bir sundurmaydı, çamurdan yapılmış çatısı ve duvarları palmiye dallarıyla kaplanmıştı. St Agnes'in arkasında, Lourdes'daki Hanımımıza adanmış mağaraya benziyordu.

"İzin ver, gidelim, Papa-Nnukwu" dedi Jaja sonunda. Ayaklandı.

"Pekâlâ, evlat" dedi Papa Nnukwu. "Nasıl, bu kadar çabuk mu?" veya "Bu ev sizi kovuyor mu?" demedi. Geldikten hemen sonra gitmemize alışmıştı. Bir ağaç dalından yapılmış eğri büğrü bastonunu sallayarak bizi otomobilin yanına götürdüğünde, Kevin arabadan çıkıp onu selamladı, sonra ince bir para destesi uzattı.

"Ya? Eugene'e benim için teşekkür et" dedi Papa-Nnukwu gülümseyerek. "Teşekkür et ona."

Biz uzaklaşırken el salladı. Ben de elimi salladım ve bahçesine girene kadar gözlerimi ondan ayırmadım. Papa-Nnukwu, oğlunun ona şoförüyle kişiliksiz, değersiz paralar göndermesine güceniyorsa bile, belli etmemişti. Geçen Noel de belli etmemişti, daha önceki Noel de. Hiç göstermemişti. Bu Baba'nın beş yıl önce, ölene kadar annemin babasına gösterdiği davranıştan öylesine farklıydı ki. Her Noel'de Abba'ya vardığımızda, Baba daha kendi bahçemize bile girmeden Büyükbaba'nın evinin önündeki *ikwu nne*'de ya da Anne'nin kızlık evinin önünde dururdu. Büyükbaba'nın cildi çok açık renkliydi, neredeyse albino denecek kadar. Misyonerlerin onu sevmesinin nedenlerinden birinin de bu olduğu söylenirdi. Her zaman, inatla ve koyu bir İgbo aksanıyla İngilizce konuşurdu. Latince de bilir ve sık sık Vatikan I'den alıntılar yapardı. Zamanının çoğunu, ilk öğrencisi olduğu St. Paul'de geçirirdi. Ona Papa-Nnukwu ya da Nna-Ochie yerine İngilizce büyükbaba dememizde ısrar ederdi. Baba hâlâ ondan bahseder, sanki kendi babasıymış gibi, gözleri gururla parlardı. "Gözlerini insanlarımızın çoğundan önce açtı" derdi Baba; "misyonerleri iyi karşılayan bir avuç insandan biriydi. İngilizce'yi ne kadar çabuk öğrendiğini biliyor musunuz? Tercümanlık yapmaya başladığında, kaç kişiyi doğru yola getirdiğinden haberiniz var mı? Neredeyse tüm Abba'yı tek başına doğru yola getirdi! Hem bunları yapması gerektiği gibi, beyazların yaptığı gibi gerçekleştirdi, yoksa şimdi bizimkilerin yaptığı gibi değil!" Baba, Büyükbaba'nın St. Jean Şövalyeleri'ne özgü süslerle çektirdiği bir fotoğrafını maun çerçeve içinde, Enugu'daki evimizin duvarına asmıştı. Oysa Büyükbaba'yı hatırlamak için o fotoğrafa hiç ihtiyacım yoktu. Öldüğünde sadece on yaşındaydım ama neredeyse yeşil albino gözlerini, her cümlede *günahkâr* sözünü kullanmasını hatırlıyordum.

Araba hareket ederken Jaja'nın kulağına, "Papa-Nnukwu geçen yılki kadar sağlıklı görünmüyor" diye fısıldadım. Kevin'in duymasını istemiyordum.

"O yaşlı bir adam" dedi Jaja.

Eve vardığımızda, Sisi bize açık kahverengi zarif tabaklarda öğle yemeğimizi, pilav ile kızarmış sığır eti getirdi, Jaja'yla yalnız yedik. Kilise konseyi toplantısı başlamıştı, bazen bir tartışmada yükselen erkek seslerini duyabiliyorduk; tıpkı arka bahçeden gelen inişli çıkışlı kadın seslerini duyduğumuz gibi. *Umunna*'mızın kadınları gelmiş, daha sonra bulaşık yıkamada kolaylık olsun diye tencereleri yağlıyor, havanlarda baharat dövüyor ya da üç ayaklı sehpaların altında ateş yakıyorlardı.

"Günah çıkarırken, anlatacak mısın?" dedim Jaja'ya, yemek yerken.

"Neyi?"

"Bugün söylediğini. Susamış olsaydık, Papa-Nnukwu'nun evinde bir şeyler içebileceğimizi. Papa-Nnukwu'nun evinde bir şey içemeyeceğimizi biliyorsun" dedim.

"Ben sadece onu rahatlatacak bir şey söylemek istedim."

"İyi kabulleniyor."

"İyi gizliyor" dedi Jaja.

Baba kapıyı açıp içeri girdi. Merdivenlerden çıktığını duymamıştım, hem üstelik aşağıda hâlâ kilise konseyi toplantısı devam ettiğinden, yukarı çıkacağını hiç düşünmemiştim.

"İyi günler, baba" dedik bir ağızdan.

"Kevin, büyükbabanızın yanında yirmi beş dakika kaldığınızı anlattı. Size öyle mi söylemiştim?"

"Benim yüzümden oldu" dedi Jaja.

"Orada ne yaptınız? Yoksa ilahlara adanmış yemeklerden mi yediniz? Hıristiyan dilinizin kutsallığını mı bozdunuz?"

Donmuş gibi oturdum; dillerin Hıristiyan da olabileceğini bilmiyordum.

"Hayır" dedi Jaja.

Baba Jaja'ya doğru yürüyordu. Şimdi artık sadece İgbo dilinde konuşuyordu. Jaja'nın kulaklarını çekeceğini, konuşma hızına uydurarak çekiştirip sarsacağını, Jaja'nın yanağını to-

katladığında avucundan okul kütüphanesinin rafından düşen ağır bir kitabın çıkardığı gürültüye benzer bir ses çıkacağını sandım. Ardından da benim yüzümü, biberliğe uzanır gibi fütursuzca tokatlayacağını. Oysa dönüp merdivenlere yönelmeden önce, "Önünüzdeki yemeği bitirmenizi ve ardından odalarınıza gidip bağışlanmanız için dua etmenizi istiyorum" dedi. Geride bıraktığı sessizlik, tıpkı soğuk bir sabah giyilen eski ve kaba bir hırka gibi ağır ama rahattı.

"Tabağında hâlâ pilav var" dedi Jaja sonunda.

Başımı sallayıp çatalımı aldım. O sırada pencerenin dışından Baba'nın yüksek sesini duyunca, yeniden bıraktım.

"Evimde ne arıyor? Anikwenwa benim evimde ne arıyor?" Baba'nın sesindeki öfke, parmak uçlarımı dondurdu. Jaja'yla birlikte pencereye koştuk, bir şey göremediğimiz için de verandaya fırlayıp, sütunların arkasına saklandık.

Baba ön bahçede, bir portakal ağacının yanında durmuş, üzerinde yırtık bir beyaz fanila, belinde bir şal olan yüzü kırış kırış, yaşlı bir adama bağırıyordu. Baba'nın çevresinde birkaç adam daha vardı.

"Anikwenwa benim evimde ne arıyor? Putlara tapan birinin evimde ne işi var? Evimden git!"

"Babanla aynı yaşta olduğumdan haberin var mı, *gbo?*" diye sordu yaşlı adam. Havada salladığı parmağıyla Baba'nın yüzünü nişanlamıştı, ama parmak göğsünün hizasında dolaşıyordu. "Baban annesinin memesini emerken, benim de annemin memesini emdiğimi biliyor musun?"

"Evimden git!" Baba kapıyı gösteriyordu.

İki adam Anikwenwa'yı usulca kapıya götürdü. Beriki direnmedi; zaten direnemeyecek kadar da yaşlıydı. Yine de arkasına bakıyor ve Baba'ya doğru bağırıyordu: *"İfukwa gi!* Bir cesedin peşinden, mezara giden kör bir sineğe benziyorsun."

Kapıdan çıkana kadar yaşlı adamın sarsak yürüyüşünü izledim.

İfeoma Hala, ertesi gün akşamüstü, portakal ağaçları ön bahçedeki su fıskiyesinin üzerine uzun ve dalgalı gölgelerini uzatırken geldi. Kahkahaları üst kata, bir şeyler okuduğum oturma odasına kadar yükseldi. Duymayalı iki yıl geçmesine rağmen, o yürekten gelen, gıdaklar gibi kahkahayı nerede olsa tanırdım. İfeoma Hala, Baba kadar uzun boylu, düzgün vücutluydu. Nereye gittiğini ve orada ne yapacağını bilen biri gibi hızlı yürürdü. Bir de yürüdüğü gibi, sanki mümkün olan en kısa sürede ağzından olabildiğince çok sözcük çıkarmak istercesine hızlı konuşurdu.

"Hoş geldin, hala, *nno*" dedim, ona sarılmak için ayaklanırken.

Her zamanki üstünkörü kucaklamasıyla sarılmadı bana. Beni kollarının arasına aldı, yumuşak vücuduna sımsıkı bastırdı. Lacivert elbisesinin geniş yakaları lavanta kokuyordu.

"Kambili, *kedu*?" Koyu renkli yüzüne boydan boya yayılan tebessümü, ön dişlerinin arasındaki boşluğu ortaya çıkardı.

"İyiyim, hala."

"Ne kadar büyümüşsün. Şuna bak. Şuna bir bak." Uzandı, sol göğsüme dokundu. "Şunların nasıl büyüdüğüne bak!"

Gözlerimi başka tarafa çevirdim, kekelemeye başlamamak için derin bir soluk aldım. Böylesi takılmalar karşısında ne yapacağımı bilmiyordum.

"Jaja nerede?" diye sordu.

"Uyuyor. Başı ağrıyordu."

"Noel'e üç gün kala insanın başı mı ağrırmış? Olamaz. Şimdi onu uyandırır, baş ağrısını geçiririm." İfeoma Hala güldü. "Buraya öğleden önce vardık; Nsukka'dan bayağı erken çıktık ve eğer yolda araba bozulmasa çok daha erken gelirdik. Tanrı'ya şükür, otomobil Dokuzuncu Mil'e yakın bir yerde bozuldu da, tamirci bulmak kolay oldu."

"Tanrı'ya şükürler olsun" dedim. Sonra, biraz duraklayıp, "Kuzenlerim nasıl?" diye sordum. Terbiye gereği sormam gerekiyordu; yine de neredeyse hiç tanımadığım kuzenlerimi sormak tuhafıma gitti.

"Yakında gelecekler. Papa-Nnukwu'nun yanındalar, o da eski hikâyelerinden birine başladı. Konuşmaktan ne kadar hoşlandığını bilirsin."

"Öyle mi?" dedim. Papa-Nnukwu'nun konuşmaktan hoşlandığını bilmiyordum. Hikâye anlattığından ise haberim bile yoktu.

Anne elinde yan yatırılmış meyve suyu ve malt şişelerinden yüksek bir yığın olan tepsiyle geldi. İçeceklerin üzerinde, bir *chin-chin** tabağı dengede duruyordu.

"Nwunye m, kimin için bunlar?" diye sordu İfeoma Hala.

"Sana ve çocuklara" dedi Anne. "Çocuklarının birazdan geleceğini söylememiş miydin, *okwia?*"

"Hiç zahmet etmeseydin keşke. Gerçekten etmeseydin. Yolda gelirken *opka* alıp yedik."

"Öyleyse *chin-chin*'i bir torbaya koyayım da götür" dedi Anne. Odadan çıkmaya davrandı. Üzerinde sarı baskılı şık bir şal ile kısa kollu, sarı işlemeli bir bluz vardı.

"Nwunye m" diye seslendi İfeoma Hala, Anne döndü.

Bundan yıllarca önce, İfeoma Hala'nın Anne'ye *"nwunye m"* diye seslendiğini duyup, bir kadının diğerini "karım" diye

* Yumurta, vanilya, yağ, hindistancevizi, yenibahar ve soğuk suyla hazırlanan, Afrika'ya özgü bir yemek. (yay.n.)

çağırmasını ilk kez işittiğimde şaşkınlıktan ağzım açık kalmıştı. Daha sonra sorduğumda, Baba bunun tanrıtanımazlık dönemlerinden kalma geleneklerin kalıntısı olduğunu, kadınla sadece erkeğin değil, bütün bir ailenin evlendiğini anlatmıştı. Ardında da Anne, yalnız olmamıza rağmen fısıldayarak, "Babanın karısı olduğum için, onun da karısı oluyorum" demişti. "Beni kabul ettiğini gösteriyor."

"*Nwunye m,* gel de otur. Yorgun görünüyorsun. İyi misin?" diye sordu İfeoma Hala.

Anne'nin yüzünde gergin bir tebessüm belirdi. "İyiyim, çok iyiyim. *Umunna*'mızın kadınlarının yemek pişirmelerine yardım ettim."

"Gel de otur" diye tekrarladı İfeoma Hala. "Gel otur da, biraz dinlen. *Umunna*'mızın kadınları tuzu kendileri de bulabilir. Ne de olsa buraya senden bir şey almaya, kimse görmeden muz yapraklarına et sarıp eve kaçırmaya geliyorlar." İfeoma Hala güldü.

Anne yanıma oturdu. "Eugene dışarıya fazladan iskemle konulmasına çalışıyor, özellikle de Noel günü için. Daha şimdiden o kadar çok kişi geldi ki."

"Bizimkilerin Noel'de bir evden diğerine gitmekten başka bir işleri olmadığını bilirsin" dedi İfeoma Hala. "Ama bütün gün onlara hizmet edemezsin ya. Yarın çocukları alıp Abagana'ya, *mmuo*'ları* görmek için Aro panayırına götürelim."

"Eugene çocukların kâfir panayırına gitmelerine izin vermez" dedi Anne.

"Kâfir panayırı, *kwa?* Herkes *mmuo*'ları görmek için Aro'ya gidiyor."

"Biliyorum, ama sen de Eugene'i tanıyorsun."

İfeoma Hala kafasını yavaşça salladı. "Ona biraz dolaşmaya gittiğimizi söylerim; böylece birlikte vakit geçirmiş oluruz. Özellikle de çocuklar."

* Festival ve cenazelerde, maskeli dansçılar olarak görünen atalar. (yay.n.)

Anne parmaklarıyla oynayıp, bir süre cevap vermedi. Ardından, "Çocukları babalarının köyüne ne zaman götürüyorsun?" diye sordu.

"Belki bugün, ama şu anda İfediora'nın ailesini çekecek gücüm yok. Her yıl biraz daha fazla saçmalıyorlar. *Umunna*'sındakiler bir yere para bıraktığını, benim de parayı sakladığımı söylüyor. Geçen Noel, bahçedeki kadınlardan biri onu öldürdüğümü bile iddia edince, içimden ağzına toprak doldurmak geldi. Sonra onu karşıma oturtup, 'Hey, insan sevdiği kocasını öldürmez, hele bir treyleri kocasının arabasına çarptıracak bir kaza senaryosu yazamaz' demeyi düşündüm de, ne işe yarardı ki? Hiçbirinde Gine geyiklerinden fazla akıl yok." İfeoma Hala tiz bir ıslık sesi çıkardı. "Çocukları oraya daha ne kadar götürürüm, bilmiyorum."

Anne anlayışla damağını şaklattı. "İnsanlar bazen mantıksız şeyler söylüyor. Yine de çocukların, özellikle de oğlanların oraya gitmesi iyi olur. Babalarının topraklarını bilmeleri, babalarının *umunna*'sının üyelerini tanımaları gerek."

"Samimi olmak gerekirse, İfediora'nın böyle bir *umunna*'dan nasıl geldiğini anlayamıyorum."

Konuşurken, dudaklarının hareketlerini izliyordum; İfeoma Hala'nın parlak bronz dudak boyası sürülmüş dudaklarıyla karşılaştırıldığında, Anne'nin boyasız dudakları solgun kalıyordu.

"*Umunna* hep yürek kırıcı şeyler söyleyecektir" dedi Anne. "Bizim *umunna*'mız bile onun durumundaki bir erkeğin sadece iki çocukla kalamayacağı için, Eugene'in başka bir kadın almasını söylemedi mi? Eğer o zaman yanımda senin gibi insanlar olmasaydı..."

"Kes şunu, teşekkürden vazgeç. Eğer Eugene söyleneni yapsaydı, kaybeden sen değil, o olurdu."

"Sen öyle diyorsun. İki çocuklu ve kocasız bir kadın olur mu?"

"Olur. Bak bana."

Anne kafasını salladı. "Yine başladın, İfeoma. Ne demek istediğimi anladın. Bir kadın böyle yaşayabilir mi?" Anne'nin gözleri irileşmiş, yüzünde daha fazla alan kaplar olmuştu.

"Nwunye m, bazen hayat evliliğin bittiği yerden başlar."

"Yine üniversitedeki gibi konuşuyorsun. Öğrencilerine bunları mı anlatıyorsun?" Anne gülümsüyordu.

"Evet, gerçekten. Ama günümüzde hep daha genç evleniyorlar. 'Mezun olduktan sonra bir iş bulamayacaksak diploma ne işe yarar?' diye soruyorlar bana."

"En azından, evlendiklerinde kendilerine bakacak birini buluyorlar."

"Kimin kime baktığını pek bilemiyorum. Din okulunun ilk sınıfındaki kızlardan altısı evli, kocaları her hafta sonu Mercedes'lerle, Lexus'larla ziyaretlerine geliyor, onlara müzik setleri, ders kitapları, buzdolapları alıyorlar; mezun olduklarında da onlara ve diplomalarına sahip oluyorlar. Görmüyor musun?"

Anne kafasını salladı. "Yine üniversite ağızları. Kocalar, karılarının hayatlarını taçlandırırlar, İfeoma. İstedikleri bu."

"İstediklerini sanıyorlar. Onları suçlayabilir miyiz? Şu askeri diktatörün ülkemize yaptığına baksana." İfeoma Hala sevimsiz bir şey hatırlamaya çalışan insanların yaptığı gibi, gözlerini yumdu. "Nsukka'da üç ay boyunca benzin bulamadık. Geçen hafta benzin peşinde, geceyi benzin istasyonunda geçirdim. Üstelik, sonunda benzin de gelmedi. Bazıları, eve dönecek yakıtları olmadığı için arabalarını istasyonda bıraktı. Eh, o gece beni ısıran sivrisinekleri bir görebilseydin; derimdeki ısırıklar anakardium çekirdeği büyüklüğündeydi."

"Ya..." Anne kafasını anlayışla salladı. "Bu arada, üniversitede genel durum nasıl?"

"Son iki aydır kimse maaş alamamasına rağmen, grevi bir kez daha erteledik. 'Federal Hükümet'in parası yok' diyor-

lar." İfeoma Hala alayla kıkırdadı. *"İfukwa,* insanlar ülkeden ayrılıyor. Phillipa iki ay önce gitti. Arkadaşım Phillipa'yı hatırladın mı?"

"Birkaç yıl önce, Noel'de seninle birlikte gelmişti. Esmer, hani şu şişmanca olan değil mi?"

"Evet. Artık Amerika'da ders veriyor. Küçük bir büroyu başka bir yardımcı doçentle paylaşıyormuş ama, hiç olmazsa hocaların maaşı ödeniyormuş." İfeoma Hala durakladı, Anne'nin bluzundan bir şey fiskelemek için uzandı. Her hareketini izliyor, gözümü ondan ayıramıyordum. Ondaki bu korkusuzluk, konuşurken yaptığı hareketler, aralıklı dişlerini gösteren gülümsemesi...

"Eski gaz ocağımı çıkardım" diye devam etti. "Şimdi onu kullanıyoruz ve mutfakta gaz kokusunu bile almıyoruz. Bir yemek tüpü kaç para, biliyor musun? Olacak şey değil!"

Anne kanepenin üzerinde oturuşunu değiştirdi. "Neden Eugene'e söylemedin? Fabrikada yeterince tüp var..."

İfeoma Hala güldü, Anne'nin omzuna dostça vurdu. *"Nwunye m,* hayat güç ama daha ölmedik. Bütün bunları karşımdaki sen olduğun için anlatıyorum. Başkası olsa, aç suratıma parlayıncaya kadar vazelin sürerdim."

O sırada içeriye, yatak odasına gitmekte olan Baba girdi. Odasına İgbo Noeli için gelen konuklarına verilecek naira desteleri almaya geldiğinden emindim. Daha sonra, konuklar şükranlarını mırıldanmaya başladıklarında, "Bunlar benim değil, Tanrı'nın" diyecekti.

"Eugene" diye seslendi İfeoma Hala. "Jaja ve Kambili'nin yarın benimle ve çocuklarla biraz vakit geçirmeleri gerek, diyordum."

Baba homurdandı ve kapıya doğru yürümeyi sürdürdü.

"Eugene!"

İfeoma Hala'nın Baba'ya her hitap edişinde kalbim duruyor, sonra çok daha hızlı vurmaya başlıyordu. Beni sarsan,

düşüncesiz ses tonuydu; Baba'yla konuştuğunun, onun farklı, özel biri olduğunun farkında değil gibiydi. Uzanıp dudaklarını kapatmak ve o parlak bronz dudak boyasını parmaklarıma bulaştırmak istiyordum.

"Onları nereye götüreceksin?" dedi Baba, kapının eşiğinde durarak.

"Etrafı göstermeye."

"Gezintiye mi?" diye sordu Baba. İfeoma Hala İgbo dilinde konuşurken, o İngilizce soruyordu.

"Eugene, bırak da çocuklar bizimle gelsin!" İfeoma Hala sinirlenmişe benziyor, sesini hafifçe yükseltiyordu. "Noel'i kutlamıyor muyuz, yoksa, ha? Çocuklar aslında birbirleriyle hiç vakit geçirmediler. *İmakwa,* küçük oğlum Chima, Kambili'nin adını bile bilmiyor."

Baba önce bana, sonra da Anne'ye baktı, sanki burunlarımızın altında, alınlarımızın tepesinde, dudaklarımızda hoşlanmayacağı harfler bulacakmış gibi yüzlerimizi inceledi.

"Pekâlâ. Seninle gelebilirler, ama çocuklarımın herhangi bir kâfirliğin yanına yaklaşmalarını istemediğimi unutma. Eğer *mmuo*'ların yanından geçerseniz, arabanın camlarını kapatın."

"Seni duydum, Eugene" dedi İfeoma Hala, abartılı bir resmiyetle.

"Noel günü neden hep birlikte öğle yemeği yemiyoruz?" diye sordu Baba. "Çocuklar da böylece birlikte vakit geçirebilirler."

"Çocuklarla Noel gününü Papa-Nnukwu'larıyla birlikte geçirdiğimizi biliyorsun."

"Putperestler Noel'den ne anlar ki?"

"Eugene..." İfeoma Hala derin bir nefes aldı. "Pekâlâ, çocuklarla Noel günü geliriz."

Kuzenlerim geldiğinde, Baba çoktan aşağı inmiş, ben de kanepeye oturmuş Anne ile İfeoma Hala'nın konuşmaları-

nı dinliyordum. Amaka, annesinin daha zayıf, daha genç bir kopyasıydı. İfeoma Hala'dan daha hızlı yürüyor ve daha ölçülü konuşuyordu. Sadece gözleri farklıydı; o gözlerde İfeoma Hala'nın karşılık beklemeyen sıcaklığı yoktu. Amaka'nınkiler çok soru soran, her cevabı kabul etmeyen yargılayıcı gözlerdi. Obiora bir yaş daha küçüktü, teni çok açıktı, kalın gözlüklerinin ardında bal rengi gözleri vardı ve ağzı tükenmez bir tebessümle uçlardan kıvrılıyordu. Yanık bir pilav tenceresinin dibi kadar esmer Chima'ysa yedi yaşında bir erkek için fazla uzundu. Hepsi de aynı şekilde, gırtlaktan gelen, heyecanla çıkarılmış gıdaklar gibi kahkahalarla gülüyorlardı.

Baba'yı selamladılar ve Baba onlara İgbo Noeli için para verdiğinde Amaka ve Obiora kalın naira destelerini ellerinde tutarak teşekkür ettiler. Gözlerindeki terbiyeli şaşkınlık, küstah olmadıklarını, buraya para bekleyerek gelmediklerini kanıtlıyordu.

"Burada uydu anteniniz var, değil mi?" diye sordu Amaka bana. Birbirimizle selamlaştıktan sonra, sorduğu ilk şey buydu. Saçı kısa kesilmişti; önler daha uzun, arkaya doğru yay biçiminde kısalarak gidiyor, en arkada ise iyice kısalıyordu.

"Var."

"CNN izleyebilir miyiz?"

Gırtlağımdan bir öksürük sesi çıkarmaya çabaladım; kekelemek istemiyordum.

"Belki yarın" diye devam etti Amaka, "çünkü şimdi babamın ailesini ziyaret etmek için Ukpo'ya gidiyoruz."

"Fazla televizyon seyretmeyiz" dedim.

"Neden?" diye sordu Amaka. Benden o kadar büyük gösteriyordu ki, ikimizin de aynı yaşta, on beşimizde olması inanılmazdı. Belki de bunun nedeni İfeoma Hala'ya çarpıcı benzerliği ya da doğruca gözlerimin içine bakmasıydı. "Sıkıldığınız için mi? Keşke hepimizin uydu anteni olsa da, hep birlikte sıkılabilsek."

Özür dilemek, uydudan televizyon izlemediğimiz için bizden hoşlanmamasını istemediğimi söylemek istedim. Ona, Enugu'daki ve buradaki evimizin çatısında dev uydu antenleri olmasına rağmen, televizyon izlemediğimizi anlatmak isterdim. Baba, programlarımızda televizyon izlememiz için süre ayırmamıştı.

Oysa Amaka, Anne'nin yanına kıvrılıp oturmuş olan İfeoma Hala'ya döndü. "Anne, eğer Ukpo'ya gideceksek, Papa-Nnukwu uyumadan dönmek için, hemen yola çıkmalıyız."

İfeoma Hala ayaklandı. "Evet, *nne,* gitmeliyiz."

Merdivenlerden inerken, Chima'nın elini tuttu. Amaka merdivenimizin tırabzanındaki ağır el işçiliğini gösterip bir şey söyleyince Obiora güldü. Oğlanların vedalaşmasına, İfeoma Hala'nın dönüp el sallayarak, "Seninle ve Jaja'yla yarın görüşeceğiz" demesine rağmen Amaka benimle vedalaşmamıştı.

İfeoma Hala bahçeye otomobiliyle tam biz kahvaltıyı bitirirken girdi. Üst kattaki yemek odasına daldığında, gözlerimin önünde evde yapılmış toprak kaplara su doldurmak için kilometrelerce yürüyen, çocukları konuşup yürüyene kadar onları emziren, güneşin ısıttığı taşlarda bilenmiş palalarla savaşan eski ve gururlu bir ata canlandırdım. Bütün bir odayı dolduruyordu. "Jaja, Kambili, hazır mısınız?" diye sordu. "*Nwunye m,* sen de bizimle geliyor musun?"

Anne kafasını salladı. "Eugene evde olmamdan hoşlanıyor, biliyorsun."

Arabaya doğru yürürken İfeoma Hala, "Biliyor musun, Kambili, pantolonla daha rahat ederdin" dedi.

"Böyle iyiyim, hala" diye cevap verdim. Bütün eteklerimin dizlerimin altına kadar indiğini, kadınların pantolon giymesi günah olduğu için hiç pantolonum olmadığını neden söylemedim, bilmiyorum.

Peugeot 504'ü beyazdı ve çamurlukları pastan çirkin bir kahverengiye dönmüştü. Amaka önde oturuyordu; Obiora ile Chima da arka koltukta. Jaja ve ben ortadaki koltuklara sıkıştık. Anne araba gözden kaybolana dek bizi izledi. Biliyorum, çünkü gözlerini hissettim, varlığını hissettim. Araba sanki bazı cıvataları gevşemiş gibi sarsılıyor ve bozuk yoldaki her çukurun üzerinden sarsılarak geçiyordu. Torpidodaki havalandırma çıkışlarının yerinde kocaman dikdörtgen boşluklar olduğundan, bütün camlar açıktı. Ağzıma, gözlerime ve burnuma toz doldu.

"Gidip Papa-Nnukwu'yu alacağız" dedi İfeoma Hala. "O da bizimle geliyor."

Midemde bir düğüm hissedip, Jaja'ya baktım. Gözlerimiz karşılaştı. Baba'ya ne diyecektik? Jaja gözlerini kaçırdı; verecek cevabı yoktu.

Daha İfeoma Hala arabayı çamurdan ve sazdan yapılmış bahçe duvarının önünde durdurmadan, Amaka ön kapıyı açmış ve dışarı fırlamıştı bile. "Gidip Papa-Nnukwu'yu getireyim!"

Oğlanlar da arabadan inip, Amaka'nın peşinden tahta kapıyı geçtiler.

"İnmiyor musunuz?" dedi İfeoma Hala, bana ve Jaja'ya dönerek.

Başka tarafa baktım. Jaja da en az benim kadar hareketsiz oturuyordu.

"Papa-Nnukwu'nun bahçesine girmek istemiyor musunuz? İyi de, iki gün önce, saygılarınızı sunmak için buraya gelmemiş miydiniz?" İfeoma Hala gözlerini kocaman açmış, bize bakıyordu.

"Ona saygılarımızı sunduktan sonra, buraya gelmeye iznimiz yok" dedi Jaja.

"Bu ne biçim bir saçmalıktır, ha?" İfeoma Hala sonra birden sustu; belki de kuralları bizim koymadığımızı hatırla-

mıştı. "Söylesenize, sizce babanız buraya gelmenizi neden istemiyor?"

"Bilmem" dedi Jaja.

Dilimin donukluğunu geçirmek için emdim, toz taneciklerini hissettim. "Papa-Nnukwu putperest olduğu için." Baba söylediğimi duysa, gurur duyardı.

"Sizin Papa-Nnukwu'nuz putperest değil Kambili, gelenekçi."

Yüzüne baktım. Putperest, gelenekçi, ne fark ederdi? Katolik değildi, hepsi bu; inananlardan değildi. O, sonları korkunç cehennem ateşi olmasın diye doğru yola gelmeleri için dua ettiklerimizdendi.

Kapı ardına kadar açılıp, Papa-Nnukwu ve gerekirse ona yardım etmek için yanında yürüyen Amaka görününceye kadar, arabanın içinde bekledik. Oğlanlar arkadan geliyorlardı. Papa-Nnukwu'nun üzerinde bol bir basma gömlek ve diz boyu haki şort vardı. Ziyaretine gittiğimizde yıpranmış şal dışında bir şey giydiğini hiç görmemiştim.

"Ona birkaç şort aldım" dedi İfeoma Hala gülerek. "Bakın ne kadar genç görünüyor; seksen yaşında olduğuna inanabilir misiniz?"

Amaka, Papa-Nnukwu'nun ön koltuğa oturmasına yardım etti, sonra da gelip bizimle birlikte orta koltuğa sıkıştı.

"Papa-Nnukwu, iyi günler Efendim" dedik Jaja'yla birlikte.

"Kambili, Jaja, demek kente dönmeden önce sizi bir daha görecekmişim, ha? *Ehye,* yakında atalarıma kavuşacağımın işareti bu."

"Nna anyi, ölümünü tahmin etmekten yorulmadın mı?" dedi İfeoma Hala motoru çalıştırırken. "Senden yeni bir şey duysak!" Ona *nna anyi*, yani babamız diyordu. Baba'nın da öyle deyip demediğini, konuşuyor olsalar bugün ona nasıl hitap edeceğini merak ettim.

"Yakında ölmekten bahsetmekten hoşlanıyor" dedi Amaka

eğlenceli bir İngilizce'yle. "Bunu söyleyerek bizlere bir şeyler yaptıracağını sanıyor."

"Yakında gerçekten de ölecek. Biz onun yaşına geldiğimizde de burada olacak" dedi Obiora, aynı derecede eğlenceli bir İngilizce'yle.

"Çocuklar ne diyor, *gbo,* İfeoma?" diye sordu Papa-Nnukwu. "Altınımı ve topraklarımı paylaşmak için komplo mu kuruyorlar? Gitmemi bekleyemeyecekler mi?"

"Toprağın ve altının olsaydı, seni yıllar önce biz öldürürdük" dedi İfeoma Hala.

Kuzenlerim güldü; Amaka, Jaja'ya ve bana baktı, belki de neden gülmediğimizi merak ediyordu. Gülümsemek isterdim ama tam o sırada evimizin önünden geçiyorduk, siyah kapıların ve yüksek beyaz duvarların görüntüsünden dudaklarım kaskatı kesildi.

"İnsanlarımız Yüce Tanrı'ya, *Chukwu*'ya şöyle der" dedi Papa-Nnukwu, "Bana hem zenginlik hem de çocuk ver, ama eğer sadece birini seçmem gerekirse, o zaman çocuk ver, çünkü çocuğum büyüdükçe, zenginliğim de artacaktır." Papa-Nnukwu sustu, evimize bakmak için döndü. *"Nekenem,* bir de bana bakın. Oğlum, Abba'daki herkesi barındıracak bir eve sahip, oysa ben çoğu kez tabağıma koyacak bir şey bulamıyorum. Misyonerlerin peşinden gitmesine izin vermemeliydim."

"Nna anyi" dedi İfeoma Hala. "Misyonerleri suçlama. Ben de misyoner okuluna gitmedim mi?"

"İyi ama, sen kadınsın. Sayılmazsın."

"Ya? Demek sayılmam? Eugene sana hiç sızlayan bacağını sordu mu? Eğer sayılmazsam, o zaman sabahları iyi uyuyup uyumadığını sormayayım bari."

Papa-Nnukwu kıkırdadı. "O zaman, atalarıma kavuştuğumda ruhum seni rahat bırakmaz."

"Önce, Eugene'e musallat olur."

"Seninle şakalaşıyorum, *nwa m*. Eğer *chi*'m bana bir kız çocuk vermeseydi, bugün ne halde olurdum?" Papa-Nnukwu durakladı. "Ruhum senin için aracılık yapacak, *Chukwu* da sana ve çocuklarına bakacak iyi bir adam gönderecek."

"Öyleyse ruhuna söyle de *Chukwu*'dan doçentliğe terfi ettirilmemi istesin. Başka arzum yok" dedi İfeoma Hala.

Papa-Nnukwu bir süre cevap vermeyince, arabanın radyosundan gelen yüksek canlı müzikle gevşek cıvataların takırtısından ve harmattan pusundan uyuyakaldığını düşündüm.

"Yine de oğlumu yanlış yönlendiren misyonerlerdi" deyip, beni şaşırttı.

"Bunu kaç kere duyduk. Bize başka şeyler anlat" dedi İfeoma Hala. Oysa Papa-Nnukwu kızını duymamış gibi, konuşmayı sürdürdü.

"Abba'ya ilk geleni hatırlıyorum, Fada John dediklerini. Yüzü palmiye yağı gibi kıpkırmızıydı; güneşin beyazların ülkesinde böylesine parlamadığı söylenir. Bir yardımcısı vardı, Nimo'dan Jude adlı biri. Öğleden sonra çocukları misyondaki ekmekağacının altında toplar, din öğretirlerdi. Onlara katılmadım, *kpa,* ama bazen ne yaptıklarını görmek için yanlarına gittim. Bir gün onlara, 'Taptığınız Tanrı nerede?' diye sordum. *Chukwu* gibi, onun da göklerde olduğunu söylediler. 'O zaman, öldürülen o adam kim, hani misyonun dışında, tahtaya asılı olan?' diye sordum. Oğlu olduğunu, ama baba ile oğlun eşit olduğunu söylediler. İşte beyaz adamın deli olduğunu o zaman anladım. Baba ile oğul eşit olur mu? *Tufia!* Görmüyor musun? İşte Eugene'in beni önemsememesinin nedeni de bu, eşit olduğumuzu sanıyor."

Kuzenlerim gülüştü. İfeoma Hala da öyle. Hala ardından gülmeyi kesip, Papa-Nnukwu'ya, "Yeter artık" dedi. "Çeneni kapayıp dinlen. Neredeyse vardık, çocuklara *mmuo*'yu anlatmak için enerjiye ihtiyacın olacak."

"Papa-Nnukwu, rahat mısın?" diye sordu Amaka, ön koltu-

ğa eğilerek. "Koltuğunu ayarlamamı ya da etrafını boşaltmamı ister misin?"

"Hayır, iyiyim. Ben artık yaşlı bir adamım ve boyum kısaldı. Gençliğimde olsa, bu arabaya sığamazdım. Eskiden ağaçlardan *icheku* koparmak için uzanmam yetiyordu. Tırmanmaya ihtiyacım yoktu."

"Tabii" dedi İfeoma Hala, yine gülerek. "Uzanıp göğe de değebiliyordun, öyle değil mi?"

O kadar kolay, o kadar sık gülüyordu ki. Hepsi gülüyordu, küçük Chima bile.

Ezi İcheke'ye vardığımızda, arabalar yolda neredeyse tampon tampona sıralanmıştı. Otomobillerin çevresindeki kalabalıklar öylesine yoğundu ki, insanlar arasında en ufak bir boşluk kalmıyor ve insanlar insanlara, şallar tişörtlere, pantolonlar eteklere, elbiseler gömleklere karışıyordu. İfeoma Hala sonunda bir yer bulup, güçlükle de olsa steyşını park etti. *Mmuo*'lar yürümeye başlamıştı ve çoğu zaman uzun bir araba kuyruğu yola devam etmek için *mmuo*'ların geçmesini bekliyordu. İşportacılar, cam kaplı *akara** ve *suya*** kutularıyla, kahverengi tavuk butlarıyla, tepsiler dolusu soyulmuş portakalla ve Walls muzlu dondurmasıyla dolu banyo teknesi büyüklüğüne soğutucularla her köşeyi tutmuşlardı. Daha önce hiç *mmuo* görmeye gitmemiş, seyretmek için gelen binlerce kişinin yanında, bir otomobilin içinde beklememiştim. Baba bundan birkaç yıl önce bizi Ezi İcheke'deki kalabalıkların yanından geçirirken, putperest kutlamalarına katılan cahiller hakkında bir şeyler homurdanmıştı. *Mmuo*'larla ilgili anlatılan öykülerin, onların karınca deliğinden çıkma ruhlar olduğunun, iskemlelerin koşmasını ya da sepetlerin su tutmasını sağlamalarının tümünün şeytani gelenekler olduğunu

* Fasulyeyle yapılan Nijerya'ya özgü bir yemek. (yay.n.)

** Batı Afrika'nın "şiş kebabı" olarak bilinen, içinde yerfıstığı da olan bir yemek. (yay.n.)

söylerdi. *Şeytani gelenekler*. Baba'nın söylediği şekliyle, insanın kulağına tehlikeli geliyordu.

"Şuna bakın" dedi Papa-Nnukwu. "Bu bir kadın ruh ve kadın *mmuo*'lar zararsızdır. Panayırda, büyüklerin yanına bile gitmezler." İşaret ettiği *mmuo* küçüktü; tahtadan oyulmuş yüzünde köşeli ve güzel çizgileri, kırmızıya boyanmış dudakları vardı. Sık sık dans etmek için duruyor, şu ya da bu yana salınıyor, göğsündeki boncuk dizisi sallanıp dalgalanıyordu. Yakındaki kalabalıklar bağırıp alkışlıyor, bazıları da para atıyorlardı. Küçük oğlanlar –*mmuo*'nun peşinden teneke *ogene** ve tahta *ichaka*** çalarak gezenler– buruşuk naira banknotlarını topluyorlardı. Henüz önümüzden geçmişlerdi ki, Papa-Nnukwu, "Kafanızı çevirin" diye bağırdı. "Kadınlar buna bakamaz!"

Yoldan yaklaşan *mmuo*'nun yanında, o yürürken sesli tiz bir çıngırak çalan birkaç yaşlı adam vardı. Maskesi, göz çukurları çökmüş, yüzünü buruşturmuş gibi bakan gerçek bir insan kafatasıydı. Kafatasının alnına kıvranan bir kaplumbağa bağlanmıştı. Otla kaplı vücudundan sarkan bir yılan ile üç tavuk leşi *mmuo* yürüdükçe sallanıyordu. Yola yakın insanlar hızla, korkuyla geriledi. Birkaç kadın arkalarını dönüp, yakındaki bahçelere kaçtı.

İfeoma Hala eğlenmiş gibi görünmesine rağmen, kafasını çevirdi. "Bakmayın kızlar, gelin büyükbabanızı kızdıralım" dedi İngilizce. Amaka zaten başka tarafa bakıyordu. Ben de başka tarafa, arabaya yaslanan kalabalığa baktım. Bütün bunlar günahtı, kâfirce bir maskaralıktı. Ama hiç olmazsa kısacık baktığımdan, belki de kâfirce bir şey yapmamıştım.

Mmuo yanımızdan geçip gittikten sonra Papa-Nnukwu gururla, "Bu bizim *agwonatumbe*'miz" dedi. "Buraların en güç-

* Geleneksel Afrika danslarında dansçıların adımlarını ve tempolarını ayarlamalarına yardımcı olan çalgıdır. (yay.n.)

** Batı Afrika maunundan yapılan, gezici müzisyenlerin kullandığı bir tür çalgı. (yay.n.)

lü *mmuo*'sudur ve onun sayesinde bütün komşu köyler Abba'dan çekinir. Geçen yılki Aro panayırında, *agwonatumbe* asasını kaldırınca, öteki bütün *mmuo*'lar çil yavrusu gibi dağıldılar! Ne yapacağını görmeyi bile beklemediler!"

"Bakın.!" Obiora yoldan yaklaşan başka bir *mmuo* gösterdi. Havada süzülen beyaz bir kumaş gibiydi, Enugu'daki bahçemizdeki avokado ağacından bile yüksekti. *Mmuo* yanımızdan geçerken, Papa-Nnukwu homurdandı. Seyretmesi bile ürkütücüydü, işte o sırada dört ayakları birbirine çarparak yürüyen iskemleleri, su tutan sepetleri, karınca deliklerinden çıkan insanları düşündüm.

"Bunu nasıl yapıyorlar, Papa-Nnukwu? İnsanlar bunun içine nasıl giriyorlar?" diye sordu Jaja.

"Şşt! Bunlar *mmuo,* yani ruh! Kadın gibi konuşma!" diye kestirip attı Papa-Nnukwu. Dönüp gözlerini Jaja'ya dikti.

İfeoma Hala güldü, sonra da İngilizce, "Jaja, bunların içinde insan olduğundan bahsetmemelisin. Bunu bilmiyor muydun yoksa?" dedi.

"Hayır" dedi Jaja.

Hala Jaja'ya bakıyordu. "*İma mmuo* yapmadın, değil mi? Obiora iki yıl önce, babasının köyünde yaptı."

"Hayır, yapmadım" diye bir şeyler geveledi Jaja.

Jaja'ya bakınca, gözlerindeki donukluğun utançtan mı geldiğini merak ettim. Birden onun adına *ima mmuo*'yu, yani ruhlar dünyasına kabul törenini yapmadığı için üzüldüm. Bu konuda çok az şey biliyordum; tören erkekliğe geçişin ilk adımı sayıldığından, kadınların *ima mmuo* hakkında hiçbir şey bilmemeleri gerekiyordu. Jaja bana bir keresinde çocukların kırbaçlandıklarını ve alaycı bir kalabalığın önünde yıkanmak zorunda kaldıklarını anlatmıştı. Baba'nın *ima mmuo* hakkında söylediği tek şey, oğullarını törene gönderen Hıristiyanların kafalarının karışık, sonlarının da cehennem olduğuydu.

90

Kısa süre sonra Ezi İcheke'den ayrıldık. İfeoma Hala önce uykusu gelen Papa-Nnukwu'yu bıraktı; gören gözü yarıkapalıyken, körleşmekte olan gözü açıktı, gözünü kaplayan tabaka şimdi daha kalın, konsantre süt gibi görünüyordu. İfeoma Hala bahçemize girip durduğunda, çocuklarına eve girmek isteyip istemediklerini sordu; Amaka, kardeşlerini aynı cevaba yönlendirecek kadar yüksek sesle, "Hayır" dedi. İfeoma Hala bizi eve soktu, toplantının ortasındaki Baba'ya el salladı, gitmeden önce de Jaja'ya ve bana sıkı sıkı sarıldı.

O gece düşümde, güldüğümü gördüm ama kahkahalarımın nasıl bir ses çıkardığından pek emin değildim, ayrıca duyduğum ses benimkine benzemiyordu. Duyduklarım, İfeoma Hala'nınkiler gibi gırtlaktan gelme, heyecanlı gıdaklamalardı.

Baba Noel ayini için bizi St. Paul Kilisesi'ne götürdü. Kalabalık kilise avlusuna girdiğimizde, İfeoma Hala ile çocukları steyşına binmeye çalışıyorlardı. Baba Mercedes'i durdurduktan sonra, selamlaşmak için yanımıza geldiler. İfeoma Hala önceki ayine katıldıklarını, bizi öğle yemeğinde göreceğini söyledi. Kırmızı şalı ve yüksek topuklu ayakkabılarıyla daha uzun, hatta daha korkusuz görünüyordu. Amaka'nın dudaklarında annesinin parlak dudak boyası vardı; gülümseyip, "Mutlu Noeller" dediğinde, dişlerinin daha da beyaz görünmesini sağlıyordu.

Tüm dikkatimi ayine vermeye çalışmama rağmen, Amaka'nın dudak boyasını ve insanın dudaklarının üzerinden renkli bir şey geçirmesinin nasıl bir duygu olabileceğini düşündüm. Tüm tören boyunca İgbo dilinde konuşan rahibin vaaz sırasında İncil'den bahsetmemesi yüzünden, dikkatimi toplamam daha da güç oluyordu. Rahip çinkodan ve çimentodan bahsetti. "Sizler, çinko parasını yediğimi sanıyorsunuz, *okwia?*" diye bağırdı, ellerini sallayıp, parmağını suçlar gibi cemaate uzatırken. "Hem içinizden kaç kişi bu kiliseye bir şeyler veriyor ki, *gbo?* Eğer siz vermezseniz, biz nasıl ev yapalım? Yoksa çinko ile çimentonun sadece on kobo olduğunu mu sanıyorsunuz?"

Baba rahibin başka şeylerden söz etmesini, yemlikteki doğum, çobanlar ile yol gösteren yıldız hakkında bir şeyler an-

latmasını isterdi; bunu Baba'nın dua kitabını her zamankinden daha sıkı tutmasından, oturduğu yerde kıpırdanmasından anlıyordum. Birinci sırada oturuyorduk. Beyaz pamuklu elbisesinin üzerine Kutsal Bakire Meryem madalyası takmış bir teşrifatçı bizi oturtmak için koşmuş, Baba'nın kulağına sabırsız ve duyulabilir bir fısıltıyla ön sıranın önemli kişilere ayrıldığını söylemişti; Abba'da evi bizimkinden büyük olan tek kişi, Şef Umeadi solumuzda, kraliyet ailesinden Soylu İgwe de sağımızda oturuyordu. İgwe Barış ve Sevgi sırasında gelip Baba'nın elini sıkarken, *"Nno nu"* dedi, "gerektiği gibi selamlaşmak için, daha sonra uğrayacağım."

Ayinden sonra Baba'yla birlikte, kilise binasının hemen yanındaki çok amaçlı salona, para toplamaya gittim. Parayı yeni rahip konutu için topluyorduk. Alnına sıkı bir eşarp bağlamış bir görevli, eski rahip konutunu gösteren, damın aktığı, termitlerin kapı kasasını kemirdiği yerleri işaret eden belli belirsiz oklarla dolu bir broşür dağıttı. Baba bir çek yazıp görevliye uzatırken, konuşma yapmak istemediğini söyledi. Toplantı sorumlusu çekin üzerindeki miktarı açıklayınca, rahip ayağa kalktı, başını bir o yana bir bu yana sallayarak dans etmeye başladı; kalabalık da ayaklanıp öylesine güçlü bir alkış kopardı ki, yağmur mevsiminin sonundaki gök gürültüsünü hatırladım.

"Gidelim" dedi Baba toplantı sorumlusu başka bir bağışı açıklamaya girişince. Sanki dokunmak onları bir hastalıktan kurtaracakmışçasına tuniğine değmeye çalışan eller karşısında gülümseyerek, el sallayarak salondan çıktı.

Eve vardığımızda, oturma odasının bütün kanepeleri, bütün koltukları doluydu; bazıları sehpaların üzerine tünemişti. Baba içeri girince bütün erkekler ve kadınlar ayağa kalktı, *"Omelora!"* sesleri odayı doldurdu. Baba el sıkarak, sarılarak, "Mutlu Noeller" ve "Tanrı sizi korusun" diyerek bütün odayı dolaştı. Biri, arka bahçeye çıkan kapıyı açık bırakmış-

tı ve oturma odasında asılı duran mavi-gri odun dumanı konukların yüz çizgilerini bulanıklaştırıyordu. Arka bahçede sohbet eden, ateşin üzerindeki dev kazanlardan konuklara dağıtılacak kâselere çorba ve türlü dolduran *umunna* kadınlarının seslerini duyuyordum.

"Gelin, *umunna*'mızın kadınlarını selamlayın" dedi Anne Jaja ile bana.

Peşinden arka bahçeye çıktık. Jaja'yla *"Nno nu* hoş geldiniz" dediğimizde kadınlar el çırpıp bağırdılar.

Üzerlerine uymayan bluzları, yıpranmış şalları ve kafalarına sardıkları eşarplarıyla hepsi birbirine benziyordu. Hepsinde aynı kocaman tebessüm, aynı tebeşir renkli dişler, yerfıstığı kabuğuna benzeyen güneşten kurumuş aynı cilt vardı.

"Nekene, babasının varlığına konacak çocuğa bakın!" dedi kadınlardan biri. Ağzını dar bir tünel gibi yuvarlayarak, daha da yüksek sesle bağırdı.

"Damarlarımızdaki kan aynı olmasaydı sana kızımı satardım" dedi bir başkası Jaja'ya. Ateşin yanı başına çömelmiş, üç ayaklı sehpanın altındaki odunları düzenliyordu. Ötekiler gülüştü.

"Kız olgun *agbogho* gibi! Çok sürmez, güçlü ve genç bir erkek bize palmiye şarabı sunar!" dedi bir başkası. Kirli şalı gerektiği gibi düğümlenmemişti, tepeleme kızarmış sığır eti dolu bir tepsiyle yürürken, şalının bir ucu tozun içinde sürükleniyordu.

"Odanıza çıkıp üstünüzü değiştirin" dedi Anne kollarını Jaja ile benim omzumuza koyup. "Halanız ve kuzenleriniz birazdan burada olur."

Sisi üst kattaki yemek masasına, karamel renginde büyük tabaklarla ve pürüzsüz üçgenler şeklinde ütülenmiş aynı renkte peçetelerle sekiz kişilik sofra kurmuştu. İfeoma Hala ile çocukları geldiklerinde ben hâlâ kilise elbiselerimi çıkarmakla meşguldüm. Yüksek sesle attığı kahkahasını duy-

dum; kahkaha bir süre daha yankılanıp sürdü. Oturma odasına girene kadar yankı sandığım seslerin çocukların kahkahaları olduğunu anlamadım. Hâla kilise için giydiği ağır payetli pembe şalını çıkarmamış olan Anne kanepede, İfeoma Hala'nın yanında oturuyordu. Jaja etajerin yanında, Amaka ve Obiora'yla konuşuyordu. Onların yanına doğru yürürken, kekelememek için nefesimi düzenlemeye çalıştım.

"Bu müzik seti, değil mi?" diye sordu Amaka. "Bize neden müzik çalmıyorsunuz? Yoksa müzikten de mi sıkıldınız?" Durgun gözleri Jaja'dan bana gelip gidiyordu.

"Evet, müzik seti" dedi Jaja. Seti hiç kullanmadığımızı, kullanmayı hiç düşünmediğimizi, sadece aile saati sırasında Baba'nın radyosundan haberleri dinlediğimizi söylemedi. Amaka setin yanına gidip uzunçalar çekmecesini açtı. Obiora ablasının peşinden gitti.

"Müzik dinlememenize şaşmamak lazım; burada her şey o kadar sıkıcı ki!" dedi Amaka.

"O kadar da sıkıcı değil" dedi Obiora plakları karıştırırken. Kalın gözlüklerini burnuna itmeyi âdet edinmişti. Sonunda bir İrlanda kilise korosunun söylediği "O Come All Ye Faithful" adlı bir plak seçip pikaba koydu. Müzik setine hayran olmuştu, dönen plağa sanki krom bağırsaklarının gizemlerini öğrenecekmiş gibi dikkatle bakıyordu.

Chima odaya girdi. "Burada tuvalet o kadar güzel ki, anne. Büyük aynaları ve cam şişelerde kremleri var."

"Umarım, bir şey kırmadın" dedi İfeoma Hala.

"Kırmadım" dedi Chima. "Televizyonu açabilir miyiz?"

"Hayır" dedi İfeoma Hala. "Eugene Dayınız birazdan gelince hep beraber yemek yiyeceğiz."

Sisi yemek ve baharat kokuları içinde odaya girip Anne'ye İgwe'nin geldiğini; Baba'nın, hepimizin aşağıya inip İgwe'ye hoş geldin dememizi istediğini söyledi. Anne ayaklandı, şalını sıkılaştırdı, sonra da İfeoma Hala'nın öne düşmesini bekledi.

"İgwe'nin sarayında kalarak konuklarını kabul etmesi gerektiğini sanıyordum. İnsanların evine ziyarete gittiğinden haberim yoktu" dedi Amaka merdivenlerden inerken. "Galiba baban Ulu Kişi olduğu için."

"Baban" yerine "Eugene Dayı" demesini tercih ederdim. Konuşurken bana bakmıyordu bile. Ona bakarken, sanki elimden akıp giden değerli kumu hiçbir şey yapamadan seyrediyormuş gibi bir duyguya kapıldım.

İgwe'nin sarayı evimize birkaç dakikalık yoldaydı. Onu bundan birkaç yıl önce, bir kere ziyaret etmiştik. Ne var ki, Baba, İgwe'nin doğru yola gelmesine rağmen, hâlâ sarayında putperest akrabalarının, kurban töreni düzenlemelerine izin verdiğini söylediğinden, evine bir daha hiç gitmedik. Anne, İgwe'yi kadınlardan beklenen geleneksel biçimde, iyice eğilerek ve bir hayvanın saman rengi kuyruğundan yapılmış yumuşak yelpazesiyle sırtını sıvazlayabilmesi için arkasını dönerek selamlamıştı. O gece eve döndüğümüzde Baba, Anne'ye bu yaptığının günah olduğunu anlatmıştı. Başka bir insanın önünde eğilmek doğru değildi. Bir İgwe'nin önünde eğilmek, kâfirce bir gelenekti. Böylece, birkaç gün sonra piskoposu ziyaret etmek için Awka'ya gittiğimizde, yüzüğünü öpmek için diz çökmedim. Baba'nın gurur duymasını istemiştim. Oysa Baba arabaya bindiğimizde kulağımı çekti ve muhakeme yeteneğim olmadığını söyledi: Piskopos bir Tanrı adamıydı, oysa İgwe geleneksel bir yöneticiydi sadece.

"İyi günler, Efendim" dedim İgwe'ye aşağıya indiğimde. Bana gülümseyip, "Kızımız mı, *kedu*?" dediğinde yayvan burnundan fışkıran kıllar titreşti.

Küçük oturma odalarından birisi boşaltılmış, ona, karısına ve havalandırma cihazının çalışmasına rağmen biri yaldızlı bir yelpazeyle onu serinleten dört yardımcısına hazırlanmıştı. Yardımcılardan bir başkası da, İgwe'nin, boynundan dizi dizi mücevherler, altın pandantifler, boncuklar ve mercan-

lar sarkan sarı tenli karısını yelpazeliyordu. Başının etrafına sardığı eşarbın ön taraftan yüksekliği neredeyse bir muz yaprağı kadardı: Kilisede kadının arkasında oturanların sunağı görebilmek için ayağa kalkmaları gerekeceğini düşündüm.

İfeoma Hala'nın bir dizini yere koyup, saygılı selamlara özgü yüksek sesle, *"İgwe!"* demesini, onun da Hala'nın sırtını sıvazlamasını izledim. Öğleden sonra güneşi, tuniğini kaplayan altın payetlerinde yansıyordu. Amaka önünde yerlere kadar eğildi. Anne, Jaja ve Obiora onunla el sıkışırken, elini saygıyla ellerinin arasına aldılar. Baba'nın İgwe'ye önünde eğilecek kadar yaklaşmadığımı görmesinden emin olmak için, kapının yanında biraz daha oyalandım.

Üst kata çıktığımızda, Anne ve İfeoma Hala, Anne'nin odasına gitti. Chima ile Obiora yere, halının üzerine uzandılar ve Obiora'nın ceplerinde bulduğu iskambillerle oynamaya giriştiler. Jaja, Amaka'nın aradığını söylediği bir kitaba bakmak için onunla birlikte odasına gitti. Kanepeye oturup, kâğıtlarla oynayan kuzenlerimi seyrettim. Ne oyunu ne de arada bir birinin neden kahkahalar arasında "Eşek!" diye bağırdığını anladım. Müzik susmuştu. Ayaklanıp hole çıktım, Anne'nin kapısının yanında dikildim. İçeri girmek, Anne ve İfeoma Hala'yla oturmak istiyordum, ama orada kalıp konuşmalarını dinledim. Anne fısıldıyordu: "Fabrikada sağa sola atılmış o kadar çok tüpgaz var ki" sözlerini belli belirsiz duyabildim. İfeoma Hala'yı Baba'dan tüpgaz istemeye ikna etmeye çalışıyordu.

Fısıldamasına rağmen, İfeoma Hala'yı iyi duyuyordum. Fısıltısı da kendi gibiydi: büyük, coşkulu, korkusuz, gürültülü, abartılı. "Daha İfediora ölmeden, Eugene'in bana bir araba almayı önerdiğini unuttun mu? Ama önce St. Jean Şövalyeleri'ne katılmamızı istiyordu. Amaka'yı bir rahibe okuluna göndermemizi istiyordu. Makyaj yapmaktan vazgeçmemi bi-

le istiyordu! Yeni bir arabayı ben de isterim, *nwunye m,* fırınımı yeniden kullanabilmeyi, yeni bir buzdolabım olmasını ve küçüldüklerinde Chima'nın pantolonlarının paçalarını uzatmak zorunda kalmayacak kadar param olmasını ben de isterim. Ama bütün bunlara sahip olabilmek için abimin kıçını yalamak istemiyorum."

"İfeoma, eğer sen..." Anne'nin yumuşak sesi yine alçalarak yok oldu.

"Eugene, İfediora'yla neden anlaşamadı, biliyor musun?" İfeoma Hala'nın fısıltısı daha sert, daha yüksekti. "Çünkü İfediora ne düşündüğünü Eugene'in yüzüne söyledi. İfediora, gerçeği söylemekten çekinmezdi. Oysa Eugene'in kendi hoşlanmadığı gerçeklerle kavgalı olduğunu sen de biliyorsun. Babamız ölüyor, beni duyuyor musun? Ölüyor. Yaşlı bir adam o, daha yaşayacak kaç günü kaldı ki, *gbo?* Eugene yine de onu evine kabul etmiyor, gidip ona saygılarını sunmuyor. *O joka!* Eugene, Tanrı'nın işini yapmaktan vazgeçmeli. Tanrı, kendi işini yapacak kadar büyük. Eğer Tanrı, ataların mızın geleneklerine uydu diye babamızı yargılayacaksa, o zaman bırakalım bu işi Tanrı yapsın, Eugene değil."

Umunna sözcüğünü de duydum. İfeoma Hala cevap vermeden önce gırtlaktan gelen sesiyle güldü. "Biliyorsun, bizim *umunna* üyeleri, hatta aslına bakarsan Abba'daki herkes, Eugene'e onun duymak istediklerini söyler. İnsanlarımızın aklı yok mu? Sana yemek veren eli ısırır mısın?"

Belki de hol çok geniş olduğundan, Amaka'nın Jaja'nın odasından çıkıp yanıma geldiğini, "Ne yapıyorsun?" derken soluğunun sıcaklığıyla ensemi yakıncaya kadar fark etmedim.

İrkildim. "Hiç."

Gözlerimin içine, tuhafça bakıyordu. "Baban yemek için üst kata çıktı" dedi sonunda.

Baba, hepimizin masanın etrafına yerleşmesini izledi, ardından şükran duasına başladı. Her zamankinden biraz

uzun, yaklaşık yirmi dakikalık bir duaydı ve sonunda, "Efendimiz İsa sayesinde" dediğinde, İfeoma Hala "Amin'i" herkesinkinden fazla duyulsun diye sesini yükseltti.

"Pilavın soğumasını mı istiyorsun, Eugene?" diye homurdandı. Baba sanki onu duymamış gibi, peçetesini açmayı sürdürdü.

Tabaklarla buluşan çatalların, kayık tabaklarla buluşan servis kaşıklarının sesi odayı doldurdu. Henüz öğleden sonra olmasına rağmen, Sisi perdeleri kapatmış, şamdanları yakmıştı. Sarı ışıkta Obiora'nın gözleri fazlasıyla tatlı bir bal gibi, daha da derin altın rengini almıştı. Havalandırma çalışıyordu ama bana sıcak geliyordu.

Amaka yakın zamanda yemek yiyecek fırsatı olmayacak biri gibi, nerdeyse her bulduğunu –*jollof* pilavı, *fufu* ve iki çeşit çorba, kızarmış tavuk ve sığır, salata ve krema– tabağına doldurdu. Tabağının kenarından sarkan salata yaprakları yemek masasına değiyordu.

"Pilavı hep çatal bıçakla ve peçeteyle mi yersiniz?" diye sordu bana dönerek.

Gözlerimi *jollof* pilavından ayırmadan, başımı salladım. Amaka'nın sesini bu kadar yükseltmemesini isterdim. Sofrada böylesi sohbetlere alışık değildim.

"Eugene, çocukların Nsukka'ya gelip, bizi ziyaret etmelerine izin vermelisin" dedi İfeoma Hala. "Malikânemiz yok ama, en azından kuzenlerini yakından tanımış olurlar."

"Çocuklar evden uzaklaşmaktan fazla hoşlanmıyorlar" dedi Baba.

"Hiç evden uzaklaşmadıkları içindir. Nsukka'yı görmek isteyeceklerinden eminim. Jaja ve Kambili, istemez miydiniz?"

Tabağıma bakarak bir şeyler mırıldandım, sonra da sanki gıcık tutmasa, ağzımdan gerçek ve mantıklı kelimeler çıkacakmış gibi öksürmeye başladım.

"Eğer Baba bir sakınca görmüyorsa" dedi Jaja. Baba Ja-

ja'ya bakıp gülümseyince, bunu kendim söylemediğime hayıflandım.

"Belki gelecek tatilde" dedi Baba kararlılıkla. İfeoma Hala'nın isteğinden vazgeçmesini bekliyordu.

"Eugene, *biko,* bırak da çocuklar gelip bizimle bir hafta geçirsinler. Okul ocak sonundan önce başlamıyor ki. Şoförün onları Nsukka'ya getirir."

"Ngwanu, bakarız" dedi Baba. İlk kez İgbo dilinde konuşuyor, çatık kaşlarını neredeyse birleştiriyordu.

"İfeoma grevi yeniden ertelediklerini söylüyordu" dedi Anne.

"Nsukka'da işler biraz olsun düzeliyor mu bari?" diye sordu Baba, yeniden İngilizce'ye dönerek. "Bugünlerde üniversite geçmişin görkemiyle yaşıyor."

İfeoma Hala gözlerini kıstı. "Telefonu kaldırıp, bu soruyu sormak için beni aradığını hiç hatırlıyor musun, Eugene, ha? Bir gün olsun kardeşini arasan, elin mi kopar, *gbo?"* İgbo dilindeki kelimelerde alaycı bir oynaklık olmasına rağmen, sesindeki çelik ton boğazımı düğümledi.

"Seni aradım, İfeoma."

"Bu dediğin, kaç yıl önceydi? Soruyorum sana, kaç yıl önceydi?" İfeoma Hala çatalını tabağa bıraktı. Uzun ve gergin bir süre boyunca sessiz ve hareketsiz kaldı; Baba gibi sessiz ve hareketsiz. Hepimiz gibi sessiz ve hareketsiz... Sonunda, Anne gırtlağını temizledi ve Baba'ya meyve suyu şişesinin boşalıp boşalmadığını sordu.

"Evet" dedi Baba. "O kıza daha fazla meyve suyu getirmesini söyle."

Anne, Sisi'yi çağırmaya gitti. Sisi'nin getirdiği, zayıf ve biçimli vücutlu kadınlar gibi giderek incelen şişelerin içinde hoş bir sıvı olduğu belli oluyordu. Baba herkesin bardağını doldurup, şerefe kaldırmayı önerdi. "Noel ruhuna ve Tanrı'nın büyüklüğüne..."

Söylediklerini koro halinde tekrarladık. Obiora'nın cümle-

si sonunda havalanmış, bir soru gibi çıkmıştı: "Tanrı'nın büyüklüğüne?"

"Ve bize, aile ruhuna" diye ekledi İfeoma Hala içmeden önce.

"Bunu sizin fabrikanız mı üretiyor, Eugene Dayı?" diye sordu Amaka, şişelerin üzerindeki yazıları okumak için gözlerini kısarak.

"Evet" dedi Baba.

"Biraz fazla tatlı. İçindeki şekeri azaltsanız, daha iyi olur." Amaka'nın ses tonu daha yaşlı bir insanla yapılan gündelik konuşmadaki kadar terbiyeliydi. Baba'nın başını sallayarak duyduğunu onayladığını mı, yoksa çiğnerken mi sallandığını anlamadım. Boğazımda bir düğüm daha oldu, ağız dolusu pilavı yutamadım bir türlü. Uzanırken bardağımı devirdim, kan rengi meyve suyu, işlemeli beyaz örtüye yayıldı. Anne bardağımı devirdiğim yere hemen bir peçete yerleştirdi; kırmızıya bulanmış peçeteyi kaldırdığında, Anne'nin basamaklara damlayan kanını hatırladım.

"Aokpe'de olanları duydunuz mu, Eugene Dayı?" diye sordu Amaka. "Benue'de küçücük bir köymüş. Kutsal Bakire orada insanlara görünmüş."

Amaka'nın bunu nasıl başardığını, ağzını açınca kelimelerin nasıl bu kadar kolaylıkla aktığını merak ediyordum.

Baba cevap vermeden önce ağzındakileri çiğneyip yuttu. "Evet, duydum."

"Çocuklarımla oraya hacı olmaya gitmeyi tasarlıyorum" dedi İfeoma Hala. "Belki Jaja ile Kambili de bizimle gelmek ister."

Amaka başını hızla kaldırdı, şaşkınlıkla baktı. Bir şeyler söyleyecekken sustu.

"Şeyy, kilise görüntülerin gerçekliğini henüz onaylamadı" dedi Baba, düşünceli gözlerle tabağına bakarak.

"Kilise Aokpe hakkında resmi bir açıklama yapana kadar, hepimiz ölürüz" dedi İfeoma Hala. "Kilise gerçek olmadığını

söylese bile, inanarak gitmişsek ne fark eder?"

Baba, İfeoma Hala'nın söylediklerinden beklenmedik derecede memnun görünüyordu. Başını usulca salladı. "Ne zaman gitmeyi düşünüyorsunuz?"

"Ocakta, çocuklar okula başlamadan önce."

"Tamam. Enugu'ya döndüğümüzde seni arar, Jaja ve Kambili'nin bir ya da iki günlüğüne size katılmasını ayarlarım."

"Bir hafta, Eugene, bir hafta kalmalılar. Evimde insan yiyen canavarlar yok!" İfeoma Hala güldü, çocukları da yine gırtlaktan gelen o sesleri çıkardı; dişleri, yarılmış bir palmiye çekirdeğinin içi gibi parıldadı. Tek gülmeyen, Amaka'ydı.

Ertesi gün pazardı. Daha Noel günü kiliseye gittiğimizden olacak, hiç de pazara benzemiyordu. Anne odama girip beni usulca sarstı, kucakladı, nane kokulu deodorantını soludum.

"İyi uyudun mu? Bugün ayine her zamankinden erken gideceğiz, çünkü Baba'nın ayinden hemen sonra bir toplantısı var. *Kunie,* haydi banyoya gir, saat yediyi geçiyor."

Esneyip, doğruldum. Yatağımda açık bir defter kadar geniş, kırmızı bir leke vardı.

"Aybaşın" dedi Anne. "Pedlerini getirdin mi?"

"Getirdim."

Kimseyi geciktirmemek için, duşta şöyle bir ıslandım sadece. Lacivert-beyaz bir elbise seçip, başıma mavi bir eşarp bağladım. Eşarbı ensemde iki kere düğümleyip, örgülerimi altına tıktım. Bir keresinde Peder Benedict, saçlarımı hep ayine uygun biçimde kapattığımı, kilisede saçını göstermenin dinsizlik olduğunu bilmiyorlarmış gibi, saçlarının bir bölümünün görünmesine aldırmayan bazı kızlara benzemediğimi söylemiş, Baba da gururla alnımdan öpmüştü.

Odamdan çıktığımda, Anne ve Jaja giyinmiş, üst kattaki oturma odasında bekliyorlardı. Karnım kramplardan kasılıyordu. Birinin ön dişleriyle durmadan midemin kenarlarını

kemirdiğini düşünüyordum. "Yanında Panadol var mı? Anne?"

"Kramp mı girdi, *abia?*"

Anne duvara, Baba'nın bağışta bulunduğu bir hayır kurumunun armağanı olan, üzerinde yaldızlı harflerle adının yazıldığı oval saate baktı: 7.37. Perhiz kuralları, inananların ayinden bir saat önce katı bir şey yemelerini yasaklıyordu. Büyük Perhiz kurallarına asla karşı gelmezdik; kahvaltı masası yan yana çay fincanları ve gevrek kâseleriyle kurulmuş olur, ama biz eve dönmeden önce hiçbir şey yemezdik.

"Hemen biraz mısır gevreği ye" dedi Anne, neredeyse fısıltıyla. "Panadol'den önce, midende bir şeyler olması gerekir."

Jaja masadaki karton kutudan kâseye mısır gevreği doldurdu, kaşıkla süttozu ve şeker ekleyip, üzerine su koydu. Cam kâse şeffaftı ve dibinde, sütle suyun karışımından oluşan tebeşirimsi topakları görüyordum.

"Baba aşağıda, konuklarıyla beraber" dedi Jaja. "Yukarı çıktığını duyarız."

Ayakta, mısır gevreklerini yutmaya başladım. Anne gümüş renkli kaplarında Panadol tabletlerini uzattı, açtığımda kaplar hışırdadı. Jaja, kâseye pek fazla mısır gevreği koymamıştı, elimdekini bitirmek üzereydim ki, kapı açıldı, içeriye Baba girdi.

Baba'nın terzi elinden çıkmış beyaz gömleğinin kusursuz çizgileri, midesini oluşturan tepeciği gizleyemiyordu. Elimdeki mısır gevreği kâsesine bakarken, ben sulu sütün üzerinde yüzen yumuşamış gevreklere baktım, merdivenleri nasıl bu kadar sessiz çıktığını düşündüm.

"Ne yapıyorsun, Kambili?"

Bütün gücümle yutkundum. "Ben... ben..."

"Ayinden on dakika önce yemek mi yiyorsun? Ayinden on dakika önce?"

"Aybaşısı başladı ve karnına kramp giriyor" dedi Anne.

Jaja, Anne'nin sözünü kesti. "Panadol almadan önce mısır

gevreği yemesini ben söyledim, baba. Ben hazırladım."

"Şeytan senden bütün işlerini yapmanı mı istedi yoksa?" İgbo dilindeki kelimeler Baba'nın ağzından fırlıyordu. "Yoksa şeytan evimde çadır mı kurdu?" Anne'ye döndü. "Burada oturmuş orucu bozmasını seyrediyorsun, öyle mi, *maka nnidi?*"

Yavaş hareketlerle kemerini çözdü. Kat kat kahverengi deriden yapılmış, gösterişsiz tokalı ağır bir kemerdi. Önce Jaja'nın omzuna indi. Sonra da ellerini kaldıran Anne'nin kolunun üst kısmına, kilise bluzunun payetli yenlerinin koruduğu bölgeye. Kemer sırtıma inerken, kâseyi masanın üzerine bıraktım. Bazen, beyaz cellabeleri rüzgârda bacaklarına çarpan, ineklerini Enugu sokaklarından kesin ve kısa kırbaç darbeleriyle geçirirken ağızlarından tuhaf sesler çıkaran Fulani göçebelerini izlerdim. Baba, onların uzun ve ince vücutlarına sahip değildi, ama şeytanın galip gelemeyeceğini homurdanarak kemerini Anne'ye, Jaja'ya ve bana sallarken, Fulani göçebeleri gibiydi. Havada şaklayan kemerden iki adımdan fazla uzaklaşmadık.

Kemerin şaklamaları durduğunda, Baba elindeki deri parçasına bakakaldı. Yüzü buruştu, gözkapakları sarktı. "Neden günaha yürüyorsunuz?" diye sordu. "Günahtan neden hoşlanırsınız ki?"

Anne, elinden kemerini alıp masanın üzerine bıraktı.

Baba, Jaja ile beni vücuduna bastırdı. "Canınız yandı mı? Deriniz yarıldı mı?" diye sordu, yüzlerimizi incelerken. Sırtımda bir zonklama hissettim ama yine de "Hayır" diye cevap verdim, canımın acımadığını söyledim. Baba günahtan hoşlanmaktan bahsederken, üzerinde bir yük varmış, kurtulamadığı bir ağırlık taşıyormuş gibi başını sallıyordu.

Daha sonraki ayine gittik. Ama önce, Baba da dahil hepimiz elbiselerimizi değiştirdik, yüzümüzü yıkadık.

Yeni yıldan hemen sonra Abba'dan ayrıldık. *Umunna* üye-

lerinin kadınları artan yemekleri, hatta Anne'nin bozuk dediği pişmiş pirinç ile fasulyeleri bile aldılar, ardından da Baba'ya ve Anne'ye teşekkür etmek için arka bahçede diz çöktüler. Arabayla uzaklaşırken, kapıdaki adam her iki elini de salladı. Adı Haruna'ydı ve ondan birkaç gün önce Jaja ile bana *P*'lerle *F*'lerin yer değiştirdiği Hausa-aksanlı İngilizcesiyle, babamızın tanıdığı en iyi Ulu Kişi, en iyi fatron olduğunu anlatmıştı. Babamızın onun çocuklarının okul taksitlerini ödediğini biliyor muyduk? Babamızın, onun karısının yerel yönetim bürosunda getir götür işi bulmasına yardım ettiğinden haberimiz var mıydı? Böylesi bir babamız olduğu için talihliydik.

Otoyola çıktığımızda, Baba tespih duasına başladı. Yarım saatten az bir süre yol almıştık ki, bir kontrol noktasına vardık; burada trafik kilitlenmiş, her zamankinden çok sayıda polis memuru tüfeklerini sallayıp, arabalara yol vermeye girişmişti. Tıkanıklığın ortasına gelene kadar, kazaya karışan arabaları göremedik. Arabalardan biri kontrol noktasında durmuş, öteki de ona arkadan çarpmıştı. İkinci araba, ortasına kadar göçmüştü. Yolun kenarında, blucini kanlı bir erkek cesedi yatıyordu.

"Ruhu huzur içinde dinlensin" dedi Baba, istavroz çıkararak.

"Başka tarafa bakın" dedi Anne bizlere dönerek.

Oysa Jaja'yla birlikte cesede bakmaya başlamıştık bile. Baba polislerden bahsediyor, otomobillerden zorla aldıkları paraları çalıların arasına saklayabilmek amacıyla, sürücüler için ne denli tehlikeli olduğuna bile aldırmadan, denetim noktalarını yolun ormanlık yerlerine kurduklarını anlatıyordu. Oysa ben Baba'yı dinlemiyor, blucinli adamı, ölüyü düşünüyordum. Nereye doğru, ne amaçla yola çıktığını merak etmiştim.

Baba İfeoma Hala'ya iki gün sonra telefon etti. O gün gü-

nah çıkarmaya gitmeseydik, belki hiç telefon etmeyecekti. Ve belki o zaman biz Nsukka'ya gitmeyecektik ve her şey eskisi gibi devam edecekti.

Epifanya Yortusu'ydu* ve kutsal bir gün olduğundan Baba işine gitmemişti. O sabah ayine gitmemize ve genellikle kutsal görev günlerinde Peder Benedict'i ziyaret etmememize rağmen ayinden sonra rahip konutuna gittik. Baba Peder Benedict'in günah çıkarmamızı dinlemesini istemişti. Baba günah çıkarırken İgbo dilinde konuşmak istemediği, dahası, rahibi yeterince ruhani bulmadığı için, Abba'dayken günah çıkarmamıştık. "İnsanlarımızın sorunu buydu" diyordu Baba bize, "önceliklerimiz yanlıştı bizim; dev gibi kilise binalarına, görkemli heykellere fazla önem veriyorduk. Beyazların böyle yaptığını asla göremezdiniz."

Peder Benedict'in evinde, Anne, Jaja ve ben oturma odasında, tabutu andırır alçak sehpanın üzerine sanki satılıkmış gibi yayılmış gazeteleri okurken, Baba yandaki çalışma odasında Peder Benedict'le bir şeyler konuştu. Baba odadan çıkınca, günah çıkarmaya hazırlanmamızı söyledi; önce kendisi başlayacaktı. Kapıyı sımsıkı kapatmasına rağmen sesini, yüksek devirde çalıştırılan bir otomobil motoru gibi, bitmez tükenmez bir uğultuyla birbirini izleyen sözlerini duyabiliyordum. Ardından Anne girdi, kapının azıcık aralık olmasına rağmen söylediklerini duyamadım. İçeride en az kalan Jaja'ydı. Sanki odada gereğinden çok kalmış gibi istavroz çıkararak çıktığında, gözlerimle Papa-Nnukwu'ya söylenen yalanı unutup unutmadığını sordum; başını salladı. Bir masa ile iki iskemleyi ancak barındıracak büyüklükteki odaya girdim ve kapandığından emin olabilmek için kapıyı var gücümle ittim.

"Beni kutsayın, Peder, çünkü günah işledim" dedim, is-

* Batı Kilisesi'nde Müneccim Krallar'ın İsa Peygamber'i ziyaretinin anısı olarak 6 ocakta kutlanan bayram. (ç.n.)

kemlenin en ucuna ilişerek. Günah çıkarma hücresini, ahşap bölmenin ve rahip ile günahkârı birbirinden ayıran yeşil perdenin güvenini özlüyordum. İçimden önce diz çökmek, sonra da Peder Benedict'in masasındaki dosyalardan biriyle yüzümü saklamak geldi. Yüz yüze günah çıkarmak erken gelen bir kıyamet günü gibi beni hazırlıksız yakalamıştı.

"Evet, Kambili" dedi Peder Benedict. İskemlesinde dimdik oturuyor, omuzlarındaki kızıl cüppeyi mıncıklıyordu.

"Son günah çıkarmamdan bu yana, üç hafta geçti" diye başladım. Gözlerimi duvara dikmiş, dibinde el yazısıyla bir imza karalanmış olan çerçeveli papa fotoğrafının altına bakıyordum. "Günahlarım şunlar. İki kez yalan söyledim. Bir kez orucumu bozdum. Tespih duası sırasında üç kere dikkatim dağıldı. Bütün söylediklerim ve bütün söylemeyi unuttuklarım adına sizin elinizle ve Tanrı'nın eliyle bağışlanmam için yalvarıyorum."

Peder Benedict oturuşunu değiştirdi. "Öyleyse devam et. Günah çıkarma sırasında bilerek bir şey saklamanın Kutsal Ruh'a karşı işlenmiş bir günah olduğunu biliyorsun."

"Evet, Peder."

"Öyleyse, devam et."

Bakışlarımı duvardan ayırıp ona diktim. Gözleri, amberlerin yakınından bahçeyi kayarak geçerken bir kez gördüğüm yılanın gözleriyle aynı yeşil ışığı barındırıyordu. Bahçıvan bunun zararsız bir bahçe yılanı olduğunu söylemişti.

"Kambili, bütün günahlarını anlatmalısın."

"Evet, Peder, anlattım."

"Tanrı'dan bir şey saklamak günahtır. Düşünmen için sana bir dakika veriyorum."

Başımı salladım ve gözlerimi yeniden duvara çevirdim. Benim yaptığım, Peder Benedict'in bilip, benim hatırlayamadığım bir şey mi vardı? Yoksa Baba ona bir şey mi anlatmıştı?

"Büyükbabamın evinde on beş dakikadan daha uzun kaldım" dedim sonunda. "Büyükbabam putperesttir."

"İlahlara adanan yerli yemeklerinin birinden yedin mi?"

"Yemedim, Peder."

"Putperest törenlerine katıldın mı?"

"Hayır, Peder." Durakladım. "Ama *mmuo*'lara baktık. Maskelerine."

"Bundan hoşlandın mı?"

Duvardaki fotoğrafa bakıp, bunu bizzat papanın imzalamış olup olamayacağını düşündüm. "Evet, Peder."

"Putperest törenlerinden zevk almanın yanlış olduğunu biliyorsun, çünkü bu birinci emre karşı gelmektir. Putperest törenleri, yanlış bilgilere dayanan batıl inançlar olduklarından, cehennemin kapısını oluştururlar. Bunları anlıyor musun?"

"Evet, Peder."

"Bağışlanmak için on kez Rabbin Duası'nı, altı kez Ave Maria'yı ve bir kez de Havarilerin Amentüsü'nü okuyacaksın. Bu arada da kâfirlerin yaptıklarından zevk alan herkesi doğru yola getirmek için ciddi çaba sarf etmelisin."

"Evet, Peder."

"Pekâlâ öyleyse, Tövbe Duası'nı oku."

Ben Tövbe Duası'nı okurken, Peder Benedict mırıldanarak beni kutsayıp, istavroz çıkardı.

Dışarı çıktığımda, Baba ile Anne başları öne eğik, hâlâ kanepede oturuyorlardı. Jaja'nın yanına oturdum, kafamı önüme eğdim ve ceza dualarımı okudum.

Arabaya binmiş eve giderken Baba "Ave Maria'yı" da bastıracak kadar yüksek sesle konuşuyordu. "Artık lekesizim, hepimiz lekesiziz. Tanrı bizi şu anda çağırsa, hep birlikte cennete gideriz. Doğruca cennete. Arafta arınmaya ihtiyaç duymadan..." Gözleri parlıyor, parmakları direksiyonun üzerinde usulca tempo tutarken gülümsüyordu. Eve vardıktan kısa bir süre sonra, çayını bile içmeden İfeoma Hala'yla telefonda konuşurken, hâlâ gülümsüyordu.

"Peder Benedict'le konuştum, çocukların Aokpe'ye ziyarete

gidebileceklerini, ama orada olanların henüz kilise tarafından doğrulanmadığını açıkça anlatman gerektiğini söyledi." Sessizlik... "Şoförüm, Kevin, getirir onları." Sessizlik... "Yarın çok erken, öbür gün." Uzun bir sessizlik. "Eh, pekâlâ. Tanrı seni ve çocukları korusun. Tamam."

Baba telefonu bırakıp bize döndü. "Yarın yola çıkıyorsunuz, onun için odanıza çıkıp eşyanızı hazırlayın. Beş günlük eşya alın."

"Peki, baba" dedik Jaja'yla bir ağızdan.

"Bana kalırsa, *anam asi"* dedi Anne, "İfeoma'nın evine elleri boş gitmemeleri uygun olur."

Baba sanki konuştuğuna şaşırmış gibi Anne'ye baktı. "Arabaya biraz yiyecek koyacağız tabii" dedi. "Biraz pirinç ile yerelması."

"İfeoma Nsukka'da tüpgazın güç bulunduğunu söylemişti."

"Tüpgaz mı?"

"Evet, mutfak için. Yine eski gaz ocağını kullanmak zorunda kaldığını anlattı. Yabancı madde karıştırıldığı için havaya uçan, insanların ölümüne sebep olan gaz ocaklarını hatırlamıyor musun? Belki fabrikadan bir iki tüpgaz gönderirsin, diye düşündüm."

"İfeoma'yla birlikte yaptığınız plan bu muydu?"

"Kpa, ben sadece bir öneride bulunuyorum. Karar verecek olan sensin."

Baba bir süre Anne'nin yüzünü inceledi. "Tamam" dedi. Yeniden Jaja ile bana döndü. "Odanıza gidip, eşyalarınızı toplayın. Ders saatinizden yirmi dakika alabilirsiniz."

Döner merdiveni yavaşça tırmandık. Jaja'nın midesinin dibinde, benimki gibi gurultular var mıydı, merak ediyordum. Hayatımızda ilk kez, yanımızda Baba olmadan evin dışında bir yerde uyuyacaktık.

"Nsukka'ya gitmek istiyor muydun?" diye sordum, sahanlığa varınca.

"Evet" dedi, gözleriyle benim de istediğimi bildiğini belli etti. Ama ben Baba'nın sesi ve basamaklardaki ayak gürültüsü olmadan beş gün geçireceğimizi düşündüğümde, boğazımdaki düğümleri göz dilinde anlatamıyordum.

Ertesi gün, Kevin, Baba'nın fabrikasından iki dolu tüpgaz getirip Volvo'nun bagajına, pirinç ve fasulye çuvallarının, yerelmalarının, yeşil muz hevenginin ve ananasın yanına yerleştirdi. Jaja'yla birlikte amberlerin yanında durup bekledik. Bahçıvan begonvilleri kırpıyor, meydan okur gibi kafalarını çıkarmaya çalışanları buduyordu. Yasemin ağaçlarının altını tırmıkladığından, ölü yapraklar ile pembe çiçekler el arabasına atılmaya hazır kümeler halinde bekliyordu.

"İşte Nsukka'da kalacağınız bir hafta boyunca uygulayacağınız program" dedi Baba. Elime sıkıştırdığı kâğıt, her günkü "kuzenlerinizle geçirilecek zaman" adı altında ayırdığı iki saatin dışında, üst katta, çalışma masamın tepesine yapıştırılandan farksızdı.

"Bu programı uygulamaktan muaf olacağınız tek gün, halanızla Aokpe'ye gideceğiniz gün" dedi Baba. Ardından Jaja'yı ve beni kucakladı, elleri titriyordu. "Sizi bir günden fazla görmediğim hiç olmamıştı."

Söyleyecek bir şey bulamazken, Jaja başını salladı ve "Bir hafta sonra görüşeceğiz" dedi.

"Kevin, dikkatli git. Anlıyor musun?" dedi Baba biz arabaya binerken.

"Evet, Efendim."

"Dönerken benzin al, Dokuzuncu Mil'de. Sakın bana makbuzu getirmeyi unutma."

"Evet, Efendim."

Baba arabadan inmemizi istedi. İkimizi yeniden kucakladı, enselerimizi sıvazladı ve yol boyunca on beş tespih duası okumayı unutmamamızı söyledi. Arabaya binmeden önce, Anne bize bir kez daha sarıldı.

110

"Baba hâlâ el sallıyor" dedi Jaja, Kevin arabanın burnunu garaj yoluna çevirdiğinde. Başının üzerindeki dikiz aynasına bakıyordu.

"Ağlıyor" dedim.

"Bahçıvan da el sallıyor" dedi Jaja. Söylediğimi duyup duymadığını merak ettim. Cebimden tespihimi çıkardım, ucundaki haçı öptüm ve duaya başladım.

Otomobil giderken camdan dışarıyı seyrettim, yolun kenarında kalakalmış, kimi kızılımtırak bir pasla kaplanacak kadar uzun süre orada bırakılmış, kararmış araba leşlerine baktım. O otomobillerin içindeki insanları düşündüm; kazadan hemen önce, camlar tuzla buz olmadan, saclar eğilip büzülmeden, alevler göğe yükselmeden evvel ne hissettiklerini merak ettim. Aklımı görkemli gizemlerden hiçbirine veremedim, Jaja'nın da bunlarla uğraşmadığından emindim: Tespih onluğu sırası ona geldiğinde, unutup atlıyordu. Yola çıktıktan yaklaşık kırk dakika sonra, yolun kenarında NİJERYA ÜNİVERSİTESİ, NSUKKA yazılı bir levha görünce, Kevin'e varmak üzere olup olmadığımızı sordum.

"Hayır" dedi. "Biraz daha var."

Opi köyünün –tozla kaplı kilise ve okul levhalarında OPİ yazılıydı– yakınlarında, bir polis kontrol noktasında durduk. Yolun genişçe bir bölümünü kaplayan eski lastikler ve çivili kalaslardan geçmek için sadece dar bir açıklık kalmıştı. Yaklaşırken, bir polis memuru durmamızı işaret etti. Kevin homurdandı. Yavaşlarken, torpido gözüne uzandı, on nairalık bir banknot alıp camdan polise doğru fırlattı. Polis memuru alaycı bir selam verdi, geçmemizi işaret etti. Baba arabada olsaydı, Kevin bunu yapamazdı. Polisler ya da askerler otomobilini durdurduğunda, Baba bütün araba belgelerini göstermekten, otomobilin aranmasına katlanmaktan yük-

sünmez, geçme izni alabilmek için rüşvet vermek dışında, ne gerekiyorsa yapardı. Bize sıkça söylediği gibi, mücadele ettiğimiz şeyin bir parçası olamazdık.

"Nsukka kentine giriyoruz" dedi Kevin birkaç dakika sonra, pazaryerinin yanından geçerken. Yolun kenarındaki yarı boş dükkânlar, cılız tezgâhlarını çift sıra park etmiş arabalarla, kafalarındaki tepsileri dengelemeye çalışan işportacılarla, motosikletlilerle, yerelması dolu el arabaları iten çocuklarla, sepet taşıyan kadınlarla, oturdukları hasırların üzerinde kafalarını kaldırıp el sallayan dilencilerle zaten dopdolu olan incecik yolun üzerine devrilecek gibi duruyordu. Kevin artık yavaş gidiyordu; birden yolun ortasında çukurlar belirliveriyor, biz de önümüzdeki arabanın sağa sola zikzaklarına uyarak ilerliyorduk. Pazaryerinden hemen sonra, yolun her iki tarafının da erozyondan kemirilip daraldığı bir noktaya vardığımızda, öteki otomobillerin geçmesine izin vermek için bir müddet durduk.

"Üniversiteye geldik" dedi sonunda.

Tepemizde, üzerinde siyah madeni harflerle NİJERYA ÜNİVERSİTESİ, NSUKKA yazılı geniş bir kemer dikiliyordu. Kemerin altında, artlarına kadar açık kanatların başında, koyu kahverengi üniforma ve bere giymiş güvenlik görevlileri bekliyordu. Kevin durdu, otomobilin camlarını indirdi.

"İyi günler, Marguerite Cartwright Caddesi'ne nasıl gideceğimizi söyler misiniz, lütfen?"

En yakınımızda duran, yüzü, buruşmuş bir elbise kadar kırışık olan güvenlik görevlisi Marguerite Cartwright Caddesi'ne nasıl gidileceğini açıklamadan önce, Kevin'e "Nasılsınız?" diye sordu. Gideceğimiz yer çok yakındı aslında, sadece düz gitmemiz, ilk kavşakta sağa, hemen ardından da sola sapmamız gerekiyordu. Kevin adama teşekkür etti, kapıdan girdik. Yolun bir tarafını ıspanak renginde bir çim kaplıyordu. Çimin ortasında, göğsünü şişirmiş, arka ayaklarının

üzerine durup kuyruğunu yukarıya kıvırmış siyah aslan heykeline bakmak için arkama döndüm. Kaidenin üzerinde yazılı sözcükleri yüksek sesle okuyana dek, Jaja'nın da heykele baktığını fark etmemiştim. Heykelin altında, "İnsana onurunu iade etmek için" yazılıydı. Ardından, sanki ben anlayamazmışım gibi ekledi: "Üniversitenin sloganı bu."

Marguerite Cartwright Caddesi'nin iki yanında uzun gmelina ağaçları sıralanıyordu. Yağmur mevsimi fırtınalarında ağaçların birbirlerine değecek kadar eğilip, caddeyi karanlık bir tünele çevirmelerini canlandırmaya çalıştım. Girişleri çakıl taşıyla kaplı, ön bahçeleri KÖPEĞE DİKKAT levhalı iki katlı evlerin yerini bir süre sonra iki araba boyu uzanan giriş yollarına sahip bungalovlar, daha sonra da önlerinde giriş yolu yerine geniş alanlar bulunan bloklar aldı. Kevin yavaş gidiyor, daha çabuk bulmamızı sağlayacakmış gibi, durmadan İfeoma Hala'nın kapı numarasını tekrarlıyordu. Daire dördüncü bloktaydı; mavi boyaları kabarıp dökülmeye yüz tutmuş, verandalarından televizyon antenleri fışkıran yüksek ve kişiliksiz bir binanın önünde durduk. Her kanatta üçer daire vardı ve İfeoma Hala'nın evi sol tarafta, giriş katındaydı. Binanın önünde, çevresi dikenli telle çevrilmiş, yuvarlak parlak bir renk cümbüşü – bahçe– görünüyordu. Güller ve amberler, zambaklar, ixoralar ve şimşirler, sanki elle çizilmiş bir çelenkteymiş gibi, yan yana duruyordu. İfeoma Hala üzerinde bir şortla, ellerini tişörtüne silerek, evden çıktı. Dizlerinin derisi çok koyuydu.

"Jaja! Kambili!" Bizlere sarılmak için arabadan inmemizi bile beklemedi, kollarına sığabilmemiz için ikimizi sıkı sıkıya kucakladı.

"İyi günler, Hanımefendi" dedi Kevin, bagajı açmadan önce.

"Ah! Ah!" dedi İfeoma Hala. "Yoksa Eugene burada açlık çektiğimizi mi sanıyor? Bir çuval pirinç bile göndermiş, ha?"

Kevin gülümsedi. "*Oga* saygılarını sunmak için gönderdi, Hanımefendi."

"Hay!" diye bir çığlık attı Hala bagajın içini gördüğünde. "Tüpgazlar! Oh, *nwumye m* bu kadar sıkıntıya girmeseydi keşke." Sonra da kısa bir dansa girişti, kollarını kürek çeker gibi salladı, ayaklarını birer birer kaldırarak hızla yere vurdu.

Kevin bir kenarda durdu, bu büyük sürpriz onun eseriymiş gibi sevinçle ellerini ovuşturdu. Tüpgazları bagajdan çıkardı, Jaja da eve taşınmalarına yardım etti.

"Kuzenleriniz az sonra burada olur, Peder Amadi'nin doğum gününü kutlamaya gittiler. Peder Amadi hem dostumuz hem de burada, kilisemizde görevli. Yemek yapıyordum, ikiniz için bir tavuk bile kestim!" İfeoma Hala güldü, beni kendine çekti. Hindistancevizi gibi kokuyordu.

"Bunları nereye bırakayım, Hanımefendi?" diye sordu Kevin.

"Her şeyi verandaya koy. Amaka ile Obiora sonra yerleştirir."

Oturma odasına girerken, İfeoma Hala hâlâ elimi tutuyordu. Gözüme önce alçak tavan çarptı. Sanki uzanabilir, tavana dokunabilirmişim gibi geldi; yüksek tavanların odalarımıza ferah bir sükûnet verdiği evimizden öylesine farklıydı ki. Mutfaktan keskin gaz kokusuna karışan köri ve hindistancevizi kokuları geliyordu.

"Yoksa *jollof* pilavımın dibi mi tuttu?" İfeoma Hala mutfağa koştu.

Kahverengi kanepeye oturdum. Minderlerin yıpranmış dikişleri sökülmeye yüz tutmuştu. Bu, oturma odasındaki tek kanepeydi; çevresinde de kahverengi minderler konulmuş bambu iskemleler sıralanıyordu. Üzerinde kimono giymiş dans eden kadın figürlerinin yer aldığı Uzakdoğu işi bir vazo bulunan ortadaki masa da bambudandı. Vazonun içindeki üç uzun saplı gülün kırmızısı o kadar çarpıcıydı ki plastik olduklarını bile düşündüm.

"*Nne,* misafir gibi durma. İçeri gel, içeri gel" dedi İfeoma Hala mutfaktan çıkarken.

Peşine düştüm, iki yanında ağzına kadar kitap dolu rafla-

rın sıralandığı kısa koridora girdim. Gri tahta, bir kitap daha eklense dağılacak gibi görünüyordu. Kitapların hepsi tertemizdi. Ya sık okunuyor ya da zaman geçirmeden tozları alınıyor olmalıydı.

"Burası benim odam. Burada Chima'yla birlikte kalıyoruz" dedi İfeoma Hala ilk kapıyı açarken. Kapının yanındaki duvarın dibine kartonlar, pirinç çuvalları yığılmıştı. Bir tepsinin üzerinde dev gibi süttozu ve Bournvita kutularıyla, üzerinde bir okuma ışığı bulunan çalışma masasının yanında da ilaç şişeleri ve kitaplar vardı. Bir başka köşede, bavullar üst üste yığılmıştı. İfeoma Hala yol gösterip, duvarın dibine iki yatağın sıralandığı başka bir odaya girdi. Yataklar ikiden fazla insana yer açabilmek için yan yana konulmuştu. Odaya iki şifoniyer, bir ayna, bir çalışma masası ve bir iskemle sığdırmayı bile başarmışlardı. Bizim nerede yatacağımızı düşünüp dururken, İfeoma Hala kafamdan geçenleri okumuşçasına "Sen Amaka'yla birlikte bu odada kalacaksın, *nne*" dedi. "Obiora oturma odasında yattığından, Jaja da onunla olacak."

Kevin ile Jaja'nın daireye girdiklerini duydum.

"Arabadakileri eve taşıdım, Hanımefendi. Şimdi artık gidiyorum" dedi Kevin. Oturma odasından konuşuyordu ama ev öylesine küçüktü ki, duyurmak için sesini yükseltmesi gerekmiyordu.

"Eugene'e teşekkürlerimi ilet. İyi olduğumuzu söyle. Dikkatli git."

"Baş üstüne, Hanımefendi."

Kevin'in gidişini izlerken, birden göğsümün sıkıştığını hissettim. Peşinden koşmak, bavulumu alıp beni beklemesini söylemek istedim.

"*Nne,* Jaja, kuzenleriniz dönene kadar mutfağa, yanıma gelin." İfeoma Hala, sanki onu geçmişte birçok kez ziyaret etmişiz gibi, sanki onu ziyaret etmemiz dünyanın en olağan işiymiş gibi rahat görünüyordu. Jaja mutfağa önümden gir-

di ve alçak bir ahşap tabureye oturdu. Mutfak öylesine dardı ki, İfeoma Hala eviyede pirinci süzerken, etin pişip pişmediğine bakarken, havanda domatesleri ezerken ayağının altında olmamak için, kapının yanında dikildim. Mavi mutfak fayansları yıpranmış, yer yer köşeleri çatlamıştı ama tertemiz duruyordu. Kapakları uyumsuz ve devrilecekmiş gibi üst üste konulan kaplar da pırıl pırıldı. Gazocağı pencerenin yanında, ahşap bir masanın üzerindeydi. Pencerenin çevresindeki duvarlar ve yıpranmış perdeler gaz dumanından gri-siyah bir renge bürünmüştü. İfeoma Hala pilav tenceresini yeniden ateşe koyup içine iki kırmızı soğan doğrarken bir yandan da gıdaklar gibi kahkahaları sözlerini bölüyordu. Sık sık elini uzatıp, tersiyle soğanın yaşarttığı gözlerini sildiğinden, aynı zamanda hem ağlıyor hem de gülüyor gibi görünüyordu.

Çocukları birkaç dakika sonra geldi. Onlarla Papa-Nnukwa'nın evinde konuk olarak gördüğüm Abba'da değil de kendi evlerinde karşılaştığımdan olacak, gözüme ilk seferden farklı göründüler. İçeri girerlerken, Obiora koyu güneş gözlüklerini çıkarıp, şortunun cebine attı. Beni görünce güldü.

"Jaja ve Kambili gelmiş!" diye haykırdı Chima.

Herkes birbirine sarıldı, herkes birbirinin sırtını sıvazladı. Amaka kendini çekmeden önce yanaklarını benimkilere kısaca bir dokundurdu. Bu sefer de dudak boyası sürmüştü, kırmızıdan çok kahverengiye kaçan farklı bir dudak boyası; üzerinde de narin vücuduna yapışan bir elbise vardı.

"Yolculuk nasıldı?" diye sordu, Jaja'ya bakarak.

"Güzeldi" dedi Jaja. "Çok daha uzun süreceğini sanmıştım."

"Zaten, Enugu buraya fazla uzak değil ki" dedi Amaka.

"Hâlâ içecekleri almadık, anne" dedi Obiora.

"Gitmeden önce almanızı söylememiş miydim, *gbo?*" İfeoma Hala soğan dilimlerini kızgın yağa bırakıp geriledi.

"Şimdi giderim. Jaja, benimle gelmek ister misin? Yandaki binanın altındaki bakkala kadar gideceğiz."

"Boş şişeleri götürmeyi unutmayın" dedi İfeoma Hala.

Obiora'yla birlikte giden Jaja'ya baktım. Yüzünü göremediğim için, benim kadar şaşkın olup olmadığını anlayamamıştım.

"Gidip üstümü değişeyim, anne. Sonra gelir, muzları kızartırım" dedi Amaka, arkasını dönüp gitmeye hazırlanırken.

"*Nne,* kuzininle git" dedi İfeoma Hala bana.

Bir ürkek ayağı diğerinin önüne atarak, Amaka'nın peşinden odasına gittim. Beton zemin kabaydı, üzerinde evdeki pürüzsüz mermerde kaydığı gibi kaymıyordu ayaklarım. Amaka küpelerini çıkarıp, şifoniyerin üst çekmecesine koydu, sonra da boy aynasında kendini seyretti. Yatağın kenarına oturdum, peşinden geldiğimin farkında olup olmadığını merak ederek, onu izledim.

"Eminim, Enugu'ya kıyasla Nsukka'nın uygarlaşmadığını düşünüyorsun" dedi, hâlâ aynada kendine bakarken. "Anneme ikinizi gelmeye zorlamamasını söylemiştim."

"Ben... biz... gelmek istedik."

Amaka aynaya bakıp gülümsedi; bu zahmet edip de ona yalan söylememem gerektiğini ima eder, alaycı, tepeden bakan bir tebessümdü. "Mutlaka farkına varmışsındır ya, ben yine de söyleyeyim: Nsukka'da öyle gidilecek fazla bir yer yok. Burada Genesis ya da Nike Gölü gibi eğlence yerleri yok."

"Ne?"

"Genesis ve Nike Gölü, Enugu'nun eğlence yerlerinden bahsediyorum. Hep gittiğiniz yerler, öyle değil mi?"

"Değil."

Amaka tuhaf tuhaf baktı. "Arada bir gidiyorsunuz ya?"

"Ben... evet." Genesis denen restorana hiç gitmemiştim; Nike Gölü Oteli'ni ise, Baba'nın bir iş ortağı orada düğün yemeği verdiğinde görmüştüm. Orada, Baba'nın yeni evlilerle fotoğraf çektirip, armağanlarını vermesine yetecek kadar bir süre kalmıştık.

Amaka tarağını alıp, saçlarının ucunu taradı. Sonra bana dönüp, "Neden hep sesini alçaltıyorsun?" diye sordu.

"Ne dedin?"

"Konuşurken sesini alçaltıyorsun. Fısıldar gibi konuşuyorsun."

"Öyle mi ?" dedim, gözüm üstü bir sürü karmakarışık şeyle, kitaplarla, kırık bir aynayla, keçe uçlu kalemlerle dolu olan çalışma masasına daldı.

Amaka tarağını bıraktı ve elbisesini başının üzerinden çekerek çıkarmaya koyuldu. Dantelli sutyeni ve açık mavi çamaşırlarıyla bir Hausa keçisini andırıyordu: kahverengi, uzun, narin. Hemen gözlerimi çevirdim. Daha önce kimseyi soyunurken görmemiştim; zaten başkalarının çıplaklığına bakmak günahtı.

"Enugu'daki odanda bulunan ses düzeninin yanına bile yaklaşamayacağının farkındayım" dedi Amaka şifoniyerin dibindeki kasetçaları işaret ederek. Evde müzik setine benzer hiçbir şeyim olmadığını söylemek istedim ama, bunu duymaktan memnun olup olmayacağından da emin değildim.

Kasetçaları çalıştırdı, davulların çok sesli vuruşuna uydurarak, başını salladı. "Çoğunlukla yerli müzisyenleri dinliyorum. En azından, kültürel açıdan bilinçli oluyorlar; söyleyecek şeyleri var. En beğendiklerim Fela ve Osabeke ve Onyeka. Ama, bunların kim olduğunu bile bilmediğinden eminim; herhalde sen de bütün diğer yaşıtların gibi, Amerikan popuna düşkünsün." "Yaşıtların" sözcüğünü sanki kendisi yaşıtım değilmiş gibi, sanki "yaşıtlarım" yerli müzik dinlemedikleri için ondan bir basamak aşağıdaki insanlarmış gibi telaffuz etmişti. Öte yandan, "kültürel açıdan bilinçli" tanımını da öğrenmeden önce varlığından bile habersiz oldukları bir sözcüğü söyleyen insanların gururuyla söylemişti.

Yatağın kenarında sessizce oturdum, parmaklarımı kenetledim. İçimden Amaka'ya hiç kasetçalarım olmadığını, kendi-

mi herhangi bir pop müziğini diğerinden ayırmak durumunda görmediğimi söylemek geçiyordu.

Tersine, "Bunu sen mi çizdin?" diye sordum. Çocuklu anneyi gösteren suluboya resim, kadın ile çocuğun koyu tenli olması dışında, Baba'nın yatak odasındaki Bakire ve Çocuk tablosunun neredeyse aynıydı.

"Evet, arada sırada resim yaparım."

"Güzel olmuş." Kuzinimin gerçekçi suluboya resimler yaptığını daha önce biliyor olmayı isterdim. Bana anlatılacak ve kataloglandırılacak bir laboratuvar hayvanı gibi bakmamasını isterdim.

"Siz kızları orada tutan bir şey mi var?" diye mutfaktan seslendi İfeoma Hala.

Amaka'nın peşinden mutfağa dönüp, muzları doğramasını, ardından kızartmasını izledim. Kısa süre sonra Jaja ve oğlanlar ellerinde içecekle dolu plastik torbalarla döndüler. İfeoma Hala Obiora'ya masayı kurmasını söyledi. "Bugünlük Jaja ve Kambili'ye misafir muamelesi yapacağız, ama yarından tezi yok, onlar da çalışmaya başlarlar."

Yemek masası kuru havada çatlayan bir ağaçtan yapılmıştı. En üst kaplaması derisini değiştiren bir çekirge gibi soyuluyor, kahverengi kıvrımlar halinde kalkıyordu. İskemleleriyse birbirlerinden farklıydı. Dördü sınıfımdakiler gibi çıplak tahtadandı, diğer ikisiyse siyah ve kaplıydı. Jaja'yla yan yana oturduk. İfeoma Hala şükran duasını okudu, kuzenlerim "Amin" dedikten sonra da gözlerimi kapalı tuttum.

"*Nne,* duamızı bitirdik. Baban gibi şükran duası sırasında ayin yapmıyoruz" dedi İfeoma Hala kıkırdayarak.

Gözlerimi, Amaka'yı beni izlerken yakalamak için tam zamanında açtım.

"Keşke Jaja ile Kambili her gün gelseler de, hep böyle yemekler yesek" dedi Obiora. "Şuraya bak, tavuk ve kola!" Konuşurken yine gözlüklerini itiyordu.

"Anne! Tavuğun budunu istiyorum" dedi Chima.

"Bana kalırsa adamlar şişelere daha az kola koymaya başladı" dedi Amaka, içini incelemek için kola şişesini ışığa tutarken.

Tabağımdaki *jollof* pilavına, kızarmış muzlara, yarım tavuk buduna baktım, dikkatimi toparlamaya, ağzımdakileri yutmaya çalıştım. Tabaklar da birbirine uymuyordu. Chima ve Obiora'nın önünde plastik tabaklar vardı; bizim önümüzde zarif çiçekli ya da simli süslemelerden yoksun, dümdüz cam tabaklar. Kahkahalar kafamın üzerinden geçiyordu. Herkes bir şeyler söylüyor, çoğu kez cevap aramıyor, zaten de bulamıyordu. Evdeyken, özellikle de yemek masasında ancak belirli bir amaç için konuşurduk; oysa kuzenlerim sadece konuşuyor, konuşuyor ve konuşuyorlardı.

"Anne, *biko,* tavuğun boynunu versene" dedi Amaka.

"Geçen sefer boynunu sevmediğini söylememiş miydin, *gbo?"* diye sordu İfeoma Hala. Ardından kendi tabağındaki tavuk boynunu alıp Amaka'nın tabağına koydu.

"En son ne zaman tavuk yemiştik?" diye sordu Obiora.

"Keçi gibi çiğnemeyi kes, Obiora!" dedi İfeoma Hala.

"Keçiler geviş getirdikleri ya da yedikleri zaman farklı biçimde çiğnerler, Anne. Sen hangisini söylüyorsun?"

Obiora'nın nasıl çiğnediğini görmek için gözlerimi kaldırdım.

"Kambili, yemekte hoşuna gitmeyen bir şey mi var?" dedi İfeoma Hala, gözlerini kocaman açıp bana dikerek. Kendimi sanki orada değilmişim, ben sadece herkesin her an herkese istediğini söyleyebildiği, istediğiniz kadar hava solumakta özgür olduğunuz bir masayı izliyormuşum gibi hissetmiştim.

"Pilavı sevdim, hala, teşekkür ederim."

"Eğer pilavı sevdinse, pilavı ye" dedi İfeoma Hala.

"Belki de evinde yediği pilav kadar güzel değildir" dedi Amaka.

"Amaka, kuzinini rahat bırak" diye çıkıştı İfeoma Hala.

Yemek bitene kadar tek bir kelime bile etmedim, ama söylenen her sözü, atılan her kahkahayı ve yapılan her şakayı dinledim. Çoğunlukla kuzenlerim konuşuyor, İfeoma Hala ise arkasına dayanıp onları izliyor, yemeğini yavaşça yiyordu. Takımıyla başarılı şeyler yapmış, şimdi de sahanın kenarında durup, oyuncularını seyreden bir futbol antrenörüne benziyordu.

Yemekten sonra, tuvaletin odanın hemen karşısında olduğunu bilmeme rağmen, Amaka'ya nerede rahatlayabileceğimi sordum. Soruma sinirlenmiş gibi, koridora doğru belli belirsiz bir işaret yapıp, "Başka nerede olabilir ki?" diye sordu.

Banyo öylesine dardı ki, ellerimi açsam iki yana da değerdim. Evdeki gibi ne yumuşak halılar ne de tuvalet kapağının üzerinde kürklü bir kılıf vardı. Tuvaletin hemen yanında, boş bir plastik kova duruyordu. Çişimi yaptıktan sonra sifonu çekmek istedim ama rezervuar boştu, sifon kolu cansızca inip kalkıyordu. İfeoma Hala'yı çağırmaya gitmeden önce, daracık banyoda birkaç dakika kaldım. Hala mutfakta, elindeki sabunlu süngerle gazocağının kenarlarını siliyordu.

"Yeni tüpgazlarımı kullanırken çok cimri davranacağım" dedi İfeoma Hala beni gördüğünde gülümseyerek. "Dayanmaları için tüpleri sadece özel yemeklerde kullanacağım. Onun için bu gaz ocağını hemen kaldırmıyorum."

Söyleyeceklerim tüpgazlardan ve gaz ocaklarından tümüyle uzak olduğu için, bir an duraksadım. Verandadan Obiora'nın kahkahaları geliyordu.

"Hala, sifonda su yok."

"Çiş mi yaptın?"

"Evet."

"Suyumuz sadece sabahları akıyor, *o di egwu*. Onun için çişimizi yaptığımızda değil, tuvalette gitmesini istediğimiz bir şey gördüğümüzde sifon çekiyoruz. Ya da bazen, su birkaç gün boyunca gelmeyince, herkes işini bitirinceye kadar kapa-

ğını kapalı tutar, sonra bir kova dolusu suyla temizleriz. Sudan tasarruf olur." İfeoma Hala esefle gülümsüyordu.

"Anladım" dedim.

İfeoma Hala konuşurken, Amaka da geldi. Buzdolabına doğru yürürken onu izledim. "Suyun taze kalması için, evdeyken sifonu saatte bir çektiğinizden eminim" dedi. "Oysa biz burada öyle yapmıyoruz."

"Amaka, *o gini?* Sesinin tonunu sevmedim" dedi İfeoma Hala.

"Özür dilerim" diye mırıldandı Amaka; plastik bir şişeden bardağına soğuk su doldurdu.

Gaz dumanından kararmış duvara daha da yaklaşarak, oraya karışıp gözden kaybolmayı düşledim. Amaka'dan özür dilemek istiyordum, ancak ne konuda dileyeceğimi pek bilemiyordum.

"Yarın" dedi İfeoma Hala; sesi öylesine olağandı ki, biraz önceki kızgın sesinin bir hayal olup olmadığını düşündüm. "Yarın, Kambili ile Jaja'yı alır, kampüsü gezdiririz."

"Görülecek bir şey yok ki. Çok sıkılacaklar."

O sırada telefon evimizdeki gibi mırıltıyla değil, tersine yüksek ve kulak tırmalayıcı bir zil sesiyle çaldı. İfeoma Hala cevap vermek için odasına koştu. "Kambili! Jaja!" diye seslendi bir süre sonra. Arayanın Baba olduğunu anlamıştım. Birlikte gitmemiz için, Jaja'nın verandadan gelmesini bekledim. Telefonun yanına geldiğimizde, Jaja durdu ve önce benim konuşmamı işaret etti.

"Merhaba baba, iyi akşamlar" dedim ve ardından yemeğimi bu kadar kısa bir duadan sonra yediğimi anlamasından korktum.

"Nasılsınız?"

"İyiyiz, baba."

"Sizler olmayınca, ev bomboş."

"Öyle mi?"

"Bir ihtiyacınız var mı?"

"Yok, baba."

"Bir şeye ihtiyacınız olursa, hemen telefon edin, ben de Kevin'i gönderirim. Her gün arayacağım. Ders çalışıp dua etmeyi unutmayın."

"Peki, baba."

Anne telefona geldiğinde, telefon hatlarının iyiliğinden mi, bilmem, sesi her zamanki fısıltısından daha yüksekti. Sisi'nin gittiğimizi unutup, dört kişilik öğle yemeği hazırladığını anlattı.

O akşam, akşam yemeğine oturduğumuzda, evdeki kocaman yemek masamızın başında yapayalnız oturan Baba ile Anne'yi düşündüm. Yemek olarak pilavın kalanı ve tavuk vardı. Öğleden sonra getirilen içecekler bittiğinden, su içtik. Evde, mutfağın arkasındaki kilerde hazır bekleyen, her zaman Coca-Cola, Fanta ve Sprite dolu kasaları düşündüm, sonra da bu düşünceleri yutmak için bardağımdaki suyu kafama diktim. Eğer Amaka insanların düşüncelerini okuyabiliyorsa, benimkileri hiç beğenmeyeceğini biliyordum. Televizyonun açık olması ve açık olduğu, kuzenlerimin de tabaklarını alıp oturma odasına taşınmaları yüzünden akşam yemeğinde daha az konuşma oldu. Daha büyük olan ikisi kanepenin ve iskemlelerin varlığını unutmuş görünüp yere otururken, Chima plastik tabağını kucağında dengede tutmaya çalışarak kanepeye yerleşti. İfeoma Hala televizyonu rahatça görebilmemiz için oturma odasına gitmemizi söyledi. Jaja'nın yemek masasında oturmaktan sıkılmadığımızı söylemesini bekleyip, ardından onaylamak için başımı salladım.

İfeoma Hala yanımızda kaldı, yemeğini yerken sık sık televizyona baktı.

"İnsanlarımızda bunca yetenek varken, televizyonlarımızı neden ikinci sınıf Meksika şovlarıyla doldurduklarını anlayamıyorum bir türlü" diye homurdandı.

"Anne, lütfen ders vermeye başlama" dedi Amaka.

"Meksika'dan pembe dizi getirtmek daha ucuza mal oluyor" dedi Obiora gözlerini televizyondan ayırmadan.

İfeoma Hala ayaklandı. "Jaja ve Kambili, genellikle her akşam, yatmadan önce tespih duası okuruz. Tabii duadan sonra istediğiniz kadar kalıp televizyon seyreder ya da ne istiyorsanız, onu yaparsınız" dedi.

Jaja cebinden programını çıkarmak için iskemlesinde yekindi. "Hala, Baba'nın yaptığı programa göre, akşamları ders çalışmamız gerekiyor. Kitaplarımızı getirdik" dedi.

İfeoma Hala Jaja'nın elindeki kâğıda baktı. Sonra öylesine bir gülme tutturdu ki, sarsıldı ve uzun boyu rüzgârlı bir günde, bir demirağacı gibi ikiye büküldü. "Eugene size buradayken izleyeceğiniz bir program mı verdi? *Nekwanu anya,* bu da ne demek oluyor?" İfeoma Hala elini uzatıp kâğıdı istemeden önce, biraz daha güldü. Bana dönünce, dikkatle dörde katladığım programımı eteğimin cebinden çıkardım.

"Sizler gidene kadar ben saklarım bunları."

"Hala..." demeye çalıştı Jaja.

"Eğer Eugene'e bir şey söylemezseniz, buradayken programı uygulamadığınızı nereden bilecek bakalım, *gbo?* Burada tatildesiniz ve burası benim evim, onun için benim kurallarıma uyacaksınız."

Elinde programlarımızla odasına giden İfeoma Hala'nın peşinden bakakaldım. Ağzım kurumuş, dilim damağıma yapışmıştı.

"Evde, her gün uygulamak zorunda olduğunuz bir programınız mı var?" diye sordu Amaka. Yerde yüzüstü yatmış, kafasını bir iskemleden aldığı mindere dayamıştı.

"Evet" dedi Jaja.

"İlginç. Demek artık zenginler her gün ne yapacaklarını bilmediklerinden, yapılacakları gösteren bir programa ihtiyaç duyuyorlar."

"Amaka!" diye bağırdı Obiora.

İfeoma Hala odasından elinde mavi boncuklu ve madeni istavrozlu kocaman bir tespihle çıktı. Obiora televizyonu kapattı, sonra Amaka'yla birlikte tespihlerini getirmek için odalarına giderlerken, Jaja ve ben cebimizden bizimkileri çıkardık. Bambu iskemlelerin yanına diz çökünce, İfeoma Hala ilk onluğa başladı. Son Ave Maria'yı söyleyip bitirdiğimizde, ahenkli ve yüksek sesi duyunca, başım düşecek gibi oldu. Amaka şarkı söylüyordu!

"Ka m bunie afa gi enu..."

İfeoma Hala ile Obiora da ona katıldı, sesleri birbirine karıştı. Gözlerim Jaja'nınkileri aradı. Gözleri teklif doluydu. Gözümü kasıp kırparak ona *Hayır!* dedim. Doğru değildi. Tespih duasının ortasında şarkıya başlanmazdı. Şarkılara katılmadım, Jaja da öyle. Amaka her onluğun sonunda bir şarkı tutturdu, İfeoma Hala sesleri midesinin dibinden çekip çıkaran bir opera şarkıcısı gibi, İgbo ezgilerine eko yaptı.

Duadan sonra, İfeoma Hala şarkılardan hiçbirini bilip bilmediğimizi sordu.

"Evde şarkı söylemeyiz" dedi Jaja.

"Burada söyleriz" dedi İfeoma Hala. Kaşlarını sinirlendiği için mi indirdiğini anlayamadım.

İfeoma Hala iyi geceler dileyip odasına gittikten sonra, Obiora televizyonu yeniden açtı. Jaja'nın yanına, kanepeye oturup televizyondaki görüntüleri izledim, ama sarı benizli kahramanları birbirlerinden ayıramadım. Sanki gölgem İfeoma Hala'yı ziyaret ediyor, gerçek ben ise Enugu'da, duvarında programım asılı olan odamda ders çalışıyordu. Kısa süre sonra ayağa kalktım ve yatmaya hazırlanmak için yatak odasına gittim. Elimde programım olmasa da, Baba'nın yatmak için hangi saati işaretlediğini biliyordum. Amaka'nın ne zaman geleceğini düşünerek ve beni uyuyor görünce dudaklarının köşelerinin alayla bükülüp bükülmeyeceğini merak ederek uykuya daldım.

Rüyamda, Amaka'nın beni yeşil kahverengi topaklarla dolu bir tuvaletin içine tıktığını gördüm. Tuvalete önce kafam girdi, ardından klozet bütün vücudumun sığacağı kadar genişledi. Ben kurtulmaya çalışırken, Amaka, "Sifon, sifon, sifon" diye tempo tutuyordu. Uyandığımda, hâlâ debeleniyordum. Amaka yataktan kalkmış, geceliğinin üzerine şalını bağlıyordu.

"Musluktan su almaya gidiyoruz" dedi. Gelmemi söylemedi ama kalktım, şalımı bağlayıp peşinden gittim.

Jaja ve Obiora çoktan kalkmış, küçücük arka bahçedeki musluğun başına geçmişlerdi; bir köşede, üst üste yığılmış eski otomobil lastikleri, bisiklet parçaları ve parçalanmış bavullar vardı. Obiora kapları musluğun altına yerleştiriyor, ağızlarını akan suya göre ayarlıyordu. Jaja ilk dolu kabı mutfağa taşımaya yeltendiyse de Obiora dert etmemesini söyleyip, kovayı götürdü. Amaka ikinci kovayı götürürken, Jaja musluğun altına daha küçük bir kova yerleştirdi. Bana anlattıklarına bakılırsa, oturma odasında, Obiora'nın yatak odası kapısının arkasından çıkarıp getirdiği ve üzerine eski bir şal örttüğü bir şiltenin üzerinde yatmıştı. Onu dinlerken sesindeki heyecana, gözbebeklerinin parlaklığına şaştım. Üçüncü kovayı götürmeyi önerdim ama Amaka güldü, kemiklerimin fazla yumuşak olduğunu, kaldıramayacağımı söyledi.

Su doldurma işini bitirince, oturma odasında sabah duamızı, arkası şarkılı bir dizi kısa duayı okuduk. İfeoma Hala üniversite için, hocalar ve yönetim için, Nijerya için dua etti; en sonunda da gün boyu huzur ve kahkaha bulmamızı diledi. İstavroz çıkarırken, onun da İfeoma Hala ve ailesinin diğer bütün konuların yanı sıra kahkaha için de dua etmesine benim kadar şaşırıp şaşırmadığını anlamak için Jaja'nın gözlerini aradım.

Sırayla küçük banyoya girdik, içine sarkıtılmış elektrik-

li ısıtıcı sayesinde biraz ısıtılmış yarım kova suyla yıkandık. Lekesiz teknenin bir köşesinde üçgen biçiminde bir delik vardı ve su boşalırken acı çeken bir adam gibi inliyordu. Kendi süngerim ve kendi sabunumla –Anne tuvalet malzememi dikkatle hazırlamıştı– sabunlandım ve küçük bir tasla su alıp dökünmeme rağmen, yere serilmiş eski havlunun üzerine bastığımda, vücudumu hâlâ kaygan hissediyordum.

Dışarı çıktığımda İfeoma Hala yemek masasının başına oturmuş, bir sürahi soğuk suyun içinde birkaç kaşık süttozu eritiyordu. "Eğer çocukların sütlerini kendilerinin almalarına izin versem, bir hafta bile dayanmaz" dedi Carnation marka süttozu kutusunu kendi odasına, güvenliğe taşımadan önce. Amaka'nın gelip, Anne'nin aynı şeyi yapıp yapmadığını sormaması için dua ettim: Evde istediğimiz kadar kaymaklı Peak sütü içebilirdik. Kahvaltıda Obiora'nın bir koşu gidip yakında bir yerlerden aldığı *okpa* vardı. *Okpa*'yı daha önce kahvaltıda hiç yememiştim; sadece Abba yolunda, buharda pişirilmiş börülce ve palmiye yaprağı çöreği alırken, eğlencelik diye yerdik. Amaka ve İfeoma Hala'nın ıslak, sarı pastayı nasıl kestiklerine bakıp, onları taklit ettim. İfeoma Hala acele etmemizi söylüyordu. Jaja'ya ve bana kampüsü göstermek, sonra da yemek pişirmek için eve dönmek istiyordu. Peder Amadi'yi akşam yemeğine çağırmıştı.

"Arabada yeterli benzin olduğundan emin misin, anne?" diye sordu Obiora.

"En azından, kampüsü dolaşacak kadar var. Umarım benzin haftaya kadar gelir, yoksa okul başladığında derslerime yürüyerek gitmek zorunda kalacağım."

"Ya da *okada* kullan" dedi Amaka gülerek.

"Bu gidişle, yakında denerim."

"*Okada* da ne?" diye sordu Jaja. Şaşkınlıkla yüzüne baktım. Bu soruyu ya da herhangi bir başka soru sorabileceğini hiç düşünmemiştim.

"Motosiklet" dedi Obiora. "Taksiden daha popüler oldular."

Arabaya doğru yürürken, İfeoma Hala harmattanın bahçesini mahvettiğinden yakınarak kahverengi bazı yaprakları koparmak için durakladı.

Amaka ve Obiora, "Şimdi bahçenin sırası değil, anne" diye söylendiler.

"Bu, amber, öyle değil mi, hala?" diye sordu Jaja, dikenli tellerin dibindeki bir bitkiye bakarak.

İfeoma Hala güldü, neredeyse maviye dönecek kadar koyu bir kızıla bulanmış çiçeğe dokundu. "İlk seferinde hemen herkesin tepkisi böyle oluyor. Yakın arkadaşım Phillipa botanik hocasıydı ve buradayken bir sürü deney çalışması yapmıştı. Bak, bunlar beyaz ixora ama, kırmızılar kadar dolgun çiçek açmıyorlar."

Bizler durmuş seyrederken, Jaja İfeoma Hala'nın yanına gitti.

"*O maka,* ne güzel" dedi Jaja. Parmağını bir çiçek yaprağının üzerinde gezdirdi. İfeoma Hala'nın kahkahası birkaç hece daha uzadı.

"Evet, öyle. Komşu çocukları en az bulunan çiçeklerimi koparmasınlar diye, bahçemin etrafına tel çekmek zorunda kaldım. İçeriye sadece kilisemizin ya da Protestan kilisesinin sunak kızlarını alıyorum."

"Anne, *o zgo.* Gidelim" dedi Amaka. Ama arabaya doluşup yola koyulmadan önce, İfeoma Hala Jaja'ya çiçeklerini göstermek için bir süre daha oyalandı. Dik bir sokağa saptığında kontağı kapattı ve arabayı gevşek cıvatalarını takırdatarak, yokuş aşağı salıverdi. "Benzinden tasarruf" dedi bana ve Jaja'ya kısaca bakarak.

Önünden geçtiğimiz evlerin ayçiçeklerinden oluşmuş çitlerindeki avuç içi büyüklüğündeki çiçekler yeşillikleri sarı noktalarıyla aydınlatıyordu. Çitlerin kocaman deliklerden bakarak, evlerin arka bahçelerini –boyanmamış çimento blok-

lar üzerine yerleştirilmiş madeni su tankları, guava ağaçlarından sallandırılan, eski lastiklerden yapılma salıncaklar, ağaçtan ağaca gerilmiş iplerin üzerine serilmiş çamaşırlar– görebiliyordum. Yolun sonunda, sokak yeniden düzleştiğinden, İfeoma Hala kontağı açmak zorunda kaldı.

"Burası üniversitenin ilkokulu" dedi. "Chima buraya gidiyor. Bir zamanlar çok iyiydi, şimdi bir de pencerelerindeki eksik camlara, duvarlarının kirliliğine bakın."

Budanmış demirağaçlarından bir çitin çepeçevre dolandığı okul bahçesi, sanki hiçbiri planlanmamış gibi rasgele dikilen uzun binalarla doluydu. İfeoma Hala ilkokulun hemen yanında yükselen, bürosunun bulunduğu ve derslerinin çoğunu verdiği Afrika Araştırmaları Enstitüsü binasını gösterdi. Bina eskiydi; bunu yapının renginden ve bunca yılın harmattanının tozunu yiyip bir daha asla parlamayacak olan pencerelerinden anlamıştım. İfeoma Hala cezayirmenekşeleri dikilmiş ve siyah-beyaz tuğlalarla çevrilmiş bir kavşağın etrafından döndü. Yolun bir tarafında, yeşil bir çarşaf gibi uzanan, kurumaya yüz tutmuş rüzgârın karşısında renklerini korumaya çabalayan yapraklarıyla mango ağaçlarının doldurduğu bir alan uzanıyordu.

"Burası, panayırlarımızı düzenlediğimiz alan" dedi İfeoma Hala. "Öte tarafında da kız öğrenci yatakhaneleri var. Şu Mary Slessor Yatakhanesi, şuradaki Okpara Yatakhanesi, beriki de en ünlüleri, Amaka'nın üniversiteye girip de eylemciliğe başladığında kalmaya yemin ettiği Bello Yatakhanesi."

Amaka güldü ama İfeoma Hala'nın dediklerine itiraz etmedi.

"Belki de ikiniz beraber olursunuz, Kambili."

İfeoma Hala'nın beni görmesi imkânsız olmasına rağmen, başımı kaskatı salladım. Üniversiteyi, hangi üniversiteye gideceğimi, ne okuyacağımı daha önce hiç düşünmemiştim. Zamanı geldiğinde, buna Baba karar verirdi nasıl olsa.

İfeoma Hala kavşağı dönerken, yolun köşesinde duran, alacalı bulacalı bir gömlek giymiş adama korna çalıp el salladı. Ardından kontağı yeniden kapayınca, araba yokuştan aşağı inmeye başladı. Gmelina ve dogonyaro ağaçları yolun iki yanına sıralanmış, sağlamca dikiliyorlardı. Dogonyaro yapraklarının keskin ve buruk kokusu otomobilin içine dolunca, Amaka sıtmaya iyi geldiğini söyleyip, derin bir soluk aldı. Geniş bahçelerinde bungalovları, gül ağaçları, solmuş çimleri ve meyve ağaçları bulunan konut bölgesinin içindeydik. Sokak giderek asfaltın yumuşaklığını, biçilmiş çitlerini yitirdi, evler alçalıp daraldı, giriş kapıları birinin dibinde durup elinizi uzattığınızda ötekine değebileceğiniz kadar yakınlaştı. Buralarda çit iddiası, özel hayat merakı falan da yoktu; göze çarpan tek şey, sağa sola dağılmış kavruk fundaların ve anakardium ağaçlarının ortasında dikilen alçak binalardı. İfeoma Hala bunların sekreterler ve şoförler gibi daha düşük dereceli memurların oturdukları konutlar olduğunu anlatınca, Amaka da, "Tabii eğer yer bulacak kadar şansları varsa" diye ekledi.

Binaları henüz arkamızda bırakmıştık ki, İfeoma Hala sağ tarafta bir şey gösterip, "Burası da Odim Tepesi" dedi. "Manzarası nefes kesicidir. En yüksek yerine çıkıp baktığınızda, Tanrı'nın tepeler ile vadileri nasıl yerleştirdiğini görürsünüz, *ezi okwu*" dedi.

Bir U dönüşü yapıp, geldiğimiz yoldan dönmeye başladığımızda düş gücümü çalıştırdım, Tanrı'yı tıpkı Peder Benedict'inkiler gibi, tırnaklarının altı hilalli geniş beyaz elleriyle Nsukka'nın tepelerini yerleştirirken canlandırmaya çalıştım. Mühendislik fakültesinin çevresindeki sağlam ağaçların, kız yatakhanelerinin etrafındaki mango ağaçları dolu alanların yanından geçtik. Evinin sokağına yaklaştığımızda, İfeoma Hala ters yöne saptı. Bize Marguerite Cartwright Caddesi'nin öbür tarafını, kıdemli profesörlerin oturdukları, çakıl ta-

şı kaplı özel yollara sahip iki katlı evlerin sıralandığı bölümü göstermek istiyordu.

"Söylediklerine göre, buraları inşa edilirken beyaz profesörlerden bazıları –o zaman profesörlerin hepsi beyazdı– şömine ve baca da istemişler" dedi İfeoma Hala. Sesinde tıpkı Anne'nin büyücülere giden insanlardan bahsederken kullandığı hoşgörülü alaycılık vardı. Ardından yüksek duvarlarla çevrelenmiş rektör yardımcısı konutunu göstererek, ayaklanan öğrencilerin çitlerin üzerinden atlayıp, bahçedeki bir otomobili ateşe vermelerine kadar, evin bakımlı şimşir duvarlarla çevrili olduğunu anlattı.

"Neden ayaklanmışlardı?" diye sordu Jaja.

"Su ve elektrik yüzünden" diyen Obiora'nın yüzüne baktım.

İfeoma Hala, "Bir ay boyunca su ve elektrik yoktu" diye ekledi. "Öğrenciler ders çalışamadıklarını söyleyip sınavların ertelenmesini istediler; ama istekleri reddedildi."

"Duvarlar korkunç" dedi Amaka İngilizce; evimizin duvarlarını görse ne derdi, kim bilir? Tabii eğer bizi ziyaret ederse... Rektör yardımcısının konutunun duvarları pek o kadar yüksek değildi; sarımsı-yeşilimsi yapraklı ağaçların arasından bir sayvanın berisine oturtulmuş iki katlı binayı görebiliyordum. "Duvar dikmek yapay bir çözüm, ne de olsa" diye sürdürdü sözlerini. "Ben rektör yardımcısı olsaydım, öğrenciler ayaklanmazdı. Suları ve elektrikleri olurdu."

"Eğer Abuja'daki bir Ulu Kişi parayı çalmışsa, Nsukka'nın parasını rektör yardımcısı mı kusacak?" diye sordu Obiora. Bir on dördümdeki halimi, bir de şimdiki halimi düşünerek, ona bakmak için döndüm.

"Şu anda birinin benim için para kusmasına hiç bozulmazdım" dedi İfeoma Hala. Yine takımını gururla izleyen antrenör gibi gülüyordu. "Kente gidip bakalım, pazarda adam gibi fiyatlara satılan *ube* bulacak mıyız? Peder Amadi'nin *ube* sevdiğini biliyorum, evde de onunla gidecek mısırımız var."

"Benzin yetecek mi, anne?" dedi Obiora.

"Amarom, hiç olmazsa deneriz."

İfeoma Hala üniversitenin giriş kapısına giden sokakta otomobili salıverdi. Yanından geçerken, Jaja gururlu aslan heykeline bakmak için döndü; kıpırdayan dudaklarından bir ses çıkmıyordu. *İnsana onurunu iade etmek için.* Obiora da aynı levhayı okuyordu. Kıkırdayıp sordu: "İyi de, insan onurunu ne zaman yitirmiş ki?"

Kapıdan çıktığımızda, İfeoma Hala motoru yeniden çalıştırdı. Motor sadece sarsılıp çalışmayınca, "Kutsal Anamız" diye söylendi, "lütfen şimdi olmasın." Ardından kontağı bir kez daha çevirdi. Motordan sadece bir inilti yükseldi. Arkamızdan bir korna sesi gelince, dönüp yeşil Peugeot 504'teki kadını gördüm. Arabasından inip bize doğru yürüdü: Tatlı patates gibi topak topak baldırlarını döven kısa bir pantolon giymişti.

"Arabam dün Batı Mağazası'nın yanında duruverdi." Kadın İfeoma Hala'nın camının dibine dikildi; saçı rüzgârda dalgalanan asi ve kıvırcık permalı bir yığındı. "Oğlum pazara gidebilmem için kocamın arabasından bir litre benzin emdi. *O di egwu.* Umarım yakında benzin gelir."

"Bekleyelim de görelim, kardeşim. Ailen nasıl?"

"İyiyiz. Sağlıcakla kal."

"İtelim bari" dedi Obiora; cevabı beklemeden arabanın kapısını açmıştı bile.

"Bekle." İfeoma Hala kontak anahtarını bir kez daha çevirince, araba sarsılıp çalıştı. Sanki yavaşlayarak motora bir daha durma fırsatı vermek istemiyormuş gibi, lastiklere patinaj yaptırarak hareket etti.

Yolun kenarında *ube* satan, mavimtırak meyveleri emaye bir tepsinin üzerine piramitler gibi dizmiş bir işportacının yanında durduk. İfeoma Hala çantasından çıkardığı kırışık banknotları Amaka'ya uzattı. Amaka satıcıyla bir süre

pazarlık etti, ardından gülümseyip istediği piramitleri gösterdi. Böyle bir şey yapmanın nasıl bir duygu olduğunu merak ettim.

Eve döndüğümüzde, Jaja ve Obiora üst kattaki çocuklarla birlikte futbol oynamaya giderken, ben mutfağa, İfeoma Hala ile Amaka'nın yanına gittim. İfeoma Hala evden getirdiğimiz dev gibi yerelmalarından birini aldı. Amaka yumru kökü yarmak için yere gazete kâğıtları yaydı; böylesi, yerelmasını alıp tezgâhın üzerine koymaktan çok daha kolaydı. Amaka ardından yerelması dilimlerini plastik bir kâseye yerleştirdi, soyması için yardım etmeyi önerdiğimde de hiçbir şey söylemeden bir bıçak uzattı.

"Peder Amadi'den hoşlanacaksın, Kambili" dedi İfeoma Hala. "Kilisemize yeni geldi ama daha şimdiden kendini kampüsteki herkese sevdirdi. Herkesin evine yemeğe davet ediliyor."

"Bana kalırsa, kendini en çok bizim aileye yakın hissediyor" dedi Amaka.

İfeoma Hala güldü. "Amaka onu öyle korur ki."

"Yerelmasını ziyan ediyorsun, Kambili" diye çıkıştı Amaka. "Ah! Ah! Yoksa evde yerelmasını böyle mi soyuyorsun?"

İrkilip elimdeki bıçağı düşürdüm. Ayağımın iki parmak ötesine düştü. "Özür dilerim" dediğimde, bunu bıçağı düşürdüğüm için mi, yoksa kahverengi kabuğun yanı sıra süt beyazı yerelmasını da soyduğum için mi söylediğimden emin değildim.

İfeoma Hala bizi izliyordu. "Amaka, *ngwa*, Kambili'ye nasıl soyulacağını göster."

Sanki dünyada yerelmasının nasıl soyulacağını öğrenmesi gereken biri olduğuna inanamıyormuş gibi, Amaka dudaklarının ucunu aşağıya kıvırdı, kaşlarını kaldırarak annesine baktı. Bıçağı aldı ve sadece kahverengi zarı ayırarak bir

yerelması soymaya başladı. Elinin ölçülü hareketini, gittikçe uzayan kahverengi zarı izlerken, özür dilemek, nasıl yapıldığını bildiğimi söylemek istedim. İşini öylesine iyi yapıyordu ki, soyulan zar kopmadı, toprağa bulanmış sonsuz bir kurdele gibi uzadı.

"Belki de programına yerelmasının nasıl soyulduğunu öğrenmeyi eklemem gerekir" diye homurdandı Amaka.

"Amaka!" diye bağırdı İfeoma Hala. "Kambili bana dışarıdaki depodan biraz su getir."

İfeoma Hala'ya şükran duyarak, mutfaktan ve Amaka'nın azarlayıcı yüzünden kurtulduğum için sevinerek kovayı kaptım. O öğleden sonra, Peder Amadi kaba kolonya esintileri saçarak gelene kadar, Amaka fazla konuşmadı. Chima adamın boynuna zıplayıp, orada kaldı. Peder, Obiora'nın elini sıktı. İfeoma Hala ve Amaka onunla kısa bir süre kucaklaştı, ardından da Hala, Jaja ile beni pederle tanıştırdı.

"İyi akşamlar" dedi, arkasından da ekledim: "Peder." Yakası açık bir tişört ve ilk bakışta siyah mı, lacivert mi olduğu anlaşılamayacak kadar rengi solmuş blucin giymiş, böylesine çocuk görünüşlü bir adama "Peder" diye hitap etmek, neredeyse küfür gibi geliyordu.

"Bizimle sanki daha önce tanışmış gibi, "Kambili ve Jaja" dedi, "Nsukka'yı ilk ziyaretiniz hoşunuza gidiyor mu?"

"Nefret ediyorlar" dedi Amaka. Bunu hiç söylememiş olmasını isterdim.

"Nsukka'nın kendine özgü bir çekiciliği vardır" dedi Peder Amadi gülümseyerek. Şarkıcı gibi bir sesi vardı ve bu sesin kulaklarımdaki etkisi, Anne'nin saçlarımı Pears bebek yağıyla ovmasının kafa derimde bıraktığı duyguyla aynıydı. Yemek boyunca kulaklarım konuşmanın anlamından çok sesleri kovaladığından, İngilizce süslü İgbo dilini tümüyle anlayamadım. Yerelmasını ve sebzelerini çiğnerken başını sallıyor, ağzındakileri yutup üzerine bir yudum su içmeden ko-

nuşmuyordu. İfeoma Hala'nın evinde, kendini rahat hissediyor, hangi iskemlede insanın elbisesini yırtacak çıkık bir çivi bulunduğunu bile biliyordu. "Oysa o çiviyi çaktığımı sanıyordum" deyip Obiora'yla futbol, Amaka'yla hükümetin birkaç gün önce tutukladığı gazeteciyi, İfeoma Hala'yla Katolik Kadınlar Derneği'ni ve Chima'yla da etraftaki video oyunlarını konuştu.

Kuzenlerim yine eskisi kadar gevezeydiler, ama bu kez Peder Amadi bir şey söyleyene kadar bekliyor, ardından da cevapları patlatıyorlardı. Bana, Baba'nın kiliseye para toplama töreni için getirdiği, bizim de ayin şarabı ve yerelmasının bazen de keçilerin yanında mihraba götürdüğümüz, pazar sabahına kadar arka bahçede serbest bıraktığımız şişman tavukları hatırlatıyorlardı. Bu tavuklar Sisi'nin önlerine attığı ekmek parçalarına karmakarışık ve heyecan içinde üşüşürlerdi. Kuzenlerim de Peder Amadi'nin söylediklerine aynı heyecan ve aynı düzensizlikle saldırıyorlardı.

Peder Amadi Jaja'ya ve bana sorular sorarak bizleri de sohbete dahil etti. Tekil *gi* yerine çoğul belirten *unu* sözcüğünü kullandığından, soruların her ikimize birden yöneltildiğini anlıyor, buna rağmen cevapları Jaja'nın vermesinden son derecede memnun, sessizliğimi koruyordum. Hangi okula gittiğimizi, hangi dersleri daha çok sevdiğimizi, spor yapıp yapmadığımızı sordu. Enugu'da hangi kiliseye gittiğimizi sorunca, cevabı yine Jaja verdi.

"St. Agnes, öyle mi? Bir kez oraya gidip ayin yönetmiştim" dedi Peder Amadi.

İşte, vaazın tam orta yerinde şarkı söylemeye başlayan, Baba'nın da kilisenin başına dert açacaklarını söyleyip, kurtulmaları için dua etmemizi istediği genç rahibi o zaman hatırladım. Aylar boyunca daha bir sürü konuk rahip gelmişti ama şarkı söyleyenin o olduğundan emindim. Üstelik, söylediği şarkıyı da hatırlıyordum.

"Öyle mi?" diye sordu İfeoma Hala. "Abim Eugene kiliseyi neredeyse tek başına ayakta tutuyor. Harika bir kilise."

"Chelukwa. Bir dakika. Abiniz Eugene Achike mi yoksa? *Standard*'ın yayımcısı?"

"Evet, Eugene benim abim. Size daha önce de anlatmış olmalıyım." İfeoma Hala'nın tebessümü yüzünü pek aydınlatmıyordu.

"Ezi okwu? Bilmiyordum." Peder Amadi kafasını salladı. "Yazı işleriyle bizzat ilgilendiğini duymuştum. Bugünlerde, *Standard* gerçeği söyleme cesareti gösteren tek gazete olarak kaldı."

"Evet" dedi İfeoma Hala. "Üstelik harika bir de başyazarı var, Ade Coker. Hoş, onu bütün bütün zindana atmalarına çok bir şey kalmadı ya. Eugene'in parası bile her şeyi satın alamaz."

"Bir yerde, Af Örgütü'nün abinize ödül verdiğini okumuştum" dedi Peder Amadi. Usulca başını sallamasını hayranlıkla izlerken bütün içimin yeniden ısındığını, gururla ve Baba'yla bir şeyler paylaşmanın arzusuyla dolduğunu hissettim. Bir şeyler söylemek, bu yakışıklı rahibe Baba'nın sadece İfeoma Hala'nın abisi ya da *Standard*'ın yayıncısı değil, babam olduğunu hatırlatmak istiyordum. Peder Amadi'nin gözlerindeki bulutumsu sıcaklığın hiç olmazsa birazının bana değmesini, üzerimde bir yere yerleşmesini istiyordum.

"Ödül mü?" diye gözleri parlayarak sordu Amaka. "Anne, *Standard*'ı hiç olmazsa arada bir alsak da, neler olup bittiğinin farkına varsak."

"Ya da insanlar gururlarını yutabilirlerse, parasız nüsha gönderilmesini istesek" dedi Obiora.

"Ödülden haberim bile yoktu" dedi İfeoma Hala. "Eugene'in bana zaten bir şey anlatmayacağından değil, *igasikwa.* Onunla doğru dürüst konuşamıyoruz bile. Ne de olsa, çocuklarını bize göndermeyi kabul etsin diye Aokpe ziyaretini bahane etmek zorunda kaldım."

"Demek Aokpe'ye gitmek niyetindesiniz?" dedi Peder Amadi.

"Aslında hiç aklımda yoktu. Ama sanırım, artık gitmemiz gerekecek, görüntünün bir daha ne zaman gerçekleşeceğini öğreneyim de."

"İnsanlar bütün bu görünme masallarını uyduruyorlar. Geçen sefer de Bakire'nin Piskopos Shanahan'ın hastanesinde göründüğünü iddia etmemişler miydi? Bir de Transekulu'da göründüğünü?" diye sordu Obiora.

"Aokpe farklı. Orada Lourdes'un bütün belirtileri var" dedi Amaka. "Kaldı ki, Bakire'nin artık Afrika'ya uğramasının zamanı geldi de, geçiyor. Hep Avrupa'da görünmesi dikkatinizi çekmiyor mu? Oysa Ortadoğulu değil miydi?"

Obiora, "Ne oldu şimdi, Siyasal Bakire mi?" diye sorunca, kendimi ona bakmaktan alamadım. O benim on dört yaşındaki halimin gözü pek, erkeksi görüntüsüydü, ama ben hâlâ onun on dördündeki hali bile değildim.

Peder Amadi güldü. "İyi ama, Mısır'da görünmüştü, Amaka. En azından insanlar şimdi Aokpe'ye üşüştükleri gibi, o zaman da Mısır'a akın etmişlerdi. *O bugodi,* göçmen çekirgeler gibi."

"Pek inanmış görünmüyorsunuz, Peder." Amaka gözlerini rahibe dikmişti.

"Onu bulmak için Aokpe'ye ya da bir başka yere gitmek zorunda olduğumuza inanmıyorum. O burada, içimizde ve bizleri Oğluna doğru götürüyor." Dokunulduğunda ya da açıldığında ses çıkaran bir müzik aleti gibi, öylesine zorlanmadan konuşuyordu ki.

"Ya içimizdeki Thomas, Peder? İnanmak için görmek zorunda olan yanımız?" dedi Amaka. Yüzünde ciddi mi, yoksa şaka mı olduğunu anlamadığım o ifade vardı.

Peder Amadi cevap vermedi; tam tersine, bir mimik yapınca Amaka güldü; sanki madeni bir aletle birbirinden ayrılmış gibi duran iki ön dişinin arasındaki boşluk İfeoma Hala'nınkinden daha geniş, daha köşeliydi.

Yemekten sonra, hep birlikte oturma odasına geçtiğimizde, İfeoma Hala Peder Amadi'nin aramızda olmasından yararlanarak dua etmemiz için Obiora'ya televizyonu kapatmasını söyledi. Chima çoktan kanepenin üzerinde uyuyakalmıştı, bütün tespih duası boyunca Obiora kardeşinin üzerine dayandı. Peder Amadi ilk onluğu söyledi, sonunda da İgbo dilinde bir övgü şarkısına başladı. Onlar şarkı söylerken ben gözlerimi açtım ve duvara, Chima'nın vaftizi sırasında çektirdikleri aile fotoğrafına baktım. Fotoğrafın hemen yanında, ahşap çerçevesinin köşeleri çatlamış, kötü bir yaslı Meryem kopyası asılıydı. Ağzımın kendiliğinden şarkı söyleyerek bana ihanet etmesini önlemek için dudaklarımı büzdüm, altdudağımı ısırdım.

Tespihlerimizi kaldırdık, oturma odasında mısır ve *ube* yiyerek, televizyonda haberleri izledik. Başımı kaldırdığımda Peder Amadi'nin bana bakışını yakaladım; birden *ube*'nin etini çekirdeğinden ayıramaz oldum. Dilimi oynatamıyor, yutkunamıyordum. Gözlerinin fazlasıyla farkındaydım, bana baktığının, beni izlediğinin fazlasıyla bilincindeydim. "Bugün güldüğünü ya da gülümsediğini görmedim, Kambili" dedi sonunda.

Elimdeki mısıra baktım. Gülmediğim ya da gülümsemediğim için özür dilediğimi söylemek isterdim ama kelimeler gelmemekte ısrar ediyor, kulaklarım da en azından bir süre, hiçbir şey duymuyordu.

"Çok utangaç" dedi İfeoma Hala.

Saçma olduğunu bildiğim bir şeyler mırıldandım, ayağa kalkıp odama yürürken, hole açılan kapıyı sımsıkı kapattım. Uykuya dalana kadar, Peder Amadi'nin ahenkli sesi kulaklarımda yankılandı.

İfeoma Hala'nın evinde hep kahkahalar dolaşıyordu ve nereden gelirse gelsin, bütün duvarlarda, bütün odalarda çınlıyordu. Tartışmalar hızla başlıyor, ama aynı hızla da bitiveriyordu. Sabah ve akşam duaları, her zaman genellikle ellerin çırpılmasını gerektiren İgbo övgü şarkılarıyla renkleniyordu. Yemeklerde az et oluyordu; herkesin payına sımsıkı birbirine yapıştırılmış iki parmak kalınlığında ve yarım parmak boyunda bir parça düşüyordu. Ev her an pırıl pırıldı; Amaka yerleri sert bir fırçayla ovalıyor, Obiora süpürme işiyle meşgul oluyor, Chima da minderleri kabartıyordu. Herkes sırayla bulaşık yıkıyordu. İfeoma Hala tabak yıkama programına Jaja'yı ve beni de yazdı, öğle yemeğinden kalma *garri*'li tabakları yıkayıp kurumaları için tepsinin üzerine bıraktığımda, Amaka yıkadıklarımı alıp, yeniden suya batırdı.

"Evde tabakları böyle mi yıkıyorsun?" diye sordu. "Yoksa o zarif programın bulaşıktan bahsetmiyor mu?"

Orada, ona bakarak, İfeoma Hala'nın gelip benim yerime konuşmasını bekleyerek, öylesine dikildim. Amaka bana bir süre daha ters ters baktıktan sonra yürüyüp gitti. O gün öğleden sonra, İfeoma Hala Jaja'yla birlikte bahçedeyken, oğlanlar ön tarafta futbol oynarken, arkadaşları gelene kadar benimle bir daha konuşmadı. "Kambili, bunlar okul arkadaşlarım" dedi, rahatça.

İki kız merhaba deyince, gülümsedim. Saçlarını Amaka gi-

bi kısa kestirmiş, dudaklarına parlak dudak boyası sürmüşlerdi. Pantolonları o kadar dardı ki, eminim biraz daha bol bir şey giyselerdi, çok daha rahat yürüyeceklerdi. Aynada kendilerini seyretmelerini, kapağında saçları bal rengi esmer bir kadının bulunduğu bir Amerikan dergisini karıştırmalarını, kendi sınavlarındaki sorularının cevaplarını bile bilmeyen bir matematik hocasından, bacakları kocaman yerelmalarıyla dolu olmasına rağmen akşam derslerinde mini etek giyen bir kızdan ve hoş bir çocuktan bahsetmelerini izledim. "Hoş, *sha,* ama çekici değil" diye düzeltti içlerinden biri. Bir kulağında sallanan bir küpe, diğerinde de altın taklidi, parlak bir çivi vardı.

"Hepsi senin saçın mı?" diye sordu öteki; bana bakıp konuştuğunu, Amaka "Kambili!" diye uyarıncaya kadar fark etmedim.

Kıza hepsinin kendi saçım olduğunu, ucunda kaynak falan olmadığını söylemek isterdim ama, kelimeler dilime gelmiyordu bir türlü. Hâlâ saçımdan bahsettiklerini, benimkilerin ne kadar gür olduğunu söylediklerini biliyordum. Onlarla konuşmak, tıpkı onlar gibi yerimde zıplayıncaya kadar gülmek istiyordum ama dudaklarım inatla birbirine yapışmıştı. Kekelemek istemedim, onun için öksürmeye başlayıp, banyoya koştum.

O akşam, sofrayı hazırlarken, Amaka'nın, "Anormal olmadıklarından emin misin, anne?" diye sorduğunu işittim. "Arkadaşlarım geldiğinde, Kambili bir *atulu*'dan farksız davrandı." Amaka'nın ses tonu her zamanki gibiydi ama mutfakta söyledikleri rahatça duyuluyordu.

"Amaka, kendi düşüncelerini oluşturmakta serbestsin, ama kuzinine saygılı davranmak zorundasın. Anlıyor musun?" diye İngilizce cevap verdi İfeoma Hala; sesi kararlıydı.

"Ben sadece bir soru sordum."

"Saygılı davranmak, kuzinine koyun demek değildir."

"Tuhaf davranıyor. Jaja bile tuhaf. İkisinde de acayip bir şey var."

Masanın çatlayan ve kendi üzerine katlanan bölümünü düzeltmeye çalışırken ellerim titriyordu. Çatlayan bölümün hemen yanında, zencefil renkli küçük karıncalar sıra halinde gidip geliyorlardı. İfeoma Hala karıncalara aldırmamamı, kimseye zarar vermedikleri gibi, zaten onlardan kurtulmanın imkânsız olduğunu söylemişti; ne de olsa, en az bina kadar eskiydiler.

Oturma odasına bakıp, Jaja'nın televizyonun gürültüsünün arasında Amaka'nın söylediklerini duyup duymadığını anlamaya çalıştım. Halbuki o, Obiora'nın yanına, yere uzanmış, televizyonda akıp giden görüntülere dalmıştı. Sanki bütün hayatı boyunca orada yatıp, televizyon izlemişti. Ertesi sabah, İfeoma Hala'nın bahçesindeyken de, buraya geleli birkaç gün olmamış da, çok eskiden beri buradaymış gibi rahattı.

İfeoma Hala onlarla birlikte bahçeye gelmemi, krotonların üzerinde solmaya başlayan yaprakları dikkatle ayıklamamı söyledi.

"Çok güzeller, değil mi?" diye sordu İfeoma Hala. "Şunlara bak, yaprakların üzerindeki yeşile, sarıya ve pembeye bak. Sanki Tanrı boya fırçasıyla oyun oynamış gibi."

"Evet" dedim. İfeoma Hala bana bakıyordu ve bahçesinden bahsettiği zaman sesimde Jaja'daki heyecanı duyup duymadığını merak ediyordum.

Üst katlardaki çocuklardan bazıları aşağıya inip, bizi izlemeye başladılar. Beş kişi kadardılar; hepsi de yemek lekesi dolu elbiseleriyle hızlı konuşma kargaşası içindeydiler. Birbirleriyle ve İfeoma Hala'yla konuşurlarken, içlerinden biri bana dönüp, Enugu'da hangi okula gittiğimi sordu. Kekeleyerek yeni kroton yapraklarına sarıldım, koparıp saplarından akan koyu sıvıyı inceledim. Ondan sonra, İfeoma Hala istediğim zaman içeri girebileceğimi söyledi. Bana okumayı ye-

ni bitirdiği bir kitaptan bahsetti: Yatak odasındaki masanın üzerinde duran kitaptan hoşlanacağımdan emindi. Böylelikle odasına gidip, soluk mavi kaplı *Equiano'nun Seyahatleri ya da Afrikalı Gustavus Vassa'nın Hayatı* adlı kitabı aldım.

Kitap kucağımda, verandada oturup ön bahçede kelebek kovalayan bir çocuğu izledim. Kelebek bir yükselip bir alçalıyor, küçük kızla alay ediyormuşçasına siyah lekeli sarı kanatlarını usulca çırpıyordu. Küçük kız koşarken, yünden bir top gibi kafasının üzerinde toplanmış saçıyla oynuyordu. Obiora da verandadaydı, ama güneşin altında olduğundan kalın gözlüklerinin ardındaki gözlerini güneşten korumak için kısmıştı. Bir taraftan küçük kız ile kelebeği izliyor, bir yandan da Jaja'nın adını usulca tekrarlayarak vurguyu önce her iki heceye, sonra ilkine, arkasından da ikincisine koyuyordu. *"Aja* kum ya da kâhin anlamına geliyor, ama *Jaja?* Jaja da ne biçim bir ad? İgbo dilinde değil bir kere" dedi sonunda.

"Aslında adım Chukwuka. Jaja çocukluğumda taktıkları bir addı, sonra kaldı" dedi Jaja dizlerinin üzerinde doğrularak. Üzerinde sadece blucin kumaşından bir şort olduğundan, sırtının kasları tıpkı ayıkladığı yabani otlar gibi dalgalanıyordu.

"Bebekken, söyleyebildiği tek şey Ja-Ja'ydı. O yüzden herkes ona Jaja demeye başladı" dedi İfeoma Hala. Jaja'ya dönüp ekledi: "Annene bunun yakışıksız bir takma ad olduğunu, Opobolu Jaja'yı hatırlattığını söyledim."

"Opobolu Jaja mı? Şu inatçı kral mı yani?" diye sordu Obiora.

"Muhalif" diye düzeltti İfeoma Hala, "Karşı gelmekten hoşlanan bir kraldı."

"Muhalif olmak ne demek, anne? O kral ne yapmış?" diye sordu Chima. O da bahçeye çıkıp dizlerinin üzerine çökmüş, İfeoma Hala'nın sık sık, *"Kwusia,* öyle yapma" ya da "Bir da-

ha yaparsan, tokadı yersin" demesine rağmen, bir şeyler yapmaya koyulmuştu.

"Opobo halkının kralıydı" dedi İfeoma Hala. "İngilizler geldiğinde, bütün ticareti denetlemelerine izin vermedi. Diğer kralların tersine, ruhunu bir tutam barut karşılığında satmadı, o zaman İngilizler de onu Batı Hint Adaları'na sürgüne gönderdiler. Bir daha hiç Opobo'ya dönmedi." İfeoma Hala salkım salkım büyüyen, muz renkli küçücük çiçek dizisini sulamaya devam etti. Elindeki teneke kovayı eğince, ağzından su boşalıyordu. Daha şimdiden, sabah doldurduğumuz büyük su kabını boşaltmıştı bile.

"Üzücü bir hikâye. Belki de muhalif olmasaymış, daha iyi olurmuş" dedi Chima. Jaja'nın yanına çömelebilmek için yaklaştı. "Sürgün" ve "ruhunu bir tutam barut karşılığında satmanın" ne anlama geldiğini biliyor muydu, merak ediyordum doğrusu. İfeoma Hala sanki anlamasını bekliyormuş gibi anlatıyordu.

"Muhalif olmak, bazen yararlıdır" dedi. "Muhalefet marihuana gibidir, doğru kullanıldığında zarar vermez."

Başımı kaldırıp bakmama neden olan sözlerindeki iğnelemeden çok, sesindeki ciddi tondu. Chima ve Obiora'yla konuşuyordu ama Jaja'ya bakıyordu.

Obiora gülümseyip, gözlüklerini yine yukarı itti. "Ne de olsa, Opobolu Jaja pek öyle kutsal biri değildi. Halkının esir olmasına neden oldu, sonunda kazananlar da İngilizlerdi."

"İngilizler savaşı kazandılar, ama bir sürü çarpışmayı da kaybettiler" dedi Jaja. Gözlerim sayfanın üzerindeki metnin satırlarında kaydı. Jaja bunu nasıl becerdi? Nasıl bu kadar kolay konuştu? Yoksa onun gırtlağında sözcükleri durduran, en fazla bir kekelemeye izin veren o kabarcıklardan yok muydu? Ona bakmak için, güneşte parıldayan ter damlacıklarıyla kaplı koyu tenine bakmak için gözlerimi kaldırdım. Kollarının hiç öyle hareket ettiğini, gözlerinin İfeoma Ha-

la'nın bahçesinde olduğu zamanki gibi delici bir ışıkla parladığını hiç görmemiştim.

"Küçük parmağına ne oldu?" diye sordu Chima. Sanki kurumuş bir dal parçası gibi boğum boğum parmağını ilk kez görüyormuşçasına Jaja da eline baktı.

"Jaja bir kaza geçirdi" dedi İfeoma Hala aceleyle. "Chima, git de su kovasını getir bana. Neredeyse boşaldı, kolayca taşırsın."

İfeoma Hala'ya baktım; gözlerimiz karşılaştığında başımı başka tarafa çevirdim. Biliyordu. Jaja'nın parmağına ne olduğunu biliyordu.

On yaşındayken, din dersi sınavında iki soruyu cevaplayamamış ve İlk Kutsal Komünyon sınıfının birinciliğini kaçırmıştı. Baba onu üst kata çıkarmış ve kapıyı kilitlemişti. Jaja sol elini sağ eliyle tutarak, gözyaşları içinde odadan çıkmış ve Baba onu arabasıyla St. Agnes Hastanesi'ne götürmüştü. Jaja'yı ta otomobile kadar bir bebek gibi kucağında taşırken, Baba da ağlıyordu. Jaja bana daha sonra, Baba'nın yazdığı eli olduğu için sağ eline dokunmadığını anlatmıştı.

"Bu, çiçek açmak üzere" dedi İfeoma Hala Jaja'ya, bir ixora goncasını göstererek. İki gün daha ve sonra gözlerini dünyaya açacak."

"Büyük ihtimalle göremeyeceğim" dedi Jaja. "O zamana kadar dönmüş oluruz."

İfeoma Hala gülümsedi. "Mutluysan, zaman uçar gibi geçer, demezler miydi?"

O sırada telefon çalınca, İfeoma Hala kapıya yakın olduğumdan bana açmamı söyledi. Arayan, Anne'ydi. Daha açar açmaz, bir şeylerin ters gittiğini anladım, çünkü hep Baba ararda. Üstelik, telefon etmek için öğleden sonrayı beklemezlerdi.

"Baban burada değil" dedi Anne. Sanki sümkürmesi gerekiyormuş gibi, sesi burnundan geliyordu. "Bu sabah gitmesi gerekti."

"Baba iyi mi?" diye sordum.

"İyi, iyi." Durakladı; Sisi'ye bir şeyler söylediğini duyabiliyordum. Telefonun başına döndüğünde, askerlerin *Standard*'ın büroları olarak kullanılan, kamufle edilmiş küçük odalara baskın düzenlediklerini anlattı. Büroların yerini nasıl öğrendiklerini bilen yoktu. O kadar çok asker varmış ki, sokaktaki insanlar, gördüklerinin iç savaş sırasında cephenin durumunu anımsattığını söylemişler Baba'ya. Askerler bütün sayfaların birer kopyasını almışlar, eşyalar ile baskı makinelerini parçalamışlar, kapıları kilitleyip anahtarları götürmüşler, kapı ve pencerelere kalaslar çakmışlar. Ade Coker yine gözaltına alınmış.

"Baban için endişeleniyorum" dedi Anne ben telefonu Jaja'ya vermeden önce, "Baban için endişeleniyorum."

İfeoma Hala da endişelenmiş olmalı ki, şimdiye kadar hiç gazete almamış olmasına rağmen, telefondan sonra çıkıp bir *Guardian* aldı. Gazete çok pahalıydı, onun için zaman bulduğunda, gazeteleri tezgâhta okuyordu. *Standard*'ı basıp kapatan askerlerin hikâyesi orta sayfaya, İtalya'dan ithal edilen kadın ayakkabıları reklamının yanına sıkıştırılmıştı.

"Eugene Dayı olsa bunu gazetesinin ilk sayfasında yayımlardı" dedi Amaka; sesinin tonunda gurur olup olmadığını düşündüm.

Baba daha sonra telefon ettiğinde, önce İfeoma Hala'yla konuşmak istedi. Daha sonra benimle ve Jaja'yla konuştu. İyi olduğunu, her şeyin yolunda gittiğini, bizi çok özlediğini ve çok sevdiğini söyledi. Ne *Standard*'dan ne de büro baskınından söz etti. Telefonu kapattıktan sonra İfeoma Hala, "Babanız burada birkaç gün daha kalmanızı istiyor" deyince, Jaja öylesine geniş gülümsedi ki, varlığından bile habersiz olduğum gamzeler gördüm yüzünde.

Telefon sabahın erken saatinde, daha hiçbirimiz banyo

yapma fırsatı bulamadan çaldı. Telefonun Baba'yla ilgili olduğundan, başına bir şeyler geldiğinden emin olduğum için, ağzım kupkuruydu. Askerler eve gitmiş, bir daha bir şey yayımlamaması için onu vurmuş olmalıydı. İfeoma Hala'nın Jaja'ya ve bana seslenmesini bekledim, yumruğumu sıkıp seslenmemesi için dua ettim. Telefonda birkaç dakika konuştu, odadan çıktığında üzgün görünüyordu. Gün boyunca kahkahası fazla duyulmadı, yanında oturmak isteyen Chima'yı, "Beni rahat bırak! *Nekwa anya,* artık bebek değilsin" diye azarladı. Altdudağının yarısı ağzında kayboluyor, çiğnerken çenesi titriyordu.

Peder Amadi akşam yemeği sırasında uğradı. Oturma odasından aldığı bir iskemleye oturdu ve Amaka'nın getirdiği bir bardak suyu içti.

"Stadyumda futbol oynadıktan sonra çocuklardan birkaçını *akara* ve kızarmış yerelması yemek için kente götürdüm" dedi Amaka gün boyunca ne yaptığını sorunca.

"Neden bugün futbol oynayacağımızı bana söylemediniz, Peder?" diye sordu Obiora.

"Özür dilerim ama unuttum, gelecek hafta oyundan önce uğrar, seni ve Jaja'yı alırım." Sesinin ahengi af diler gibi alçaldı. Sesi beni çektiğinden ve bir rahibin futbol oynayabileceğinden habersiz olduğumdan, ona bakmamı engelleyemiyordum. Bu öylesine dinsizce, o kadar bayağı bir şeydi ki. Peder Amadi'nin gözleri masanın öbür yanından benimkilerle karşılaşınca, hızla başka tarafa baktım.

"Belki Kambili de bizimle oynar" dedi Peder. Adımı onun sesinden, o ahenkli melodide duymak içimi gerdi. Sanki ağzımda çiğneyecek şeyler olmasa, önemli sözcükler söyleyecekmişim gibi avurtlarımı şişirdim. "Buraya ilk geldiğimde, Amaka da oynuyordu bizimle, oysa şimdi zamanını Afrika müziği dinlemekle ve gerçekdışı düşler görmekle geçiriyor."

Başta Amaka olmak üzere kuzenlerim kahkahayı bastı-

lar, Jaja da gülümsedi. Oysa İfeoma Hala gülmüyordu. Gözleri uzaklarda bir şeye dalmış, yemeğini küçük lokmalar halinde çiğniyordu.

"İfeoma, bir sorun mu var?" diye sordu Peder Amadi.

İfeoma Hala sanki birden yalnız olmadığının farkına varmışçasına kafasını sallayıp iç geçirdi. "Bugün evden haber aldım. Babamız hasta. Üç sabahtır iyi kalkmadığını söyledi. Onu buraya getirmek istiyorum."

"Ezi okwu?" Peder Amadi'nin kaşları çatıldı. "Evet, babanı buraya getirmelisin."

"Papa-Nnukwu hasta mıymış?" diye tiz bir sesle sordu Amaka. "Anne, ne zaman duydun?"

"Bu sabah, komşusu aradı. İyi bir kadındır Nwambga, telefon bulabilmek için Ukpo'ya kadar gitmiş."

"Bize söylemen gerekirdi!" diye bağırdı Amaka.

"O gini? Şimdi söyledim ya!" dedi İfeoma Hala kızgınlıkla.

"Abba'ya ne zaman gidebiliriz, anne?" diye sakince sordu Obiora; o sırada, geldiğimizden beri sıkça fark ettiğim gibi, Jaja'dan o kadar büyük görünüyordu ki.

"Arabada Dokuzuncu Mil'e gidecek kadar bile benzinim yok; üstelik benzinin ne zaman geleceğini de bilmiyorum. Taksi masrafının altından kalkamam. Toplu taşıma aracıyla gitsem, yaşlı ve hasta bir adamı burnunu yanındaki adamın pis kokulu koltukaltına sokmak zorunda bırakacak kadar kalabalık bir otobüse nasıl bindiririm?" İfeoma Hala kafasını salladı. "Yorgunum, o kadar yorgunum ki..."

"Kilisede acil durumlarda kullanılmak için biraz benzinimiz var" dedi Peder Amadi sakince. "Eminim, sana bir galon verebilirim. *Ekwuzina,* böyle konuşma."

İfeoma Hala başını sallayıp Peder Amadi'ye teşekkür etti ama yüzü aydınlanmadı ve daha sonra, tespih duasına geçip şarkı söylendiğinde, sesini de yükseltmedi. Neşeli Gizemler sırasında kafamı toparlamakta güçlük çektim, bütün dua

boyunca Papa-Nnukwu'yu nerede yatıracaklarını düşündüm. Küçük dairede seçenekler kısıtlıydı: Erkekler şimdiden oturma odasını işgal etmişlerdi; İfeoma Hala'nın odasıysa yiyecek deposu, ona ve Chima'ya yatak odası ve kütüphane olarak tümüyle doldurulmuştu. Geriye sadece bir oda kalıyordu: Amaka'nınki ve benimki. Günah çıkarırken odamı bir kâfirle paylaştığımı itiraf etmek zorunda kalıp kalmayacağımı düşündüm. Düşünürken durup, Baba'nın Papa-Nnukwu'nun bu eve geldiğini ve odamı onunla paylaştığımı hiç öğrenmemesi için dua ettim.

Beş onluğun sonunda, Kutsal Kraliçe'ye Selam duasına geçmeden önce, İfeoma Hala Papa-Nnukwu için dua etti. Tanrı'ya, tıpkı Havari Petrus'un kayınvalidesine yaptığı gibi, Papa-Nnukwu'ya da sağaltıcı elini uzatması için yalvardı. Kutsal Bakire'den Papa-Nnukwu için dua etmesini istedi. Onunla meşgul olmaları için Papa-Nnukwu'yu meleklere ısmarladı.

Ağzımdan biraz geç, biraz şaşkın bir "Amin" çıktı. Baba Papa-Nnukwu için dua ettiğinde, Tanrı'dan sadece onu doğru yola getirmesini ve cehennemin korkunç alevlerinden korumasını isterdi.

Ertesi sabah erkenden gelen Peder Amadi, dizlerinin hemen altına kadar inen haki şortuyla bir din adamı gibi görünmüyordu. Tıraş olmamıştı ve sakalı, sabahın parlak ışığında çenesine çizilmiş lekeler gibi görünüyordu. Arabasını İfeoma Hala'nın steyşınının hemen yanına park edip bagajdan bir teneke benzin ile kısa bir bahçe hortumu çıkardı.

"Bırakın da ben emeyim, Peder" dedi Obiora.

"Dikkat et de, sakın yutma" dedi Peder Amadi. Obiora hortumun bir ucunu benzin tenekesine, diğerini de ağzına soktu. Yanaklarının bir balon gibi şişmesini, sonra da inmesini izledim. Hızla hortumu ağzından çekip, steyşının deposuna soktu. Tükürükler saçarak öksürdü.

"Çok mu yuttun?" diye sordu Peder Amadi, Obiora'nın sırtına vurarak.

"Hayır" dedi Obiora iki öksürük arasında. Kendiyle gurur duyuyor gibiydi.

"İyi iş becerdin. *İmana,* benzin sifonlamak, bugünlerde insanın öğrenmesi gereken bir beceri oldu" dedi Peder Amadi. Alaylı tebessümü yüzünün çömleğimsi pürüzsüzlüğünü bozamamıştı. İfeoma Hala sade siyah bir *boubou*'ya bürünmüştü. Boyasız dudakları pütür pütür görünüyordu. Peder Amadi'ye sarıldı. "Teşekkürler, Peder."

"Öğleden sonra, bürodaki işim bitince seni Abba'ya götürebilirim."

"Gerek yok, Peder. Yine de teşekkür ederim. Obiora'yla gideceğim."

İfeoma Hala yanında Obiora'yla hareket etti, Peder Amadi de kısa süre sonra gitti. Chima üst kata, komşuların evine çıktı. Amaka odasına girdi ve müziği verandadan duyabileceğim kadar açtı. Artık kültürel anlamda bilinçli müzisyenlerini ayırt edebiliyor, Onyeka Onwenu'nun saf tonları, Fela'nın küstahça gücü ve Osadebe'nin sağaltıcı bilgeliği arasındaki farkı anlayabiliyordum. Jaja elinde İfeoma Hala'nın makasıyla bahçede oyalanırken, bitirmek üzere olduğum kitabımla verandada oturmuş, onu izliyordum. Makası iki eliyle, başının üzerinde tutuyor, yaprakları buduyordu.

"Sence biz anormal miyiz?" diye sordum fısıldayarak.

"Gini?"

"Amaka anormal olduğumuzu söylüyor."

Jaja önce bana, sonra da uzağa, ön bahçede sıralanan garajlara baktı. "Anormal ne demek?" diyerek aslında cevabını istemediği gereksiz bir soru sordu, ardından yine budamaya girişti.

İfeoma Hala o akşamüzeri, bahçede vızıldayan arı beni uyutmak üzereyken döndü. Obiora Papa-Nnukwu'nun oto-

mobilden inmesine yardım etti, eve doğru yürürken Papa-Nnukwu ona yaslanıyordu. Amaka koşarak geldi, bir yanını hafifçe Papa-Nnukwu'ya dayadı. Papa-Nnukwu'nun gözleri yarı kapalı, gözkapakları sanki bir şey asılmış gibi ağırdı, ama yine de Amaka'yı güldürecek bir şeyler söyledi.

"Papa-Nnukwu, *nno*" dedim.

"Kambili" dedi güçsüz bir sesle.

İfeoma Hala Papa-Nnukwu'nun Amaka'nın yatağına uzanmasını istiyordu, ama yaşlı adam yere uzanmayı yeğlediğini söyledi. Yatak fazla yaylıydı. Obiora ve Jaja yedek şilteyi getirip yere serdiler, İfeoma Hala da Papa-Nnukwu'nun şilteye uzanmasına yardım etti. Gözleri neredeyse hemen kapandıysa da, körelmekte olan gözü sanki yorgun ve huzursuz uykular ülkesinden bizlere çaktırmadan bakıyor gibi, hafifçe aralık kaldı. Yatıp şilteye uzanmışken çok daha ufak görünüyordu; gençliğinde ağaçtan *icheku* koparmak için sadece uzanması gerektiği konusunda anlattıklarını hatırladım. Gördüğüm tek *icheku* ağacı, dallarıyla iki katlı bir binanın çatısına dokunan, dev bir ağaçtı. Yine de Papa-Nnukwu'ya inanıyor, ağacın dallarından siyah *icheku* tohumlarını toplamak için elini uzatmasının yeteceğini düşünüyorum.

"Akşam yemeğine *ofe nsala* yapacağım" dedi Amaka. "Papa-Nnukwu çok sever."

"Umarım, yer. Chinyelu son iki gün boyunca suyu bile zor yuttuğunu söyledi." İfeoma Hala Papa-Nnukwu'yu izliyordu. Eğildi ve babasının ayaklarındaki kaba nasırlara usulca fiske vurdu. Ayak tabanları, bir duvarın üzerindeki çatlaklar gibi, ince çizgilerle kaplıydı.

"Onu sağlık merkezine bugün mü götüreceksin, yoksa yarın mı, anne?" diye sordu Amaka.

"Doktorların Noel'den hemen önce greve gittiklerini unuttun mu yoksa, *imarozi*? Yine de yola çıkmadan önce Doktor Nduoma'ya telefon ettim, akşam olmadan geleceğini söyledi."

Doktor Nduoma da Cartwright Caddesi'nde, caddenin öbür ucunda, önünde geniş bir çim ve KÖPEĞE DİKKAT levhaları olan iki katlı evlerin birinde oturuyordu. Daha sonra, Peugeot 504'ünden inmesini seyrederken Amaka, Jaja ile bana onun sağlık merkezinin yöneticisi olduğunu anlattı. Doktorların grevinin başlamasıyla birlikte, kentte küçük bir klinik açmıştı. "Klinik son derecede dar" diyordu Amaka. Son sıtma olduğunda klorokin iğneleri için kliniğe gitmiş, hastabakıcının iğneler için gaz ocağında su kaynattığını görmüştü. Amaka, Doktor Nduoma'nın eve gelmesinden memnundu; dapdaracık klinikteki ağır havanın Papa-Nnukwu'yu soluksuz bırakabileceğini söylüyordu.

Sanki hastasına kötü haberi gülümseyerek vermek zorundaymış gibi, Doktor Nduoma'nın yüzüne bir tebessüm yapışmıştı. Amaka'yı kucakladıktan sonra, Jaja ve benimle el sıkıştı. Papa-Nnukwu'ya bakmak için odaya yürürken, Amaka da peşinden gitti.

"Papa-Nnukwu şimdi artık o kadar sıska ki" dedi Jaja. Verandada, yan yana oturuyorduk. Güneş batmış, hafif bir esinti çıkmıştı. Üst dairelerdeki çocukların çoğu sitenin bahçesinde futbol oynuyordu. Yukarı katlardan bir büyük, "Çocuklar, eğer o topla garaj duvarlarında iz bırakırsanız, kulaklarınızı keserim!" diye bağırdı. Top garaj duvarına çarptığında çocuklar gülüştü; tozlu top duvarda bir dizi kahverengi iz bıraktı.

"Baba farkına varır mı sence?" diye sordum.

"Neyin?"

Parmaklarımı birbirine doladım. Jaja nasıl olur da ne söylemek istediğimi anlamazdı? "Papa-Nnukwu'nun burada, bizimle birlikte olduğunun. Aynı evde."

"Bilmiyorum."

Sesinin tonunu duyunca dönüp yüzüne baktım. Benimkinin tersine, kahverengi gözlerinde en ufak bir endişe belir-

tisi yoktu. "İfeoma Hala'ya parmağını sen mi anlattın?" diye sordum. Sormamalıydım. İşi oluruna bırakmam daha iyiydi. Ama olmuştu işte, söz ağzımdan çıkmıştı bir kere. Gırtlağımdaki kabarcıklar sadece Jaja'yla baş başayken kelimelerimin çıkmasına izin veriyorlardı.

"Sordu, ben de anlattım." Güçlü bir ritimle ayağını verandanın zeminine vuruyordu.

Ellerime, kendim kesecek yaşa gelinceye kadar Baba'nın beni bacaklarının arasına sıkıştırıp, yanağını benimkine usulca değdirerek, acıtacak kadar kısa kestiği tırnaklarıma baktım. Artık ben de tırnaklarımı acıtacak kadar kısa kesiyordum. Jaja bunları hiç anlatmadığımızı, hiç anlatmadığımız onca şey olduğunu unutmuş muydu? İnsanlar parmağıyla ilgili soru sorduğunda, evde olmuş bir "şey" diye açıklardık hep. Böylelikle hem biz yalan söylememiş olurduk hem de insanlar da bir çeşit kaza, belki de ağır bir kapının neden olduğu bir talihsizlik düşünürdü. Jaja'ya İfeoma Hala'ya neden anlattığını sormak geldi içimden, ama sormamam gerektiğini, bunun cevabını bilmediği sorulardan biri olduğunu anladım.

"Gidip İfeoma Hala'nın arabasını sileyim" dedi Jaja ayağa kalkarken. "Keşke su olsa da yıkayabilseydim. O kadar tozlu ki."

İçeriye yürüyüşünü izledim. Evdeyken, bir kez bile araba yıkamamıştı. Omuzları o kadar geniş görünüyordu ki, bir delikanlının omuzları bir haftada genişleyebilir mi, merak ettim. Hafif esinti, toz ve Jaja'nın kestiği yaprakların kokusuyla yüklüydü. Mutfaktan, Amaka'nın pişirdiği *ofe nsala*'nın baharatları gelip burnumu gıdıkladı. Birden Jaja'nın ayaklarıyla İfeoma Hala ve çocuklarının her akşam tespihinde söyledikleri İgbo dilindeki şarkıya tempo tuttuğunu fark ettim.

Doktor Nduoma gittiğinde, hâlâ verandada oturmuş, kitap okuyordum. Yanında İfeoma Hala'yla arabasına doğru yü-

rürken konuşup gülüyor, içinden kliniğindeki hastalara boş verip, İfeoma Hala'nın akşam yemeği davetini kabul etmek geçtiğini anlatıyordu. "Şu çorba sanki Amaka'nın ellerini iyice yıkadıktan sonra pişirdiği bir şeye benziyor" dedi.

İfeoma Hala verandaya gelip, doktorun gidişini izledi.

"Teşekkürler, *nna m*" diye seslendi evin hemen önüne park edilmiş arabayı silen Jaja'ya. Daha önce kimsenin Jaja'ya *"nna m* – babam" dediğini duymamıştım. Bu, İfeoma Hala'nın oğullarına seslenirken kullandığı bir hitaptı.

Jaja verandaya geldi. "Bir şey değil, hala." Orada dururken, kendine bir numara büyük elbiseleri gururla taşıyan biri gibi, omuzlarını kaldırdı. "Doktor ne dedi?"

"Bazı tahliller yaptırmamızı istiyor. Yarın sabah Papa-Nnukwu'nuzu sağlık merkezine götüreceğim. Hiç olmazsa laboratuvarlar hâlâ açık."

Sabah, İfeoma Hala Papa-Nnukwu'yu üniversitenin sağlık merkezine götürdükten kısa bir süre sonra geri geldi, yüzü asıktı. Laboratuvar personeli de greve gittiğinden, Papa-Nnukwu'nun tahlilleri yapılamamıştı. Gözlerini pek uzaklarda olmayan bir noktaya dikip, kentte özel bir laboratuvar bulmak zorunda olduğunu, sonra da, sesini daha da alçaltarak, özel laboratuvarların fiyatlarını çok yükselttiklerini, bir tifo tahlilinin bile neredeyse tifo ilacının fiyatına geldiğini söyledi. Doktor Nduoma'ya bütün tahlillerin gerçekten gerekli olup olmadığını soracaktı. Sağlık merkezinde olsa, bir kobo bile ödemeyecekti, en azından öğretim üyesi olmanın ayrıcalıklarından biri de buydu. Papa-Nnukwu'yu dinlenmesi için yatırıp, Doktor Nduoma'nın yazdığı ilacı almaya giderken alnı endişe kırışıklarıyla kaplıydı.

Oysa o akşam, Papa-Nnukwu kendini yemeğe kalkacak kadar iyi hissedince, İfeoma Hala'nın yüzündeki kaygı düğümleri gevşemeye başladı. Bir gece önceden *ofe nsala* ve

Obiora'nın yapışkan bir yumuşaklık kazanıncaya kadar dövdüğü *garri* kalmıştı.

"Akşam yemeğinde *garri* yemek doğru değil" dedi Amaka. Oysa yakınırken hep yaptığı gibi, kimseyi azarlamıyordu; tam tersine, yüzünde dişlerinin arasındaki boşluğu gösteren ve Papa-Nnukwu etraftayken hep yüzünde olan taptaze bir tebessüm vardı. "Akşam yendiğinde, insanın midesine taş gibi oturur."

Papa-Nnukwu kıkırdadı. "Atalarımız zamanında ne yerlerdi peki, *gbo?* Saf manyok yerlerdi. *Garri* sizin gibi modernler için. *Garri*'de saf manyokun kokusu bile yok."

"Yine de tabağındakilerin hepsini yiyeceksin, *nna anyi.*" İfeoma Hala uzanıp Papa-Nnukwu'nun *garri*'sinden bir parça kopardı; parmağıyla içinde bir delik açtı, beyaz bir hap koyup kapatarak yumuşak bir top haline getirdi. Yaptığı *garri* köftesini Papa-Nnukwu'nun tabağına bıraktı. Öteki dört hap için de aynı işlemi tekrarladı. "Böyle yapmazsam, ilaçlarını almaz" dedi İngilizce. "Her seferinde hapların acı olduğundan yakınırdı, ama aslında keyifle çiğnediği kola çekirdeklerinin tadı da safra gibiydi."

Kuzenlerim gülüştü.

"Ağız tadı gibi, ahlak da görelidir" dedi Obiora.

"Ne? Benim hakkımda ne anlatıyorsunuz, *gbo?*" diye sordu Papa-Nnukwu.

"Nna anyi, sadece yemeğini bitirdiğini görmek istiyorum" dedi İfeoma Hala.

Papa-Nnukwu usluca *garri* köftelerinden birine uzandı, çorbanın içine banıp yuttu. Beş köfte de gittiğinde, İfeoma Hala hapların dağılıp vücudunu iyileştirebilmeleri için biraz su içmesini söyledi. Papa-Nnukwu bir yudum su içti, bardağını bıraktı. "İnsan ihtiyarlayınca, çocuk muamelesi görüyor" diye homurdandı.

Tam o sırada televizyondan kâğıt üzerine kum dökülüyor-

muş gibi gıcırtılı bir ses geldi, ardından da ışıklar söndü. Oda karanlık bir battaniyeye büründü.

"Hey" diye homurdandı Amaka, "NEPA'nın* elektriği kesmesinin hiç de sırası değil. Televizyonda bir şey izlemek istiyordum."

Obiora karanlıkta yürüdü, köşedeki iki gaz lambasını alıp yaktı. Gaz buharını hemen hissettim; gözlerimi sulandırıyor ve gırtlağımı kaşındırıyordu.

"Papa-Nnukwu, bari Abba'dayken yaptığın gibi, bize bir halk öyküsü anlat" dedi Obiora. "Ne de olsa, televizyondan iyidir."

"O di mma. İyi ama, bu insanların televizyonun içine nasıl girdiklerini bana hâlâ anlatmadınız."

Kuzenlerim güldü. Bu, Papa-Nnukwu'nun onları güldürmek için sıkça tekrarladığı bir şakaydı. Bunu, daha o konuşmasını bitirmeden diğerlerinin gülmesinden anlamıştım.

"Kaplumbağanın kabuğunun neden çatlak olduğunun hikâyesini anlat bize" dedi Chima tiz sesiyle.

"Kaplumbağanın halk öykülerinde neden bu kadar çok yer aldığını bilmek isterdim" dedi Obiora İngilizce.

"Kaplumbağanın kabuğunun neden çatlak olduğunun hikâyesini anlat bize" diye yineledi Chima.

Papa-Nnukwu gırtlağını temizledi. "Bundan çok uzun zaman önce, hayvanların konuştuğu ve kertenkelelerin az olduğu çağlarda, hayvanlar âleminde büyük bir açlık olmuş. Çiftliklerdeki topraklar kurumuş, yerin yüzü çatlamış. Açlık yüzünden hayvanların çoğu ölmüş, sağ kalanlarda da cenaze törenlerinde yas dansı yapacak kadar bile güç kalmamış. Bir gün, hayvanların erkekleri, açlık herkesi öldürüp bütün köyü yok etmeden ne yapılacağına karar vermek için toplanmış.

Kemikleri fırlamış, sıska bir halde hep birlikte toplantıya gitmişler. Aslanın kükremesi bile artık bir fare çığlığı gibiy-

* Nijerya Elektrik Dağıtım İdaresi. (ç.n.)

miş. Kaplumbağa kabuğunu güçlükle taşıyormuş. Sadece köpek iyi görünüyormuş. Postu sağlıklı sağlıklı parlıyor, semiz olduğu için de derisinin altındaki kemikler görülmüyormuş. Bütün hayvanlar köpeğe açlığın ortasındayken bile nasıl bu kadar iyi durumda kalabildiğini sormuşlar. 'Her zamanki gibi pislik yedim' demiş köpek.

Diğer bütün hayvanlar ailesiyle birlikte pislik yemeye alışkın oldukları bilinen köpeğe bakıp gülmüşler. Hiçbiri kendini pislik yerken düşünemiyormuş. Aslan toplantının yönetimini ele alıp, 'Bizler de köpek gibi pislik yiyemeyeceğimize göre, beslenmenin bir yolunu bulmalıyız' demiş.

Hayvanlar derin derin düşünürken, tavşan herkesin annesini öldürüp yemesini önermiş. Hayvanlardan çoğu itiraz etmiş, hâlâ ilk ana sütünün sıcaklığını hatırlıyorlarmış çünkü. Sonunda, bir şey yapamazlarsa hep birlikte öleceklerini görüp, bunun tek çıkar yol olduğunu kabul etmek zorunda kalmışlar."

"Annemi asla yiyemezdim" dedi Chima, kıkırdayarak.

"O kadar sert deriyle, pek iyi bir fikir gibi görünmüyor" dedi Obiora.

"Anneler kurban edilmeye fazla üzülmemiş" diye anlatmayı sürdürdü Papa-Nnukwu. "Her hafta annelerden biri öldürülmüş, hayvanlar da etini paylaşmış. Kısa süre sonra yeniden sıhhatli görünmeye başlamışlar. Sonra, annesinin öldürülme sırasının gelmesinden birkaç gün önce, köpek annesi için bir ağıt uluyarak koşmaya başlamış. köpeğin annesi hastalıktan ölmüş. Öteki hayvanlar köpeğin üzüntüsünü paylaşıp, annesini gömmesine yardım etmeyi önermişler. Hastalıktan öldüğü için, onu yiyemezlermiş. Köpek yardımı reddetmiş, annesini kendisinin gömeceğini söylemiş. Kendilerini köye kurban eden diğer anneler gibi ölmediği için çok üzgünmüş.

Sadece birkaç gün sonra kaplumbağa, toplanacak kuru-

muş sebze kaldı mı diye bakmak için kuraklıktan çatlamış çiftliğinin yolunu tutmuş. Rahatlamak için bir çalının dibinde durmuş, ama çalının yaprakları kuruyup döküldüğü için onu iyi koruyamamış. Çevresine bakınca, köpeğin gözlerini göğe dikip şarkı söylediğini görmüş. Kaplumbağa köpeğin üzüntüden delirdiğini düşünmüş. Köpek neden göğe bakıp, şarkı söylüyormuş ki? Kaplumbağa kulak kabartınca, köpeğin ne söylediğini anlamış. Köpek, *'Nne, nne,* anne, anne' diye şarkı söylüyormuş."

"Njemanze!" dedi kuzenlerim koro halinde.

"'Nne, nne, ben geldim.'"

"Njemanze!"

"'Nne, nne, ipi sarkıt. Ben geldim.'"

"Njemanze!"

"Kaplumbağa çalının ardından çıkıp, köpeği sıkıştırmış. Köpek annesinin gerçekte ölmediğini kabul etmiş, göğe gidip varlıklı arkadaşlarıyla birlikte yaşadığını anlatmış. Bu kadar iyi görünmesinin nedeni, annesinin onu gökte beslemesiymiş. 'İğrenç!' diye haykırmış kaplumbağa. 'Bu kadar pislik yemek yeter. Hele bir köydekiler de marifetlerini öğrensinler de.'

Tabii kaplumbağa her zamanki gibi kurnazlık yapıyormuş. Gidip, köydekilere olan biteni anlatmaya hiç niyeti yokmuş. Köpeğin ona da göğe tırmanmayı önereceğini biliyormuş. Köpek bu öneriyi yaptığında, kaplumbağa kabul etmeden önce, şöyle bir düşünür gibi yapmış. Oysa ağzı çoktan sulanmış bile. Köpek şarkısını söyleyince, gökten bir ip sallanmış ve iki hayvan birlikte tırmanmış.

Köpeğin annesi oğlunun bir de arkadaş getirmesine hiç memnun olmamışsa da, yine de kaplumbağaya yemekler sunmuş. Kaplumbağa ev terbiyesi almamış bir hayvan gibi tıkınmış. Neredeyse *fufu*'nun hepsini yemiş, *onugbu* çorbasını bitirmiş ve ağzı dolu olmasına rağmen bir boynuz dolu-

su palmiye şarabını mideye yuvarlamış. Yemekten sonra, ipten aşağıya inmişler. Kaplumbağa köpeğe, yağmurlar başlayıp da kuraklık geçene kadar onu her gün göğe çıkarması koşuluyla kimseye bir şey anlatmayacağını söylemiş. Köpek de kabul etmiş; zaten kabul etmeyip, ne yapabilirmiş ki? Kaplumbağa gökte yemek yedikçe daha çok istemiş, sonunda bir gün köpeğin de payını yemek için göğe yalnız başına çıkmaya karar vermiş. Kurumuş çalının yanına gitmiş, köpeği taklit ederek şarkı söylemeye başlamış. Yukarıdan bir ip atılmış. Tam o sırada köpek gelmiş ve neler olduğunu görmüş. Büyük bir öfkeye kapılan köpek yüksek sesle şarkı söylemiş. *'Nne, nne,* anne, anne.'"

"Njemanze!" dedi kuzenlerim koro halinde.

"'Nne, nne, yukarı çıkan, oğlun değil.'"

"Njemanze!"

"Nne, nne, ipi kes. Yukarı çıkan, oğlun değil. Gelen, o kurnaz kaplumbağa."

"Njemanze!"

"Anne köpek hemen ipi kesmiş, yarı yola kadar tırmanmış olan kaplumbağa aşağı yuvarlanmış. Kaplumbağa bir taş yığınının üzerine düşünce, kabuğu çatlamış. O günden sonra, kaplumbağanın kabuğu hep çatlak kalmış."

"Neden önce köpeğin annesinin göğe çıktığını merak etmediniz mi?" dedi Obiora İngilizce.

"Ya da gökteki varlıklı arkadaşların kimliğini" diye ekledi Amaka.

"Muhtemelen köpeğin ataları" dedi Obiora.

Kuzenlerim ve Jaja güldü, Papa-Nnukwu da sanki İngilizce anlıyormuş gibi usulca kıkırdayıp arkasına dayandı, gözlerini yumdu. Ona bakınca, *Njemanze!* korosuna katılamadığım için pişmanlık duydum.

Papa-Nnukwu herkesten erken uyanmıştı. Kahvaltıyı verandada oturup güneşin doğuşunu izleyerek yapmak istedi. İfeoma Hala Obiora'dan hasırı verandaya sermesini isteyince, hepimiz Papa-Nnukwu'yla birlikte oturup köyde palmiye şarabı toplayan adamların öyküsünü, güneşin doğumundan sonra palmiye ağaçlarının şarabı ekşidiğinden, ağaçlara karanlıkta tırmanmak için nasıl şafak sökmeden evlerinden çıktıklarını dinleyerek kahvaltı ettik. Köyünü, adamların bellerine geçirdikleri rafya kuşakla kendilerini gövdelerine bağladıkları o palmiye ağaçlarını özlediğini hissediyordum.

Kahvaltıda ekmek, *okpa* ve Bournvita olmasına rağmen, İfeoma Hala Papa-Nnukwu'nun haplarını saklamak için biraz da *fufu* yapmıştı; Papa-Nnukwu'yu bu küçük ve yumuşak topakları yutarken dikkatle izliyordu. Hala'nın yüzündeki bulutlar dağılıyordu.

"İyileşecek" dedi İngilizce. "Yakında köye dönmek için kafa ütülemeye başlar."

"Biraz daha kalması lazım" dedi Amaka. "Belki de burada kalması daha iyi olur, anne. Chinyelu denen o kızın ona gerektiği gibi baktığından kuşkuluyum."

"*İgasikwa!* Burada kalmayı asla kabul etmez."

"Tahlilleri için ne zaman götüreceksin?"

"Yarın. Doktor Nduoma dört yerine iki tahlilin de yetece-

ğini söyledi. Kentteki özel laboratuvarlar paranın tamamını aldıklarından, önce bankaya uğramam gerekecek. Bankalardaki kuyruklardan her şeyi bitirip, Papa-Nnukwu'yu bugün tahlile götürebileceğimi sanmam."

O sırada sitenin bahçesine bir otomobil girince, Amaka'nın, "Bu Peder Amadi değil mi?" demesinden bile önce, o olduğunu anladım. Küçük Toyota steyşını daha önce topu topu iki kere görmüştüm ama, nerede olsa tanırdım. Ellerim titremeye başladı.

"Bir ara uğrayıp Papa-Nnukwu'nuzu yoklayacağını söylemişti" dedi İfeoma Hala.

Peder Amadi uzun kollu, bol cüppesini giymiş, siyah ip kuşağını çapraz bağlamıştı. Bu kıyafetle bile, rahat yürüyüşüyle bakışlarımı çekip üzerine çiviledi. Dönüp, eve koştum. Yatak odasının eksik panjurlarının boşluğundan ön bahçeyi açıkça görebiliyordum. Yüzümü pencereye olabildiğince yapıştırdım, gözümü sinek teline, Amaka'nın ampulün çevresinde dönenen her pervane için suçladığı küçük deliğe uydurdum. Peder Amadi pencerenin dibinde, deredeki dalgalara benzeyen kıvırcık saçlarının yayılışını görebileceğim bir yakınlıkta duruyordu.

"O kadar çabuk iyileşti ki, Peder, *Chukwu aluka*" dedi İfeoma Hala.

"Tanrımız sadıktır" dedi Peder, sanki Papa-Nnukwu onun akrabasıymış gibi mutlulukla. Sonra Hala'ya Papua Yeni Gine'deki misyonerlik görevinden yeni dönmüş bir arkadaşını ziyaret için İsienu'ya gitmekte olduğunu anlattı. Jaja'ya ve Obiora'ya dönüp, "Bu akşamüstü sizleri almaya geleceğim" dedi. "Din okulundaki çocuklardan bazılarıyla stadyumda maç yapacağız."

"Peki, Peder." Jaja'nın sesi güçlü çıkıyordu.

"Kambili nerede?" diye sordu.

Artık kalkıp kalkıp inmekte olan göğsüme baktım. Nede-

nini bilmiyorum ama, adımı söylediği için, adımı hatırladığı için içim şükranla doluydu.

"Galiba içeride" dedi İfeoma Hala.

"Jaja, isterse bizimle gelebileceğini söylersin."

O akşamüstü tekrar geldiğinde, şekerlemeye yatmışım gibi yaptım. Jaja ile Obiora'yı aldığından, arabasının uzaklaştığından iyice emin olmadan, oturma odasına dönmedim. Onlarla gitmek istememiştim ama, otomobilin sesi artık duyulmaz olduğunda, içimden arkalarından koşmak geldi.

Amaka oturma odasında Papa-Nnukwu'yla oturmuş, başındaki saçları vazelinle usulca yağlıyordu. Daha sonra, yüzüne ve göğsüne talk pudrası serpti.

"Kambili" dedi Papa-Nnukwu beni görünce. "Kuzinin çok güzel resim yapıyor. Eski zamanlarda olsa, ilahlarımızın tapınaklarını süslemekle görevlendirilirdi." Düşteymiş gibi konuşuyordu. Aldığı ilaçlardan bazıları onu uyuşturuyor olmalıydı. Amaka bana bakmadı, Papa-Nnukwu'nun saçına son bir kez dokundu –aslında okşadı– sonra karşısına, yere oturdu. Fırçayı paletten kâğıda, ardından da kâğıttan palete götürürken, ellerinin yumuşak hareketlerini izledim. O kadar çabuk çiziyordu ki, kâğıdın üzerinde karmaşa olması gerektiğini düşünürken, birden açıkça şekillenen bir şey, zarif ve ince bir biçim gördüm. Duvarda, papayı asasına dayanmış gösteren fotoğrafla süslü saatin tiktaklarını işitiyordum. Sessizlik kırılgandı. İfeoma Hala mutfakta dibi tutmuş bir tencereyi kazıyor, madeni kaşığın tencerenin dibindeki gıcırtıları davetsiz misafir gibi geliyordu. Amaka ve Papa-Nnukwu ara sıra bir şeyler söylüyor, alçak sesleri birbirine karışıyordu. Kelimeleri olabildiğince az kullanıyorlardı. Onları izlerken, hiçbir zaman sahip olamayacağım bir şeyin özlemini hissettim. Kalkıp oradan çıkmak istedim, ama bacaklarım sanki bana ait değildi, istediğimi yapmıyorlardı. Sonunda kendimi zorlayarak kalktım ve mutfağa gittim; ne Papa-Nnukwu ne de Amaka gittiğimin farkına varmıştı.

İfeoma Hala alçak tabureye çökmüş, sıcak yerelması tanelerinin kahverengi zarını soyuyor, yapışkan ve yuvarlak yumruları ahşap havana atıyor, sadece ellerini tastaki soğuk suda soğutmak için duraklıyordu.

"Neden böyle bakıyorsun, *o gini?*"

"Nasıl bakıyorum, hala?"

"Gözlerin yaşlı."

Gözlerimin ıslak olduğunu fark ettim. "Gözlerime bir şey kaçmış olmalı."

İfeoma Hala pek inanmış görünmüyordu. "Yardım et de şu yerelmalarını soyalım" dedi sonunda.

Bir tabure çekip, yanına oturdum. Zarlar İfeoma Hala'nın elinde kolayca çıkıyor görünüyordu, ancak yumruyu elime alıp sıktığımda, kaba kahverengi zar kıpırdamadı, sıcaklığıyla avucumu yaktı.

"Önce ellerini suya sok." Zarların kayarak çıkması için, nereye ve nasıl bastırılacağını gösterdi. Yerelmasını dövmesini, fazla yapışmaması için havanelini sık sık suya batırmasını izledim. O vıcık vıcık beyaz macun yine de havaneline, havanın içine, İfeoma Hala'nın eline yapışıyordu. Oysa İfeoma Hala bu macun *onugbu* çorbasını da yoğunlaştıracağından çok memnundu.

"Papa-Nnukwu'nun ne kadar iyileştiğini görüyor musun?" diye sordu. "Amaka'ya resmini yaptırmak için ne zamandır oturuyor. Gerçek bir mucize. Bakire'nin bir mucizesi!"

"Bakire kâfirlere nasıl iyilik yapar, hala?"

İfeoma Hala kalın yerelması çekirdeği macununu çorba kâsesine aktarırken bir şey söylemedi; sonra gözlerini kaldırıp Papa-Nnukwu'nun kâfir değil, gelenekçi olduğunu, bazen farklı olanın en az bilindik olan kadar iyi olabileceğini, Papa-Nnukwu'nun sabahları yaptığı masumluk açıklamasının bizim sabah tespihimize eşit görüleceğini anlattı. Daha bir sürü başka şey de anlattı ama Amaka ile Papa-Nnukwu'nun

oturma odasında gülüştüklerini duyunca, neye güldüklerini merak ettiğim, oraya gidersem gülmeyi kesip kesmeyeceklerini düşündüğüm için, söylediklerini dinlemedim.

İfeoma Hala beni uyandırdığında, oda alacakaranlıktı ve ağustosböceklerinin cırtlak sesleri sönmek üzereydi. Yatağımın üzerindeki pencereden odaya bir horoz ötüşü giriyordu.

"Nne." İfeoma Hala omzuma dokundu. "Papa-Nnukwu'n verandada. Git de seyret."

Gözlerimi parmaklarımla açmak zorunda olmama rağmen, kendimi uyanık hissettim. İfeoma Hala'nın bir gün önce Papa-Nnukwu'nun kâfir değil, gelenekçi olmasıyla ilgili söylediklerini hatırladım. Yine de neden verandaya gidip onu izlememi istediğini anlamıyordum.

"Nne, sessiz durmayı unutma sakın. Sadece ona bak" dedi İfeoma Hala Amaka'yı uyandırmadan.

Şalımı göğsümün etrafına, pembe-beyaz çiçekli geceliğimin üzerine bağlayıp yatak odasından çıktım. Verandaya açılan kapının aralığından, şafak öncesinin kızılımsı aydınlığı oturma odasına sızıyordu. Papa-Nnukwu farkına varmasın diye ışık yakmak istemedim, kapının ağzında, duvara dayanarak durdum.

Papa-Nnukwu alçak bir tahta tabureye oturmuş, bacaklarını üçgen yapacak gibi bükmüştü. Şalının gevşek düğümü çözülmüş, böylelikle şal da tabureyi örtmüş, soluk mavi uçları yere değmişti. Hemen yanına, fitili çok kısık bir gaz lambası yerleştirmişti. Titrek ışık dar verandaya, Papa-Nnukwu'nun göğsündeki güdük kılların üzerine ve toprak rengi gevşek bacaklarına yakutumsu bir ışık yansıtıyordu. Eğildi, elindeki *nzu* ile yere bir çizgi çekti. Şimdi sarı gibi görünen beyaz tebeşir çizgisine hitap ediyormuş gibi, yere bakıyordu. İlahlara ya da atalara sesleniyordu; İfeoma Hala'nın bu ikisinin birbirleriyle yer değiştirebileceklerini söylediğini hatırladım.

"*Chineke*! Bu yeni sabah için sana şükranlarımı sunuyorum! Doğan güneş için sana teşekkür ediyorum." Konuşurken, altdudağı titriyordu. Belki de İgbo dilindeki sözcüklerinin, sanki konuşması yazıya dökülse tek bir kelime haline gelecekmiş gibi birbirlerine eklenmelerinin nedeni de buydu. Yeni bir çizgi daha çekmek için eğildi, o çizgiyi artık kahverengi bir deri kese gibi sarkmakta olan kol etlerini sarsacak bir kararlılık, bir aceleyle çizdi. "*Chineke!* Kimseyi öldürmedim, kimsenin toprağını almadım, zina yapmadım." Eğildi, üçüncü bir çizgi çekti. Tabure gıcırdadı. "*Chineke!* Ötekilerin iyiliğini istedim. Hiçbir şeyi olmayanlara elimden geldiğince yardımcı oldum."

Horoz, çok yakından gelen bitkin, yakınır gibi bir sesle ötüyordu.

"*Chineke!* Kutsa beni. Midemi doldurmama yetecek kadar bulmama yardım et. Kızım İfeoma'yı kutsa. Ona ailesine yetecek kadarını ver." Taburenin üzerinde oturuşunu değiştirdi. Bir keresinde göbek deliği dışarı fırlamıştı, ama bu sefer buruşuk bir patlıcan gibi sarkıktı.

"*Chineke!* Oğlum Eugene'i kutsa. Varlığının üzerindeki güneş batmasın. Üstündeki laneti kaldır." Papa-Nnukwu eğilip, bir çizgi daha çizdi. Baba için, kendine ya da İfeoma Hala'ya dua ederken gösterdiği içtenlikle dua etmesine şaşırmıştım.

"*Chineke!* Çocuklarımın çocuklarını kutsa. Gözlerin onları kötülükten uzağa, iyiliğe izlesin." Papa-Nnukwu konuşurken gülümsüyordu. Birkaç ön dişi loş ışıkta taze mısır taneleri gibi daha koyu sarı görünüyordu. Dişetlerindeki geniş boşluklar belli belirsiz sarımsı bir kahverengiyle dolmuştu. "*Chineke!* Başkalarının iyiliğini dileyenleri iyilikte tut. Başkalarının kötülüğünü isteyenleri, kötülükte bırak." Papa-Nnukwu diğerlerinden daha uzun olan son çizgiyi gösterişle çizdi. İşini bitirmişti.

Papa-Nnukwu ayağa kalkıp gerininca, bütün vücudu, tıp-

kı bahçemizdeki yamru yumru gmelina ağacının kabuğu gibi lambanın altınımsı gölgelerini kıvrımlarında ve çizgilerinde hapsetti. Elleri ile bacaklarını kaplayan yaşlılık lekeleri bile parlıyordu. Başkalarının çıplaklığını seyretmenin günah olduğunu bilmeme rağmen, gözlerimi çevirmedim. Papa-Nnukwu'nun karnındaki kırışıklar eskisi gibi çok değildi ve göbek deliği daha yükselmiş, ama hâlâ deri kıvrımlarının arasındaydı. Bacaklarının arasından sarkan, vücudunun geri kalanını sivrisinek teli gibi örten kırışıklardan arınmış görünen gevşek koza pürüzsüz duruyordu. Şalını aldı, vücuduna sarıp beline bağladı. Meme uçları göğsündeki seyrek gri tutamların ortasına yerleştirilmiş koyu renkli kuru üzümleri andırıyordu. Ben dönüp, yatak odasının yolunu tutarken, o hâlâ gülümsüyordu. Evde, tespih duasını söyledikten sonra hiç gülümsemezdim. Hiçbirimiz gülümsemezdik.

Papa-Nnukwu kahvaltıdan sonra yine verandaya çıktı, taburesine oturdu, Amaka da ayaklarının dibindeki plastik hasıra yerleşti. Papa-Nnukwu'nun ayağını ponza taşıyla usulca temizledi, sıcak su dolu leğene soktu, vazelinle ovalayıp, öteki ayağına geçti. Papa-Nnukwu ayaklarını fazla hassaslaştırdığından, İfeoma Hala burada sandalet giydirmesine rağmen, köyde asla sandalet kullanmadığından en küçük taşın bile tabanlarını acıtacağından yakındı. Ne var ki, durmasını hiç istemedi.

"Resmini burada, verandada, gölgede yapacağım. Güneşin ışığını cildinde yakalamak istiyorum" dedi Amaka yanlarına gelen Obiora'ya.

İfeoma Hala mavi şala sarınıp, aynı renkte bluzuyla verandaya çıktı. Hesap makinesi kullanan bir tüccardan daha çabuk döviz kuru bulacağını iddia eden Obiora'yla birlikte çarşıya gidecekti. "Kambili, döndüğümde çorbaya girişebilmem için, *orah* yaprakları konusunda yardımına ihtiyacım var" dedi.

"Orah yaprakları mı?" dedim, tükürüğümü yutmaya çalışarak.

"Evet. Yoksa *orah*'ın nasıl hazırlanacağını bilmiyor musun?"

Kafamı salladım. "Bilmiyorum, hala."

"Öyleyse Amaka halleder" dedi İfeoma Hala. Belindeki şalı çözüp bağladı, belinin yanında düğümledi.

"Neden?" diye patladı Amaka. "Zenginler evlerinde *orah* pişirmedikleri için mi? *Orah* çorbasını içerken katılmayacak mı?"

İfeoma Hala'nın bakışları sertleşti; Amaka'ya değil, bana bakıyordu. *"O ginidi,* Kambili, ağzın yok mu senin? Şuna cevap versene!"

Bahçede, solmuş bir Afrika zambağının sapından düşüşünü izledim. Krotonlar sabah yelinde hışırdıyordu. "Bağırmana gerek yok, Amaka" dedim sonunda. *"Orah* yapraklarıyla ne yapacağımı bilmiyorum, ama bana gösterebilirsin." Bu sakin sözcüklerin nereden geldiği konusunda en ufak bir fikrim yoktu. Karşılık veremeyeceğimi bildiğim için, Amaka'ya bakmak, onun beni azarladığını görmek, bana başka bir şey söylemesine meydan vermek istemiyordum. O gıdaklama sesini duyduğumda düş gördüğümü sandım ama Amaka'ya bakınca kesinlikle güldüğünü anladım.

"Demek sesini bu kadar yükseltebiliyormuşsun, Kambili" dedi.

Orah yapraklarının nasıl hazırlanacağını gösterdi. Kaygan yeşil yaprakların, pişirince yumuşamayan, onun için dikkatle ayıklanması gereken lifli sapları vardı. Sebze dolu tepsiyi bacaklarımın üzerine yerleştirip işe koyuldum, sapları ayıkladım, yaprakları ayaklarımın dibindeki kâseye attım. İfeoma Hala yaklaşık bir saat sonra dönüp, kendini bir iskemleye attıktan sonra bir gazeteyle yüzünü yelpazelediğinde, elimdekini bitirmiştim. Ter damlaları yol yol olmuş, yüzünün iki yanındaki pudrasını yıkayıp daha koyu renkli çizgiler çiz-

mişti. Jaja ile Obiora arabadan yiyecekleri taşırken, İfeoma Hala Jaja'ya muz hevengini verandaya götürmesini söyledi.

"Amaka, *ka?* Bil bakalım, ne tuttu?" diye sordu.

Amaka bir rakam söylemeden önce hevenge uzun uzun baktı. İfeoma Hala kafasını salladı ve muzun Amaka'nın tahmininden kırk naira daha fazlaya geldiğini söyledi.

"Ne! Bu kadarcık şeye mi?" diye bağırdı Amaka.

"Satıcılar benzin kıtlığından dolayı yiyeceklerin nakliyesinin güçleştiğini, onun için nakliye masraflarını da eklemek zorunda olduklarını söylüyor, *o di egwu*" dedi İfeoma Hala.

Amaka muzları aldı, sanki her birinin kaça geldiğini ancak öyle hesaplayabilirmiş gibi, teker teker parmaklarının arasında sıktı. Muzları içeri götürürken, Peder Amadi otoparka girip, arabasını dairenin önünde durdurdu. Ön camı güneşi yansıtıyordu. Cüppesinin eteklerini gelinliğini tutan bir gelin gibi kıvırarak, verandaya çıkan basamakları tırmandı. Önce Papa-Nnukwu'yu selamladı, ardından Amaka'yı kucaklayıp, oğlanlarla tokalaştı. El sıkışmak için elimi uzatırken, altdudağım titremeye başladı.

"Kambili" dedi, elimi oğlanlarınkinden biraz daha uzun tutarak.

"Bir yere gidecek misiniz, Peder?" dedi Amaka verandaya gelip. "O cüppenin içinde pişiyor olmalısınız."

"Bir arkadaşıma, hani şu Papua Yeni Gine'den gelen rahibe bir şeyler vermem gerekiyor. Gelecek hafta dönüyor da."

"Papua Yeni Gine. Nasıl bir yermiş, ne dedi, ha?" diye sordu Amaka.

"Bir kanoyla nehri geçerken, hemen altında timsahlarla ilgili bir öykü anlattı. Timsahlar dişlerini tıkırdatırken, pantolonunu ıslatmış."

"İyi ki sizi öyle bir yere göndermemişler" dedi İfeoma Hala gülerek; hâlâ gazeteyle yüzünü yelpazeliyor, elindeki bardaktan su içiyordu.

"Gittiğinizi düşünmek bile istemiyorum, Peder" dedi Amaka. "Daha hâlâ ne zaman, nereye gideceğinizi bilmiyorsunuz, *okwia?*"

"Hayır. Belki gelecek yıl."

"Sizi kim gönderiyor?" diye sordu Papa-Nnukwu, İgbo diliyle söylenmiş her kelimeyi izlediğini belli eden o aceleci haliyle.

"Peder Amadi misyoner denen bir grup rahipten biri; insanları doğru yola getirmek için ülkeden ülkeye geziyorlar" dedi Amaka. Papa-Nnukwu'yla konuşurken çoğumuzun yaptığı gibi, cümlelerinin arasına İngilizce sözcükler katmamıştı.

"Ezi okwu?" Papa-Nnukwu süt bulutlu gözünü Peder Amadi'ye doğru kaldırdı. "Demek öyle? Oğullarımız beyaz adamın ülkesine misyonerliğe mi gidiyorlar?"

"Beyaz adamın ülkesine gittiğimiz gibi, siyah adamın ülkesine de gidiyoruz, Efendim" dedi Peder Amadi. "Din adamına ihtiyacı olan her yere gidiyoruz."

"Güzel bir şey, evlat. Ama onlara asla yalan söylememelisin. Babalarına saygısızlık etmelerini sakın öğretme." Papa-Nnukwu kafasını sallayarak gözlerini başka yöne çevirdi.

"Duydunuz mu, Peder?" diye sordu Amaka. "O zavallı cahillere sakın yalan söylemeyin."

"Bunu yapmak güç olacak ama yine de deneyeceğim" dedi Peder Amadi İngilizce. Gülümsediğinde, gözlerinin ucu kırışıyordu.

"Biliyor musunuz, Peder, bu *okpa* yapmak gibi bir şey" dedi Obiora. "Börülce unu ile palmiye yağını karıştırır, sonra saatlerce buharda pişirirsiniz. Sadece börülce unu elde edebileceğinizi hiç düşündünüz mü? Ya da sadece palmiye yaprağı?"

"Sen neden söz ediyorsun?" diye sordu Peder Amadi.

"Dinden ve baskıdan" dedi Obiora.

"Deli olanlar çarşıda çıplak dolaşanlar değildir yalnızca, biliyor musun?" diye sordu Peder Amadi.

Obiora güldü, Amaka da sadece Peder Amadi'nin ondan çıkarmayı başardığı o sesli kahkahalardan birini attı.

"Gerçek bir misyoner gibi konuştunuz, Peder" dedi Amaka. "İnsanlar size karşı geldiğinde, hemen deli etiketi yapıştırın onlara."

"Bakın, kuzininiz nasıl sakince oturup, bizi izliyor" dedi Peder Amadi bana dönerek. "Sonu gelmez tartışmalara girerek, enerjisini boşa harcamıyor, ama kafasından bir sürü şey geçtiğinin farkındayım."

Gözlerimi ona diktim. Kollarının altını çevreleyen yuvarlak ve ıslak ter lekeleri cüppesinin beyazını karartıyordu. Gözleri yüzümde karar kılınca, bakışlarımı çevirdim. Onunla göz göze gelmek çok rahatsız ediciydi; bana yakında kimlerin bulunduğunu, nerede oturduğumu, etekliğimin rengini unutturuyordu. "Kambili, geçen sefer bizimle gelmek istemedin."

"Ben... ben... ben uyuyordum."

"İyi ya, bugün benimle geliyorsun. Sadece sen geliyorsun" dedi Peder Amadi. Kentten dönerken, gelip seni alırım. Futbol oynamaya stada gideceğiz. İstersen oynarsın, istemezsen de seyredersin."

Amaka gülmeye başladı. "Kambili ölümüne korkmuşa benziyor." Bana bakıyordu ama, alıştığım, beni bilmediğim şeylerden ötürü suçlayan her zamanki bakışıyla değil. Gözleri daha farklı, daha yumuşak bakıyordu.

İfeoma Hala, "Korkulacak bir şey yok, *nne*. Stadyumda eğleneceksin" deyince bomboş bakışlarımı ona çevirdim. Sivilce gibi minicik ter damlaları vardı. Öylesine mutlu, o kadar huzurlu görünüyordu ki, benim içimde sıvı ateşler dolanırken, korku umuda karışıp ayak bileklerime sarılırken, etrafımda birinin kendini nasıl böyle iyi hissettiğini anlayamıyordum.

Peder Amadi gittikten sonra, İfeoma Hala, "Git hazırlan da, geldiğinde onu bekletme" dedi. "Oynamasan bile, en iyi-

si şort giymek, çünkü güneş batmadan önce hava iyice ısınır, ayrıca tribünlerin çoğunun üzeri de açık."

"O stadyumu inşa etmek on yıllarını aldı da, ondan. Para bazılarının cebine gitti" diye homurdandı Amaka.

"Şortum yok, hala" dedim.

İfeoma Hala nedenini sormadı; belki de cevabını biliyordu. Amaka'ya bana bir şort vermesini söyledi. Amaka'nın burun kıvıracağını sandım ama, sanki şortu olmamak son derecede olağan bir şeymiş gibi, bana sarı bir şort verdi. Şortu giyerken uzun uzun oyalandım ama suçluluk duygusu çoktan içimi kemirmeye başladığından, aynanın karşısında Amaka gibi kendimi fazla seyretmedim. Kendini beğenmek günahtı. Jaja ve ben aynanın karşısında ancak düğmelerimizi doğru iliklediğimizden emin olacak kadar kalırdık.

Kısa süre sonra, evin önüne gelip duran Toyota'nın sesini duydum. Üst çekmeceden Amaka'nın dudak boyasını alıp dudaklarımdan geçirdim. Dudaklarım tuhaf görünüyor, hiç Amaka'nınkiler gibi durmuyor, hatta aynı bronz ışıltıyla da parlamıyordu. Dudaklarımı sildim. Dudaklarım soluk, soğuk bir kahverengiydi. Dudak boyasını yeniden sürerken ellerim titredi.

"Kambili, Peder Amadi dışarıdan seni çağırmak için korna çalıyor" diye seslendi İfeoma Hala. Elimin tersiyle dudaklarımdaki boyayı silip, odadan çıktım.

Peder Amadi'nin arabası da kendi gibi kokuyor, tazeliğiyle bana bulutsuz mavi göğü hatırlatıyordu. Onu geçen gördüğümde, dizlerinin altına inen şortu daha uzundu sanki. Oysa şimdi, koyu renk kıllarla kaplı kaslı kalçasını meydana çıkaracak kadar sıyrılmıştı. Aramızdaki boşluk çok az, çok dardı. Günah çıkarmak için herhangi bir rahibe yaklaştığımda, hep tövbekâr biri olmuştum. Oysa şimdi, Peder Amadi'nin kolonyası ciğerlerimin derinliklerindeyken, tövbekâr olmak çok

güçtü. Aksine, ne kadar yakınımda olduğundan başka bir şey düşünemediğim, dikkatimi günahlarıma veremediğim için, kendimi suçlu hissediyordum. "Büyükbabamla aynı odada kalıyorum. Büyükbabam kâfir" diye bir şeyler yumurtladım.

Bana dönüp bir an baktı, bakışlarını yeniden çevirmeden önce, gözlerinde gördüğüm ışığın neşe olup olmadığını düşündüm. "Bunu neden söyledin?"

"Günah olduğu için."

"Nedir, günah olan?"

Yüzüne baktım. Kutsal yazıda bir satırı atlamış olmalıydı. "Bilmiyorum."

"Bunu baban söylemiş olmalı."

Başımı çevirdim, camdan dışarıya baktım. Peder Amadi'nin aynı düşünceyi paylaşmadığı açıkken, işin içine Baba'yı sokmamalıydım.

"Jaja geçen gün baban hakkında bazı şeyler anlattı, Kambili."

Altdudağımı ısırdım. Jaja ne anlatmıştı ki? Hem üstelik, Jaja'ya da neler oluyordu? Peder Amadi stadyuma varıp, pistte koşuşturan bir avuç insana bakana kadar başka bir şey söylemedi. Beklediği çocuklar daha gelmediğinden, futbol sahası boştu. Üzeri kapalı iki tribünden birinde, izleyici basamaklarına oturduk.

"Çocuklar gelmeden setbol oynayalım mı?" diye sordu.

"Nasıl oynandığını bilmiyorum."

"Hentbol oynuyor musun?"

"Hayır."

"Ya voleybol?"

Önce ona, sonra başka tarafa baktım. Amaka'nın onun resmini yapıp yapmayacağını, toprak çömlek kadar pürüzsüz cildini, bana bakarken hafifçe kaldırdığı dümdüz kaşlarını yakalayıp yakalayamayacağını düşündüm. "Birinci sınıftayken voleybol oynamıştım" dedim. "Sonra bıraktım, çünkü...

çünkü hiç iyi oynamıyordum ve kimse beni takımına almak istemiyordu." Gözlerimi, küçük yeşil bitkilerin kafalarını betondaki çatlaklardan çıkarmalarına izin verecek kadar uzun süre kaderine terk edilmiş, renksiz ve boyasız izleyici basamaklarına diktim.

"İsa Peygamber'i seviyor musun?" dedi Peder Amadi ayağa kalkarken.

Şaşırdım. "Evet. Evet. İsa Peygamber'i seviyorum."

"Öyleyse göster bana. Beni yakalamaya çalış ve İsa'yı sevdiğini kanıtla."

Daha sözünü bitirmeden fırladı; sadece formasının mavi parıltısını görebildim. Düşünmek için hiç oyalanmadım; ayağa fırlayıp arkasından seğirttim. Rüzgâr yüzüme vuruyor, gözlerime ve kulaklarıma doluyordu. Peder Amadi rüzgâr gibi erişilmezdi. Kale direğinin yanında duruncaya kadar ona yetişemedim. "Demek İsa'yı sevmiyorsun" diye takıldı.

"Çok hızlı koşuyorsunuz" dedim, nefes nefese.

"Biraz dinlen, sonra Efendimizi sevdiğini kanıtlaman için sana bir fırsat daha veririm."

Dört kez koştuk. Yakalayamadım. Sonunda çimenlerin üzerine yığıldığımızda, elime bir su şişesi sıkıştırdı. "Koşmak için güçlü bacakların var. Daha fazla çalışmalısın" dedi.

Başımı çevirdim. Daha önce, buna benzer hiçbir şey duymamıştım. Bakışlarının bacaklarımda ya da vücudumun herhangi bir yerinde dolaşması fazla yakın, fazla mahrem geliyordu.

"Nasıl gülümseyeceğini bilmiyor musun?" diye sordu.

"Ne?"

Uzandı, dudaklarımın köşesini hafifçe çekti. "Gülümse."

Gülümsemek istiyor, ama beceremiyordum. Dudaklarım ve yanaklarım donmuştu ve burnumun iki yanından akan ter o donukluğu çözemiyordu. Beni izlediğinin fazlasıyla farkındaydım.

"Elindeki kırmızımtırak leke de ne?" diye sordu.

Elime, elimin terli tersine hâlâ yapışmış duran, aceleyle silinmiş dudak boyası izine baktım. Ne kadar boya sürdüğümü fark edememişim. "Bu... bu... bu bir leke" dedim; sözlerimi aptalca bulmuştum.

"Dudak boyası mı?"

Başımı salladım.

"Dudak boyası mı sürmüştün? Hiç dudak boyası sürdün mü?"

"Hayır" dedim. Sonra yüzüme yerleşmeye çalışan, dudaklarımı ve yanaklarımı geren utangaç bir tebessüm hissettim. Bugün hayatımda ilk kez dudak boyası sürmeye kalktığımı anlamıştı. Gülümsedim. Bir daha gülümsedim.

Her yönden "İyi akşamlar, Peder!" sesleri yankılandı ve sekiz oğlan yanımızda bitiverdi. Hepsi aşağı yukarı benim yaşımdaydı, hepsinin üzerinde delik deşik şortlar, gerçek renklerini anlayamayacağım kadar çok yıkanmış gömlekler ve bacaklarında da birbirine benzer böcek ısırığı izleri vardı. Peder Amadi üzerindeki tişörtü çıkardı ve oğlanlarla birlikte futbol sahasına koşmadan önce kucağıma bırakıverdi. Belden yukarısı çıplakken, omuzları geniş bir kare gibiydi. Elimi usulca uzatırken, kucağımdaki tişörte bakamadım. Gözlerim futbol sahasındaydı, Peder Amadi'nin koşan bacaklarında, siyah-beyaz futbol topunda, çocukların hepsi bir bacakmış gibi duran kalabalık bacaklarındaydı. Elim sonunda kucağımdaki tişörte dokundu, sahibi su molası için düdük çalarken, sanki soluk alabilirmiş gibi, sanki Peder Amadi'nin bir parçasıymış gibi üzerinde tereddütle dolaştı. Arabasındaki bir torbayla sıkı konik şekiller halinde sarılmış soyulmuş portakal ve su şişeleri getirdi. Portakalları yemek için hep birlikte çimenlerin üzerine yerleştiklerinde, dirseklerini çimlere dayamış, başını arkaya atarak gürültüyle gülen Peder Amadi'yi izledim. Oğlanlar da ona karşı benim gibi hisler

besliyorlar mıydı, onda farklı bir şey görüyorlar mıydı, merak ediyordum.

Oyunun geri kalanını izlerken, tişörtünü tuttum. Peder Amadi oyunun sonunu belirtmek için düdüğünü üç kere çaldığında, serin bir esinti çıkmış, üzerimdeki teri soğutmaya başlamıştı. Peder dua ederken, bütün oğlanlar çevresine toplanıp, başlarını eğdiler, bana doğru yürümeye başladığında da ardından "İyi akşamlar, Peder" sesleri yükseldi. Yürüyüşünde, tıpkı çevredeki tavuklara hâkim bir horozunki gibi, tuhaf bir güven vardı.

Arabaya binince, bir kaset çaldı: İgbo dini şarkıları söyleyen bir koro. Birinci şarkıyı biliyordum: Jaja'yla karnelerimizi getirdiğimizde, bazen Anne söylerdi. Peder Amadi şarkıya eşlik etti. Sesi kasetteki solistten daha yumuşaktı. Birinci şarkı bittiğinde, teybin sesini kısıp, "Oyundan keyif aldın mı?" diye sordu.

"Evet."

"O çocukların yüzünde İsa Peygamber'i görüyorum."

Ona baktım. St. Agnes'teki parlatılmış istavrozun üzerindeki sarışın İsa'yla o çocukların böcek sokması izleri taşıyan bacaklarını bağdaştıramıyordum.

"Ogwu Oba'da oturuyorlar. Aileleri parayı denkleştiremediğinden, çoğu artık okula gitmiyor. Ekwueme'yi –hatırladın mı, hani şu kırmızı gömlekli olan?"

Hatırlayamama rağmen başımı salladım. Bütün gömlekler gözüme aynı renksizlikte görünmüştü.

"Babası burada, üniversitede şoförlük yapıyordu. Tasarruf nedeniyle işten çıkarılınca, Ekwueme de Nsukka Lisesi'nden ayrılmak zorunda kaldı. Şimdi otobüs biletçisi olarak çalışıp, iyi de para kazanıyor. O çocuklar bana ilham veriyor." Peder Amadi koroya eşlik etmek için sustu. "*İ na-asi m esona ya! İ na-asi m esona ya!*"

Koroya tempo tutarak başımı salladım. Sesi o kadar

ahenkliydi ki, müziğe gerçekten ihtiyacımız yoktu. Kendimi evimdeymiş gibi, sanki uzun zamandır burada olmak istemişim gibi hissettim. Peder Amadi bir süre daha şarkı söyledikten sonra, teybin sesini fısıltıya indirecek kadar kıstı. "Daha bana tek bir soru bile sormadın?" dedi.

"Ne soracağımı bilmiyorum."

"Amaka'dan sorgulama sanatını öğrenmen gerekir. Ağacın kökü neden aşağıya, dalları neden yukarıya gider? Neden gökyüzü vardır? Hayat nedir? Sadece neden?"

Güldüm. Tuhaf bir histi, yabancı birinin kaydedilip sonradan dinlenen kahkahası gibi bir şeydi. Kendimi daha önce gülerken duymuş muydum, emin değildim.

"Neden rahip oldunuz?" diye bir soru yumurtlayıverdim; hemen ardından da bu soruyu sormamış olmayı, gırtlağımdaki kabarcıkların bu sorunun çıkmasına izin vermemiş olmalarını diledim. Tabii o da, okuldaki saygıdeğer hemşirelerin duyduklarını söyledikleri ve dua ederken kulak kabartmamızı istedikleri o çağrıyı duymuştu. Bazen Tanrı'nın gök gürültüsüne benzer İngiliz aksanlı sesiyle bana seslendiğini düşlerdim. O da tıpkı Peder Benedict gibi adımı doğru söyleyemez, vurguyu birinci heceye değil, ikinciye koyardı.

"Başlangıçta doktor olmak istiyordum. Sonra bir seferinde kiliseye gidip rahibin konuşmasını duyunca, her şey değişti" dedi Peder Amadi.

"Öyle mi?"

"Şaka yaptım." Peder Amadi bana baktı. Söylediğinin şaka olduğunu anlamamama şaşırmış görünüyordu. "Gerçek bundan çok daha karmaşık, Kambili. Büyürken, kafamda bir sürü soru vardı. Rahiplik bu soruları cevaplamaya en yakın meslekti."

O soruların ne olduğunu, Peder Benedict'in kafasından da benzeri sorular geçip geçmediğini merak ettim. Sonra, katı ve mantıksız bir üzüntüyle, Peder Amadi'nin pürüzsüz cildi-

nin bir çocuğa geçemeyeceğini, tavandaki vantilatöre dokunmak isteyen küçük oğlunu geniş omuzlarına alamayacağını düşündüm.

"*Ewo,* kilise konseyi toplantısına geç kaldım" dedi saatine bakarak. "Seni bırakıp, durmadan devam ederim."

"Özür dilerim."

"Ne için? Seninle çok keyifli bir öğleden sonra geçirdim. Benimle yeniden stadyuma gelmelisin. Eğer gerekirse ellerini ayaklarını bağlar, seni öyle götürürüm." Güldü.

Gösterge tablosuna, tabloya yapıştırılmış altın ve mavi Meryem Lejyonu çıkartmasına baktım. Yoksa ayrılmamasını, hiç gitmemesini istediğimi görmüyor muydu? Onunla birlikte değil stadyuma, herhangi bir yere gitmem için kandırılmam gerekmediğini? Evin önünde, arabadan inerken kafamda bütün o öğleden sonrası vardı. Gülümsemiş, koşmuş, gülmüştüm. Göğsüm sanki banyo köpüğüyle doluydu. Hafiflik tıpkı fazla olgunlaşmış parlak sarı bir kuju fıstığı gibi öylesine tatlıydı ki, tadını dilimde duyumsuyordum.

İfeoma Hala verandada, Papa-Nnukwu'nun arkasında durmuş, omuzlarını ovuyordu. Onları selamladım.

"Kambili, *nno*" dedi Papa-Nnukwu. Yorgun görünüyordu; gözleri dalgındı.

"Eğlendin mi?" diye gülen gözlerle sordu İfeoma Hala.

"Evet, hala."

"Baban bu öğleden sonra telefon etti" dedi İngilizce.

Yüzüne, dudağının üzerindeki siyah bene baktım, o gürültülü, gıdaklar gibi kahkahasını atıp, bunun bir şaka olduğunu söylemesini diledim. Baba öğleden sonraları telefon etmezdi ki. Kaldı ki, işe gitmeden önce telefon ettiğine göre, neden bir daha arasındı ki? Yolunda gitmeyen bir şeyler vardı.

"Köyden birisi –geniş ailemizden birisi olup olmadığından emin değilim– benim gelip büyükbabanızı köyden aldığımı anlatmış ona" dedi İfeoma Hala, Papa-Nnukwu'nun anla-

maması için İngilizce. "Baban ona haber vermem gerektiğini, büyükbabanızın burada, Nsukka'da olduğunu bilmeye hakkı olduğunu söyledi. Bir kâfirin, çocuklarıyla aynı evde yaşamasıyla ilgili bir şeyler söyledi." İfeoma Hala başını, sanki Baba'nın hisleri önemsiz bir tuhaflıkmış gibi salladı. Oysa önemsiz bir şey değildi. Baba, Jaja ve ben telefonda bunu anlatmadığımız için küplere binmiş olmalıydı. Kafam hızla kanla ya da suyla veya terle dolmaya başladı. Kafama akan her neyse, başımı doldurduğumda bayılacağımı biliyordum.

"Yarın sabah buraya gelip ikinizi de alacağını söyledi ama, onu sakinleştirdim. Jaja'yla seni öbür gün eve getireceğimi anlattım; bana kalırsa aklı yattı. Umarım, benzin buluruz" dedi İfeoma Hala.

"Peki, hala" deyip eve doğru yürürken, başımın döndüğünü hissettim.

"Ha, bu arada editörünü hapisten kurtarmış" dedi İfeoma Hala. Oysa onu neredeyse hiç duyamıyordum.

Amaka beni sarsıyordu ama hareketleriyle çoktan uyandırmıştı. Uykuyla uyanıklık arasındaki o ince çizgide yürüyor, Baba'yı bizi almak için bizzat gelmiş, gözlerini kan bürümüş, ağzından İgbo dilinde sözler fışkırarak konuşur haliyle düşlüyordum.

"Gidip kovaları dolduralım. Jaja ile Obiora çoktan gitti bile" dedi Amaka gerinerek. Artık her sabah bir şey söylüyordu. Artık kovalardan birini taşımama izin bile veriyordu.

"Nekwa, Papa-Nnukwu hâlâ uyuyor. Aldığı ilaçların onu uyuttuğunu ve güneşin doğuşunu izlemesini önlediğini öğrenince, kızacak." Eğilip, onu usulca sarstı.

"Papa-Nnukwu, Papa-Nnukwu, *kunie."* Yaşlı adam hareket etmeyince, onu yavaşça çevirdi. Şalı çözülmüş, beline yıpranmış bir lastikle oturan beyaz paçalı donu görünmüştü. "Anne! Anne!" diye haykırdı Amaka. Bir elini Papa-Nnukwu'nun göğsüne koydu, çılgın gibi yüreğini aradı. "Anne!"

İfeoma Hala koşarak geldi. Geceliğinin üzerine şalını bağlamadığından, ince kumaşın altında göğüslerinin aşağı doğru meylini, göbeğinin hafif şişkinliğini seçebiliyordum. Dizlerinin üzerine çöktü, Papa-Nnukwu'nun vücuduna sarılarak sarsmaya koyuldu.

"Nna anyi! Nna anyi!" Sanki sesini yükseltirse Papa-Nnukwu onu duyacak ve cevap verecekmiş gibi, umutsuzca bağırıyordu. *"Nna anyi!"* Konuşmayı kesip, Papa-Nnukwu'nun bileğini tuttuğunda, kafasını onun göğsüne yasladığında, sessizliği bozan sadece komşunun öten horozuydu. Soluğumu tuttum –birden ortalık İfeoma Hala'nın Papa-Nnukwu'nun nabzını duyamayacağı kadar gürültülü gelmişti.

"Ewuu, uykuya dalmış. Uykuya dalmış" dedi İfeoma Hala sonunda. Kafasını Papa-Nnukwu'nun omzuna gömdü, ileri geri sallandı.

Amaka annesini çekmeye çalıştı. "Yeter artık, anne. Dudaktan dudağa soluk versene! Yeter artık!"

İfeoma Hala ileri geri sallanmayı sürdürdü ve Papa-Nnukwu'nun vücudu onunla birlikte ileri geri sallandığından, bir an için İfeoma Hala'nın yanıldığını, Papa-Nnukwu'nun sadece uyuduğunu sandım.

"Nna m o! Babam benim!" İfeoma Hala'nın sesi öylesine duru, öylesine yüksekti ki, sanki tavandan geliyormuş gibiydi. Bazen Abba'dayken yaslı insanların dans ederek, ölmüş yakınlarının fotoğrafını kaldırıp bağırarak evimizin önünden geçtiklerinde duyduğum sesle aynı tonda, aynı delici derinlikteydi.

"Nna m o!" İfeoma Hala, hâlâ Papa-Nnukwu'ya sarılmış, bağırıyordu. Amaka onu geri çekmek için beceriksizce müdahaleye çalıştı. Jaja ve Obiora koşarak odaya girdiler. Gözümün önüne yüzyıl önceki atalarımızın, Papa-Nnukwu'nun dua ettiği büyüklerimizin köylerini korumak için hücuma kalkmaları, uzun mızraklarının ucunda kellelerle geri dönmeleri geldi.

"Ne oldu, ne var, anne?" diye sordu Obiora. Kovadaki suy-

la ıslanmış pantolonunun paçaları, bacaklarına yapışıyordu.

"Papa-Nnukwu yaşıyor" dedi Jaja kararlılıkla ve İngilizce; sanki söylediği gerçekleşecekti. Tanrı'nın "Işık olsun" dediğinde kullandığı sesin eşi. Jaja'nın üzerinde sadece pijama pantolonu vardı ve o pantolon da ıslanmış görünüyordu. Göğsünün üzerindeki seyrek kılları ilk kez görüyordum.

"Nna m o!" İfeoma Hala hâlâ Papa-Nnukwu'ya sarılıyordu.

Obiora gürültülü ve hırıltılı soluk almaya başladı. Eğilip İfeoma Hala'ya sarıldı, usulca Papa-Nnukwu'nun vücudundan ayırdı onu. *" O zugo,* bu kadarı yeter, anne: Ötekilerin yanına gitti." Sesinde tuhaf bir tını vardı. İfeoma Hala'nın ayağa kalkmasına yardım edip, yatağa oturttu. Hala'nın ve Amaka'nın yere, Papa-Nnukwu'nun vücuduna takılmış gözlerinde aynı boş bakış vardı.

"Doktor Nduoma'ya haber vereyim" dedi Obiora.

Jaja eğilip Papa-Nnukwu'nun vücuduna şalını örttü, ama şal yeterince uzun olmasına rağmen, yüzünü kapatmadı. Yaklaşmak ve Papa-Nnukwu'ya dokunmak, Amaka'nın yağladığı beyaz saç tutamlarına dokunmak, göğsünün kırışıklarını düzeltmek istedim. Ama yapamazdım. Baba kızardı. Ondan sonra gözlerimi yumdum; böylece eğer Baba Jaja'nın bir kâfirin cesedine dokunup dokunmadığını –Papa-Nnukwu'nun ölüsüne dokunmak daha da ağır geliyordu– sorarsa, Jaja'nın yaptığı hiçbir şeyi görmediğimden, yalan söylemek zorunda kalmayacaktım. Gözlerim uzunca bir süre kapalı kaldı, galiba kulaklarım da tıkalıydı, çünkü çevremdeki sesleri duymama rağmen, söylenenleri anlayamıyordum. Sonunda, gözlerimi açtığımda, Jaja yerde, Papa-Nnukwu'nun çarşafa sarılmış vücudunun yanında oturuyordu. Obiora yatakta, Hala'nın yanına oturmuştu. Hala, "Chima'yı uyandırın da, morg görevlileri gelmeden olanları anlatalım" dedi.

Jaja ayaklandı, gidip Chima'yı uyandırdı. Giderken, yanaklarından inen yaşları siliyordu.

"*Ozu*'nun yattığı yeri sileceğim, anne" dedi Obiora. Gırtlağının derinliklerinde ağlıyor, ağzından boğulur gibi ani sesler çıkıyordu. Yüksek sesle ağlamamasının nedenini biliyordum: o artık evin *nwoke*'si, İfeoma Hala'nın yanındaki erkekti.

"Hayır" dedi İfeoma Hala. "Ben silerim." Sonra ayağa kalkıp Obiora'yı kucakladı, uzunca bir süre öylece kaldılar. Kulaklarımda çınlayan *ozu* kelimesiyle banyoya gittim. Papa-Nnukwu artık bir *ozu*'ydu, yani bir ceset.

Açmaya çalıştığımda, banyo kapısı bana mısın demedi, gerçekten kilitli olup olmadığını anlamak için bütün gücümle dayandım. Bazen, şişen tahtalar nedeniyle sıkışıyordu. Sonra Amaka'nın hıçkırıklarını duydum. Gırtlaktan gelme, gürültülü hıçkırıklardı bunlar, güldüğü gibi ağlıyordu. Sessiz ağlama sanatını öğrenmemişti, anlaşılan öğrenmeye ihtiyacı olmamıştı. Arkamı dönüp gitmek, onu üzüntüsüyle baş başa bırakmak istedim. Oysa külotumun daha şimdiden ıslandığını hissediyor, çişimi tutmak için ağırlığımı bir bacağımdan ötekine vermem gerekiyordu.

"Amaka, lütfen, tuvalete girmem lazım" diye fısıldadım ve cevap alamayınca, daha yüksek sesle tekrarladım. Kapıyı vurmak istemiyordum; kapıyı vurmak gözyaşlarına saygısızlık olurdu. Sonunda, Amaka kilidi çevirip kapıyı açtı. Dışarıda durduğunu, tekrar içeri girip kapalı kapının ardında ağlamak için beklediğini bildiğimden, çişimi olabildiğince çabuk yaptım.

Doktor Nduoma'yla birlikte gelen adamlardan biri koltukaltlarından, diğeri de ayaklarından kaldırarak Papa-Nnukwu'nun katılaşmış vücudunu taşıdılar. İdari personel de grevde olduğundan, sağlık merkezinden sedye getirememişlerdi. Doktor Nduoma yüzünde hâlâ aynı tebessümle hepimize, *"Ndo"* dedi. Obiora cesetle birlikte morga gitmek istediğini söyledi, *ozu*'nun buzdolabına konulmasını görmek istiyordu. Ne var ki İfeoma Hala, "hayır" dedi, Papa-Nnukwu'yu

buzdolabına koymalarını görmesine gerek yoktu. *Buzdolabı* kelimesi kafamın içinde dönüp durdu. Morgda cesetleri koydukları yerin farklı olduğunu biliyordum ama yine de Papa-Nnukwu'nun cesedini katladıklarını, bizim evdekine benzer bir buzdolabına sığdırdıklarını düşünüyordum.

Obiora morga gitmemeyi kabul etti, ama adamların peşinden yürüyüp cesedi ambulans olarak kullanılan steyşına koymalarını dikkatle izledi. *Ozu*'nun üzerine uzatılacağı bir hasır bulunduğundan, cesedi arabanın çıplak zeminine yatırmadıklarından emin olmak için ambulansın arka camından içeri baktı.

Peşinde Doktor Nduoma'nın arabasıyla, ambulansın gitmesinden sonra, İfeoma Hala'ya, Papa-Nnukwu'nun şiltesini verandaya taşımasında yardım ettim. Şilteyi Omo deterjanıyla ve Amaka'nın banyoyu temizlemek için kullandığı fırçayla adamakıllı yıkadı.

"Papa-Nnukwu'nun ölü yüzünü görebildin mi, Kambili?" diye sordu İfeoma Hala, temiz şilteyi kuruması için verandanın tırabzanına dayarken.

Kafamı salladım. Yüzüne bakmamıştım.

"Gülümsüyordu" dedi. "Gülümsüyordu."

İfeoma Hala yüzümdeki yaşları görmesin, ben de onun gözyaşlarını görmeyeyim diye başımı çevirdim. Evde fazla konuşma olmadı; sessizlik ağır ve üzüntü yüklüydü. Chima bile sabah saatlerinin büyük bir bölümünü bir yana kıvrılıp, resim çizmekle geçirdi. İfeoma Hala'nın haşladığı birkaç dilim yerelmasını içine kırmızı biber parçaları doğranmış palmiye yağına banarak yedik. Amaka yemeğimizi bitirdikten saatler sonra banyodan çıktığında gözleri şiş, sesi kısılmıştı.

"Git bir şeyler ye, Amaka" dedi İfeoma Hala. "Yerelması haşladım."

"Daha resmini çizmeyi bitirmemiştim. Bugün bitireceğimizi söylüyordu."

"Git bir şeyler ye, *inugo*" diye tekrarladı İfeoma Hala.

"Sağlık merkezi greve gitmeseydi, şimdi yaşıyor olacaktı" dedi Amaka.

"Zamanı gelmişti" dedi İfeoma Hala. "Beni duydun mu? Zamanı gelmişti, işte o kadar."

Amaka gözlerini İfeoma Hala'ya dikti, sonra arkasını döndü. Ona sarılmak, *"ebezi na"* demek, gözyaşlarını silmek istiyordum. Oysa bunların onu kızdıracağının da farkındaydım. Daha şimdiden yeterince öfkelenmişti. Kaldı ki, Papa-Nnukwu'nun yasını onunla birlikte tutmaya hakkım yoktu, benden çok onun Papa-Nnukwu'su olmuştu çünkü. Ben uzak durup "Baba duyarsa ne der?" diye düşünürken, o saçlarını yağlamıştı. Jaja kolunu omzuna dolayıp mutfağa götürdü. Desteğe ihtiyacı olmadığını kanıtlamak istiyormuşçasına Jaja'dan kurtuldu, yine de yanında yürüdü. Jaja'nın yaptığını yapmış olmayı isteyerek, arkalarından baktım.

"Biri tam evin önüne park etti" dedi Obiora. Ağlamak için gözlüklerini çıkarmıştı ama, şimdi yeniden takmış, dışarıyı görebilmek için burnuna itmeye çalışıyordu.

"Kimmiş?" dedi İfeoma Hala yorgun bir sesle. Kimin geldiği umurunda bile değildi.

"Eugene Dayı."

Oturduğum yerde donup kaldım, kollarımın derisinin eriyip, koltuğun kolluklarından birine karıştığını hissettim. Papa-Nnukwu'nun ölümü her şeyi aşmış, Baba'nın yüzünü bile belirsiz bir yere itmişti. Oysa o yüz şimdi canlanıyordu. Kapının eşiğine gelmiş, Obiora'ya tepeden bakıyordu. O çalı gibi kaşlar tanıdık değildi; derinin o kahverengi tonu da öyle. Belki de eğer Obiora "Eugene Dayı" demese, usta terzi elinden çıkmış beyaz tunik giymiş yabancının Baba olduğunu anlamayacaktım.

"İyi akşamlar, baba" dedim düşünmeden.

"Kambili nasılsın? Jaja nerede?"

Jaja mutfaktan çıktı, durup Baba'ya bakakaldı. "İyi akşamlar, baba" dedi sonunda.

"Eugene, sana gelmemeni söylemiştim" dedi İfeoma Hala, gerçekten hiçbir şeye aldırmayan insanların yorgun sesiyle. "Çocukları yarın getiririm, demiştim."

"Bir gün daha kalmalarına razı olamazdım" dedi Baba, sanki kâfir bir dumanın içinde Papa-Nnukwu'nun belirmesini bekliyormuş gibi çevresine, mutfağa, ardından koridora doğru bakarak.

Obiora, Chima'yı, elinden tutup verandaya çıkardı.

"Eugene, babamız uykuya daldı" dedi İfeoma Hala.

Baba bir an kardeşine baktı, kolaylıkla kızaran küçük gözleri şaşkınlığa boğuldu. "Ne zaman?"

"Bu sabah. Uykusunda. Birkaç saat önce gelip, morga götürdüler."

Baba oturdu, başını usulca ellerinin arasına gömdü; ağlıyor muydu, merak ettim, benim de ağlamamın uygun olup olmayacağını düşündüm. Oysa kafasını kaldırdığında, gözyaşı izine rastlayamadım. "Kutsal yağ sürmesi için rahip çağırdınız mı?" diye sordu.

İfeoma Hala onu duymazdan geldi, kucağında tuttuğu ellerine bakmayı sürdürdü.

"İfeoma, rahip çağırdınız mı?" diye sordu Baba.

"Söyleyebileceğin tek şey bu mu, Eugene, ha? Söyleyecek başka şeyin yok mu, *gbo?* Babamız öldü! Kafan mı karıştı yoksa? Babamızı gömmeye yardım edecek misin?"

"Putperest cenazesine katılamam, ama bir Katolik cenazesi düzenlemek için kilisenin rahibiyle konuşurum."

İfeoma Hala ayağa kalkıp bağırmaya başladı. Sesi inişli çıkışlıydı. "Babamıza bir Katolik cenazesi düzenlemeden önce, ölmüş kocamın mezarını satışa çıkarırım, Eugene. Beni duyuyor musun? Önce İfediora'nın mezarını satarım! Babamız Katolik miydi? Sana soruyorum, Eugene, Katolik miy-

di? *Uchu gba gi!"* İfeoma Hala parmaklarını Baba'ya uzatarak şaklattı; onu lanetliyordu. Yanaklarından yaşlar boşanmaya başladı. Dönüp yatak odasına yürürken, boğulur gibi sesler çıkardı.

"Kambili ve Jaja, gelin" dedi Baba ayağa kalkarak. Her ikimizi de aynı anda, kuvvetle kucakladı. Kafalarımızın tepesini öptükten sonra, "Gidip eşyalarınızı toplayın" dedi.

Yatak odasında, eşyamın çoğu zaten bavuldaydı. Panjur kanatları eksik, sinek teli delik pencereden dışarıya bakıp, o deliği büyütüp dışarıya atlamanın nasıl bir duygu olabileceğini düşündüm.

"Nne." İfeoma Hala sessizce yaklaşıp örgülerimi okşadı. Hâlâ kusursuz biçimde dörde katlı programımı uzattı.

"Peder Amadi'ye gittiğimi, gittiğimizi söyle, bizim adımıza vedalaş onunla" dedim, arkamı dönerek. Yüzündeki yaşları silmiş, yine korkusuzca bakıyordu.

"Söylerim" dedi.

Ön kapıya doğru yürürken, elimi ellerinin arasında tuttu. Dışarında harmattan rüzgârı ön bahçeyi kasıp kavuruyor, yuvarlak bahçedeki çiçekleri dağıtıyor, ağaçların dallarını ve gövdelerini eğiyor, arabaları daha fazla tozla örtüyordu. Obiora bavullarımızı Kevin'in açık bagaj başında beklediği Mercedes'e taşıdı. Chima ağlamaya başladı; Jaja'nın gitmesini istemediğini biliyordum.

"Chima, *o zugo.* Jaja'yı yakında yine görürsün. Yine gelecekler" dedi İfeoma Hala ona sarılarak. Baba İfeoma Hala'nın söylediklerini onaylamak için evet demedi. Tersine, Chima'nın kendini daha iyi hissetmesi için, *"O zugo,* bu kadar yeter" deyip Chima'yı kucakladı, İfeoma Hala'nın eline de Chima'ya bir armağan alması için küçük bir deste naira sıkıştırıp Chima'yı güldürdü. Amaka vedalaşırken gözlerini hızla kırptı; kumlu rüzgârdan korunmak için mi, yoksa daha fazla ağlamamak için mi, bilemiyorum. Kirpiklerini kap-

layan toz, tıpkı kakao renkli sürme gibi, modaya uygun görünüyordu. Elime siyah selofana sarılmış bir şey sıkıştırıp, koşarak eve girdi. Ambalajın içini görebiliyordum: Papa-Nnukwu'nun tamamlanmamış resmi. Hızla bavulumun içine sakladım, arabaya bindim.

Araba bahçeye girdiğinde, Anne kapıdaydı. Yüzü şişmiş, sağ gözünün çevresi de fazla olgunlaşmış avokadonun karakızıl rengine dönmüştü. Gülümsüyordu. *"Umu m,* hoş geldiniz. Hoş geldiniz." İkimizi de aynı anda kucakladı, kafasını önce Jaja'nın, sonra benim boynuma gömdü. "On günden o kadar daha uzun geldi ki."

"İfeoma bir kâfirle meşguldü" dedi Baba, Sisi'nin masanın üzerine bıraktığı şişeden kendine bir bardak su doldururken. "Çocukları Aokpe'ye, hacca bile götürmemiş."

"Papa-Nnukwu öldü" dedi Jaja.

Anne'nin eli göğsüne gitti. "Ne zaman?"

"Bu sabah" dedi Jaja. "Uykusunda öldü."

Anne ellerini vücuduna doladı. *"Ewuu,* demek dinlenmeye gitti, *ewuu."*

"Mahkemeye çıkmaya gitti" dedi Baba, bardağını masaya bırakırken. "İfeoma'nın aklına ölmeden önce rahip çağırmak gelmemiş. Ölmeden önce onu doğru yola getirebilirdi."

"Belki de doğru yola gelmek istemiyordu" dedi Jaja.

"Huzur içinde yatsın" dedi Anne aceleyle.

Baba Jaja'ya bakıyordu. "Ne dedin sen? Bir kâfirle aynı evde yaşayarak, bunu mu öğrendin?"

"Hayır" dedi Jaja.

Baba önce Jaja'ya, ardından da bana baktı, sonra sanki bir şekilde renk değiştirmişiz gibi, usulca başını salladı. "Gidip yıkanın, sonra yemeğe inin" dedi.

Yukarı çıkarken, Jaja önümde yürüyor, ben de ayaklarımı tam onun bastığı yere basmaya çalışıyordum. Baba'nın

yemek öncesi duası her zamankinden uzundu: Çocuklarını arındırması, bir kâfirle aynı evde kalmak konusunda ona yalan söylemelerini sağlayan hangi ruhsa, o ruhu uzaklaştırması için Tanrı'ya dua etti. "Bu ihmal günahıdır, Tanrım" dedi, sanki Tanrı bilmiyormuş gibi. "Amin"i yüksek sesle söyledim. Yemekte fasulye, pilav ve tavuk parçaları vardı. Yerken, tabağımdaki her tavuk parçasının İfeoma Hala'nın evinde nasıl üçe bölüneceğini düşündüm.

"Baba, odamın anahtarını alabilir miyim, lütfen?" dedi Jaja çatalını bırakırken. Yemeğin yarısına gelmiştik. Derin bir soluk alıp, tuttum. Odalarımızın anahtarları hep Baba'da dururdu.

"Ne?" diye sordu Baba.

"Odamın anahtarı. Anahtarımı istiyorum. *Makana,* çünkü özel hayatım olmalı."

Baba'nın gözbebekleri, gözlerinin akı içinde sağa sola fırlıyor gibiydi. "Ne? Özel hayata neden ihtiyacın var ki? Vücuduna karşı bir günah işlemek için mi? Yapmak istediğin bu mu, mastürbasyon mu?"

"Hayır" dedi Jaja. Elini oynatınca, su bardağını devirdi.

"Çocuklarıma neler olmuş, görüyor musun?" dedi Baba tavana bakarak. "Bir kâfirle birlikte olmak onları nasıl değiştirmiş, nasıl kötülük öğretmiş, gördün mü?"

Yemeğimizi sessizce bitirdik. Jaja Baba'nın peşinden üst kata çıktı. Anne'yle birlikte oturma odasında kaldım, Jaja'nın neden anahtarı istediğini merak ediyordum. Baba anahtarı vermeyecekti elbette, bunu biliyor olmalıydı, Baba kapılarımızı kilitlememize asla izin vermezdi. Bir an için Baba'nın haklı olup olmadığını, Papa-Nnukwu'yla aynı çatı altında kalmanın Jaja'yı günaha yöneltip yöneltmediğini, bizi kötülüğe sürükleyip sürüklemediğini düşündüm.

"Eve dönmek nasıl bir duygu, *okwia?"* diye sordu Anne. Yeni perdelere güneşlik seçmek için, kumaş örneklerine bakı-

yordu. Her yıl, harmattanın sonuna doğru perdeleri değiştirirdik. Kevin Anne'nin bakması için örnekler getirir, Anne de aralarından bazılarını seçer, son kararı vermesi için Baba'ya gösterirdi. Baba genellikle Anne'nin beğendiğini seçerdi. Geçen yılkiler koyu bejdi. Daha önceki yılkiler ise kum beji.

Anne'ye eve dönmüş olmanın farklı bir duygu olduğunu, oturma odamızda gereğinden fazla boşluk, Sisi'nin cilasıyla parlamasına rağmen hiçbir şey barındırmayan, gereğinden çok mermer israfı bulunduğunu söylemek isterdim. Tavanlarımız çok yüksekti. Eşyamız ölüydü: cam masalar harmattanda derilerini dökmüyor, deri kanepeler insanı nemli bir soğuklukla karşılıyor, İran halıları da duygu taşıyamayacak kadar görkemli görünüyordu. Yine de, "Etajeri cilalamışsın" dedim.

"Evet."

"Ne zaman?"

"Dün."

Gözüne baktım. Şimdi sanki açılıyor gibiydi; dün tümüyle kapalıydı anlaşılan.

"Kambili!" Baba'nın sesi yukarıdan geldi. Soluğumu tutup, hareketsiz oturdum. "Kambili!"

"*Nne,* git" dedi Anne.

Yavaşça üst kata çıktım. Baba banyoya girmiş, kapıyı aralık bırakmıştı. Açık kapıyı vurup önünde bekledim, banyodayken beni neden çağırmış olabileceğini düşündüm. "İçeri gir" dedi. Banyo küvetinin yanında duruyordu. "Banyoya gir" dedi.

Baba'nın yüzüne baktım. Neden banyonun içine girmemi istiyordu ki? Banyoya, etrafıma baktım, sopa falan yoktu. Belki de beni banyoda bırakıp aşağı inip mutfak kapısından çıkacak, arka bahçedeki ağaçlardan birinden bir dal koparacaktı. Jaja'yla ben daha küçükken, ilkokul ikinci sınıftan beşinci sınıfa kadar, gidip sopayı bizim bulmamızı isterdi. Her

seferinde demirağacı dalları seçerdik; daha yumuşaktı, gmelina ya da avokadonun sert dalları gibi canımızı acıtmıyordu. Üstelik Jaja dalları soğuk suya batırır, böylelikle insanın vücuduna vurduklarında daha az acı verdiklerini iddia ederdi. Büyüdükçe, getirdiğimiz dalların küçüldüğünü gören Baba, sonunda dalları kendi bulur olmuştu.

"Banyo küvetinin içine gir" dedi Baba yeniden.

Banyo küvetinin içine girdim, gözlerimi ona dikerek bekledim. Hiç gidip sopa getirecek gibi durmuyordu; işte o zaman sidik torbamı ve kulaklarımı yakıcı ve kaba bir korkunun doldurduğunu hissettim. Bana ne yapacağını bilmiyordum. Sopa gördüğüm zaman, avuçlarımı birbirine sürttüğüm, bacaklarımın kaslarını gererek hazırlandığım için daha kolay oluyordu. Daha önce hiç banyo küvetinin içine girip durmamı söylememişti. İşte o zaman, Baba'nın ayaklarının dibindeki demliği gördüm; Sisi'nin çay ya da *garri* kaynatmak için kullandığı, su kaynayınca ötmeye başlayan yeşil demliği. Baba demliği eline aldı. "Büyükbabanın Nsukka'ya geleceğinden haberin vardı, değil mi?" diye sordu, İgbo dilinde.

"Evet, baba."

"Telefonu alıp, bana bunun haberini verdin mi, *gbo?*"

"Hayır."

"Bir kâfirle aynı evde yatacağını biliyor muydun?"

"Evet, baba."

"Yani, günahı açıkça görüp, üzerine gittin, öyle mi?"

Başımı salladım. "Evet, baba."

"Kambili, çok değerlisin." Sesi artık cenaze töreninde konuşan, heyecan dolu birininki gibi titriyordu. "Kusursuz olmaya çalışmalısın. Günahı gördüğünde, doğruca üzerine gitmemelisin." Demliği banyo küvetinin içine indirip, ayaklarımın dibine doğru eğdi. Sanki bir deney yapıyormuş da, neler olacağını merak ediyormuş gibi, ayaklarıma yavaşça sıcak su döktü. Şimdi artık ağlıyor, gözyaşları yanaklarından süzülü-

yordu. Sudan önce rutubetli buharı gördüm. Demlikten boşalan, sanki ağır çekimdeyiniş gibi bir yay çizip ayaklarıma dökülen suyu izledim. Suya değmenin acısı öylesine saf, öylesine yakıcıydı ki, bir saniye boyunca hiçbir şey duymadım. Sonra, çığlık attım.

"İşte günahın üzerine yürüdüğünde, kendine böyle yapıyorsun. Ayaklarını yakıyorsun" dedi.

Haklı olduğu için, "Evet, baba" demek istiyordum; ama ayaklarımın yanması işkence gibi hızlı hareketlerle yükseliyor, başıma, dudaklarıma, gözlerime ulaşıyordu. Baba kocaman ellerinin biriyle beni tutuyor, diğeriyle de dikkatle su döküyordu. Suyun akması kesilip de, ağzımın hâlâ hareket ettiğini, içinden sözcükler çıktığını fark edene kadar, "Özür dilerim! Özür dilerim!" diyen o hıçkırıklı sesin bana ait olduğunu anlamadım. Baba demliği yere koydu, gözlerini sildi. Yakıcı küvetin içinde durdum; hareket edemeyecek kadar korkmuştum. Teknenin dışına çıkmaya kalksam, ayaklarımın derisi soyulacaktı.

Baba beni taşımak için ellerini kollarımın altına soktu ama, Anne'nin, "Ben yapayım, lütfen" dediğini duydum. Anne'nin banyoya girdiğini fark etmemiştim. Gözyaşları yanaklarından süzülüyordu. Burnu da akıyordu bu arada, ağzına gelmeden, tadına bakmak zorunda kalmadan burnunun akıntısını silip silmeyeceğini düşündüm. Tuzla soğuk suyu karıştırdı ve usulca ayaklarıma sürdü. Banyo küvetinden çıkmama yardım etti, sırtına alıp odaya kadar taşımaya kalktı, ama kafamı salladım. Çok ufaktı. İkimiz de düşebilirdik. Anne odama girinceye kadar konuşmadı. "Panadol almalısın" dedi.

Başımı sallayınca hapları verdi ama sürekli ve yırtıcı bir zonklamayla acıyan ayaklarıma yararı olmayacağını bilmeme rağmen aldım. "Jaja'nın odasına gittin mi?" diye sordum, Anne başını salladı. Jaja'ya olanları anlatmadı, ben de sormadım.

"Yarın sabaha kalmaz, ayaklarımın derisi şişer" dedim.

"Ayakların okul zamanına kadar iyileşir" dedi Anne.

Anne gittikten sonra kapalı kapıya, kapının pürüzsüz yüzeyine baktım, Nsukka'daki kapılar ile soyulmakta olan mavi boyalarını hatırladım. Peder Amadi'nin ahenkli sesini, gülünce Amaka'nın dişleri arasında görülen geniş ayrığı, gaz ocağında yahni karıştıran İfeoma Hala'yı düşündüm. Gözlüklerini burnuna iten Obiora'yı, kanepenin üzerine kıvrılır kıvrılmaz hemen uykuya dalan Chima'yı düşündüm. Ayağa kalktım ve hoplayarak bavulumdan Papa-Nnukwu'nun resmini almaya gittim. Bavulumun yan ceplerinden birine gizlemiştim, ama paketi açamayacak kadar korkuyordum. Baba bir şekilde öğrenecekti nasılsa. Evde resmin kokusunu alacaktı. Parmağımı plastik ambalaj boyunca, Papa-Nnukwu'nun ince hatlarını, rahat tuttuğu kollarını ve önünden uzanan uzun bacaklarını gösteren belli belirsiz renk sınırları üzerinde gezdirdim.

Hoplayarak yatağıma yeni dönmüştüm ki, kapı açıldı ve Baba odama girdi. Biliyordu. Sanki yaptığımı saklamama yarayacakmış gibi, yatağımdaki yatışımı değiştirmeye, yerleşmeye çalıştım. Ne bildiğini görmek, resimden nasıl haberdar olduğunu anlamak için gözlerini aramak istedim. Ama aramadım, arayamadım. Korktum. Korkuya alışıktım; yine de her duyduğumda, hiçbir zaman bundan önceki seferler gibi olmuyor, sanki her defasında farklı tatlar ve kokularla geliyordu.

"Sana yaptığım her şeyi, senin iyiliğin için yapıyorum" dedi Baba. "Bunu biliyor musun?"

"Evet, baba." Resimden haberdar mıydı, hâlâ anlayamamıştım.

Yatağıma oturup elimi tuttu. "Bir keresinde, kendi vücuduma karşı günah işlemiştim" dedi. "Ve iyi baba, St. Gregory'ye giderken yanında oturduğum adam, gelip ne yaptığımı gördü.

Çay için su kaynatmamı istedi. Suyu bir leğene boşaltıp, ellerimi leğene soktu." Baba doğruca gözlerimin içine bakıyordu. Bir günah işlediğini, herhangi bir günah işleyebileceğini bilmiyordum. "Bir daha kendi vücuduma karşı asla günaha girmedim. İyi baba bunu benim iyiliğim için yapmıştı."

Baba gittikten sonra, çay için kaynatılmış suya batırdığı ellerini, kalkıp soyulan derisini, acıdan kasılan yüzünü düşünmedim. Tam tersine, bavulumdaki Papa-Nnukwu resmini düşündüm.

Ertesi gün yani cumartesi, ders çalışma saatim sırasında odama gelene kadar, Jaja'ya resimden bahsetme fırsatı bulamadım. Kalın çoraplar giymişti, adım atarken tıpkı benim gibi dikkat ediyordu. Yine de yastıklı ayaklarımızdan söz etmedik. Parmağıyla resmi yokladıktan sonra, onun da bana göstereceği bir şeyi olduğunu söyledi. Birlikte aşağıya, mutfağa indik. Onun paketi de siyah selofana sarılmıştı ve Jaja paketini buzdolabına, Fanta şişelerinin altına saklamıştı. Şaşkın bakışlarımı görünce, pakettekilerin basit sopacıklar olmadığını, mor amber fideleri olduğunu anlattı. Fideleri bahçıvana verecekti. Harmattan mevsimiydi ve toprak hâlâ susuzdu, ama İfeoma Hala eğer fideler düzenli sulanırsa amberlerin kök salıp büyüyeceklerini, amberin fazla sudan hoşlanmamakla birlikte susuz kalmaya dayanamadıklarını da söylemişti.

Amberler hakkında konuşurken soğuk ve nemli fidelerini dokunmam için uzatan Jaja'nın gözleri parladı. Baba'ya amberlerden bahsetmiş olmasına rağmen, Baba'nın geldiğini duyar duymaz, fideleri aceleyle buzdolabına kaldırdı.

Öğle yemeğinde yerelması lapası vardı, daha sofraya oturmadan, kokusu bütün eve yayılmıştı. Küp gibi kesilmiş yerelmalarının ve yeşilliklerin yanında, sarı sosun üzerinde yü-

zen kurutulmuş balık parçaları güzel görünüyordu. Dualardan sonra, Anne yemeği dağıtırken Baba, "Şu putperest törenleri çok masraflı oluyor" dedi. "Fetiş gruplarından biri bir inek ister, sonra büyücü gelip taş ilahlardan birisi için bir keçi talep eder, sonra köy için bir inek, bir tane de *umuada* için. Hiç kimsenin aklına da sözde ilahların neden et yemediğini, gözünü hırs büyümüş insanların etleri neden kendi aralarında paylaştıklarını sormak gelmez. Bir insanın ölümü, kâfirler için şölen yapma fırsatından başka bir şey değil."

Baba'nın bunları neden anlattığını, onu neyin kızdırdığını merak ettim. Anne yemeği dağıtmayı sürdürürken, bizler sessizce bekledik.

"İfeoma'ya cenaze için para gönderdim. İhtiyacı olan her şeyi verdim" dedi Baba. Kısa bir sessizlikten sonra ekledi: "*Nna anyi*'nin cenazesi için."

"Tanrı'ya şükürler olsun" dedi Anne; Jaja'yla birlikte ardından tekrarladık.

Yemeğimizi bitirmeden, Sisi içeri girip Baba'ya Ade Coker'ın başka bir adamla birlikte bahçe kapısında beklediğini haber verdi. Adamu bahçe kapısında beklemelerini söylemişti; hafta sonları, yemek saatinde konuk geldiğinde hep böyle yapardı. Baba'nın yemek sonuna kadar terasın altında beklemelerini söyleyeceğini sandım ama Sisi'nin Adamu'ya konukları içeri alıp ön kapıyı açmasını söylediğini duydum. Tabaklarımızda hâlâ yemek varken yemek sonrası dualarını okudu, sonra bizim devam etmemizi, hemen döneceğini söyledi.

Konuklar içeri girip, oturma odasına yerleştiler. Onları yemek masasından göremiyordum ama, bizler yemeğimizi yerken, ne dediklerini duymaya çalıştım. Jaja'nın da dinlemeye çalıştığını biliyordum. Kafasını hafifçe yana yatırdığını, gözlerini önündeki boşluğa diktiğini gördüm. Alçak sesle konuşuyorlardı ama Nwankiti Ogechi adını duymak kolaydı, özel-

likle de Ade Coker konuşurken: O sesini Baba ya da öteki adam kadar alçaltmıyordu.

Büyük Oga'nın yardımcısının –Ade Coker makalelerinde bile devlet başkanından Büyük Oga diye bahsediyordu– telefon edip, Büyük Oga'nın onunla özel bir mülakat yapmak istediğini söylediğini anlattı. "Karşılığında, benden Nwankiti Ogechi öyküsünü kaldırmamı istiyorlar. Şu aptal adama bir bakın, bazı işe yaramaz adamların bana hikâyeler anlattıklarını, bu hikâyeleri yazılarımda kullanmak istediğimi bildiklerini, ama hepsinin yalan olduğunu söyledi..."

Baba'nın alçak sesle konuşmayı kestiğini, öteki adamın da, Abuja'daki Ulu Kişilerin tam da İngiliz Uluslar Topluluğu'nun toplantısı öncesi böyle bir hikâyenin yayımlanmasını istemedikleri hakkında bir şey eklediğini duydum.

"Bu ne anlama geliyor, biliyor musunuz? Kaynaklarım haklıymış. Nwankiti Ogechi'yi gerçekten harcamışlar" dedi Ade Coker. "Onun hakkında bir öykü yazdığımda neden aldırmadılar? Şimdi neden telaşlanıyorlar?"

Ade'in sözünü ettiği öyküyü biliyordum: Bundan altı hafta kadar önce, Nwankiti Ogechi'nin iz bırakmadan kaybolduğu haberi *Standard*'da yayımlanmıştı. "Nwankiti Nerede?" manşetinin üzerindeki dev soru işareti hâlâ gözlerimin önündeydi. Yazının ailesi ve meslektaşlarından endişeli alıntılarla dolu olduğunu da hatırlıyordum. Bu, onun hakkında ilk okuduğum ve eylemciliğini, Surulere'deki stadyumu dolduran demokrasi yanlısı mitinglerini konu alan, "Aramızda Bir Aziz" başlıklı *Standard* yazısına hiç benzemiyordu.

"Ade'e beklememiz gerektiğini söylüyorum, Efendim" diyordu öteki konuk. "Büyük Oga'yla mülakatını yapsın. Nwankiti Ogechi öyküsünü sonra yayımlarız."

"Söz konusu olmaz!" diye patladı Ade; onun hafif tiz sesini tanımasam, o tombalak ve güler yüzlü Ade'in böylesine kızacağına inanmam güç olurdu. "Nwankiti Ogechi'nin şu anda

konu edilmesini istemiyorlar. Bu kadar basit! Bunun ne anlama geldiğini de biliyorsunuz; adamı temizledikleri anlamına geliyor! Büyük Oga kim oluyor da bana mülakat yoluyla rüşvet vermeye kalkıyor? Sorarım size, kim oluyor, ha?"

Baba Ade'in sözlerini kesti ama, Ade'i yatıştırmak istiyormuş gibi alçak ve sakinleştirici bir sesle konuştuğundan, neler söylediğini tam duyamadım. Tek duyduğum, "Gelin çalışma odama gidelim. Çocuklarım yemek yiyor" oldu.

Merdivene giderken, yanımızdan geçtiler. Ade bizi selamlarken gülümsedi, ama tebessümü gergindi. Tabağımdaki yemeği kepçeler gibi yaparak, "Gelip yemeği senin yerine bitirebilir miyim?" diye bana takıldı.

Yemekten sonra, odamda ders çalışırken, Baba ve Ade Coker'ın çalışma odasında neler söylediklerini duymaya çalıştım. Duyamıyordum. Jaja birkaç kere çalışma odasının önünden geçti ama suratına baktığımda, kafasını salladı –o da kapalı kapının ardından bir şey duyamamıştı.

Hükümet ajanları geldiğinde akşamdı, yemek saatinden önce. Siyahlar giymiş iki adam giderken amberleri kopardılar; Jaja'nın bir kamyon dolusu parayla gelip Baba'ya rüşvet vermeye çalıştıklarını, Baba'nın da evden çıkmalarını istediğini söylediği, bu adamlardı.

Standard'ın bir sonraki sayısı geldiğinde, baş sayfada Nwankiti Ogechi olacağından emindim. Öykü öfkeliydi, ayrıntılıydı ve Kaynak olarak adlandırılan birinden alıntılarla doluydu. Askerler Nwankiti Ogechi'yi Minna'daki çalılıklarda vurmuşlardı. Ve kemiklerinin üzerindeki etleri eritmek, ölmüşken daha da öldürmek için cesedinin üzerine asit dökmüşlerdi.

Aile saati sırasında, ben Baba'yla satranç oynarken ve Baba kazanırken, radyodan bu cinayet nedeniyle Nijerya'nın İngiliz Uluslar Topluluğu üyeliğinin askıya alındığını, Kanada ve Hollanda'nın da büyükelçilerini geri çekme kararı al-

dıklarını duyduk. Spiker, Kanada hükümetinin Nwankiti Ogechi'den "onurlu bir insan" olarak söz ettiği basın açıklamasının bir bölümünü de okudu.

Baba gözlerini satranç tahtasından kaldırıp, "İşlerin buraya varacağı belliydi" dedi. "Buraya varacağını biliyordum."

Akşam yemeğinden hemen sonra bazı adamlar geldi ve Sisi'nin Baba'ya gelenlerin Demokrat Koalisyonu'ndan olduğunu söylediğini duydum. Gelenler Baba'yla birlikte verandada kaldılar; ne kadar çabaladıysam da konuşulanları duyamadım. Ertesi gün, yemeğe daha çok konuk geldi. Bir sonraki gün, daha da çok. Hepsi Baba'ya dikkatli olmasını söylüyordu. "İşe resmi arabanla gitmekten vazgeç. Kalabalık yerlere gitme. Bir insan hakları taraftarının seyahati sırasında havaalanında patlayan bombayı unutma. Demokrasi yanlısı miting sırasında stadyumda patlayanı da... Yatak odasında, siyah maskelilerce vurulup öldürülen adamı hatırla."

Anne olanları Jaja'ya ve bana anlatıyordu. Konuşurken öylesine korkmuş görünüyordu ki, içimden omzunu sıvazlamak, Baba'nın başına bir şey gelmeyeceğini söylemek geliyordu. Baba'nın ve Ade Coker'ın gerçekleri söylediklerini, bunun da iyi olduğunu biliyordum.

"Tanrıtanımaz insanların birazcık da olsa mantık sahibi olmaları gerekmez mi?" diye soruyordu Baba her akşam yemekte, genellikle uzun bir sessizlikten sonra. Yemeklerde her zamankinden çok su içmeye başlamıştı; ellerinin gerçekten mi titrediğini, yoksa düş mü gördüğümü merak ediyordum.

Jaja'yla birlikteyken, eve girip çıkan kalabalıkların sözünü etmedik. Bana kalırsa, konuşmak isterdim ya, gözlerimle konuyu her açtığımda Jaja başını çeviriyor, söze başladığımda da konuyu değiştiriyordu. Bu konuda bir şeyler söylediğini sadece bir kez, o da İfeoma Hala *Standard*'daki yazının yarattığı öfke dalgasını duyup, Baba'nın nasıl olduğunu sormak için telefon ettiğinde duydum. Baba evde olmadığın-

dan İfeoma Hala Anne'yle konuşmuş, sonra da telefonu Jaja almıştı.

Jaja'nın, "Hala, Baba'ya dokunamazlar" dediğini duydum. "Çok dış ilişkisi olduğunu biliyorlar."

Jaja'nın İfeoma Hala'yla konuşmasını, bahçıvanın amber fidelerini diktiğini, ama yerlerini sevip sevmeyeceklerini söylemek için daha çok erken olduğunu anlatmasını dinlerken, Baba hakkında dediklerini bana neden anlatmadığını düşündüm.

Telefonu aldığımda, İfeoma Hala'nın sesi yakından ve güçlü geliyordu. Karşılıklı hal hatır sorduktan sonra, derin bir soluk alıp, "Peder Amadi'ye selam söyle" dedim.

"Her dakika seni ve Jaja'yı soruyor" dedi İfeoma Hala. "Bir dakika bekle, *nne,* Amaka seninle konuşmak istiyor."

"Kambili, *ke kwanu?"* Telefonda Amaka'nın sesi farklıydı. Neşeliydi. Sanki tartışma başlatmaya niyetli değildi. Dudak bükmeye istekli değilmiş gibi; belki de bu dudak büktüğünü göremediğimdendi.

"İyiyim" dedim. "Teşekkürler. Resim için teşekkürler."

"Senin olmasını istediğini düşündüm." Papa-Nnukwu'dan söz ederken Amaka'nın sesi hâlâ boğuk çıkıyordu.

"Teşekkür ederim" diye fısıldadım. Amaka'nın beni düşündüğünü, hatta ne istediğimi, ne isteyeceğimi düşündüğünü bile bilmiyordum.

"Papa-Nnukwu'nun *akwam ozu*'su haftaya, biliyorsun değil mi?"

"Evet."

"Hepimiz beyaz giyeceğiz. Siyah çok iç karartıcı, özellikle de insanların yas tutmak için giydikleri o ton. Çürümüş ağaç gibi. Torunların dansını ben yürüteceğim." Gururlandığı sesinden belliydi.

"Huzur içinde yatacak" dedim. Benim de beyaz giyip torunların cenaze dansına katılmak istediğimi tahmin ediyor muydu, bilmiyorum.

"Evet, öyle." Bir sessizlik oldu. "Eugene Dayı sayesinde..."

Ne söyleyeceğimi bilemedim. Sanki bir çocuğun talk pudrası döktüğü, kayıp düşmemek için dikkatle yürümek zorunda olduğum bir zeminde gibiydim.

"Papa-Nnukwu hep doğru dürüst bir cenaze töreni olmayacağından korkardı" dedi Amaka. "Şimdi huzur içinde olacak. Eugene Dayı anneme o kadar çok para verdi ki, cenaze için yedi inek aldık!"

"Çok güzel" diye kekeledim.

"Umarım Jaja'yla Paskalya'da gelirsiniz. Görünmeler hâlâ devam ediyormuş, onun için Eugene Dayı'ya evet dedirtmek için gerekiyorsa bu sefer Aokpe'ye bile gidebiliriz. Hem üstelik Paskalya Pazarı kilise üyesi olacağımdan senin ve Jaja'nın da burada olmasını isterim."

"Ben de isterim" dedim gülümseyerek; çünkü söylediğim bütün sözler, Amaka'yla bütün konuşmam düş gibiydi. Geçen yıl St. Agnes'teki kendi kilise törenimi hatırladım. Baba bana dantelli beyaz bir elbise ile yumuşak ve kat kat bir duvak almış, Anne'nin dua grubundaki kadınlar da ayin sonrası çevremi sarıp, duvağa dokunup durmuşlardı. Piskopos, duvağımı kaldırıp alnıma istavroz çizmek ve "Ruth, Kutsal Ruh'un armağanıyla mühürlen" demekte zorlanmıştı. Ruth. Baba kilise törenim için bana bu adı seçmişti.

"Tören adını seçtin mi?"

"Hayır" dedi Amaka. *"Ngwanu,* annem Beatrice Yenge'ye bir şey söylemek istiyormuş."

"Chima ve Obiora'ya selam söyle" dedim, telefonu Anne'ye vermeden önce.

Odama döndüm, gözlerimi ders kitabıma dikip Peder Amadi'nin gerçekten bizi sorup sormadığını, yoksa bunu İfeoma Hala'nın tıpkı bizim onu düşündüğümüz gibi, onun da bizi hatırladığını söylemek için, hoşluk olsun diye mi uydurduğunu düşündüm. İfeoma Hala öylesi insanlardan değildi. Peder

Amadi bizden haber sormasa, böyle konuşmazdı. Bizden haber sorarken, birlikte olan iki şeyden söz eder gibi, Jaja'yı ve beni aynı anda mı anmıştı? Mısır ve *ube*. Pilav ve yahni. Yerelması ve yağ. Yoksa bizi ayırmış, önce Jaja'dan, sonra da benden mi haber sormuştu? Baba'nın işten döndüğünü duyunca uyandım, önüme baktım. Bir kâğıda bir şeyler karalamış, çöp adamlar çiziktirmiş, birkaç kez de "Peder Amadi" yazmıştım. Kâğıdı yırtıp attım.

Ondan sonraki haftalar da bir sürü kâğıt yırtıp attım. Hepsinin de üzerinde sürüyle "Peder Amadi" yazılıydı. Bazılarında, müzik sembolleri kullanarak sesini yakalamaya çalıştım. Kimilerinde de Romen rakamları kullanarak adının harflerini oluşturmak istedim. Oysa onu görebilmek için, adını yazmama gerek yoktu. Bahçıvana bakıyor, onun yürüyüşünde Peder Amadi'nin adımlarından, güvenli hareketlerinden bir şimşek görüyordum. Kevin'de onun kaslı yapısını, okul başlayınca da Rahibe Lucy'de bile gülüşünün parıltısını yakaladım. Okulun ikinci günü, voleybol sahasındaki kızların yanına gittim. Ne "arka bahçe züppesi" fısıltılarını ne de alaycı gülüşmeleri duydum. Birbirlerine attıkları çimdikleri de görmedim. Takıma seçilene kadar, ellerimi kavuşturup bekledim. Sadece Peder Amadi'nin kil rengi yüzünü gördüm, sadece "Koşmak için güçlü bacakların var" sözlerini işittim.

Ade Coker'ın öldüğü gün sağanak yağmur yağıyordu, kavurucu harmattanın ortasında alışılmadık, öfkeli bir yağmur. Kurye gelip bir paket teslim ettiğinde, Ade Coker ailesiyle birlikte kahvaltı masasındaymış. İlkokul forması giymiş kızı masada, babasının karşısında oturuyormuş. Bebek de mama sandalyesinde, hemen yakınlarında. Karısı bebeğin ağzına kaşıkla Cerelac veriyormuş. Karısı Yewande, Ade'in zarfa bakıp "Üzerinde Devlet Başkanlığı damgası var" dediğini anlatmasa, da Ade Coker herkesin devlet başkanından geldiğini öğreneceği paketi açmaya çalışırken havaya uçmuş.

Jaja'yla birlikte okuldan döndüğümüzde, arabadan inip ön kapıya ulaşıncaya kadar iliklerimize dek ıslanmıştık; yağmur öylesine yoğundu ki, amberlerin yanı başında gölcükler oluşmuştu. Islak deri sandaletlerimin içindeki ayaklarım kaşınıyordu. Baba oturma odasındaki kanepeye yığılmış, hıçkırıyordu. Öylesine ufak görünüyordu ki. Pantolonlarını dikmek için terzisinin fazladan kumaş kullandığı, kapılardan geçmek için çoğu kez kafasını eğmek zorunda kalacak kadar uzun olan Baba şimdi küçücüktü; buruşuk bir kumaş yığınını andırıyordu.

"Ade'in bu öyküyü yayımlamasını engellemeliydim" diyordu Baba. "Onu korumalıydım. O öyküyü yayımlamasını engellemeliydim."

Anne Baba'ya sarılmış, kocaman yüzünü göğsüne bastırmıştı. "Hayır" dedi. *"O zugo.* Yapma."

Jaja'yla öylece bakakaldık. Ade Coker'ın gözlüklerini düşündüm, o kalın ve mavimsi camların parçalanmasını, beyaz çerçevenin eriyip yapışkan bir macuna dönüşmesini gözümde canlandırdım. Daha sonra, Anne bize neler olduğunu, nasıl olduğunu anlatınca, Jaja, "Tanrı'nın iradesi, baba" dedi; Baba da gülümsedi ve Jaja'nın sırtını sıvazladı.

Baba, Ade Coker'ın cenaze törenini düzenledi, Yewande Coker ve çocukları için bir vakıf kurdu, yeni bir ev aldı. Bütün *Standard* çalışanlarına inanılmaz primler ödeyip, her birine uzun bir tatile çıkmalarını söyledi. Sanki taze eti emilip gözleri çukura gömülmüş gibi, o haftalarda gözlerinin altında karanlık boşluklar oluştu.

Kâbuslarım işte o zaman başladı; düşlerimde Ade Coker'ın kavrulmuş etlerini yemek masasının üzerinde, kızının ilkokul formasında, bebeğin gevrek kâsesinde, yumurta sahanında görmeye başladım. Bazı kâbuslarda ben kızın yerini alıyor, kavrulmuş etler de Baba'nın vücudu oluyordu.

Ade Coker'ın ölümünden haftalar sonra da Baba'nın gözlerinin altındaki çukurlar kaybolmamış, hareketleri de sanki ayakları kaldırılamayacak, elleri sallanamayacak kadar ağırmış gibi yavaşlamıştı. Bir şey söylendiğinde cevap vermesi, yemeğini çiğnemesi, okunacak İncil pasajlarını bulması daha uzun zaman alıyordu. Buna karşılık çok daha fazla dua ediyordu; bazı geceler, çişe gitmek için kalktığımda, ön bahçeye bakan balkondan bağırdığını duyuyordum. Tuvalete oturup dinlememe rağmen, neler söylediğini hiç anlayamadım. Duyduklarımı anlattığımda, Jaja omuz silkip Baba'nın farklı lehçelerde konuştuğunu söyledi; oysa sahte rahipler ile Pentekostçu kiliseler farklı lehçelerde konuştuğundan, Baba'nın yerli ağızlarla konuşulmasını asla onaylamadığını ikimiz de biliyorduk.

Anne, Jaja'ya ve bana sık sık, çok fazla baskı altında olduğu için Baba'ya daha çok sarılmamızı, yanında olduğumu-

zu hissettirmemizi istediğini söylüyordu. Askerler ellerinde ölü sıçan dolu karton kutularla fabrikalardan birine gitmiş, sonra da bisküvi ve gofret yoluyla halk sağlığını tehdit ettiği gerekçesiyle fabrikayı kapatmışlardı. Baba artık fabrikalarını eski sıklıkta ziyaret etmiyordu. Bazı günler Peder Benedict, Jaja ve ben okula gitmeden önce geliyor, döndüğümüzde de hâlâ Baba'nın yanında oluyordu. Anne ikisinin birlikte özel bir dokuzluk dua dizisi okuduklarını söylüyordu. Böylesi günlerde, Baba Jaja'nın ve benim programlarımıza uyup uymadığımızı denetlemeyi unutuyordu; böylelikle Jaja odasına gitmeden önce, konuşmak için odama gelir ya da ben ders çalışırken yatağımın kenarına oturup, beklerdi.

İşte Jaja'nın odama gelip, kapıyı kapattığı ve "Papa-Nnukwu'nun resmini görebilir miyim?" dediği böylesi bir gündü.

Gözlerimi kapıdan ayıramadım. Baba evdeyken o resmi hiç çıkarmıyordum.

"Peder Benedict'le birlikte" dedi Jaja. "Buraya gelmez."

Resmi bavuldan çıkarıp, ambalajını açtım. Jaja şekilsiz, duygusu çok azalmış parmağını kâğıdın üzerinde gezdirerek resme baktı.

"Bende Papa-Nnukwu'nun kolları var" dedi. "Görüyor musun? Onun kolları var." Nerede olduğunu, kim olduğunu unutmuş gibiydi, trans halindeydi sanki. O parmakta pek his olmadığını unutmuş gibi.

Jaja'ya durmasını ya da resmin üzerinde şekilsiz parmağını gezdirdiğini söylemedim. Resmi de hemen kaldırmadım. Tersine, Jaja'nın yanına yaklaştım ve uzunca bir süre konuşmadan sessizce resme baktık. Peder Benedict'in gitmesine yetecek kadar uzunca bir süre... Baba'nın iyi geceler dilemek, alnımı öpmek için geleceğini biliyordum. Gözlerine hafif kızıl bir ışıltı veren şarap kırmızısı pijamalarını giyeceğini biliyordum. Jaja'nın resmi bavula sıkıştıracak kadar zaman bulamayacağını, Baba'nın resme bir göz atar atmaz gözlerinin

kısılacağını, yanaklarının ham bir *udala* meyvesi gibi şişeceğini, ağzından İgbo dilinde sözcükler çıkacağını biliyordum.

Ve beklediğim gibi oldu. Belki de farkında olmadan, Jaja ve ben bunu istiyorduk. Belki de Nsukka'dan sonra –Baba da dahil– hepimiz değişmiştik; her şeyin kaderine eski halinde, başlangıçtaki düzeninde kalmayacağı yazılmıştı.

"Nedir bu? Yoksa hep birlikte kâfir yollara mı saptınız? O resimle ne yapıyorsunuz? Nereden buldunuz?" diye sordu Baba.

"O nkem. Benim" dedi Jaja. Kollarıyla resmi göğsüne bastırdı.

"Benim" dedim.

Baba, ellerinin üzerinde uzunca süre durduktan sonra, karizmatik bir rahibin ayaklarının dibine devrilecek birisi gibi iki yanına sallandı. Baba pek sık sallanmazdı. Onun sallanması, açıldığında şiddetli köpük fışkırtacak bir Coca-Cola şişesinin sarsılması gibiydi.

"Bu resmi bu eve kim getirdi?"

"Ben" dedim.

"Ben" dedi Jaja.

Jaja bana bakabilseydi, kendini suçlamamasını isteyebilirdim. Baba resmi Jaja'nın elinden kaptı. Elleri aynı anda çalışarak, hızla hareket etti. Resim yoktu. Zaten kayıp bir şeyi, hiçbir zaman sahip olmadığım, asla sahip olamayacağım bir şeyi temsil ediyordu. Şimdi artık anısı bile yoktu ve onun yerini Baba'nın ayaklarının dibinde toprak renginin tonlarına bulanmış kâğıt parçacıkları almıştı. Parçacıklar çok küçük, çok düzenliydi. Birden ve manyakça bir dürtüyle Papa-Nnukwu'nun cesedinin böylesine küçük parçalara ayrılıp buzdolabına konduğunu düşledim.

"Hayır!" diye haykırdım. Kurtarmak istercesine, onları kurtarmak Papa-Nnukwu'yu kurtarmakmış gibi yerdeki kâğıt parçacıklarının üzerine atıldım. Yere çöktüm, kâğıt parçalarının üzerine kapandım.

"Sana ne oluyor?" diye sordu Baba. "Neler oluyor sana?"

Yere uzandım, *Orta Okul İkinci Sınıflar İçin Bütünleştirilmiş Fen Dersleri* kitabında, ana rahmindeki bebek gibi kıvrıldım.

"Ayağa kalk! O resmin başından kalk!"

Hiç kıpırdamadan, yattığım yerde kaldım.

Baba yeniden, "Ayağa kalk!" dedi. Yine kıpırdamadım. Terliklerinin madeni tokaları dev sivrisinek ısırıkları gibi acıttı. Durmadan, kontrolsüzce, yumuşak et ve dikenli kemik gibi İgbo dili ve İngilizce karışık sözcüklerle, susmadan konuştu. Tanrıtanımazlık. Kâfir tapınmaları. Cehennem ateşi. Tekmelerin temposu arttıkça, Amaka'nın müziğini, bazen sadece bir saksofonla başlayıp, sonradan canlı şarkılara dönüşen kültürel anlamda bilinçli müziğini düşündüm. Kendi çevremde, resim parçacıkları etrafında daha sıkı kıvrıldım; yumuşak, kuş tüyü gibiydiler. Üzerlerinde hâlâ Amaka'nın boya paletinin madeni kokusu vardı. Tokalar böğürlerimde, sırtımda, bacaklarımda çıplak tene indiğinden acı şimdi çok daha keskindi, hayvan ısırığı gibi. Tekme. Tekme. Tekme. Madeni toka artık çok ağır geldiğinden, bir de havada bir ıslık duyduğumdan, vücuduma çarpan kemerdi belki de. Kısık bir ses, "Lütfen, *biko,* lütfen" diyordu. Yeni ısırıklar. Yeni tokatlar. Tuzlu bir ıslaklık ağzımı ıslattı. Gözlerimi yumdum ve sükûnete kaydım.

Gözlerimi açar açmaz, yatağımda olmadığımı anladım. Şilte benimkinden sertti. Kalkmaya çalıştım, ama acı inanılmaz küçük paketler halinde vücudumu kapladı. Sırtüstü devrildim.

"*Nne,* Kambili. Tanrı'ya şükürler olsun!" Anne ayağa kalktı, önce elini alnıma, sonra da yüzünü yüzüme bastırdı. "Tanrı'ya şükürler olsun. Tanrı'ya şükür, kendine geldin."

Yüzü gözyaşından ıslaktı. Dokunuşu hafifti, yine de başımdan başlayarak bütün vücudumda sancı iğneleri uyandırdı. Baba'nın ayaklarıma döktüğü kaynar su gibi; tek fark, bu

kez bütün vücudumun yanmasıydı. Her hareket düşünülemeyecek kadar acı vericiydi.

"Bütün vücudum yanıyor" dedim.

"Şişşt" dedi. "Dinlenmeye bak. Tanrı'ya şükür, kendine geldin."

Kendime gelmek istemiyordum. Böğrümde soluklanan sancıyı duymak istemiyordum. Kafama inen ağır çekici hissetmek istemiyordum. Soluk almak bile işkenceydi. Odada, yatağımın ayak ucunda bir doktor vardı. Sesini tanımıştım; kilisedeki lektördü. Birinci ve ikinci okumayı yaparmış gibi usulca ve net bir şekilde konuşuyor, ne var ki ben söylediği hiçbir şeyi duyamıyordum. Kırık kaburga. Sorunsuzca düzelir. İç kanama. Yaklaşıp, gömleğimin kolunu kaldırdı. İğne beni her zaman korkutmuştu; sıtmaya her yakalanışımda, klorokin iğnesi olmak yerine, Novalgine hapları almak için dua ederdim. Oysa şimdi iğnenin acısı hiçbir şeydi. Vücudumdaki acılara kıyasla, her gün iğne olabilirdim. Baba'nın yüzü benimkinin hemen önündeydi. Öylesine yakındı ki, burnu benimkine değiyor, yine de gözlerinin yumuşaklığını, benimle konuşurken aynı zamanda da ağladığını görebiliyordum. "Benim değerli kızım. Sana hiçbir şey olmayacak. Benim değerli kızım." Düşte miydim, bilmiyordum. Gözlerimi yumdum.

Gözlerimi yeniden açtığımda, tepemde Peder Benedict duruyordu. Yağla ayaklarıma istavroz işareti yapıyordu; yağ, soğan gibi kokuyor, hafif dokunuşu bile canımı acıtıyordu. Baba yakındaydı. Elini usulca böğrüme koymuş, o da dua mırıldanıyordu. Gözlerimi yumdum.

"Bunun bir anlamı yok. Çok ciddi şekilde hasta olan birine bile kutsal yağ sürerler" diye fısıldadı Anne, Baba ile Peder Benedict gittikten sonra.

Dudaklarının hareketini seyrettim. Çok ciddi şekilde hastaydım. Bunu biliyordu. Çok ciddi şekilde hasta olduğumu neden söylüyordu? Neden St. Agnes Hastanesi'ndeydim?

"Anne, İfeoma Hala'yı çağır" dedim.

Anne başını çevirdi. *"Nne* dinlenmen gerek."

"İfeoma Hala'yı çağır. Lütfen."

Anne elimi tutmak için uzandı. Yüzü ağlamaktan şişmiş, dudakları çatlamış, renksiz derisi yer yer kalkmıştı. Doğrulup ona sarılmak isterdim, ancak içimde onu itmek, iskemlesinden devirecek kadar güçlü itmek arzusu vardı.

Gözlerimi açtığımda, Peder Amadi bana bakıyordu. Bunu düşlüyordum, hayalini kuruyordum ve tebessüm edebilmek için, gülümsemenin böylesine acı vermemesini istedim.

"Başlangıçta damarı bulamadılar; o zaman öyle korktum ki." Anne'nin sesiydi, gerçek ve yakın. Düş görmüyordum.

"Kambili. Kambili. Uyandın mı?" Peder Amadi'nin sesi düşlerimdekinden daha derin, daha az ahenkliydi.

"Nne, Kambili, *nne."* İfeoma Hala'nın sesiydi bu, yüzü Peder Amadi'ninkinin yanında göründü. Saçını tepesine toplamıştı; topuzu, kafasında dengede tuttuğu dev bir hasır sepeti andırıyordu. Gülümsemeye çalıştım. Sersem gibiydim. İçimden akan bir şey vardı, içimden boşalan, gücümü ve aklımı alıp götüren, durduramadığım bir şey.

"İlaçlar onu kendinden geçiriyor" dedi Anne.

"Nne, kuzenlerin selamlarını gönderiyor. Gelebilirlerdi ama okulları var. Peder Amadi geldi benimle. *Nne..."* İfeoma Hala elimi kavrayınca yüzümü buruşturarak çekmeye çalıştım. Çekme çabası bile ağrı veriyordu. Gözlerimi açık tutmak, Peder Amadi'yi görmek, kolonyasını solumak, sesini duymak istiyordum ama gözlerim kapanıyordu.

"Bu böyle devam edemez, *nwunye m"* dedi İfeoma Hala. "Ev yanmaya başladığında tavan kafana yıkılmadan dışarı koşarsın."

"Daha önce hiç böylesi olmamıştı. Onu daha önce hiç böyle cezalandırmamıştı" dedi Anne.

"Kambili hastaneden çıkınca Nsukka'ya gelecek."

"Eugene kesinlikle kabul etmez."

"Ben söylerim. Babamız öldüğüne göre, evde kâfir tehdidi yok demektir. Jaja ile Kambili'nin en azından Paskalya'ya kadar bizimle kalmasını istiyorum. Sen de eşyalarını topla ve Nsukka'ya gel. Çocuklar evde değilken gitmek senin için de daha kolay olur."

"Daha önce böylesi hiç olmamıştı."

"Ne söylediğimi duydun mu, *gbo?*" dedi İfeoma Hala sesini yükselterek.

"Seni duyuyorum."

Sanki Anne ile İfeoma Hala hızla denize açılan bir tekneye binmişler, dalgalar da seslerini yutuyormuş gibi, konuşmalar uzaklaştı. Seslerini tümüyle yitirmeden önce, Peder Amadi'nin nereye gittiğini merak ettim. Gözlerimi saatler sonra açtım. Ortalık karanlıktı, ampuller de söndürülmüştü. Kapalı kapının altından sızan koridor ışığının aydınlığında, duvardaki istavrozu ve yatağımın ayakucunda Anne'yi seçebiliyordum.

"Kedu? Bütün gece buradayım. Uyu. Dinlen" dedi Anne. Kalkıp, yatağımın üzerine oturdu. Yastığımı okşadı; acılar yüzünden bana dokunmaktan korktuğunu biliyordum. "Baban bu son üç gün boyunca yatağının başından ayrılmadı. Gözünü bile kırpmadı."

Güç olmasına rağmen başımı çevirip öte yana baktım.

Özel öğretmenim bir hafta sonra geldi. Anne bu öğretmeni seçmeden önce Baba'nın on kişiyle görüştüğünü anlattı. Gelen öğretmen son yeminini henüz etmiş bir saygıdeğer hemşireydi. Gök rengi elbisesinin beline doladığı tespihinin taneleri, o yürüdükçe şıngırdıyordu. Sarı saçlarının bir tutamı eşarbının altından kurtulmuştu. Elimi tutup, *"Kee ka ime?"* dediğinde şaşkınlıktan devrilecek gibi oldum. Daha önce hiçbir beyazın İgbo dilinde konuştuğunu, hele böylesine güzel konuştuğunu duymamıştım. Ders yaparken yumuşak bir İngilizce,

ders dışında da, çok sık olmamakla birlikte İgbo dilinde konuşuyordu. Ben okuma parçalarımı okurken, o kendi sessizliğini yaratıp içinde oturuyor, tespihini çekiyordu. Oysa çok şey biliyordu: bunu o fındık rengi gözlerindeki derinlikten anladım. Örneğin, vücudumda doktora söylediğimden daha fazla parçamı oynatabildiğimi biliyor, ama bir şey söylemiyordu. Böğrümdeki yakıcı sancı ılınmış, başımın zonklaması bile azalmıştı. Oysa doktora ağrının eskisinden farksız olduğunu söylüyor, böğrüme dokunmaya kalktığında bağırıyordum. Hastaneden çıkmak istemiyordum. Eve gitmek istemiyordum.

Ben sınavlarıma hastane yatağında girerken, kâğıtları getiren Rahibe Lucy, Anne'nin yanındaki iskemlede bekledi. Her sınav için bana fazladan zaman tanımasına rağmen, soruları zamanından önce cevapladım. Birkaç gün sonra karnemi getirdi. Birinci olmuştum. Anne her zamanki İgbo övgü şarkılarını söylemedi, sadece "Tanrı'ya şükürler olsun" dedi.

Sınıfımdaki kızlar, gözleri hayranlıktan fal taşı gibi açık, o gün öğleden sonra ziyaretime geldiler. Bir kaza geçirdiğimi, hayatta kalmayı başardığımı duymuşlardı. Okula, üzerine her birinin imzasını karalayacağı bir alçıyla döneceğimi umuyorlardı. Chinwe Jideze üzerinde "Özel birine geçmiş olsun" yazılı kocaman bir kart getirdi, sanki başından beri yakın arkadaşmışız gibi yatağıma oturup fısıltılarla bir şeyler anlattı. Bana karnesini bile gösterdi: ikinci olmuştu. Ayrılmadan önce, Ezine, "Bundan sonra okul çıkışı koşarak kaçmazsın artık, değil mi?" diye sordu.

O akşam Anne iki gün sonra taburcu olacağımı söyledi. Ne var ki eve gitmeyecek, onun yerine Nsukka'da bir hafta geçirecektim. Jaja da benimle gelecekti. İfeoma Hala'nın Baba'yı kandırmak için neler dediğini bilmiyordu ama Baba, Nsukka havasının bana, toparlanmama iyi geleceğini kabul etmişti.

Yağmur verandanın zeminini ıslatıyordu ama yine de güneş hâlâ parladığından İfeoma Hala'nın oturma odasından dışarı bakmak için gözlerimi kısmam gerekiyordu. Biz çocukken, Anne Jaja'ya ve bana Tanrı'nın yağmuru mu, yoksa güneşi mi göndermekte kararsız olduğunu söylerdi. Odalarımızda oturur, Tanrı'nın karar vermesini bekleyerek güneşte parıldayan yağmur damlalarını izlerdik.

"Kambili, mango ister misin?" diye arkamdan sordu Obiora.

O gün öğleden sonra oraya vardığımızda eve girmeme yardım etmek istemiş, Chima da bavulumu taşıma işini kimseye bırakmamıştı. Sanki hastalığımın içimde bir yerlerde gizlendiğinden, eğer kendimi yorarsam yine kendini göstereceğinden korkuyorlardı. İfeoma Hala onlara gerçekten ciddi bir hastalık geçirdiğimi, ölüme ramak kaldığını anlatmıştı.

"Daha sonra bir tane yerim" dedim dönerek.

Obiora sarı bir mangoyu oturma odasının duvarına vuruyordu. Mangonun içi yumuşayıncaya kadar böyle vurmayı sürdürecekti. Sonra meyvenin bir ucuna küçücük bir delik açacak ve çekirdek birkaç numara büyük bir elbise giymiş biri gibi, boş kabuğun içinde titreşinceye kadar emecekti. Amaka ile İfeoma Hala da mango yiyorlardı ama bıçakla, çekirdeğin çevresinden portakal renkli ince dilimler keserek...

Dışarıya, verandaya çıkıp ıslak tırabzanın başında durdum, yağmurun önce serpiştirmesini, sonra da bütünüyle

durmasını izledim. Tanrı güneş ışığında karar kılmıştı. Havada bir tazelik kokusu, kavrulmuş toprağın yağmurla karşılaşır karşılaşmaz çıkardığı o yenilesi rayiha vardı. Jaja'nın dizleri üzerinde bir şeyler yaptığı bahçeye çıkmayı, parmaklarımla yerden bir avuç çamur söküp yemeyi düşledim.

"Aku na-efe! Aku uçuyor!" diye bağırdı üst katlardan bir çocuk.

Pastel tonlardaki gökyüzü, çarpan kanatlarla doluyordu. Çocuklar katlanmış gazetelerle, boş Bournvita tenekeleriyle evlerden fırladılar. Uçan *aku*'ları ellerindeki gazetelerle vurup, yere düşenleri teneke kutularına doldurdular. Bazıları ise sadece etrafta koşuşturuyor, sırf denemiş olmak için *aku*'lara bakıp kollarını sallıyordu. Kimileri çömelmiş, kanatlarını yitirmiş *aku*'ların toprak üzerinde sürünmelerini, birbirlerine tutunup siyah bir dizi, hareketli bir gerdanlık gibi devinmelerini izliyordu.

"İnsanların *aku* yemeleri ilginç. Ama gidip kanatsız termit yemelerini söyle de bak, ne cevap verirler. Oysa kanatsız termitler *aku*'lardan bir ya da iki parmak ötede" dedi Obiora.

İfeoma Hala güldü. "Şu haline bak, Obiora. Daha birkaç yıl önce *aku* peşinde koşturmayı kimselere bırakmazdın."

"Üstelik, çocuklardan bahsederken böyle aşağılayıcı konuşmamalısın" diye kardeşine takıldı Amaka. "Ne de olsa, onlar senin cinsinden."

"Ben hiç çocuk olmadım" dedi Obiora kapıya yönelirken.

"Nereye gidiyorsun?" diye sordu Amaka. *"Aku* kovalamaya mı?"

"O uçan termitlerin peşinden koşacak değilim, sadece bakacağım" dedi Obiora. "Gözlemleyeceğim."

Amaka güldü, İfeoma Hala kızının kahkahasına eşlik etti.

"Gidebilir miyim, anne?" diye sordu Chima. Çoktan kapının yolunu tutmuştu.

"Evet, ama biliyorsun *aku*'ları kızartmıyoruz."

"Yakaladıklarımı Ugochukwu'ya veririm. Onlar evlerinde *aku* kızartıyorlar" dedi Chima.

"Dikkat et de kulaklarının içine girmesinler, *inugo*? Yoksa sağır olursun" diye seslendi İfeoma Hala, dışarıya fırlayan Chima'nın arkasından.

İfeoma Hala terliklerini giydi, komşularından biriyle konuşmak için üst katlara çıktı. Madeni tırabzanın başında Amaka'yla yan yana, yalnız kaldım. Eğilip tırabzana dayanınca, omzu benimkine değdi. Eski rahatsızlık kaybolmuştu.

"Peder Amadi'nin sevgilisi oldun" dedi. Sesinde, biraz önce Obiora'yla konuşurken duyduğum tını vardı. Yüreğimin ne denli acı verici şekilde çarptığını bilmesine imkân yoktu. "Sen hastayken, gerçekten çok endişelendi. Senden o kadar çok söz etti ki. Hem üstelik, *amam,* onunki sadece bir rahibin kaygısı da değildi."

"Ne dedi?"

Amaka meraklı yüzümü incelemek için döndü. "Sen de ondan hoşlanıyorsun, değil mi?"

"Hoşlanmak" hafif kalırdı. Ne hissettiğimin, nasıl hissettiğimin yanına bile yaklaşamazdı, ama yine de "Evet" dedim.

"Kampüsteki bütün kızlar gibi."

Tırabzanı tutan elim kasıldı. Ben sormazsam, Amaka'nın daha fazlasını söylemeyeceğini anlamıştım. Ne de olsa, içimdekileri dökmemi bekliyordu. "Ne demek istiyorsun?" diye sordum.

"Ah, kilisedeki bütün kızlar ona bayılıyor. Hatta bazı evli kadınlar bile. Bilirsin işte, insanlar rahiplerden her zaman hoşlanırlar. Rakip olarak Tanrı'yla uğraşmak çok heyecanlı olmalı." Amaka elini tırabzanın üzerinden geçirip, su damlalarını birbirlerine karıştırdı. "Sen farklısın. Kimseden senden bahsettiği gibi söz ettiğini duymamıştım. Hiç gülmediğini söylüyor. Kafanın içinde bir sürü şeyin dolandığını bilmesine rağmen, ne kadar çekingen olduğunu anlatıyor. Seni

görmek için, annemi Enugu'ya götürmeyi kimseye bırakmadı. Ona, karısı hasta birisi gibi konuştuğunu söyledim."

"Hastaneye gelmesinden mutlu oldum" dedim. Bunları söylerken, kelimeler dilimin üzerinde kayıp giderken bir rahatsızlık duymadım. Amaka'nın delici gözleri hâlâ üzerimdeydi.

"Bunu sana yapan Eugene Dayı'ydı, değil mi, *okwia?*" diye sordu.

Birden rahatlama ihtiyacı duyarak, tırabzanı bıraktım. Bunu daha önce kimse sormamıştı; hatta ne hastanedeki doktor ne de Peder Benedict. Baba'nın onlara ne anlattığını bilmiyordum. "İfeoma Hala mı söyledi?" diye sordum.

"Hayır, ama öyle tahmin ediyorum."

"Evet, oydu" deyip, tuvaletin yolunu tuttum. Amaka'nın tepkisini görmek için arkama bakmadım.

O akşam, güneşin batmasından hemen önce elektrik kesildi. Buzdolabı sarsıldı, titredi, sonra sustu. Durana kadar, biteviye uğultusunun ne denli yüksek olduğunu anlamamıştım. Obiora'nın verandaya çıkardığı gaz lambalarının çevresine oturduk, sarı ışığı körlemesine takip edip sonunda cam şişelere toslayan küçük böcekleri kovaladım. Peder Amadi çok daha sonra, eski gazete kâğıdına sarılmış mısır kebabı ve *ube*'yle çıkageldi.

"Peder, sizin üzerinize yok! Tam da şu anda mısır ve *ube* diyordum" dedi Amaka.

"Bunları bugün hiçbir tartışma çıkarmaman koşuluyla getirdim" dedi Peder Amadi. "Ben sadece Kambili'nin nasıl olduğunu görmeye geldim."

Amaka güldü, paketi alarak içeriye, tabak getirmeye gitti.

"Yine eski haline döndüğünü görmek güzel" dedi Peder Amadi, sanki bir eksiğim var mı diye beni inceleyerek. Gülümsedim. Kucaklamak için, ayağa kalkmamı işaret etti. Vü-

cuduma değen vücudu gergin ve harikaydı. Geriledim. Chima'nın, Jaja, Obiora, İfeoma Hala ve Amaka'nın kısa bir süre için de olsa kaybolmalarını diledim. Onunla yalnız olmayı diledim. O yanımdayken içimin nasıl ısındığını anlatmayı, artık en sevdiğim rengin, onun cildinin pişmiş toprak rengi olduğunu söyleyebilmeyi istedim.

Komşulardan biri kapıyı vurdu, elinde bir kâse dolusu *aku*'yla, *anara* yaprağı ve kırmızıbiberle içeri girdi. İfeoma Hala midemin rahatsız olabileceğini, bunlardan yememem gerektiğini söyledi. Obiora'nın *anara* yaprağını avucunda düzeltmesini izledim. Çıtır kıvrımlar halinde kızartılmış *aku*'ları, ardından da kırmızıbiberleri yaprağın üzerine serpmesini, sonra da yaprağı sarmasını seyrettim. Yuvarlanmış yaprağı ağzına götürürken, *aku*'lar ile biberlerin bir kısmı döküldü.

"İnsanlarımız *aku* uçtuktan sonra da kurbağaya yem olacak, der" dedi Peder Amadi. Elini kâseye soktu, ağzına bir avuç dolusu aku attı. "Küçükken, *aku* kovalamaya bayılırdım. Oyundan başka bir şey değildi tabii, yoksa insan gerçekten *aku* yakalamak istese akşamı, kanatlarını kaybetmelerini bekler." Sesi özlem doluydu.

Gözlerimi kapadım, kendimi sesinin okşamasına bıraktım, onu daha çocukken, omuzları böyle genişlememişken, taze yağmurların ıslattığı toprağın üzerinde *aku* kovalarken düşlemeye çalıştım.

İfeoma Hala kendimi toparladığımdan emin olana kadar, su doldurmaya gitmeyeceğimi söylemişti. O yüzden herkesten sonra, güneşin ışınları odaya ısrarla doluşup aynada yansıdığı zaman uyandım. Dışarı çıktığımda, Amaka oturma odası penceresinin başında duruyordu. Gidip yanında durdum. Bir tabureye oturmuş, verandada konuşan İfeoma Hala'ya bakıyordu. İfeoma Hala'nın yanında oturan kadının delici öğretmen bakışları, alaycı dudakları vardı ve makyajsızdı.

"Arkamıza yaslanıp, olanları izleyemeyiz, *mba*. Üniversitedeki gibi tek adamı başka nerede duydun?" dedi İfeoma Hala taburesinde öne eğilerek. Dudaklarını büzdüğünde, bakır rengi dudak boyasında minik çatlaklar göründü. "Yönetim kurulu rektör yardımcısı için seçim yapar. Üniversite kurulduğundan beri, bu böyle yürümüş ve böyle de yürüyeceği düşünülmüştür, *oburia?*"

Kadın uzaklara bakıyor, kullanılacak doğru kelimeyi arayan insanların yaptığı gibi, durmadan başını sallıyordu. Sonunda ağzını açtığında, inatçı bir çocuğa bir şey anlatmaya çalışan biri gibi, yavaşça konuştu. "Üniversiteye ihanet eden okutmanların bir listesinin dolaştığını söylüyorlar İfeoma. Bunların işlerine son verilebileceği söyleniyor. Adının o listede olduğunu söylüyorlar."

"Ben sadık kalmak için para almıyorum. Gerçeği söylediğimde, sadakatsizlik oluyor."

"İfeoma, senden başka gerçeği bilen yok mu sanıyorsun? Yoksa hiçbirimizin gerçeği bilmediğine mi inanıyorsun, ha? İyi de, *gwakenem*, gerçek çocuklarının karnını doyurur mu? Okul taksitlerini ödeyip, onlara elbise alır mı?"

"Öyleyse sesimizi ne zaman çıkaracağız, ha? Askerler okutman olarak atanıp, öğrenciler derslere girsin diye kafalarına silah dayandığında mı? Ne zaman sesimizi çıkaracağız?" İfeoma Hala'nın sesi yükselmişti. Oysa gözlerindeki kor, kadına yönelik değildi; karşısındaki kadından çok daha büyük bir şeye kızıyordu.

Kadın ayaklandı. Kahverengi terliklerinin görünmesine bile engel olan mavi-sarı abada eteğini düzeltti. "Gitmemiz gerek. Dersin kaçta?"

"İkide."

"Benzinin var mı?"

"*Ebekwanu?* Yok."

Hem söylediklerinin hem de söylemediklerinin ağırlığı al-

tında kalmış gibi görünen İfeoma Hala ile kadının kapıya yürümelerini izledim. Amaka pencerenin yanından ayrılıp bir koltuğa oturmadan önce, İfeoma Hala'nın kapıyı arkadan kapamasını beklemişti.

"Annem ağrı kesici ilacını unutmamanı söyledi, Kambili" dedi.

"İfeoma Hala arkadaşıyla ne konuşuyordu?" diye sordum. Böyle bir soruyu daha önce soramayacağımın farkındaydım. Merak eder, ama asla soramazdım.

Amaka kısaca, "Tek adam" dedi, sanki bu kadarı neden konuştuklarını anlamama yetecekti. Elini durmadan saç örgüsünde aşağı yukarı gezdiriyordu.

"Devlet başkanının üniversite karşılığı" dedi Obiora. "Üniversite yavaş yavaş ülkenin mikrokozmosu olmaya başlıyor." Orada olduğunu, oturma odasında yere yatmış, kitap okuduğunu fark etmemiştim. Daha önce *mikrokozmos* diyen başka birisini de duymamıştım.

"Anneme susmasını söylüyorlar" dedi Amaka. "Eğer işini kaybetmek istemiyorsan, sus; yoksa *şak* diye kovulabilirsin, işte böyle" dedi Amaka ve İfeoma Hala'nın ne kadar çabuk kovulabileceğini anlatmak için parmaklarını şaklatarak.

"Keşke kovsalar da, Amerika'ya gitsek" dedi Obiora.

"Mechie onu" dedi Amaka. Sus.

"Amerika mı?" Obiora'ya baktım.

"Phillipa Teyze anneme gelmesi için ısrar ediyor. Orada insanlar en azından hak ettikleri parayı alıyorlar" dedi Amaka, sanki birini bir şeyden dolayı suçlarcasına, acıyla.

"Annem de işin içine saçma siyaset karışmadan çalışmasını düzenleyebilecek" dedi Obiora, başka kimse aynı fikirde olmazsa bile kendi kendini onaylamak için başını sallayarak.

"Annem sana bir yere gittiğini mi söyledi, *gbo?"* dedi Amaka. Artık hızlı hareketlerle koltuğa vuruyordu.

"Dosyasını ne kadar zamandan beri tuttuklarından habe-

rin var mı?" diye sordu Obiora. "Yıllar önce başokutman olması gerekirdi."

"Bunu sana İfeoma Hala mı söyledi?" diye aptalca soruverdim, ne sorduğumu da pek bilemeden, soracak başka bir şey bulamadan; artık İfeoma Hala'nın olmadığı, Nsukka'sız bir hayat düşünemiyordum.

Ne Obiora ne de Amaka cevap verdi. Sessizce birbirlerine bakışlarından, benimle gerçekten konuşmadıkları hissine kapıldım. Dışarı çıktım, veranda tırabzanının yanında durdum. Bütün gece yağmur yağmıştı. Jaja bahçede diz çökmüş, ayrıkotu yoluyordu. Sulama işini gökyüzü yaptığından, onun su vermesi gerekmeyecekti. Bahçenin yeni yumuşamış toprağında, küçük şatolar gibi karınca tepecikleri yükselmişti. Derin bir soluk aldım, yağmurun tertemiz yıkadığı yeşil yaprakların kokusunu alabilmek için, tıpkı bir tiryakinin son sigarasının tadına varmak için yapacağını düşündüğüm gibi, nefesimi tuttum. Bahçeyi çevreleyen allamanda çalıları silindir biçiminde yoğun sarı çiçek açmıştı. Chima çiçekleri koparıyor, parmaklarını bir bir içlerine sokuyordu. Çiçekleri inceleyerek serçeparmağını sığdıracağı büyüklükte birini ararken onu izledim.

O akşam, Peder Amadi stadyuma giderken eve uğradı. Hepimizi yanında götürmek istiyordu. Yerel yönetimin düzenlediği yüksek atlama şampiyonası için Ugwu Agidi'den bazı çocuklara antrenörlük yapıyordu. Obiora üst katlardan birinden bir video oyunu ödünç almış, oğlanlar oturma odasındaki televizyonun önüne toplanmıştı. Oyunu kısa zaman sonra iade edeceklerinden, stadyuma gitmek istemediler.

Peder Amadi gelmesini söyleyince, Amaka güldü. "İyi adam rolü oynamaktan vazgeçin, Peder" dedi. "Sevgilinizle yalnız kalmak istediğinizi siz de biliyorsunuz." Peder Amadi cevap vermeden gülümsedi.

Onunla ben gittim. Stadyuma doğru giderken, ağzım sıkıntıdan kasılmış gibiydi. Amaka'nın sözleri hakkında bir şey söylemediği, tam tersine, yağmurların tatlı kokusundan bahsedip kasetçalarından gelen gürbüz İgbo ezgilerine eşlik ettiği için memnundum. Stadyuma vardığımızda, Ugwu Agidili çocuklar çoktan gelmişlerdi. Bir önce gördüklerimden daha uzun, daha büyüktüler; yine de delik deşik şortları en az üzerlerindeki gömlekler kadar yıpranmış, eskimişti. Peder Amadi cesaretlendirici sözler söylemek ve çocukların zayıf taraflarına dikkat çekmek için sesini yükseltti: yükselttiğinde, sesi ahengini yitiriyordu. Gizlice çıtayı bir parmak daha yükseltip, "Son bir kez daha: Hazır, çık!" diye bağırdı, oğlanlar birbiri ardına çıtayı aştılar. Oğlanlar numarasını yakalayıp, *"Ah! Ah! Fada!"* diyene kadar, çıtayı birkaç kez daha yükseltti. Güldü ve sandıklarından da yükseğe atlayabileceklerine inandığını söyledi. Üstelik, haklı da çıkmıştı.

Bunun İfeoma Hala'nın kuzenlerime yaptığı şey olduğunu işte o zaman anladım: Onlara söylediklerileyle, çocuklarından bekledikleriyle çıtayı durmadan daha yükseğe koyuyordu. Her seferinde çıtayı yükseltiyor, çocuklarının aşacağına inanıyordu. Aşıyorlardı da. Oysa Jaja ile benim durumumuz farklıydı. Çıtayı, aşacağımıza inandığımız için değil, aşamamaktan korktuğumuz için geçiyorduk.

"Yüzünü gölgelendiren nedir?" diye sordu Peder Amadi yanıma oturarak. Omzu omzuma değiyordu. Yeni ter kokusu ile eski kolonya kokusu burun deliklerimi doldurdu.

"Hiç."

"Öyleyse bana hiçten bahset."

"Bu çocuklara inanıyorsun" dedim.

"Evet" dedi, gözlerini benden ayırmadan. "Üstelik onlar kendilerine inanmak için bana, benim kendime duyduğum kadar ihtiyaç duymuyorlar."

"Neden?"

"Çünkü ben asla sorgulamadığım bir şeye inanmak zorundayım." Su şişesini alıp, uzun yudumlar çekti. Su inerken, gırtlağındaki dalgalara baktım. Suyun yerinde olmak, onun içine girmek, onunla bir olmak istedim. Daha önce suya hiç bu kadar gıpta etmemiştim. Gözleri gözlerimi yakalayınca, bendeki özlemi görüp görmediğini merak ederek bakışlarımı çevirdim.

"Saçının örülme zamanı gelmiş" dedi.

"Saçım mı?"

"Evet. Seni çarşıda, halanın saçını ören kadına götüreceğim."

Elini uzatıp saçıma dokundu. Hastanedeyken Anne saçımı örmüşse de korkunç baş ağrım nedeniyle örgüleri sıkılaştıramamıştı. Saçlarım örgülerinden kurtulmaya başlamış, Peder Amadi de elini yavaş, okşayıcı hareketlerle gevşek büklümlerden geçirmeye koyulmuştu. Dokunuşu öylesine hafifti ki, kafamı ona doğru itmek, elinin baskısını hissetmek istedim. Ona doğru yıkılmak istedim. İçimde koşuşturan sıcaklığı duyabilmesi için, elini kafama, karnıma bastırmak istedim.

Saçımı bıraktı; ayağa kalkıp sahadaki çocuklara doğru koşarken onu izledim.

Ertesi sabah, Amaka'nın hareketleriyle uyandığımda, daha çok erkendi; şafağın ışınları henüz odaya dolmamıştı. Dışarıdaki güvenlik lambalarının belli belirsiz aydınlığında, Amaka'nın, şalını göğsünün çevresine sarmaya çalıştığını gördüm. Yolunda gitmeyen bir şeyler vardı; tuvalete giderken şalını sarınmazdı hiç.

"Amaka, *o gini?*"

"Dinle" dedi.

Verandadan gelenin İfeoma Hala'nın sesi olduğunu çıkarınca, sabahın bu saatinde neyin peşinde olduğunu merak ettim. Ardından şarkıları duydum. Geniş bir insan topluluğu-

nun ölçülü şarkı söylemesi gibiydi ve pencereden geliyordu.

"Öğrenciler ayaklanıyor" dedi Amaka.

Ayağa kalktım ve peşinden oturma odasına gittim. Öğrencilerin ayaklanması ne anlama geliyordu? Tehlikede miydik? Jaja ve Obiora, İfeoma Hala'yla birlikte verandadaydı. Düşmemekte ısrar eden yağmur damlalarına tutunan serin hava, çıplak kollarıma çöktü.

"Güvenlik lambalarını söndür" dedi İfeoma Hala. "Eğer buradan geçer ve ışığı görürlerse, taş atabilirler."

Amaka ışıkları söndürdü. Şarkılar çok da yakından, yüksek ve gürültülü geliyordu. En azından beş yüz kişi olmalılardı. "Diktatör gitmeli. Pantolon giymiyor oh! Devlet başkanı gitmeli. Pantolon giymiyor oh! Nerede su? Nerede elektrik? Nerede benzin?"

"Şarkılar o kadar güçlüydü ki, pencerenin hemen dibinden geliyor sandım" dedi İfeoma Hala.

"Buraya gelirler mi?" diye sordum.

İfeoma Hala kolunu omzuma dolayıp beni kendine çekti. Talk pudrası kokuyordu. "Hayır, *nne,* korkacak bir şey yok. Asıl korkması gerekenler, rektör yardımcısının konutunun civarında oturanlar. Geçen sefer, öğrenciler kıdemli bir profesörün arabasını yakmışlardı."

Şarkı sesleri yükseldi ama yaklaşmadı. Öğrenciler şimdi daha da güçlenmişti. Yükselen kalın, göz köreltici dumanlar yıldızlı göğe karışıyor, kırılan camlardan çıkan sesler şarkıları süslüyordu.

"Bütün söylediğimiz, diktatör gitmeli! Bütün söylediğimiz, diktatör gitmeli! Gitmeyecek? Gidecek!"

Şarkılara haykırışlar ve çığlıklar eşlik ediyordu. Tek başına bir ses yükselince, kalabalık bağırıştı. Yanık kokusuyla ağırlaşmış serin gece rüzgârı bir sokak öteden Tarzan İngilizcesi konuşan gür bir sesin anlaşılır parçalarını taşıdı.

"Ulu Erkek ve Dişi Aslanlar! İç çamaşırı temiz insanlar is-

tiyoruz, değil mi? Devlet Başkanı Abi, bırak temiz çamaşırı, herkesin giydiğinden giyiyor mu? Hayır!"

"Bakın" dedi Obiora evin önünden koşarak geçen kırk kişilik öğrenci grubunun duymaması için alçak sesle. Ellerindeki fenerlerle ve yanık meşalelerle aydınlanmış, hızla akan karanlık bir suyu andırıyorlardı.

"Belki de kampüsteki öteki öğrencilere yetişmeye çalışıyorlar" dedi Amaka berikiler geçtikten sonra.

İfeoma Hala içeri girip uyumamızı söyleyene kadar, verandada biraz daha kaldık.

İfeoma Hala öğleden sonra eve ayaklanma haberleriyle döndü. İki yıl önce başlayıp gelenekselleşen ayaklanmaların içinde en kötüsüymüş. Öğrenciler diktatörün evini ateşe vermiş, evin arkasındaki konuk bölümü de yanıp kül olmuştu. Bunun yanı sıra, üniversiteye ait altı araba da yanmıştı. "Diktatörün karısıyla birlikte eski bir Peugeot 504'ün bagajında kaçtıklarını söylüyorlar, *o di egwu*" dedi İfeoma Hala elindeki bildiriyi sallayarak. Göğsümde, yağlı *akara* yedikten sonra duyduğum mide bulantısına benzer bir rahatsızlık hissettim. Bildiri, kayıt işleri müdürü tarafından imzalanmıştı ve kamu malına verilen zarar ve genel huzursuzluk ortamı nedeniyle üniversitenin ikinci bir emre kadar kapatıldığını açıklıyordu. Bunun ne demek olduğunu düşündüm, İfeoma Hala'nın yakında gideceği, bizim de bir daha Nsukka'ya gelemeyeceğimiz anlamına mı geliyordu, merak ettim.

İyileştirici öğlen uykum sırasında, diktatörün Enugu'daki evimizin banyosunda, İfeoma Hala'nın ayaklarına kaynar sular döktüğünü gördüm. Ondan sonra İfeoma Hala banyo küvetinden dışarı fırlıyor ve düşsel bir sıçrayışla Amerika'ya atlıyordu. Ardından durması için bağırdığımda, dönmüyordu.

O akşam, hep birlikte oturma odasında televizyon izlerken de gördüğüm kâbusu düşünüyordum. Bir arabanın gelip evin

önünde durduğunu duydum, gelenin Peder Amadi olduğundan emin, ellerimi kavuşturdum. Kapının gürültülü, kaba ve davetsiz vuruluşu hiç de onun çalışına benzemiyordu.

İfeoma Hala iskemlesinden uçarcasına fırladı. *"Onyezi?* Kapımı kırmaya çalışan da kim, ha?"

Kapıyı sadece bir parmak kadar araladıysa da iki güçlü el içeri uzanıp kapıyı zorladı. Odanın içine dalan dört adamın kafaları kapının pervazını sıyırdı. Birden, ufacık daire, adamların mavi üniformalarına, aynı renkteki keplerine, gömleklerinin altındaki kaba kaslara, birlikte getirdikleri bayat sigara ve ter kokusuna göre fazla küçük göründü.

"Ne var? Kimsiniz?" diye sordu İfeoma Hala.

"Evinizi aramaya geldik. Üniversitenin huzurunu bozmaya yönelik belgeler arıyoruz. Ayaklanmaları yöneten radikal öğrencilerle işbirliği yaptığınız yolunda duyumlarımız var..." Ses, sanki yazılı bir metni ezberlemiş gibi, gereğinden fazla metalikti. Konuşan adamın yanakları kabile işaretleriyle kaplıydı; boyalı çizgilerin kaplamadığı ufacık bir nokta bile yoktu. O konuşurken, öteki üçü hızlı adımlarla eve girdiler. Biri büfenin çekmecelerini açtı, açtıklarını kapamadan bıraktı. Öteki ikisi yatak odalarına gitti.

"Sizi buraya kim gönderdi?" diye sordu İfeoma Hala.

"Port Harcourt'taki özel güvenlik biriminden geliyoruz."

"Bana gösterecek belgeniz yok mu? Evime böyle elinizi kolunuzu sallayarak giremezsiniz."

"Şu *yeye* kadına da bakın! Özel güvenlik biriminden olduğumuzu söyledim ya!" Adam kaşlarını çatıp İfeoma Hala'yı kenara iterken yüzündeki kabile işaretleri daha da kıvrıldı.

"Buraya böyle nasıl girersiniz? Nedir bu?" dedi Obiora ayaklanarak. Tarzan İngilizcesindeki erkeksi pişkinlik gözlerindeki korkuyu tümüyle maskeleyemiyordu.

"Obiora, *nodu ani"* dedi İfeoma Hala sakince; Obiora hemen yerine oturdu. Oturması istendiği için rahatlamış görü-

nüyordu. İfeoma Hala dudaklarının ucuyla hepimize olduğumuz yerde kalmamızı, tek bir kelime bile etmememizi söyleyip, berikilerin peşinden yatak odalarına doğru gitti. Sonuna kadar açtıkları çekmecelerin içine bakmıyor, sadece içlerinde ne varsa yere deviriyorlardı. İfeoma Hala'nın odasında ne kadar kutu ve bavul varsa boşalttılar, ama içindekilere dokunmadılar. Dağıtıyor, ama aramıyorlardı. Giderlerken, yüzünde kabile işareti olanı, kıvrık tırnaklı küt parmağını İfeoma Hala'nın gözünün önünde sallayıp, "Dikkatli ol, çok dikkatli ol" dedi.

Arabalarının motor gürültüsü uzaklaşıp kaybolunceya kadar konuşmadık.

"Polis karakoluna gitmeliyiz" dedi Obiora.

İfeoma Hala gülümsedi; dudaklarının hareketi yüzünü aydınlatamadı. "Onların geldikleri yer de orası zaten. Hep birlikte çalışıyorlar."

"Seni neden ayaklanmayı desteklemekle suçluyorlar, hala?" diye sordu Jaja.

"Hepsi palavra. Beni korkutmak istiyorlar. Öğrencilerin ne zamandan beri ne vakit ayaklanacaklarını söyleyecek birine ihtiyaçları olmuş ki?"

"Eve zorla girip, her şeyi altüst ettiklerine inanamıyorum" dedi Amaka. "İnanamıyorum işte."

"Tanrı'ya şükürler olsun, Chima uyuyor" dedi İfeoma Hala.

"Buradan gitmeliyiz" dedi Obiora. "Anne, buradan gitmeliyiz. Son seferden beri Phillipa Teyze'yle konuştun mu?"

İfeoma Hala kafasını salladı. Büfe çekmecelerinden çıkarılıp atılan kitapları ve sofra örtülerini yerlerine yerleştiriyordu. Jaja yardımına gitti.

"Ne demek istiyorsun, gitmeliyiz diye? Neden ülkemizden kaçacakmışız? Neden kalıp düzeltmiyoruz?" dedi Amaka.

"Neyi düzelteceğiz?" dedi Obiora. Yüzüne alaycı bir ifade yerleştirmişti.

"Öyleyse kaçacak mıyız? Cevabın bu mu, kaçmak mı?" dedi Amaka tiz sesiyle.

"Bu kaçmak değil, gerçekçi olmak. Bizler üniversiteye girene kadar bütün iyi hocalar yaşananlardan bıkıp yabancı ülkelere gitmiş olacaklar."

"Her ikiniz de susun ve burayı temizlememe yardım edin!" diye çıkıştı İfeoma Hala. İlk kez gururla bakıp, çocuklarının tartışmasının keyfini çıkarmıyordu.

Sabah yıkanmak için gittiğim banyoda, küvetin içinde, deliğin hemen yakınında bir solucan sürünüyordu. Kızıl kahverengi vücudu küvetin beyazıyla tezat oluşturuyordu. "Borular eski" demişti Amaka, "her yağmur mevsiminde solucanlar yolunu bulup banyoya geliveriyorlar." İfeoma Hala onarım müdürlüğüne borular hakkında yazı yazmıştı ya, biri bir şey yapana kadar yıllar geçecekti tabii. Obiora solucanları izlemekten hoşlandığını söylüyordu; üzerlerine sadece tuz dökünce öldüklerini öğrenmişti. İkiye ayırdığınızda, her iki bölüm de gerçek birer solucan oluncaya dek büyüyüp gelişiyordu.

Küvetin içine girmeden önce, sicim gibi varlığı süpürgeden kopmuş bir çöple kaldırıp tuvalete attım. Gönderecek hiçbir şey olmadığından sifonu çekmedim, böylesi suyu israf etmek olurdu. Oğlanlar tuvaletin içinde yüzen bir solucana bakarak işemek zorunda kalacaklardı.

Yıkanmamı tamamladığımda, İfeoma Hala benim için bir bardak süt hazırlamıştı. *Okpa*'mı dilimlemişti; sarı dilimlerin arasından kırmızı biber parçaları görünüyordu. "Nasılsın, *nne?*" diye sordu.

"İyiyim, hala" dedim. Bir zamanlar gözlerimi bir daha açmamayı dilediğimi, vücudumun ateş dolu olduğunu hatırlamıyordum bile. Bardağımı kaldırdım, bej ve taneli süte tuhafça baktım.

"Evde yapılmış soya sütü" dedi İfeoma Hala. "Çok besleyici. Tarım hocalarımızdan biri satıyor."

"Tadı kireç gibi" dedi Amaka.

"Nereden biliyorsun, hiç kireç suyu içmedin ki?" diye sordu İfeoma Hala. Gülümsedi ama ağzının çevresindeki örümcek bacağı kalınlığındaki çizgileri, dalgın bakışını görebiliyordum. "Artık süt almaya gücüm yok" dedi yorgunca. "Süttozu fiyatlarının nasıl her gün arttığını bir görseniz; sanki birileri arkalarından kovalıyor gibi."

Kapının zili çaldı. Peder Amadi genellikle kapıyı usulca vurmasına rağmen, kapının çalındığını duyunca midem kasıldı.

İfeoma Hala'nın blucinli öğrencilerinden biriydi. Yüzünün derisi açıktı ama cildinin aklığı beyazlatıcı kremlerden geliyordu, yoksa elleri süt eklenmemiş Bournvita kahverengisindeydi. Elinde dev gibi gri bir tavuk vardı. Söylediğine göre, tavuk evlenmek üzere olduğunu İfeoma Hala'ya resmen bildirmesinin habercisiydi. Nişanlısı üniversitenin bir kez daha kapandığını duyunca, kızın mezun olmasına kadar bekleyemeyeceğini, zaten kimsenin üniversitenin bir daha ne zaman açılacağını bilmediğini söylemişti. Düğün bir ay sonra yapılacaktı. Nişanlısından adıyla değil de, *"dim"* diye, kocam diye, ödül kazanmış birinin gururuyla, altın sarısına boyanmış örgülü saçlarını arkaya atarak söz ediyordu.

"Yeniden açıldığımızda okula dönüp dönmeyeceğimden emin değilim. Önce, bir bebeğim olsun istiyorum. *Dim*'in benimle boş bir ev için evlendiği kanısına kapılmasını istemem" dedi kız çocukları gibi tiz bir kahkahayla. Gitmeden önce, davetiyeleri gönderebilmek için İfeoma Hala'nın adresini yazdı.

İfeoma Hala kapıya bakarak kalakaldı. "Hiçbir zaman olağanüstü parlak bir öğrenci olmamıştı; onun için üzülmem yersiz olur" dedi düşünceli düşünceli. Amaka gülüp, "Anne!" dedi.

Tavuk gıdakladı. Ayakları bağlandığı için yan üstü yatıyordu.

"Obiora, bu hayvan açlıktan zayıflamadan onu kesip buzluğa koy lütfen; ona verebileceğimiz hiçbir şeyimiz yok" dedi İfeoma Hala.

"Bir haftadır elektrikleri sık sık kesiyorlar. Bana kalırsa hepsini bugün yiyelim" dedi Obiora.

"Bugün yarısını yiyip, diğer yarısını buzdolabına koysak da bozulmaması için NEPA'nın elektrikleri kesmemesi için dua etsek nasıl olur?" dedi Amaka.

"İyi" dedi İfeoma Hala.

Jaja, "Şunu keseyim" deyince hep birlikte dönüp ona baktık.

"Nna m daha önce hiç tavuk kesmemiştin, değil mi?" diye sordu İfeoma Hala.

"Hayır, ama kesebilirim."

"Pekâlâ" dedi İfeoma Hala; bunu nasıl bu kadar kolay söylediğini anlayabilmek için dönüp yüzüne baktım. Öğrencisini düşündüğü için mi dalgındı? Yoksa gerçekten de Jaja'nın tavuk kesebileceğini mi düşünüyordu?

Jaja'nın peşinden arka bahçeye çıktım, kanatları ayağının altında sıkıştırmasını izledim. Tavuğun kafasını arkaya kanırttı. Bıçak parıldadı, güneş ışıklarıyla karşılaşınca kıvılcımlar çaktı. Tavuk gıdaklamayı kesmiş, belki de önüne geçilmezi kabullenmeye karar vermişti. Jaja tüylü boynunu yarınca bakmadım, ne var ki tavuğun ölümün çılgın temposuna uyup dans etmesini seyrettim. Kırmızı çamurun içinde gri kanatlarını çırptı, dönüp sendeledi. Sonunda lekeli bir tüy yumağının üzerine devrildi. Jaja tavuğu aldı, Amaka'nın getirdiği sıcak su dolu tasa batırdı. Jaja'nın hareketlerinde bir kesinlik, soğuk ve ciddi bir dikkat vardı. Hızla tüyleri yolmaya girişti, tavuk sarı-beyaz bir deriyle kaplı sıska bir biçime dönüşünceye kadar konuşmadı. Tüyleri yolununcaya kadar, bir tavuğun boynunun bu kadar uzun olabileceğini fark etmemiştim.

"Eğer İfeoma Hala giderse, ben de onlarla gitmek isterim" dedi.

Bir şey söylemedim. O kadar çok söylemek istediğim, bir o kadar da söylemek istemediğim şey vardı ki. İki akbaba tepemizde dönendiken sonra yere, hızla atlasam tutabileceğim kadar yakına kondu. Sabah güneşinde, kel boyunları parıldadı.

"Akbabalar artık ne kadar yakına geliyor, gördünüz mü?" dedi Obiora. Amaka'yla birlikte gelip, arka kapının yanında dikiliyorlardı. "Giderek daha aç oluyorlar. Bugünlerde daha az insan tavuk kestiğinden, onlara yemek için daha az bağırsak kalıyor." Yerden bir taş alıp akbabalara attı. Havalandılar ve sadece az ötedeki mango ağacının dallarına kondular.

"Papa-Nnukwu akbabaların itibarlarını yitirdiklerini söylerdi" dedi Amaka. "Eskiden kurban edilmiş hayvanların iç organlarını yemek için geldiklerinde bu, tanrılar mutlu demekmiş."

"Bugünlerde, yere inmeden önce bizim tavukları öldürmelerimizi bekleseler, çok akıllılık etmiş olurlar" dedi Obiora.

Peder Amadi Jaja'nın tavuğu parçalamasından ve Amaka'nın etlerin yarısını plastik bir torbaya koyup buzluğa kaldırmasından sonra geldi. Beni saçlarımı ördürmeye götüreceğini söyleyince, İfeoma Hala gülümsedi. "Benim yapmam gerekeni yapıyorsunuz, Peder, sağ olun" dedi. "Mama Joe'ya selamlarımı iletin. Yakında gelip, Paskalya için saçımı ördüreceğimi söyleyin."

Mama Joe'nun Ogige pazarındaki barakası ancak kendi oturduğu yüksek tabure ile önüne yerleştirdiği daha alçak tabureyi alabilecek büyüklükteydi. Ben taburelerden alçak olanına oturdum. Geniş omuzlu vücudu barakaya büyük geldiğinden, Peder Amadi dışarıda, gelip geçen el arabalarının ve domuzların, insanların ve tavukların yanında dikildi. Terden bluzunun koltukaltlarında sarı lekeler görünmesine rağmen, Mama Joe yün bir şapka giymişti. Çevredeki sundur-

maların altında da kadınlar ve çocuklar çalışıyor, saç büküyor, saç örüyor, iplikte saç topluyorlardı. En yakındakilerin tabelalarında MAMA CHİNEDU ÖZEL SAÇ BİÇİMLERİ ve MAMA BOMBOY ULUSLARARASI SAÇ yazılıydı. Kadınlar ve çocuklar kapının önünden geçen her kadına sesleniyorlardı. "Saçınızı toplayalım!" "Sizi güzelleştirelim!", "O kadar güzel örerim ki!" Çoğu kez kadınlar uzanan ellerden kurtulup, yollarına devam ediyorlardı.

Mama Joe beni sanki bütün hayatım boyunca saçını ördüğü biri gibi karşıladı. İfeoma Hala'nın yeğeni olduğuma göre, özel biri olduğum kesindi. İfeoma Hala'nın nasıl olduğunu sordu. "O iyi kadını görmeyeli neredeyse bir ay oldu. Halan bana eski elbiselerini vermese, çırılçıplak dolaşırdım. Onun da verecek fazla bir şeyi olmadığını biliyorum. O çocukları iyi yetiştirmek için öylesine çabalıyor ki. *Kpau!* Güçlü bir kadın" dedi Mama Joe. Konuştuğu İgbo lehçesi, yuttuğu kelimelerden dolayı tuhaf geliyor, güç anlaşılıyordu. Peder Amadi'ye işinin bir saatte biteceğini söyledi. Peder Amadi de ayrılmadan önce, aldığı Coca-Cola şişesini taburemin dibine bıraktı.

"Abin mi?" dedi Mama Joe, arkasından bakarak.

"Hayır, o bir rahip." Sesiyle düşlerimi yönetenin o olduğunu eklemek istedim.

"*Peda* olduğunu mu söylüyorsun?"

"Evet."

"Gerçek bir Katolik *peda?*"

"Evet." Gerçek olmayan Katolik rahipler var mıydı, bilmiyordum.

"Boşa gitmiş şu erkekliğe bak" dedi usulca saçımı tararken. Tarağını bir kenara bırakıp dolaşmış uçları parmaklarıyla açtı. Daha önce saçımı hep Anne ördüğünden, kendimi tuhaf hissediyordum. "Sana nasıl baktığını gördün mü? Söyleyeyim sana, bunun bir anlamı var."

Mama Joe'nun benden ne söylememi beklediğini bilemedi-

ğimden, "Öyle mi?" dedim. Oysa o aralığın ötesindeki Mama Bomboy'a bağırarak bir şeyler anlatmaya girişmişti bile. Saçlarımı sıkı mısır dizileri gibi örerken, durmadan Mama Bomboy'la ve birkaç sundurma ötede olduğundan yüzünü göremediğim Mama Caro'yla sohbet etti. Mama Joe'nun kulübesinin girişindeki kapaklı kahverengi sepet hareket etmeye başladı. Altından, kahverengi halkalı bir kabuk sürünerek çıktı. Neredeyse havaya sıçrıyordum: sepetin Mama Joe'nun satmak için getirdiği salyangozlarla dolu olduğundan haberim yoktu. Ayağa kalktı, salyangozu alıp, sepetin içine attı. "Tanrı Şeytan'ın gücünü alsın" diye homurdandı. Son saç dizisine geçtiği sırada, kadının biri sundurmaya yaklaşıp salyangozları görmek istediğini söyledi. Mama Joe sepetin kapağını kaldırdı.

"Bunlar büyük" dedi. "Ablamın tavukları bunları bu sabah, şafakta Adada Gölü'nün kıyısında yakaladı."

Kadın sepeti eline alarak salladı, büyüklerin altında küçük kabuklar olup olmadığını araştırdı. Sonunda, salyangozların o kadar da büyük olmadıklarını söyleyip gitti. Mama Joe kadının arkasından, "Mideleri bozuk olanlar kötü niyetlerini başkalarına yaymamalı!" diye bağırdı. "Pazarda kimsede bu boyda salyangoz bulamazsın!"

Sepetten dışarı sürünmeye çalışan maceracı salyangozu aldı. Sepetin içine atıp, "Tanrı Şeytan'ın gücünü alsın" diye homurdandı. Sürünerek dışarı çıkan, yakalanıp sepete atıldıktan sonra da yine çıkmaya çabalayanın aynı salyangoz olup olmadığını merak ettim. Kararlı bir yaratık. Bütün sepeti satın alıp, o salyangozu serbest bırakmak isterdim.

Peder Amadi dönmeden, Mama Joe saçımı bitirmişti. Yeni saçımı bölümler halinde görebilmem için, özenle ikiye bölünmüş kırmızı bir ayna uzattı.

"Teşekkür ederim, çok güzel olmuş" dedim.

Uzandı, düzeltilmeye gerek olmayan bir saç dizisini düzeltti. "Sana söylüyorum, bir erkek ancak sevdiği kızı saçları-

nı yaptırmaya götürür. Başka türlüsü olmaz" dedi. Ne söyleyeceğimi bilemediğimden, başımı salladım.

Sanki ben aynı düşüncede değilmişim gibi, "Başka türlüsü olmaz" diye tekrarladı Mama Joe. Taburesinin arkasındaki bir hamamböceğini çıplak ayağıyla ezdi. "Tanrı Şeytan'ın gücünü alsın."

Avuçlarına tükürüp ellerini birbirlerine sürdü, sepeti yanına çekip salyangozları yeniden düzenlemeye girişti. Saçıma başlamadan önce de avuçlarına tükürmüş müydü, bilmiyordum. Peder Amadi'nin beni almaya gelmesinden biraz önce, uzun mavi bir şal sarınmış, çantasını koltuğunun altına kıstırmış bir kadın sepetteki bütün salyangozları aldı. Kadın hiç de güzel olmamasına rağmen, Mama Joe ona *"nwanyi oma"* diye hitap etti; ben de çıtır kıvrımlara dönüşecek kadar kızartılıp, kadının çorba kâsesinde yüzen salyangozları gözümde canlandırmaya çalıştım.

"Teşekkür ederim" dedim Peder Amadi'ye, arabaya doğru yürürken. Mama Joe'ya öylesine bol para vermişti ki, kadın laf olsun diye itiraz etmiş, İfeoma Hala'nın yeğeninin saçlarını örmeye bu kadar para alamayacağını söylemişti.

Peder Amadi teşekkürlerimi, görevini yapan insanın iyi huylu tebessümüyle savuşturdu. *"O maka,* yüzün ortaya çıktı" dedi bana bakarak. "Biliyor musun, piyeste hâlâ Bakire'yi oynayacak birini bulamadık. Bir denemelisin. Ben rahip okulundayken, Bakire rolünü hep rahibe okulunun en güzel kızı oynardı."

Derin bir soluk alıp, kekelememek için dua ettim. "Rol yapamam. Şimdiye kadar hiç yapmadım."

"Denersin" dedi. Kontak anahtarını çevirdi, motor tiz bir sarsıntıyla çalıştı. Kalabalık pazar yoluna çıkmadan, bana bakıp, "İstediğin her şeyi yapabilirsin, Kambili" dedi.

Yolda giderken, İgbo dilinde koro şarkıları söyledik. Sesimi onunki kadar yumuşak ve ahenkli oluncaya kadar yükselttim.

Kilisenin dışındaki yeşil tabela beyaz ışıklarla aydınlatılmıştı. Amaka'yla birlikte tütsü kokulu kiliseye girerken, ST. PETER KATOLİK KİLİSESİ, NİJERYA ÜNİVERSİTESİ sözcükleri göz kırpıyor gibiydi. En ön sırada yan yana, bacaklarımız birbirine değecek şekilde oturduk. Yalnız gelmiştik; İfeoma Hala ötekilerle birlikte sabah ayinine katılmıştı.

St. Peter'da St. Agnes'in dev gibi mumları, mermer mihrabı yoktu. Kadınlar da saçlarının tamamını örtmek için eşarplarını gerektiği gibi bağlamamışlardı. İane toplama sırasında öne geldiklerinde, kadınları izledim. Bazıları saçlarının üzerine siyah şeffaf tüller örtmüş, kimileri pantolon, hatta blucin giymişti. Baba görse çok bozulurdu. "Kadın, Tanrı'nın evindeyken saçlarını örtmeli, özellikle de Tanrı'nın evinde erkek elbiseleri giymemeli" derdi.

Peder Amadi kutsama sırasında kutsal ekmeği kaldırırken mihrabın üzerindeki sade ahşap istavrozun bir yandan diğerine sallandığını düşündüm. Gözleri kapalıydı ve ben onun beyaz pamuklu kumaşla kaplı mihrabın arkasında değil, sadece Tanrı'nın ve kendinin bildiği bir yerde olduğunu biliyordum. Beni kutsarken parmağı dilime değdiğinde, ayaklarının dibine düşmek istedim. Ne var ki koronun gök gürültüsünü andıran ilahisi belimi doğrulttu, oturacağım yere kadar yürümemi sağladı.

Efendimiz duasını okuduktan sonra Peder Amadi, "Birbi-

rinize barışın işaretini sunun" demek yerine İgbo dilinde bir ilahiye başladı.

"Ekene nke udo / ezigbo nwanne m nye m aka gi. Barışın selamı / sevgili hemşirem, sevgili biraderim, bana elinizi verin."

İnsanlar el çırptı, birbirleriyle kucaklaştı. Amaka bana sarıldı, sonra da arkamızdaki aileyle kısaca kucaklaşmak için arkaya döndü. Peder Amadi mihrabın yanından bana gülümserken dudakları kıpırdıyordu. Ne söylediğinden emin değildim, ama bunu tekrar tekrar düşüneceğimi biliyordum. Ayinden sonra Amaka'yla beni arabasıyla eve götürürken, hâlâ bunu düşünüyor, ne söylemiş olabileceğini merak ediyordum.

Amaka'ya kilise töreninde kullanacağı adı hâlâ söylemediğini hatırlattı. Bütün isimleri bir araya toplamak ve ertesi güne, yani cumartesiye kadar kurum rahibine göstermek zorundaydı. Amaka İngilizce bir isim seçmek istemediğini söyleyince, Peder Amadi güldü ve isterse ad seçiminde ona yardım edebileceğini belirtti. Yoldayken, pencereden dışarıya baktım. Elektrik olmadığı için, bütün kampüs mavi-siyah dev bir battaniyenin altında kalmış gibiydi. İçinden geçtiğimiz sokaklar, her iki tarafında sıralanan çalı dizilerinin karanlıklaştırdığı tünellere benziyordu. Pencerelerin ardında ya da evlerin verandalarında gaz lambalarının altın sarısı ışıkları, yüzlerce yabani kedi gözü gibi göz kırpıyordu.

İfeoma Hala verandaya bir iskemle çıkarmış, bir arkadaşının karşısında oturuyordu. Yerdeki hasırın üzerinde, iki gaz lambasının arasına da Obiora yerleşmişti. Her iki gaz lambasının fitili kısılmış, veranda gölgeye boğulmuştu. Amaka'yla birlikte İfeoma Hala'nın beyazlatılmış parlak bir *bubu* giymiş, kısa saçlarını olduğu gibi bırakmış konuğunu selamladık. Kadın gülümseyip, *"Kedu?"* dedi.

"Peder Amadi selamlarını iletti, anne. Kilise binasında ziyaretine gelecek birilerini beklediği için kalamadı" dedi Amaka. Gaz lambalarından birine uzandı.

"Lamba sende kalsın. Jaja ile Chima içeride mum yaktı. Kapıyı kapat da, böcekler içeri girmesin" dedi İfeoma Hala.

Eşarbımı çıkarıp İfeoma Hala'nın yanına oturdum, böceklerin gaz lambalarının çevresinde uçuşmalarını izledim. Aralarında, sırtlarında sanki kanatlarını gerektiğince katlamayı unutmuş gibi bir çıkıntı bulunan, birçok minik uğurböceği vardı. Bazen lambadan uçarak uzaklaşan, gözlerime gereğinden fazla yaklaşan küçük sarı sinekler kadar hareketli değillerdi. İfeoma Hala güvenlikçilerin evini nasıl aradıklarını anlatırken loş ışık hatlarını karıştırıyordu. Öyküsüne dramatik bir tat vermek için sık sık susuyor, arkadaşı sürekli *"Gini mezia?"* –Sonra ne oldu?– demesine rağmen, *"Chelu nu"* –bekle– diyor ve oyalanıyordu.

İfeoma Hala öyküsünü bitirdikten sonra, arkadaşı uzun bir süre sessiz kaldı. İşte o zaman ağustosböcekleri sohbeti ele aldılar, kilometrelerce uzakta olmalarına rağmen, tiz ve yüksek sesleri çok yakından geldi.

İfeoma Hala'nın arkadaşı, "Profesör Okafor'un oğlunun başına geleni duydun mu?" diye sordu sonunda. İngilizce'den çok İgbo dilinde konuşuyor ama sadece beyazların yanında İngiliz aksanıyla konuşan, hatta cümlesinin yarısı Nijerya dilinde, diğer yarısı da İngilizce olması için bazı kelimeleri atlayan Baba'nın tersine, bütün İngilizce sözcükleri gerçek bir İngiliz aksanıyla telaffuz ediyordu.

"Hangi Okafor?" diye sordu İfeoma Hala.

"Fulton Caddesi'nde oturan Okafor. Oğlu var ya, Chidifu."

"Obiora'nın arkadaşı olanı mı?"

"Evet, o. Babasının sınav kâğıtlarını çalıp, babasının öğrencilerine satmış."

"Ekwuzina! O küçük çocuk mu?"

"Evet. Üniversite kapandıktan sonra, öğrenciler eve gelip, paralarını geri almak için çocuğu sıkıştırmaya başlamışlar. Parayı çoktan harcamış tabii. Okafor dün çocuğu ön dişi kırılıncaya kadar dövdü. Oysa bu, üniversitede yolunda git-

meyen konularda sesini çıkarmayıp, Abuja'daki Ulu Kişilerin hoşuna gitmek için ne gerekirse yapmaya hazır olan aynı Okafor. Rejime bağlı olmayan okutmanların listesini yapan da o. Duyduğuma göre, ikimizin ismini de yazmış."

"Bunu ben de duydum. *Mana,* bütün bunların Chidifu'yla ne ilgisi var?"

"Kanserin yaralarını mı tedavi edersin, yoksa kanserin kendini mi? Çocuklarımıza harçlık verecek halimiz kalmadı. Et alacak takatimiz yok. Ekmek alamıyoruz. Çocuğun çalınca, dönüp şaşkınlıkla bakar mısın? Yaralar kapanmayacağından, kanseri iyileştirmeye çalışman gerekir."

"*Mba,* Chiaku. Hırsızlığı haklı gösteremezsin."

"Haklı göstermeye çalışmıyorum. Benim söylemek istediğim, Okafor'un şaşırmaması ve zavallı çocuğun sırtında sopa kırarak vakit harcamaması gerektiği. İşte arkana yaslanıp, diktatörlüğe karşı parmağını oynatmazsan, olacağı budur. Çocuğun tanıyamayacağın biri oluverir."

İfeoma Hala derin bir iç çekip Obiora'ya baktı. Belki onun da tanıyamayacağı biri olup olamayacağını düşünüyordu. "Geçen gün Phillipa'yla konuştum" dedi.

"Ya? Nasılmış, *oyinbo* ülkesi ona nasıl davranıyormuş?"

"İyiymiş."

"Ya Amerika'da ikinci sınıf vatandaş hayatı?"

"Chiaku, alayların yakışıksız."

"Ama gerçek. Cambridge'de geçirdiğim bütün yıllar boyunca, mantıklı düşünme yeteneğine sahip maymun muamelesi gördüm."

"Şimdi artık o kadar kötü değil."

"Sana öyle diyorlar. Her gün doktorlarımız oraya gidiyor ve *oyinbo* doğru dürüst tıp okuduğumuza inanmadığından, *oyinbo*'ların bulaşığını yıkamak zorunda kalıyorlar. Avukatlarımız gidiyor ama *oyinbo* hukuk eğitimimize güvenmediğinden, taksi şoförlüğü yapıyorlar."

İfeoma Hala arkadaşının sözünü keserek hızla araya girdi. "Phillipa'ya özgeçmişimi gönderdim."

Arkadaşı *bubu*'sunun uçlarını birleştirip, uzattığı bacaklarının arasına sıkıştırdı. Karanlık geceye bakıp, ya düşüncelerden ya da ağustosböceklerinin ne kadar uzakta olduğunu hesaplamak çabasından, gözlerini kıstı. "Demek sen de, İfeoma" dedi sonunda.

"Benimle ilgili değil, Chiaku." İfeoma Hala duraksadı. "Amaka ile Obiora'ya üniversitede kim ders verecek?"

"Eğitimliler gidiyor, yanlışları düzeltme becerisine sahip olanlar gidiyor. Güçsüzler direnemedikleri için, diktatörler iktidarlarını sürdürüyor. Bunun bir döngü olduğunu göremiyor musun? Bu döngüyü kim kıracak peki?"

"Bu, enerji toplama mitinglerinin gerçekdışı saçmalığından başka bir şey değil, Chiaku Teyze" dedi Obiora.

Gerginliğin gökten düşüp, hepimizi sardığını gördüm. Üst katlardan bir çocuk ağlaması sessizliği böldü.

"Odama gidip beni bekle, Obiora" dedi İfeoma Hala.

Obiora ayağa kalkıp gitti. Sanki yaptığının yeni farkına varmıştı, ciddi görünüyordu. İfeoma Hala arkadaşından özür diledi. Ama ondan sonra her şey değişti. Bir çocuğun, on dört yaşında bir çocuğun hakareti aralarında asılı kalmış, dillerini ağırlaştırarak konuşmayı ıstıraba çevirmişti. Arkadaşı kısa süre sonra gidince, İfeoma Hala içeri koştu, telaşından neredeyse lambalardan birini düşürecekti. Bir tokat şakırtısı, ardından da Hala'nın yüksek sesini duydum. "Sana arkadaşımla aynı fikirde olmadığın için kızmıyorum. Sana aynı fikirde olmama biçimin yüzünden kızıyorum. Bu evde saygısız çocuk yetiştirmek istemiyorum, beni duyuyor musun? Okulda sınıf atlayan tek çocuk sen değilsin. Böylesi terbiyesizliği hoş göremem! *İ na-anu?*" Ardından sesini alçalttı. Oda kapısının kapanırken çıkardığı çıtırtıyı duydum.

"Avuçlarıma hep sopa yedim" dedi Amaka verandaya, ya-

nıma gelip. "Obiora da hep kıçına. Bana kalırsa annem kıçıma sopa vurmanın beni etkileyeceğinden, belki de göğüslerimin gelişmeyeceğinden korktu. Eli demirden yapılmış gibidir, *ezi okwum,* onun için hep sopayı tokatlarına tercih ederdim." Amaka güldü. "Ardından, saatlerce o konuyu konuşurduk. Nefret ederdim. Sopayı yedim, sonra beni rahat bırak işte. Ama hayır, neden sopa yediğini, bir daha dayak yememen için senden neler beklediğini anlatması gerekirdi. Şimdi Obiora'yla yaptığı da bu."

Gözlerimi çevirdim. Amaka elimi ellerinin arasına aldı. Elleri, sıtmadan yeni kalkmış birininki gibi sıcacıktı. Bir şey söylemedi, ama aynı şeyi, Jaja'yla benim durumumuzun ne denli farklı olduğunu düşündüğümüzü hissedebiliyordum.

Gırtlağımı temizledim. "Obiora Nijerya'dan gerçekten gitmek istiyor olmalı."

"Aptal da ondan" dedi Amaka. Bırakmadan önce elimi kuvvetle sıktı.

İfeoma Hala durmadan kesilen elektrik yüzünden kokmaya başlayan buzluğu temizliyordu. Yere sızan kötü kokulu ve şarap renkli su birikintisini silip kurutmuş, et poşetlerini çıkarıp bir kâseye koymuştu. Küçücük sığır parçaları benekli bir kahverengiye bürünmüştü. Jaja'nın kestiği tavuk parçalarıysa koyu bir sarıya.

"Ziyan olmuş bunca et" dedim.

İfeoma Hala güldü. "Ziyan mı olmuş, *kwa?* Bunları baharatla kaynatır, bozuk kısımlarını atarım."

"Anne, Ulu Kişi'nin kızı gibi konuşuyor" dedi Amaka. Bana bakıp dudak bükmediği, sadece annesinin kahkahasına eşlik ettiği için içim şükran doluydu.

Verandada oturmuş, pirincin taşını ayıklıyorduk. Yerdeki hasırların üzerine, yağmurdan sonra tatlı sabah güneşinin sıcaklığını hissedebilmek için gölgelerin ötesine oturmuş-

tuk. Ayıklanmış ve ayıklanmamış pirinç önümüzdeki mineli tepsilerin üzerinde iki düzenli yığın halinde yükseliyor, taşlar da hasırın üzerinde birikiyordu. Daha sonra, Amaka çerçöpü üfürmek için pirinci daha ufak yığınlara bölecekti.

"Böylesi ucuz pirincin sorunu, ne kadar az su koyarsan koy, piştikçe lapalaşmasıdır. Sonunda, yediğin *garri* mi, yoksa pilav mı, merak etmeye başlarsın" diye homurdandı Amaka, İfeoma Hala yanımızdan gittiğinde. Gülümsedim. Onun yanında oturup, yeni pil aldığı minicik radyo-kasetçalarında çaldığı Fela ve Onyeka kasetlerini dinlerken hissettiğim arkadaşlığı daha önce hiç duymamıştım. Kırık pirinç taneleri bazen camsı taşa benzeyebildiği için büyük bir dikkatle pirinç ayıklarken, paylaştığımız rahatlatıcı sessizliği daha önce hiç tatmamıştım. Yağmurdan sonra usulca yükselen hava bile durgundu. Bulutlar, birbirlerinden gönülsüzce ayrılan camyünü öbekleri gibi, kaybolmaya başlıyordu.

Eve doğru yaklaşan bir arabanın gürültüsü huzuru böldü. Peder Amadi'nin o sıralarda kilisede görüşme saatinde bulunduğunu bilmeme rağmen, yine de onun olmasını umdum. Gözümde onu, alçak basamakları kolayca tırmanabilmek için cüppesini bir eliyle tutmuş, gülümseyerek verandaya gelirken canlandırdım.

Amaka bakmak için döndü. "Beatrice Yenge!"

Hızla döndüm. Anne dengesiz görünümlü sarı bir taksiden iniyordu. Burada ne arıyordu? Ne olmuştu? Neden ta Enugu'dan buraya kadar lastik terlikleriyle gelmişti? Her an kayıp çözülecek kadar gevşek duran şalını avuçlayarak, yavaşça yürüdü.

"Anne, *o gini?* Bir şey mi oldu?" diye sordum, geri çekilip yüzünü inceleyebilmek için onu çabucak kucaklarken. Eli soğuktu.

Amaka Anne'yi kucaklayıp, çantasını aldı. "Beatrice Yenge, *nno.*"

İfeoma Hala ellerini şortunun önüne kurulayarak, koşup verandaya geldi. Anne'ye sarıldı, sonra bir sakatı tutar gibi, koluna girerek oturma odasına götürdü.

"Jaja nerede?" diye sordu Anne.

"Obiora'yla birlikte, dışarıda" dedi İfeoma Hala. "Otur, *nwunye m.* Amaka, çantamdan para çıkar, sonra da yengene içecek bir şey al."

"Endişelenme, su içerim" dedi Anne.

"Elektrikler kesikti, o yüzden soğuk suyunuz yok."

"Fark etmez, ben içerim."

Anne bambu koltuğun ucuna dikkatle ilişti. Çevresine bakınan gözleri cam gibiydi. Çerçevesi çatlamış resmi ya da oryantal vazonun içindeki taze Afrika nilüferlerini göremeyeceğini biliyordum.

"Kafam yerinde mi, değil mi, bilemiyorum" dedi ve ateşini ölçmeye çalışanların yaptığı gibi, elini alnına bastırdı. "Hastaneden bugün çıktım. Doktor dinlenmemi söyledi ama Eugene'in parasını alıp, Kevin'e beni parka götürmesini söyledim. Oradan da bir taksi tutup buraya geldim."

"Hastanede miydin? Ne oldu?" diye sakince sordu İfeoma Hala.

Anne çevresine bakındı. Bir süre duvardaki yelkovanı kırık saati inceledi, sonra da bana döndü. "Aile İncilimizi koyduğumuz küçük masayı biliyorsun değil mi, *nne?* Baban o masayı karnımda parçaladı." Başka biri hakkında konuşuyordu, masanın ahşabı sağlam değilmiş gibi anlatıyordu. "Daha beni St. Agnes'e götürmeden, kanım orada tükendi. Doktorum, kurtarmak için yapabileceği hiçbir şey olmadığını söyledi." Anne yavaşça kafasını salladı. Gözlerinden kurtulmak için uzun bir süre mücadele eden yaşlar yanaklarından döküldü.

"Kurtarmak için mi?" diye fısıldadı İfeoma Hala. "Ne demek istiyorsun?"

"Altı haftalıktı."

"Ekwuzina! Bunu bir daha söyleme!" İfeoma Hala'nın gözleri büyüdü.

"Doğrusu bu. Eugene bilmiyordu, ona daha söylememiştim ama doğrusu bu." Anne yere doğru kaydı. Ayaklarını önüne uzatarak oturdu. Öylesine onursuz bir oturuştu ki, yine de yanına oturdum, omzu omzuma değdi.

Uzun bir süre ağladı. Elinde hapsettiği elim uyuşup kasılıncaya kadar ağladı. İfeoma Hala çürümüş etleri baharatlı bir yahni haline getirene kadar ağladı. Başını iskemlenin oturağına dayamış, uyuyana dek ağladı. Jaja, Anne'yi oturma odasında yere serilmiş bir hasıra yatırdı.

Baba o akşam, verandada, gaz lambasının çevresinde otururken aradı. İfeoma Hala telefona cevap verdikten sonra, verandaya gelip Anne'ye arayanın kim olduğunu söyledi. "Kapattım. Telefona gelmene izin vermeyeceğimi söyledim."

Anne iskemlesinden uçar gibi fırladı. "Neden? Neden?"

"Nwunye m, hemen yerine otur!" diye öfkelendi İfeoma Hala.

Oysa Anne oturmadı. İfeoma Hala'nın odasına gidip Baba'ya telefon etti. Telefon kısa süre sonra çalınca, Baba'nın aradığını anladım. Anne yaklaşık çeyrek saat sonra odadan çıktı.

"Yarın sabah gidiyoruz. Çocuklar ve ben" dedi, boşluğa bakarak.

"Nereye gidiyorsunuz?" diye sordu İfeoma Hala.

"Enugu'ya, eve dönüyoruz."

"Kafandaki cıvatalardan birisi gevşemiş olmasın, *gbo?* Hiçbir yere gitmiyorsunuz."

"Eugene bizi almak için bizzat gelecek."

"Beni dinle." İfeoma Hala sesini yumuşattı; yüksek sesin Anne'nin donuk tebessümünü aşamayacağını anlamış olmalıydı. Anne'nin gözleri hâlâ cam gibiydi, ama o sabah taksiden inen kadından oldukça farklı görünüyordu. Bu kez baş-

ka bir iblisin esiri gibiydi. "En azından birkaç gün kal, *nwunye m,* bu kadar erken gitme."

Anne kafasını salladı. Dudaklarının katı çizgisi dışında, tümüyle ifadesizdi. "Eugene iyi değildi. Son zamanlarda migrenleri ve ateşi vardı" dedi. "Hiç kimsenin taşıyamayacağı kadar sorumluluk yükleniyor. Ade'in ölümü onda ne etki yaptı, haberin var mı? Bir kişi için bunlar çok fazla."

"Ginidi, sen neler söylüyorsun?" İfeoma Hala kulaklarına fazla yaklaşan böceğe öfkeyle vurdu. "İfediora hayattayken, *nwunye m,* üniversitenin maaş ödeyemediği birçok ay oldu. İfediora'yla hiçbir şeyimiz yoktu, hey, yine de bana bir kez bile el kaldırmadı."

"Eugene'in insanlarımızdan yüz kadarının okul masrafını ödediğini biliyor muydun? Kaç kişinin abin sayesinde yaşadığından haberin var mı?"

"Konumuzun bu olmadığını sen de biliyorsun."

"Eugene'in evinden çıkarsam, nereye giderim? Söyle bana, nereye giderim?" İfeoma Hala'nın cevap vermesini beklemedi. "Kızlarını ona iten kaç anne var, biliyor musun? Kaç kişi kendilerini hamile bırakmasını, başlık parasını hiç düşünmemesini söylüyor, haberin var mı?

"Ee? Soruyorum sana: ee?" İfeoma Hala artık bağırıyordu.

Anne vücudunu yine yere kaydırdı. Obiora yere hasır sermişti ve hasırın üzerinde boş yer vardı ya, yine de betonun üzerine oturup kafasını tırabzana dayadı. "Yine üniversite ağızlarına başladın, İfeoma" dedi üzüntüyle; sonra da konuşmanın bittiğini anlatmak istercesine kafasını öteye çevirdi.

Anne'yi hiç öyle görmemiştim, gözünde bu bakışa hiç tanık olmamıştım, bu kadar kısa zamanda bu kadar çok şey söylediğini hiç duymamıştım.

Anne ile İfeoma Hala'nın yatmaya gitmelerinden çok sonra, Amaka ve Obiora'yla verandada oturmuş *whot* oynuyordum: Obiora bütün kâğıt oyunlarını oynamayı öğretmişti.

"Son kâğıt!" dedi Amaka kasıntıyla, elindeki kâğıdı bırakırken.

"Umarım Beatrice Yenge iyi uyur" dedi Obiora yerden bir kâğıt alırken. "Şiltede yatmalıydı. Hasır serttir."

"İyi olacak" dedi Amaka. Bana bakıp tekrarladı: "İyi olacak."

Obiora uzanıp omzuma vurdu. Ne yapacağımı bilemediğimden, oynama sırasının bana gelmediğini bilmeme rağmen, "Sıra bende mi?" diye sordum.

"Aslında Eugene Dayı kötü biri değil" dedi Amaka. "İnsanların sorunları olabilir, insanlar yanlış yapabilir."

"Hıh" dedi Obiora gözlüklerini burnuna itip.

"Demek istediğim, bazı insanlar stresle başa çıkamıyor" dedi Amaka, bir şey söylemesini bekliyormuşçasına Obiora'ya bakarak. Beriki ses çıkarmadı, yüzüne yakın tuttuğu kâğıdı inceledi.

Amaka fazladan bir kâğıt aldı. "Ne de olsa, Papa-Nnukwu'nun cenaze töreninin masraflarını ödemişti." Hâlâ Obiora'yı izliyordu. Obiora yine cevap vermedi, onun yerine elindeki kâğıdı yere bırakıp, "Tamam!" dedi. Yine kazanmıştı.

Yatakta yatarken, Enugu'ya gitmeyi düşünmedim; kaç parti kaybettiğimi hatırlamaya çalıştım.

Baba Mercedes'iyle geldiğinde, Anne bavullarımızı toplayıp arabaya taşıdı. Baba Anne'ye sarılıp sıkıca tuttu, Anne de başını Baba'nın göğsüne dayadı. Baba zayıflamıştı: Genellikle Anne'nin küçük elleri Baba'nın sırtında zor kavuşurdu, ancak bu kez elleri kürekkemiklerine bile uzanıyordu. Sarılmak için yaklaşıncaya kadar, Baba'nın yüzündeki lekeleri fark etmedim. Lekeler uçları beyazımsı cerahat dolu minik sivilceleri andırıyordu ve gözkapakları da dahil, bütün yüzünü kaplamıştı. Yüzü şiş, yağlı ve soluk görünüyordu. Ona sarılmayı, alnımı öptürmeyi düşünmüştüm, ancak olduğum yerde kalıp, yüzüne baktım.

"Ufak bir alerji" dedi. "Ciddi bir şey değil."

Beni kollarına alıp alnımı öptüğünde, gözlerimi yumdum.

Kucaklaşıp vedalaşmadan önce Amaka, "Yakında sizlerle görüşeceğiz" diye fısıldadı. Bana *nwanne m nwanyi* –kız kardeşim– diyordu. Onu arka camdan göremeyecek kadar uzaklaşıncaya dek, evin önünde durup el salladı.

Bahçeden çıkarken, tespih duasına başlayan Baba'nın sesi farklı, yorgun geldi. Sivilcelerle kaplı olmayan ensesine baktım; ensesi de farklıydı: daha dar, daha ince deri kıvrımlarıyla kaplıydı.

Jaja'ya bakmak için döndüm. Paskalya'yı Nsukka'da geçirmeyi ne kadar istediğimi, Amaka'nın kilise törenine ve Peder Amadi'nin Paskalya ayinine katılmayı ne çok arzuladığımı, nasıl yüksek sesle ilahi okumaya hazırlandığımı anlatabilmek için, bakışlarımızı karşılaştırmaya çalıştım. Oysa Jaja gözlerini otomobilin camına yapıştırmış, dua mırıldanmanın dışında, Enugu'ya varıncaya kadar sessiz kalmıştı.

Adamu bahçemizin kapılarını açtığında, meyve kokusu burun deliklerime doldu. Sanki yüksek duvarlar olgunlaşan anakardiumların mango ve avokadoların kokusuna boğulmuş gibi, midemi bulandırdı.

"Bak, mor amberler çiçek açmak üzere" dedi Jaja arabadan inerken. Göstermesi gerekmemesine rağmen, parmağını uzatmıştı. Ön bahçede, akşam yelinde salınan oval tomurcukları görebiliyordum.

Ertesi gün Hurma Pazarı'ydı, Jaja'nın Komünyon'a gitmediği, Baba'nın odanın öteki ucundan ağır dua kitabını fırlatıp heykelcikleri kırdığı gündü.

Tanrıların parçaları

Hurma Pazarı'nın ardından

Hurma Pazarı'nın ardından her şey yıkılıp yerle bir oldu. Öfkeli bir yağmurla birlikte çığlık çığlığa gelen rüzgârlar ön bahçedeki frangipani ağaçlarını köklerinden söküp attı. Ağaçlar, pembe ve beyaz çiçekleri çimleri okşayarak, kökleri havaya toprak kesekleri kaldırarak devrildi. Garajın tepesindeki uydu anteni şangırtılarla indi, araba yolunun üzerine yabancı bir uzay gemisi gibi kondu. Dolabımın kapısı tümüyle menteşelerinden çıktı. Sisi Anne'nin porselen tabaklarından tüm bir takımı kırdı.

Evin üzerine çöken sessizlik bile, sanki kırılmış ve geride keskin parçalarını bırakmış gibi beklenmedikti. Anne Sisi'den oturma odasının yerini silip, sağda sola heykelciklerden kesici bir parçanın kalmadığını kontrol etmesini istediğinde, sesini fısıldar gibi alçaltmadı. Ağzının kenarlarında incecik çizgiler oluşturan küçücük tebessümü saklamadı. Jaja'nın yemeğini, sanki çamaşırlarını getirmiş gibi kumaşa sararak, gizlice odasına götürmeye de kalkmadı. Yemeğini beyaz bir tepside, uygun bir tabağın içinde taşıdı.

Hepimizin tepesinde sallanan bir şey vardı. Bazen, bütün bunların – etajere fırlatılan dua kitabı, parçalanan heykelcikler, kırılgan hava – düş olmasını istiyordum. Her şey çok yeni, çok yabancıydı ve ne olması gerektiğini, nasıl olacağını bilmiyordum. Banyoya, mutfağa, yemek odasına parmaklarımın ucuna basarak yürüdüm. Yemek sırasında gözlerimi dedenin

resmine, St. Mulumba Şövalyeleri'nin pelerini ve şapkasının içinde tıknaz bir kahraman gibi göründüğü fotoğrafa dikip, dua ve gözlerimi yumma zamanı gelinceye kadar baktım. Baba'nın çağırmasına rağmen, Jaja odasından çıkmadı. Hurma Pazarı'nı izleyen gün, Baba onu ilk kez çağırmaya gittiğinde, Jaja'nın arkasına çalışma masasını dayadığı kapıyı açamadı.

"Jaja, Jaja" dedi Baba kapıya yüklenerek. "Bu akşam bizimle birlikte yemen gerek, beni duyuyor musun?"

Ne var ki Jaja odasından çıkmadı ve Baba yemekte bu konuda hiçbir şey söylemedi; önündekinden çok azını yemesine rağmen çok su içti ve Anne'ye "o kızdan" daha çok su şişesi getirmesini istemesini söyledi. Yüzündeki lekeler daha büyüyüp basıklaşmıştı, çevrelerinin belirsizleşmesi de yüzünü daha şiş gösteriyordu.

Biz yemekteyken, Yewande Coker küçük kızıyla geldi. Onu selamlayıp elini sıkarken yüzüne ve vücuduna baktım, Ade Coker öldükten sonraki farklı bir hayatın belirtilerini görmeye çalıştım. Oysa giyiminin – siyah şal, siyah bluz ve saçının tümüyle alnının bir bölümünü kapatan siyah eşarp– dışında, aynı görünüyordu. Kızı kanepede dimdik oturdu, saçını at kuyruğu gibi tutan kırmızı kurdeleyi eliyle çekiştirip durdu. Anne Fanta içmek isteyip istemediğini sorduğunda, hâlâ kurdelesini çekiştirerek kafasını sallıyordu.

"Sonunda konuştu, Efendim" dedi Yewande gözlerini kızından ayırmadan. "Bu sabah 'anne' dedi. Size sonunda konuştuğunu bildirmeye geldim."

"Tanrı büyüktür" dedi Baba; o kadar güçlü söyledi ki, yerimden sıçradım.

"Tanrı'ya şükürler olsun" dedi Anne.

Yewande ayağa kalkıp, Baba'nın önünde diz çöktü. "Teşekkür ederim, Efendim" dedi. "Her şey için teşekkür ederim. Eğer yurtdışındaki hastaneye gitmeseydik, kızıma neler olurdu?"

"Ayağa kalk, Yewande" dedi Baba. "Tanrı'nın işi. Her şey Tanrı'nın işi."

O akşam, Baba çalışma odasına çekilmiş dua ederken – yüksek sesle mezmur okuduğunu duyuyordum– Jaja'nın kapısına gidip ittim, açılırken kapıya dayanmış çalışma masasının gıcırtısını duydum. Jaja'ya Yewande'nin ziyaretini anlattığımda başını salladı ve Anne'nin ziyaretten bahsettiğini söyledi. Ade Coker'ın kızı, babasının ölümünden beri konuşmuyordu. Baba hem Nijerya'da, hem de yurtdışındaki en iyi doktorlara görünmesi için gereken masrafları üstlenmişti.

"Babası öldüğünden beri konuşmadığını bilmiyordum" dedim. "Neredeyse dört ay oldu. Tanrı'ya şükürler olsun."

Jaja bir süre sessizce yüzüme baktı. Yüzündeki ifade, bir zamanlar Amaka'nın emin olmadığım bir şey için özür dilemem gerektiğini hissettiren bakışlarını hatırlattı.

"Hiçbir zaman düzelmeyecek" dedi Jaja. "Şimdi belki konuşmaya başlayacak, ama hiç düzelmeyecek."

Jaja'nın odasından çıkarken, çalışma masasını biraz kenara ittim ve Baba'nın daha önceki denemesinde kapıyı neden açamadığını düşündüm; çalışma masası hiç de ağır değildi.

Paskalya Pazarı'ndan korkuyordum. Jaja yine Komünyon'a gitmezse olacaklardan korkuyordum. Üstelik, gitmeyeceğini de biliyordum; bunu uzun sessizliklerinden, dudaklarının kıvrımından, olmayan şeylere uzun süre odaklanmış gözlerinden anlamıştım.

Kutsal cuma günü, İfeoma Hala telefon etti. Baba'nın planladığı gibi sabah ayinine gitmiş olsaydık, bizi bulamayacaktı. Oysa kahvaltı sırasında, Baba'nın elleri çayını dökecek kadar titremeye başladı; sıvının cam masanın üzerine yayılmasını seyrettim. Daha sonra, dinlenmeye ihtiyacı olduğunu ve akşam ayinine, Peder Benedict'in genellikle istavrozu öptükten sonra

yaptığı törene gideceğimizi söyledi. Bir yıl önce, Baba gün boyunca *Standard*'la meşgul olduğundan, yine akşam ayinine gitmiştik. Jaja ve ben istavrozu öpmek için yan yana mihraba yürümüş, Jaja da ayin görevlisine istavrozu silip bana uzatmaya fırsat bırakmadan tahta istavroza dudaklarını bastırmıştı. İstavroz dudaklarıma soğuk geldi. Bütün tüylerim diken diken oldu, kollarım ürperdi. Sonra, yerimize oturduğumuzda, ağladım; yanaklarımdan gözyaşları boşanarak, sessizce. Çevremdekilerden çoğu da, Hac Yolu'nun duraklarında inleyip, "Ah, Efendimiz benim için neler yapmış" ya da "Benim gibi sıradan birisi için öldü!" derken ağladıkları gibi ağladım. Baba gözyaşlarımdan memnundu. Bana doğru nasıl eğilip, yanaklarımı nasıl okşadığını hâlâ bütün açıklığıyla hatırlıyorum. Üstelik, neden ağladığımı bilmememe ya da sıralarının önünde diz çökmüş bütün insanlarla aynı sebepten ağlayıp ağlamadığımdan emin olmamama rağmen, Baba'nın yanağımı okşamasından gurur duydum.

İfeoma Hala telefon ettiğinde bunu düşünüyordum. Telefon çok uzun çaldı, oysa Baba uykuda olduğuna göre, Anne'nin cevap vereceğini sanmıştım. Cevap vermediğini görünce, çalışma odasına gidip telefonu kaldırdım.

İfeoma Hala'nın sesi her zamankinden birkaç kerte aşağıdaydı. "Nasılsın?" sorusuna cevap vermeme fırsat bile bırakmadan, "İş akdimi feshettiler" dedi. "Yasadışı faaliyet olarak adlandırdıkları hareketlerim nedeniyle. Bir ayım var. Vize için Amerikan Büyükelçiliği'ne başvurdum. Peder Amadi'nin ihbarını da vermişler. Ayın sonunda, misyonerlik görevi için Almanya'ya gidiyor."

Çifte darbenin etkisiyle sendeledim. Sanki baldırlarıma fasulye çuvalları asılmış gibiydi. İfeoma Hala Jaja'yı isteyince, odasına haber vermeye giderken tökezledim, neredeyse düşüyordum. Jaja İfeoma Hala'yla konuştuktan sonra ahizeyi yerine bırakıp, "Bugün Nsukka'ya gidiyoruz" dedi. "Paskalya'yı Nsukka'da geçireceğiz."

Ne demek istediğini, hatta gitmemize izin vermesi için Baba'yı nasıl ikna edeceğini sormadım. Baba'nın odasının kapısına vurup, içeri girmesini izledim.

"Nsukka'ya gidiyoruz. Kambili'yle birlikte" dediğini duydum.

Baba'nın söylediklerini işitemedim, ardından Jaja, "Nsukka'ya yarın değil, bugün gidiyoruz" dedi. "Eğer Kevin bizi götüremezse, biz gideriz. Gerekirse, yürürüz."

Merdiven sahanlığının ön tarafında, ellerim şiddetle titreyerek bekledim. Yine de kulaklarımı kapatmayı düşünmedim; yirmiye kadar saymak da gelmedi aklıma. Tersine, odama gidip pencereden dışarıya, anakardium ağacına baktım. Jaja gelip, Baba'nın bizi Kevin'in götürmesini kabul ettiğini söyledi. Elinde tuttuğu torbayı öylesine aceleyle doldurmuştu ki, fermuarını bile kapatmamıştı; torbaya bir şeyler tıkıştırırken beni sessizce izledi. Ağırlığını sabırsızlıkla bir bacağından ötekine veriyordu.

"Baba hâlâ yatakta mı?" diye sordumsa da, merdivenlere yönelen Jaja cevap vermedi.

Baba'nın kapısını vurup açtım. Kırmızı pijamalarıyla yatakta otururken perişan görünüyordu. Anne içmesi için bir bardağa su dolduruyordu.

"Hoşça kal baba" dedim.

Bana sarılmak için kalktı. Yüzü sabahkinden çok daha parlak görünüyor, lekeleri kayboluyordu.

"Çok yakında görüşeceğiz" dedi alnımı öperken.

Odadan çıkmadan önce Anne'ye sarıldım. Basamaklar sanki yıkılacak, kocaman bir delik açılacak ve gitmemi engelleyecekmiş gibi, gözüme birden çok çürük göründüler. Aşağıya varana dek ayaklarımı usulca bastım. Merdivenin dibinde bekleyen Jaja çantamı almak için elini uzattı.

Dışarıya çıktığımızda, Kevin arabanın başında bekliyordu. Her ikimize de kuşkuyla bakarak, "Peki şimdi babanızı kili-

seye kim götürecek?" diye sordu. "Babanız araba kullanacak kadar iyi değil."

Jaja Kevin'e bir cevap vermeyeceğini belli edecek kadar uzun bir süre sessiz kalınca, "Bizi Nsukka'ya götürmeni söyledi" dedim.

Kevin omuz silkip, motoru çalıştırmadan önce, "Böylesi bir yolculuğu yarın yapsanız olmaz mı?" diye homurdandı. Bütün yol boyunca ağzını açmadı; sık sık dikiz aynasından bize, özellikle de Jaja'ya baktığını gördüm.

Vücudumu ikinci ve şeffaf bir deri gibi kaplayan ter tabakası, ensemde, alnımda ve göğüslerimin altında yapışkan bir ıslaklığa dönüştü. Sineklerin içeri doluşup eski çorba kâsesinin çevresinde dönenmelerine rağmen, İfeoma Hala'nın mutfağına açılan kapıyı ardına kadar açmıştık. Bunun sinekler ile daha da fazla sıcak arasında bir seçim olduğunu söylemişti Amaka, eliyle sinekleri kovalarken.

Obiora'nın üzerinde sadece haki renkli bir şort vardı. Gaz ocağının üzerine eğilmiş, alevleri bütün fitile yaymaya çalışıyordu. Dumandan gözleri yaşarmıştı.

"Fitil öylesine incelmiş ki, ateşi tutacak yanı kalmamış" dedi, sonunda alevler her yana yayılınca. "Zaten bundan sonra her şey için tüpgazı kullanmalıyız. Uzun süre ihtiyacımız olmayacağına göre, tasarruf etmenin âlemi yok." Gerininçe, ter damlaları kaburgalarının çizgisini belirginleştirdi. Eski bir gazete alıp bir süre yelpazelendi, sonra gazeteyi sineklere salladı.

"Nekwa! Kâsemin içine düşürme şunları" dedi Amaka. Kâsenin içine parlak kırmızı-portakal rengi palmiye yağı döküyordu.

"Artık palmiye yağı beyazlatmamıza gerek yok. Bundan sonraki birkaç hafta boyunca bitkisel yağa geçip, fiyaka yaparız" dedi hâlâ sinekleri kovalayan Obiora.

"Sanki annem vizeyi almış gibi konuşuyorsun" dedi Amaka öfkeyle. Kâseyi gaz ocağının üzerine yerleştirdi. Kâsenin bir yanını yalayan vahşi portakal rengi, dumanlı alevler, hâlâ temiz mavi görüntülerine kavuşamamışlardı.

"Vizeyi alacak. Olumlu düşünmeliyiz."

"Amerikan Büyükelçiliği'ndekilerin Nijeryalılara nasıl davrandıklarını duymadın mı? İnsana hakaret ediyorlar, yalancı diyorlar, üstüne üstlük de vize vermiyorlar" dedi Amaka.

"Annem vize alacak. Bir üniversite destekliyor onu" dedi Obiora.

"Ee? Üniversiteler bir sürü insanı destekliyor, ama çoğu vize alamıyor."

Öksürmeye başladım. Beyazlaşan palmiye yağından çıkan yoğun beyaz dumanlar mutfağı kaplayınca, duman, sıcak ve sineklerin oluşturduğu yapışkan karışımın ortasında içimin geçtiğini hissettim.

"Kambili" dedi Amaka, "duman dağılana kadar verandaya çık."

"Yok, bir şeyim yok" dedim.

"Git, *biko.*"

Verandaya çıkarken, hâlâ öksürüyordum. Palmiye yağının beyazlatılmasına değil de, beyazlatma gerekmeyen bitkisel yağlara alışık olduğum açıktı. Oysa Amaka'nın gözlerinde paylama yoktu, alaycılık, dudak bükme yoktu. Daha sonra, beni çorba için *ugu* kesmeye çağırdığında, içim şükranla doldu. Sadece *ugu* kesmekle kalmadım, *garri*'yi de ben yaptım. Artık bana sürekli olarak tepeden bakmazken, gereğinden fazla sıcak su eklemeyince, *garri* de sıkı ve yumuşak oluverdi. *Garri*'yi düz bir tabağa alıp kenara ittim, çorbayı da yanına ekledim. Çorbanın dağılmasını, *garri*'nin altına yayılmasını seyrettim. Daha önce bunu hiç yapmamıştım; evdeyken Jaja da ben de *garri* ve çorba için hep ayrı tabak kullanırdık.

Neredeyse mutfak kadar sıcak olmasına rağmen, yemeği-

mizi verandada yedik. Tırabzanlar kaynayan bir tencerenin madeni kulpları kadar sıcaktı.

"Papa-Nnukwu yağmur mevsiminde böylesine öfkeli bir güneşin ani bir yağmurun habercisi olduğunu söylerdi. Güneş bize yağmuru hatırlatıp uyarıyor" dedi Amaka, ellerimizde tabaklarımızla hasırların üzerine yerleşirken.

Sıcaktan çorba bile ter tadı verdiğinden çabucak yedik. Daha sonra, hep birlikte en üst kattaki komşuların evine doluşup, birazcık rüzgâr yakalayabilmek için verandalarına çıktık. Amaka'yla birlikte tırabzanın yanında durup, aşağıya baktık. Obiora ve Chima yerde, plastik bir Ludo tahtasıyla zarların etrafına oturup oynayan çocukları izlemek için çömeldi. Biri verandaya bir kova su dökünce, oğlanlar ıslak zemine sırtüstü uzandılar.

Aşağıdaki Marguerite Cartwright Caddesi'ne, geçen kırmızı Volkswagen'a baktım. Yoldaki tümseğin üzerinden geçerken motorun devri yükseldi; boyasının paslı portakal rengine döndüğü yerleri verandadan görebiliyordum. Sokağın ucunda gözden kaybolan Volkswagen'ı izlerken içim özlemle doldu, ama neden olduğunu anlamadım. Belki de İfeoma Hala'nın arabasının sıkça yaptığı gibi devre çıkıyor, bu da çok kısa zaman sonra ne Hala'yı ne de arabasını göreceğimi hatırlatıyordu. İfeoma Hala polis karakoluna gitmiş, Amerikan Büyükelçiliği'ndeki mülakatına giderken götürmek üzere daha önce hiçbir suçtan hüküm giymediğini kanıtlayan bir sabıka belgesi almıştı. Jaja da onunla gitmişti.

Sanki ne düşündüğümü biliyormuş gibi, "Bana kalırsa, Amerika'da kapılarımızı demirlerle korumamız gerekmeyecek" dedi Amaka. Elinde eski bir gazete, kısa hareketlerle yelpazeleniyordu.

"Ne?"

"Annemin öğrencileri bürosunun kapısını zorlayıp, sınav sorularını çaldı. İnşaat bölümündekilere bürosunun kapısına

ve pencerelerine demir taktırmak istediğini söyleyince, onlar da paraları olmadığı cevabını verdi. Annem de ne yaptı, biliyor musun?"

Amaka dudaklarının kenarında bir tebessümle dönüp bana baktı. Kafamı salladım.

"İnşaat şantiyesine gitti, adamlar da demir çubuklar verdiler. Bedava. Sonra da Obiora'dan çubukları takmak için yardım istedi. Kapılar ile pencerelere demir çubukları oturtacağımız delikler açtık."

"Ah" dedim. Uzanmak, Amaka'ya dokunmak istiyordum.

"Ardından da kapının üzerine 'SINAV SORULARI BANKADA' diye bir yazı astı." Amaka gülümsedi, gazeteyi açıp yeniden katlamaya koyuldu. "Amerika'da mutlu olmayacağım. Hiçbir şey eskisi gibi olmayacak."

"Şişeden taze süt içeceksin. Bundan böyle kondense süt dolu eğri büğrü tenekeler olmayacak, evde yapılmış soya sütü olmayacak" dedim.

Amaka dişlerinin aralığını gösteren, içten bir kahkahayla güldü. "Çok komiksin."

Daha önce bunu hiç işitmemiştim. Onu güldürmeyi, onu güldürebileceğimi göstermeyi daha sonraya bıraktım.

Yağmurlar daha sonra geldi, bahçenin öbür tarafındaki garajları bile görünmez kılan güçlü çarşaflar gibi indiler. Gökyüzü, yağmur ve toprak biteviye uzanan gümüşi bir tabakada birbirlerine karıştı. Koşarak eve girdik, verandaya yağmur suyu toplamak için kovalar yerleştirip hızla dolmalarını izledik. Bütün çocuklar üzerlerinde sadece şortlarıyla bahçeye koştu, dans edip oynadılar: Yağan, insanın elbiselerinde kahverengi lekeler bırakan, toz yüklü yağmur değil, temiz yağmurdu. Başladığı hızla kesildi, ardından şekerlemeden sonra esner gibi hafif bir güneş çıktı. Kovalar doluydu, içlerinde yüzen yapraklarla dal parçalarını ayıklayıp kovaları içeri taşıdık.

Yeniden verandaya çıktığımızda, Peder Amadi'nin arabasının sitenin bahçesine döndüğünü gördüm. Otomobili Obiora da gördü ve gülerek sordu: "Yanılıyor muyum, yoksa Kambili buradayken Peder bizi daha sık mı ziyarete geliyor?"

Peder Amadi birkaç basamağı tırmandığında, o ve Amaka hâlâ gülüyorlardı. "Biliyorum, Amaka benim hakkımda bir şey söyledi" dedi Chima'yı kollarında sallarken. Batan güneşe arkasını dönerek durdu. Sanki utanmış gibi kıpkırmızı olmuş güneş cildini ışıldatıyordu.

Chima'nın ona nasıl sarıldığını, ona bakarken Amaka ve Obiora'nın gözlerinin nasıl parladığını gördüm. Amaka ona Almanya'daki misyonerlik görevini soruyordu, ama ne dediğini pek duymuyordum. Dinlemiyordum. İçimde dönüp duran o kadar çok şey, midemi kabartıp sallayan o denli çok heyecan hissediyordum ki.

"Kambili'nin böyle canımı sıktığını görüyor musun hiç?" dedi Peder Amadi Amaka'ya. Bana bakıyordu ve bunu beni konuşmanın içine almak, dikkatimi çekmek için söylediğini biliyordum.

"Beyaz misyonerler bize kendi tanrılarını getirdi" diyordu Amaka. "Kendileriyle aynı renkte, onların diliyle tapılan ve onların yaptığı paketlerde dağıtılan tanrılarını. Şimdi tanrılarını iade ettiğimize göre, yeniden ambalajlamamız gerekmez mi?"

Peder Amadi suratını buruşturup, "Çoğunlukla rahip sıkıntısı çeken Avrupa'ya ve Amerika'ya gidiyoruz" dedi. Onun için, maalesef ehlileştirecek bir yerli kültürü yok."

"Peder, ciddi olun!" Amaka gülüyordu.

"Sadece eğer Kambili gibi olmaya çalışır ve başıma bu kadar dert açmazsan..."

Telefon çalmaya başlayınca, Amaka Peder Amedi'ye bir mimik yapıp, telefonu açmaya gitti.

Peder Amadi yanıma oturdu. "Endişeli görünüyorsun" dedi. Ne söyleyeceğimi düşünmeye fırsat bulamadan, uzanıp di-

zimin altına bir şaplak vurdu. Kanlı ve ezik sivrisineği göstermek için avucunu açtı. Fazla acı vermemekle birlikte sivrisineği öldürebilmek için elini çukurlaştırmıştı. "Senden beslenirken öylesine mutlu görünüyordu ki" dedi bana bakarak.

"Teşekkür ederim" dedim.

Uzandı, parmağıyla bacağımdaki lekeyi sildi. Parmağı sıcak ve canlıydı. Kuzenlerimin gittiğini fark etmemiştim; veranda şimdi öylesine sessizdi ki, yaprakların üzerinde kayan yağmur damlalarını duyabiliyordum.

"Öyleyse bana ne düşündüğünü söyle" dedi.

"Önemli değil."

"Senin ne düşündüğün benim için her zaman önemli, Kambili."

Ayağa kalkıp bahçeye yürüdüm. Hâlâ ıslak allamanda çiçeklerinden kopardım, Chima'dan gördüğüm gibi parmaklarıma geçirdim. Kokulu bir eldiven giyer gibi bir şeydi. "Babamı düşünüyordum. Eve döndüğümüzde neler olacağını bilmiyorum."

"Telefon etti mi?"

"Evet. Jaja telefona gitmek istemedi. Ben de gitmedim."

"Gitmek istedin mi?" İyilikle sormuştu. Sormasını beklediğim soru değildi.

Ortalıkta olmamasına rağmen, Jaja'nın duymaması için, "Evet" diye fısıldadım. Sesini duymak, beni onaylaması, gözlerinin ucunda kırışıklar oluncaya kadar gülümsemesini sağlamak amacıyla yemek yediğimi ve dua ettiğimi söylemek için Baba'yla konuşmak istemiştim. Oysa bir yandan da onunla konuşmak istemiyordum; Peder Amadi'yle ya da İfeoma Hala'yla gitmek, bir daha da geri dönmemek istiyordum. "Okul iki hafta sonra başlıyor, İfeoma Hala da o zamana kadar gitmiş olacak" dedim. "Ne yapacağımızı bilmiyorum. Jaja yarından ya da gelecek haftadan bahsetmiyor."

Peder Amadi yanıma yürüdü, karnımı şişirsem vücuduna değecek kadar yaklaştı. Elimi eline aldı, parmaklarımdaki çi-

çeklerden birini dikkatle çıkarıp kendi parmağına geçirdi. "Halan senin ve Jaja'nın yatılı okula gitmeniz gerektiğini düşünüyor. Gelecek hafta, Peder Benedict'le konuşmak için Enugu'ya gideceğim; babanın onun sözünü dinlediğini biliyorum. Jaja'nın ve senin gelecek dönemde yatılı okula başlayabilmeniz için babanı ikna etmesini isteyeceğim ondan. Güzel olur, *inugo?*"

Başımı sallayıp, gözlerimi başka tarafa çevirdim. Ona inanıyordum, iyi olacaktı, öyle dediği için inanıyordum. O zaman din derslerini, soruya cevap verirken şarkı söyleyerek, "Söylediği ve sözü doğru olduğu için" cevabı verdiğimizi hatırladım. Soruyu bulamıyordum.

"Bana bak, Kambili."

Gözlerinin sıcak kahverengisine bakmaya korkuyordum, kendimden geçmekten, kollarımı boynuna dolayıp parmaklarımı ensesinde kenetlemekten, gitmesine izin vermemekten korkuyordum. Döndüm.

"Emilecek çiçek bu mu? Hani şu içinden tatlı su çıkanı?" diye sordu. Allamanda çiçeğini parmağından çıkarmış, yapraklarını inceliyordu.

Gülümsedim, "Hayır, emilen çiçek, ixora" dedim.

Çiçeği yere atıp yüzünü çarpıttı. "Öyle mi?"

Güldüm. Allamanda çiçekleri böylesine sarı olduğu için güldüm. Peder Amadi gerçekten emmeye kalksa, sularının ne kadar acı olacağını düşünüp güldüm. Güldüm, çünkü Peder Amadi'nin gözleri öylesine kahverengiydi ki, içinde aksimi görebiliyordum.

O gece, yarım kova dolusu yağmur suyuyla yıkanırken, Peder Amadi'nin parmağımdaki çiçeği çıkarmak için hafifçe tuttuğu sol elimi sabunlamadım. Rezistansın yağmur suyundaki gök kokusunu bozacağı korkusuyla, suyu da ısıtmadım. Yıkanırken şarkı söyledim. Küvetin içinde bir sürü solucan vardı, onları yalnız bıraktım; suyun onları taşımasını, delikten aşağı götürmesini izledim.

Yağmurun arkasından çıkan esinti öylesine serindi ki, kazak giymek zorunda kaldım, evin içinde genellikle sadece şalıyla dolaşan İfeoma Hala da uzun kollu bir gömlek giydi. Peder Amadi'nin arabası burnunu evin önündeki boşluğa çevirdiğinde hep birlikte verandada oturmuş, çene çalıyorduk.

"Bugün çok meşgul olacağınızı söylemiştiniz, Peder" dedi Obiora.

"Kilisenin karnımı doyurmasını haklı göstermek için söylüyorum bunları" dedi Peder Amadi. Yorgun görünüyordu. Amaka'ya bir kâğıt uzatıp üzerine yeterince sıkıcı bir dizi ad sıraladığını, bunların arasından birisini seçer seçmez de gideceğini söyledi. Piskopos kiliseye üyeliğini teyit etmek için bu adı kullanmasından sonra, bir daha hatırlamayacaktı bile. Peder Amadi ıstırap verici bir yavaşlıkla konuşup gözlerini devirdi, Amaka gülmesine rağmen kâğıdı almadı.

"Size İngiliz adı almayacağımı söylemiştim, Peder" dedi.

"Sana nedenini sordum mu?"

"Neden alayım ki?"

"Çünkü bu işler böyle yapılıyor da ondan. Şimdilik doğru mu, yanlış mı, unutalım istersen" dedi Peder Amadi; gözlerinin altındaki gölgeleri fark ettim.

"Misyonerler buraya ilk geldiklerinde, İgbo adlarının yeterince iyi olmadığına karar verdiler. İnsanların vaftiz olmak

için İngiliz adları almasında direndiler. Artık ilerlememiz gerekmiyor mu?"

"Şimdiki durum değişik Amaka, yanlış bir tarafa çekmeye kalkışma" dedi Peder Amadi sakince. "Kimsenin o adı kullanması gerekmiyor. Bana bak. Hep İgbo adımı kullandım, oysa Michael olarak vaftiz edilip, kilise töreninde Victor adını almıştım."

İfeoma Hala kafasını incelemekte olduğu formlardan kaldırdı. "Amaka, *ngwa,* bir ad seç de Peder Amadi işinin başına dönsün" dedi.

"İyi ama, bunun anlamı ne?" dedi Amaka Peder Amadi'ye, sanki annesini duymamış gibi. "Kilisenin söylediğine göre, ancak bir İngiliz adı kilise töreninin geçerli olmasını sağlar. 'Chiamaka' Tanrı'nın harika olduğunu söylüyor, 'Chima' Tanrı'nın her şeyi bildiğini, 'Chiebuka' da Tanrı'nın en büyük olduğunu. Bütün bu isimler Tanrı'yı en az 'Peter', 'Paul' ya da 'Simon' kadar yüceltmiyor mu?"

İfeoma Hala'nın canı sıkılmaya başlamıştı; bunu yükselen sesinden, kestirip atmasından anladım. *"O gini!* Burada amaçsız bir şeyi kanıtlaman gerekmiyor! Sadece denileni yapıp kilise törenini tamamla, kimse o adı bir daha kullanacağını söylemiyor ki!"

Oysa Amaka direniyordu. *"Ekwerom"* dedi İfeoma Hala'ya –aynı fikirde değilim. Sonra odasına girip müziği öylesine açtı ki, İfeoma Hala kapısını vurup eğer müziğin sesini hemen kısmazsa Amaka'nın bir tokat arandığını söylemek zorunda kaldı. Amaka müziğin sesini kıstı. Peder Amadi, yüzünde muzip bir tebessümle gitti.

O akşam sinirler gevşeyince birlikte yemek yedik ama pek öyle kahkaha yoktu. Ve ertesi gün, Paskalya Pazarı'nda Amaka tümüyle beyazlar giymiş, ellerinde yanar mumlarla erimiş balmumunu yakalamak için katlanmış gazeteler taşıyan gençlere katılmadı. Her birinin elbiselerine üzerlerine

adları yazılı kâğıt parçaları iğnelenmişti. Paul, Mary, James, Veronica... Kızlardan bazıları gelin gibiydi, kendi kilise törenimi, babamın geline, İsa Peygamber'in karısına benzediğimi söylediğini, İsa'nın karısının kilise olduğunu sandığım için ne denli şaşırdığımı hatırladım.

İfeoma Hala Aokpe'ye gidip hacı olmak istiyordu. Neden birden gitmek istediğinden pek emin değildi, ancak bize söylediğine göre uzunca bir zaman buradan ayrı kalacağını düşünmüştü. Amaka ve ben onunla gideceğimizi söyledik. Oysa Jaja gitmeyeceğini söyledikten sonra, nedenini soracaklara meydan okurcasına, taş gibi bir sessizliğe büründü. Obiora da Chima'yla birlikte evde kalacağını söyledi. İfeoma Hala pek de aldırış eder görünmüyordu. Gülümsedi ve yanımızda bir erkek olmayacağına göre, Peder Amadi'den bize eşlik etmesini isteyeceğini söyledi.

"Peder Amadi evet derse, yarasa olayım" dedi Amaka.

Oysa Peder Amadi kabul etti. İfeoma Hala onunla telefonla konuştuktan sonra geleceğini açıklayınca, Amaka, "Kambili var diye" dedi. "Kambili olmasaydı asla gelmezdi."

İfeoma Hala bizi iki saatlik yolda bulunan tozlu köye götürdü. Peder Amadi'yle birlikte arkada, aramızda boşluk bırakarak oturduk. Giderken Peder ve Amaka şarkı söyledi; bozuk yol arabayı bir o tarafa, bir bu tarafa salladı, sanki otomobil dans ediyordu. Bazen şarkılara katıldım, bazen de sessiz kalıp dinledim, ona yaklaşsam, aramızdaki boşluğu aşıp başımı omzuna dayasam ne olacağını düşünmeye çalıştım.

Sonunda elle yazılmış AOKPE GÖRÜNTÜ SAHASINA HOŞ GELDİNİZ levhasını izleyip toprak yola saptığımızda, önce tek gördüğüm akıl almaz bir kargaşaydı. Çoğu HACCA GELEN KATOLİKLER yazılı yüzlerce otomobil, İfeoma Hala'nın anlattıklarına göre genç kızlarından biri Kusursuz

Kadın'ın görüntülerini görene kadar ondan fazla arabayı bir arada görmemiş küçücük bir köyün yollarına sığmaya çalışıyordu. İnsanlar öylesine üst üsteydi ki ötekilerin kokusu insana kendininki gibi tanıdık geliyordu. Kadınlar dizlerinin üzerine çöktüler. Erkekler dualar haykırdı. Tespihler şıkırdadı. İnsanlar parmaklarını uzatıp bağırıyorlardı, "Bakın, bakın, ağacın üzerinde, işte Bakiremiz!" Kimileri parlak güneşi gösteriyordu: "İşte, orada!"

Dev bir orman yangını ağacının altında durduk. Çiçek açıyor, geniş dallarına yapraklar yayılıyor, altındaki toprak da ateş rengi çiçek yapraklarıyla kaplanıyordu. Genç kız dışarıya çıkarıldığında, orman yangını ağacı sallandı, çiçekleri döküldü. Kız ufak tefek ve ciddi görünüşlüydü, beyazlar giymişti ve insanlar tarafından ezilmesin diye güçlü görünüşlü adamlarca korunuyordu. Yanımızdan henüz geçmemişti ki, yakındaki ağaçlar sanki biri tarafından sallanıyormuş gibi, şiddetle titremeye başladı. Görüntü alanını çevreleyen kurdeleler de dalgalandı. Oysa rüzgâr yoktu. Güneş beyaza dönüp, kutsal ekmeğin rengini ve biçimini aldı. İşte onu, Kutsal Bakire'yi o zaman gördüm: soluk güneşte bir resimde, elimin tersinde kırmızı bir korda, kolu benimkine değen, tespih çeken adamın yüzündeki tebessümde... Her yerdeydi.

Daha fazla kalmak istiyordum, ama İfeoma Hala gitmemiz gerektiğini, insanların dağılmasını beklersek, köyden çıkmanın imkânsız olacağını söyledi. Arabaya doğru yürürken işportacılardan tespihler, skapülerler, kutsal su şişecikleri aldı.

"Bakire'nin görünüp görünmediği fazla önemli değil" dedi Amaka arabaya binerken. "Jaja ve Kambili'nin Nsukka'ya ilk geliş nedeni olduğu için Aokpe'nin hep özel bir yeri olacak."

"Yoksa görünmelere inanmıyor musun?" diye sordu Peder Amadi, sesinde belli belirsiz bir alaycılıkla.

"Hayır, onu söylemedim" dedi Amaka. "Ya siz? Siz inanıyor musunuz?"

Peder Amadi bir şey söylemedi; vızıldayan bir sinekten kurtulmak için, arabanın camını açmakla meşgul görünüyordu.

"Orada Kutsal Bakire'yi hissettim. Onu hissettim" dedim. Bütün gördüklerimizden sonra, insanın inanmaması mümkün müydü? Yoksa onlar benimle aynı şeyi görüp hissetmemişler miydi?

Peder Amadi beni incelemek için döndü; onu göz ucuyla görüyordum. Yüzünde yumuşak bir tebessüm vardı. İfeoma Hala bana baktıktan sonra dönüp, gözlerini yola dikti.

"Kambili haklı" dedi. "Orada Tanrı'dan bir şeyler oluyordu."

Kampüsteki ailelerle vedalaşmaya giden Peder Amadi'ye eşlik ettim. Okutman çocuklarından çoğu, sanki ne kadar sıkı sarılırlarsa, kurtulup Nsukka'dan ayrılması o denli güç olurmuş gibi, Peder Amadi'ye sıkı sıkıya sarıldılar. Birbirimize fazla şey söylemedik. Kasetçalarındaki İgbo koro parçalarına eşlik ettik. Arabaya binerken gırtlağımın kuruluğunu gideren de o şarkılardan biriydi: *"Abum onye n'uwa, onye ka m bu n'uwa"* "Seni seviyorum" deyiverdim.

Yüzünde daha önce hiç görmediğim bir ifadeyle, neredeyse üzüntülü gözlerle bana döndü. Vitesin üzerinden uzanıp yüzünü benimkine bastırdı. Dudaklarımızın birleşip öyle kalmasını istedim, ama yüzünü uzaklaştırdı. "Henüz on altı yaşındasın, Kambili. Çok güzelsin. Hayatın boyunca, ihtiyacın olduğundan da çok sevgi bulacaksın" dedi. Gülmek mi, ağlamak mı gerekiyor, bilemedim. Haksızdı. Öylesine haksızdı ki.

Beni eve götürürken, açık otomobil penceresinden içinden geçtiğimiz sitelere baktım. Çalı çitlerdeki koskocaman açıklıklar kapanmış, yeşil dallar yılanımsı kıvrımlarla birbirlerine uzanmıştı. Asılı çamaşırlarını meyve ağaçlarının, salıncakların ardındaki hayatları düşleyerek oyalanabilmek için, arka bahçeleri görebilmeyi çok isterdim. Daha fazla hissetmemek için bir şey, herhangi bir şey düşünebilmeyi isterdim.

Gözlerimi kırpıştırarak, içlerindeki sıvıyı boşaltabilmeyi isterdim.

Eve döndüğümde, İfeoma Hala iyi olup olmadığımı, bir şeye canımın mı sıkıldığını sordu.

"İyiyim, hala" dedim.

Sanki iyi olmadığımın farkındaymış gibi bakıyordu bana. "Emin misin, *nne?*"

"Eminim, hala."

"Neşelen, *inugo?* Bir de lütfen vize mülakatım için dua et. Yarın Lagos'a gidiyorum."

"Öyle mi?" dedim ve içimde yeni ve uyuşturucu bir üzüntü fırtınası hissettim. Yine de, vize alması için dua etmeyeceğimi, edemeyeceğimi biliyordum. Bunu istediğinin, başka seçeneği bulunmadığının farkındaydım. Hatta başka hiçbir seçeneği olmadığının da. Buna rağmen, vize alması için dua etmeyecektim. İstemediğim bir şey için dua edemezdim.

Amaka yatak odasında, yatağına uzanmış, kulağının dibine yerleştirdiği kasetçalardan müzik dinliyordu. Yatağının kenarına oturdum ve Peder Amadi'yle günümün nasıl geçtiğini sormamasını umdum. Bir şey sormadı, başını müziğin temposuna uydurup sallamaya devam etti.

"Şarkıya katılıyorsun" dedi bir süre sonra.

"Ne?"

"Fela'yla birlikte söylüyordun."

"Sahi mi?" Amaka'ya bakarken, düş mü gördüğünü düşündüm.

"Peki, Amerika'dayken Fela kasetlerini nereden bulacağım, ha? Nasıl bulacağım?"

Amaka'ya Amerika'dayken sadece Fela kasetlerini değil, istediği bütün kasetleri bulabileceğini söylemek istedim, ama söylemedim. Yoksa, İfeoma Hala'nın vizeyi alacağını kabul etmiş olurdum; üstelik Amaka'nın duymak istediğinin bu olduğundan da emin değildim.

İfeoma Hala Lagos'tan dönene kadar midem rahatsızdı. Elektriğin gelmesine, içeri girip televizyon seyredebilecek olmamıza rağmen, verandada onu bekledik. Böcekler çevremizde vızıldanıp durmadı; belki gaz lambası yanmadığından, belki de gerginliğimizi hissettiklerinden. Veranda kapısının üzerindeki ampulün etrafında döndüler, çarptıklarında da şaşkın *pat* sesleri çıkardılar. Amaka'nın verandaya çıkardığı vantilatörün kanat sesi, içerideki buzdolabının uğultusuyla birleşince sanki müzik oluyordu. Evin önünde bir araba durduğunda, Obiora fırlayıp bahçeye koştu.

"Anne, nasıl gitti? Alabindin mi?"

"Aldım" dedi İfeoma Hala verandaya geldiğinde.

"Vizeyi aldın!" diye haykırdı Obiora, Chima hemen annesine sarılmak için atılan abisini taklit etti. Amaka, Jaja ve ben ayağa kalkmadık; İfeoma Hala'ya hoş geldin deyip, üstünü değiştirmek için odasına gitmesini izledik. Kısa süre sonra, göğsüne şöylesine bir doladığı şalıyla çıkageldi. Baldırlarının üzerinde kalan şalı, ortalama boyda bir kadının bileklerine kadar inerdi. Oturdu, Obiora'dan bir bardak su istedi.

"Pek mutlu görünmüyorsun, hala" dedi Jaja.

"Ah, *nna m,* mutluyum. Kaç kişiyi geri çevirdiklerini biliyor musun? Yanımdaki bir kadın o kadar ağladı ki, yanaklarından kan akacak sandım. Onlara, 'Bana nasıl vize vermezsiniz?' diye sordu. 'Bankada param olduğunu kanıtladım. Geri gelmeyeceğimi nasıl düşünürsünüz? Burada mülküm var. Mülküm var.' Durmadan aynı şeyi tekrarladı: 'Mülküm var.' Galiba kız kardeşinin düğününe katılmak için Amerika'ya gitmek istiyordu."

"Neden geri çevirdiler?" diye sordu Obiora.

"Bilmem. Keyifleri yerindeyse, vizeni veriyorlar; değilse, geri çeviriyorlar. Birinin gözlerinde değersizsen, olacağı budur. Bizler, istedikleri tarafa tekmeledikleri futbol topları gibiyiz."

"Ne zaman gidiyoruz?" diye yorgunca sordu Amaka; şu anda ne gözlerinden neredeyse kan gelecek kadar ağlayan kadına, ne iteklenen Nijeryalılara, ne de herhangi bir şeye aldırdığını görebiliyordum.

İfeoma Hala cevap vermeden önce koca bardak dolusu suyu içti. "İki hafta içinde burayı boşaltmamız gerek. Güvenlikçilerin gelip eşyalarımızı sokağa atabilmeleri için, daireyi boşaltmamamı beklediklerinden eminim."

"Nijerya'dan iki hafta içinde ayrılacağımızı mı söylüyorsun?" diye acı bir sesle sordu Amaka.

"Büyücü müyüm ben?" diye cevap verdi İfeoma Hala. Sesinde şakacılık yoktu. Sesinde, yorgunluk dışında, sözü edilecek hiçbir şey yoktu aslında. "Önce, biletlerimiz için para bulmam gerek. Biletler ucuz değil. Eugene Dayınızdan yardım istemek zorunda kalacağım; onun için belki gelecek hafta Jaja ve Kabili'yle birlikte Enugu'ya giderim. Gitmeye hazır olana kadar Enugu'da kalır, böylece de Eugene Dayınızla Jaja ve Kambili'nin yatılı okula gönderilmesini konuşma fırsatı buluruz." İfeoma Hala bana ve Jaja'ya döndü. "Elimden geleni yapıp, babanızı razı edeceğim. Peder Amadi, Peder Benedict'e gidip, babanızla konuşmasını istemeyi bile önerdi. Bana göre, sizin için şimdilik en iyi olanı, evden uzak bir okula gitmeniz."

Başımı salladım. Jaja ayağa kalktı ve evin içinde yürümeye koyuldu. Havada ağır ve boş bir kesinlik sallanıyordu.

Peder Amadi'nin son günü içime sinsice sokuldu. O sabah, orada olmadığı zamanlarda bile soluduğum erkeksi kolonya kokusuyla, aynı çocukça tebessümle ve aynı cüppeyle çıkageldi.

Obiora bir bakıp, "Afrika'nın derinliklerinden, şimdi artık Batı'yı doğru yola sokacak misyonerler geliyor" diye bağırdı.

Peder Amadi gülmeye başladı. "Obiora, sana şu kâfir kitaplarını kim veriyorsa, artık vazgeçmeli."

Gülüşü de aynıydı. Onunla ilgili hiçbir şey değişmemiş görünürken, benim yeni ve kırılgan hayatım parçalara ayrılmak üzereydi. Birden içimi dolduran öfke, hava geçitlerimi daralttı, burun deliklerimi kapadı. Öfke yabancı ve canlandırıcıydı. O İfeoma Hala ve kuzenlerimle konuşurken dudaklarının çizgisini, burnunun kıvrımını çiziyor, bir yandan da öfkemi besliyordum. Sonunda, onunla birlikte arabasına kadar yürümemi istedi.

"Öğle yemeğinde kilise konseyi üyeleriyle buluşmam gerekiyor; benim için yemek hazırladılar. Ama istersen, benimle gel de kilisedeki büromu temizlerken bir ya da iki saat kal" dedi.

"Olmaz."

Durup bana baktı. "Neden?"

"Olmaz. İstemiyorum."

Sırtımı arabasına dayayıp durdum. Bana yaklaşıp karşımda dikildi. "Kambili" dedi.

Adımı farklı bir şekilde söylemesini isterdim; eskisi gibi söylemeye hakkı yoktu çünkü. Artık hiçbir şey aynı değildi, aynı olamazdı. Gidiyordu. Artık ağzımdan nefes alıyordum. "Beni stadyuma götürdüğün ilk gün, götürmeni İfeoma Hala mı istedi?" diye sordum.

"Senin için endişeleniyor, üst kattaki çocuklarla bile konuşamadığın için üzülüyordu. Yine de benden götürmemi istemedi." Uzanıp, gömleğimin yenini düzeltti. "Seni götürmeyi isteyen, bendim. Ve o ilk günden sonra da, seni her gün yanımda götürmek istedim."

Yeşil bir topluiğne kadar ince bir ot koparmak için eğildim.

"Kambili" dedi. "Yüzüme bak."

Yüzüne bakmadım. Sanki yoğun bakışla çözülebilecek bir şifresi varmış gibi, sanki daha da öfkelenmemi sağlaması, içimdeki ağlama isteğini geçirmesi için daha ilk sefer bile beni götürmek istemediğini neden söylemediğinin cevabını ve-

rebilecekmiş gibi, elimdeki ota bakmayı sürdürdüm.

Arabasına bindi. "Bu akşam seni görmeye geleceğim."

İkejiani Caddesi'ne çıkan yokuşta gözden kaybolana dek arabasının arkasından baktım. Amaka yanıma geldiğinde, hâlâ bakıyordum. Usulca kolunu omzuma koydu.

"Obiora, Peder Amadi'yle sevişmiş ya da sevişmeye benzer bir şey yapmış olman gerektiğini söylüyor. Peder Amadi'nin gözlerinin hiç böyle parladığını görmemiştik." Amaka gülüyordu.

"Belki de üniversiteye girdiğimizde, bana katılıp rahip bekârlığının seçime bağlı olmasını savunursun?" diye sordu Amaka. "Ya da belki tüm rahiplerin arada bir düzüşmesine izin verilir. Mesela, ayda bir?"

"Amaka, lütfen kes." Dönüp verandaya yürüdüm.

"Rahiplikten ayrılmasını ister misin?" Amaka şimdi daha ciddi gibiydi.

"Asla ayrılmaz."

Amaka başını düşünceli düşünceli yana yatırdı, sonra gülümsedi. Oturma odasına doğru yürümeden önce, "Belli olmaz" dedi.

Peder Amadi'nin Almanya adresini defterime tekrar tekrar yazdım. Yeni yazı biçimleri deneyerek tekrarlarken, geri geldi. Defteri elimden alıp kapattı. "Seni özleyeceğim" demek isterken, onun yerine, "Sana yazacağım" dedim.

"Önce ben yazacağım" dedi.

Peder Amadi elini uzatıp silinceye, açık avucunu yüzümün üzerinde gezdirinceye kadar, yanaklarımdan yaşlar aktığının farkında değildim. Sonra beni kollarının arasına hapsetti.

İfeoma Hala Peder Amadi için yemek pişirince, hep birlikte yemek masasının çevresinde oturup fasulye ve pilav yedik. Çok gülündüğünü, stadyum ve hatırlama konusunda çok şeyler söylendiğinin farkındaydım ama, kendimi konularla

ilgili görmüyordum. Peder Amadi burada olmadığı sürece ihtiyaç duymayacağımı bildiğim bölümlerimi kilitlemekle meşguldüm.

O gece iyi uyumadım; yatakta o kadar çok dönüp durdum ki, sonunda Amaka'yı uyandırdım. Ona bir adamın beni çürümüş allamanda yapraklarıyla kaplı taşlı bir patikada kovaladığını gördüğüm düşümü anlatmak isterdim. Adam önce Peder Amadi'ydi, cüppesi arkasında dalgalanıyordu, sonra Baba oldu, üzerinde de Perhiz'in ilk günü kül dağıtmak için giydiği, yerlere kadar inen gri torba vardı. Oysa düşümü Amaka'ya anlatmadım. Uykuya dalana kadar, beni bir küçük çocuk gibi kollarında tutup yatıştırmasına izin verdim. Uyanmaktan, sabah güneşinin olgun portakal renginde şeritler gibi odaya dolduğunu görmekten mutluydum.

Bavul toplama işi tamamlanmış, kitap rafları söküldükten sonra hol birden alışılmadık ölçüde büyümüştü. İfeoma Hala'nın odasında, yerde birkaç parça bir şey kalmıştı: Hep birlikte Enugu'ya gidene dek ihtiyacını duyacağımız şeyler: bir torba pirinç, bir kutu süt, bir kutu Bournvita. Öteki kartonlar ile kutular kaldırılmış ya da sağa sola verilmişti. İfeoma Hala elbiselerinden bazılarını komşularına dağıtırken, üst kattakilerden bir kadın, *"Mh,* kiliseye giydiğin mavi elbiseyi bana versene" dedi. "Ne de olsa Amerika'da bu elbiseden bir sürü bulursun!"

İfeoma Hala can sıkıntısıyla gözlerini kıstı. Kadın elbisesini istediği için mi, yoksa Amerika'dan söz ettiği için mi canı sıkılmıştı, anlayamadım. Yine de elbisesini vermedi.

Her şeyi gereğinden daha çabuk ve gereğinden iyi toplamışız da yapacak başka bir şeye ihtiyacımız varmış gibi, havada bir huzursuzluk vardı.

"Benzinimiz var, gidip bir dolaşalım" dedi İfeoma Hala.

"Nsukka'ya veda gezintisi" dedi Amaka acı dolu bir sesle.

Arabaya doluştuk. Otomobil mühendislik fakültesi boyunca uzanan yolda kıç atınca, yolun kenarına devrileceğini, böylelikle de İfeoma Hala'nın kentten birinin arabaya karşılık önerdiği parayı alamayacağını düşündüm. Zaten Hala arabanın satışından gelecek paranın sadece Chima'nın yarı fiyata olan biletini karşılayacağını söylemişti.

Bir gece önce gördüğüm düşten sonra, içimde büyük bir şey olacağı hissi vardı. Peder Amadi geri gelecekti, olması gereken buydu zaten. Belki gidiş tarihinde bir yanlışlık vardı ya da belki yolculuğunu erteleyecekti. O yüzden, İfeoma Hala arabasını kullanırken, ben yoldaki otomobillere bakıyor, pastel renkli küçük Toyota'yı arıyordum.

İfeoma Hala Odim Tepesi'nin dibinde durup, "Tepeye tırmanalım" dedi.

Şaşırmıştım. İfeoma Hala'nın baştan beri bizleri tepeye tırmandırma niyetinde olduğunu sanmıyordum; bunu sanki içinden gelen bir dürtüyle söylemişti. Obiora yukarıda piknik yapmayı önerince, İfeoma Hala da bunun iyi bir fikir olduğunu kabul etti. Kente gittik, Doğu Dükkânı'ndan *moi-moi* ve şişeler dolusu Ribena alıp, tepenin yamacına döndük. Yamaç boyunca zikzak çizen bir sürü patika bulunduğundan, tırmanış kolay oldu. Havada taze bir koku vardı, patikalar boyunca uzanan yüksek otlardan da zaman zaman bir gıdaklama yükseliyordu.

"Bu sesi çekirgeler kanatlarıyla çıkarıyor" dedi Obiora. Çamurun üzerine, sanki bilerek tasarlanmış gibi çizgiler çekip yükselen bir karınca yuvasının başında durdu. "Amaka, böyle bir şeyin resmini çizmelisin" dedi. Oysa Amaka cevap vermedi, tepeye dönüp, tırmanmayı sürdürdü. Chima ablasının peşinden seğirtti. Jaja da onlara katıldı. İfeoma Hala bana baktı. "Sen ne bekliyorsun?" diye sordu, sonra şalını neredeyse dizlerinin üzerine kadar çekip, Jaja'nın ardından koştu. Rüzgârın kulaklarımın çevresinde uğuldadığını hissedip, ben

de hızlandım. Koşmak bana Peder Amadi'yi, gözlerini çıplak bacaklarımda nasıl gezdirdiğini hatırlattı. İfeoma Hala'nın yanından geçtim, Jaja'yla Chima'yı geride bıraktım ve Amaka'yla hemen hemen aynı zamanda tepeye ulaştım.

"Hey!" dedi Amaka bana bakarak. "Koşucu olmalıymışsın." Soluk soluğa, otların, üzerine yığıldı. Yanına oturdum ve bacağımdaki minicik örümceği fiskeledim. İfeoma Hala tepeye varmadan koşmayı kesmişti. *"Nne"* dedi bana, "kendine bir çalıştırıcı bulabilsen, atletizmde çok para var."

Güldüm. Şimdi öyle kolay geliyordu ki gülmek. Jaja da gülüyordu, Amaka da, hep birlikte otların üzerine oturmuş, Obiora'nın tepeye varmasını bekliyorduk. Elinde çekirge olduğu sonradan anlaşılacak bir şeyle, yavaşça yürüyerek geldi. "O kadar güçlü ki" dedi, "kanatlarının baskısını duyabiliyorum." Avucunu açtı, çekirgenin uçarak kaçmasını izledi.

Yiyeceklerimizi tepenin öbür tarafının altına sığınmış harabeye taşıdık. Bir zamanlar depo olarak kullanılmış, ama iç savaş yıllarında çatısı ve kapıları havaya uçmuş, ondan sonra da öyle kalmıştı. Hayaletleri andırıyordu; Obiora'nın insanların piknik yapmak için durmadan gelip hasırlarını yanık zemine yaydıklarını söylemesine rağmen, orada yemek istemedim. Binanın duvarındaki yazıları inceliyor, arada bir bazılarını yüksek sesle okuyordu. "Obionna Nnenna'yı sonsuza dek sevecek." "Emeka ve Unoma burada yaptı." "Chimsimdi ve Obi tek bir aşk."

İfeoma Hala hasırımız olmadığına göre dışarıda, otların üzerinde yiyebileceğimizi söyleyince rahatladım. *Moi-moi* yiyip Ribena içerken, tepenin yamacı boyunca sürünen küçük bir arabayı izledim. Çok uzakta olmasına rağmen ona odaklanmaya, içindekileri görmeye çalıştım. Sürücüsünün kafasının biçimi Peder Amadi'yi çok fazla andırıyordu. Önümdekileri hızla yiyip, elimin tersiyle ağzımı sildim, saçımı düzeltim. Geldiğinde dağınık görünmek istemiyordum.

Chima tepenin öteki yamacından, fazla patika olmayan yanından aşağıya koşmak istiyordu ama İfeoma Hala yokuşun çok dik olduğunu söyledi. Chima da oturdu ve aşağıya kadar kıçının üzerinde kayarak indi. İfeoma Hala arkasından seslendi: "Şortunu kendi ellerinle yıkayacaksın, beni duydun mu?"

Daha eskiden olsa, Chima'yı azarlayacağının, hatta durmasını bile söyleyeceğinin farkındaydım. Hep birlikte oturup, tepeden aşağıya kayışını izlerken, sert rüzgârdan gözlerimiz yaşardı.

İfeoma Hala gitme zamanının geldiğini söylediğinde güneş kızarmış, alçalmaya başlamıştı. Tepeden inerken, Peder Amadi'nin görüneceğinden umudumu kestim.

O akşam telefon çaldığında, hep birlikte oturma odasında iskambil oynuyorduk.

Kapıya daha yakın olmasına rağmen, "Amaka, telefona cevap ver lütfen" dedi İfeoma Hala.

"Bahse girerim, sanadır anne" dedi Amaka, bütün dikkatini elindeki kâğıtlara vererek. "Tabaklarımızı, tencerelerimizi, hatta üzerimizdeki çamaşırlarımızı bile vermemizi isteyenlerden biridir."

İfeoma Hala gülerek kalkıp, telefona koştu. Televizyon kapalı olduğundan ve hepimiz sessizce kâğıtlarımıza odaklandığımızdan, İfeoma Hala'nın çığlığını açıkça duydum. Kısa, boğulmuş bir çığlık. Kısa bir süre, Amerikan Büyükelçiliği'nin vizeyi geri alması için dua ettim, sonra kendime gelip, Tanrı'dan dualarımı ciddiye almamasını istedim. Hep birlikte yatak odasına koştuk.

"Hei, Chi m o! Nwunye m! Hei!" İfeoma Hala masanın yanında durmuş, şok geçiren insanların yaptığı gibi, serbest elini başına götürmüştü. Anne'ye ne olmuştu? Hala telefonu uzatıyordu, Jaja'ya vermek istediği belliydi ya, daha yakında

olduğum için ahizeyi kaptım. Ellerim öylesine titriyordu ki, ahize kulağımdan şakağıma kaydı.

Anne'nin telefondan gelen alçak sesi, elimin titremesini hızla geçirdi. "Kambili, baban. Biraz önce fabrikadan aradılar, masasının başında ölü bulmuşlar."

Telefonu kulağıma daha sıkı bastırdım. "Ne?"

"Baban, dedim. Biraz önce fabrikadan aradılar, masasının başında ölü bulmuşlar." Anne teyp gibiydi. Onu aynı şeyi Jaja'ya, aynı ses tonuyla söylerken düşündüm. Kulaklarım sıvıyla doldu. Onu doğru duymuş olmama, babamı masasının başında ölü bulduklarını işitmeme rağmen, "Bombalı bir mektup mu almış?" diye sordum. "Bombalı mektup muymuş?"

Jaja telefonu elimden kaptı. İfeoma Hala beni yatağa götürdü. Oturdum, gözlerimi yatak odasının duvarına dayanmış pirinç torbasına diktim; o pirinç torbasını, jütün kahverengi örgüsünü, üzerindeki ADADA UZUN TANE yazısını, masanın yanında, duvarın dibinde nasıl kaykılarak durduğunu sonsuza dek hatırlayacağımı biliyordum. Baba'nın öleceği, ölebileceği ihtimalini daha önce hiç düşünmemiştim. Ade Coker'dan, öldürülen diğer bütün insanlardan farklıydı o. Ölümsüz görünüyordu.

Oturma odamızda, Jaja'nın yanına oturdum, bir zamanlar etajerin durduğu, heykelciklerin bulunduğu boşluğa baktım. Anne üst katta, Baba'nın eşyasını topluyordu. Yardım etmek için yukarıya gittiğimde, onu kalın halının üzerine diz çökmüş, yüzünü Baba'nın kırmızı pijamalarına bastırmış görmüştüm. İçeri girdiğimde kafasını kaldırmadı; ipeğin boğduğu sesiyle, "Git, *nne,* git Jaja'yla otur" dedi.

Dışarıda yağmur perdeler halinde iniyor, çılgın bir ritimle kapalı camları dövüyordu. Anakardiumlar ile mangoların dallarını koparacak, ıslak toprağın üzerinde çürüterek o tatlı ve ekşi kokuya neden olacaktı.

Bahçe kapıları kilitliydi. Anne Adamu'ya kapıları kapatmasını, *mgbalu*'ya katılmak, bizimle birlikte yas tutmak için akın eden kalabalıkları içeri almamasını söylemişti. Abba'dan gelen *ummunna* üyeleri bile geri çevrilmişti. Adamu taziyeye gelenleri geri çevirmenin görülmemiş bir şey olduğunu söylüyordu. Oysa Anne yasımızı kendi aramızda tutmak niyetinde olduğumuzu, isteyenlerin Baba'nın ruhuna ayin düzenleyebileceğini anlattı. Daha önce Anne'nin Adamu'yla bu şekilde konuştuğunu hiç duymamıştım; aslında Anne'yi Adamu'ya bir şey söylerken hiç duymamıştım.

"Hanımefendi biraz Bournvita içmeniz gerektiğini söylüyor" dedi Sisi, oturma odasına gelip. Elindeki tepsinin üzerinde, Baba'nın çayını içmek için kullandığı fincanlardan ba-

zıları vardı. Sisi'nin üzerindeki kekik ve köri kokusunu rahatlıkla soluyordum. Yıkandıktan sonra bile, böyle kokardı. Ev ahalisi içinde ağlayan tek kişi Sisi'ydi; gürültülü hıçkırıkları şaşkın sessizliğin karşısında hızla sakinleşmişti.

Sisi gittikten sonra Jaja'ya döndüm ve gözlerimle konuşmaya çalıştım. Oysa Jaja'nın gözleri, perdesi çekilmiş bir pencere gibi bomboştu.

Sonunda, "Biraz Bournvita içmeyecek misin?" diye sordum.

Kafasını salladı. "O fincanlarla, hayır." Oturma biçimini değiştirip ekledi: "Anne'yi korumalıydım. Obiora'nın, ailesini başının üzerinde nasıl dengelediğine bak; oysa ben ondan büyüğüm. Anne'yi korumam gerekirdi."

"Tanrı en iyisini bilir" dedim. "Tanrı kendini gizemli yollarla belli eder." Baba'nın böyle söylediğim için gururlanacağını, böyle konuşmamı onaylayacağını düşündüm.

Jaja güldü. Gülüşü birbirine bağlanmış kısa horultuları andırıyordu. "Tanrı tabii bilir. Sadık hizmetkârı Eyüb'e hatta kendi oğluna yaptıklarına bir baksana. Peki, nedenini hiç düşündün mü? Hepimiz kurtulalım diye, neden kendi oğlunu öldürmek zorunda kaldı? Neden kollarını sıvayıp, bizi kurtarmadı?"

Terliklerimi çıkardım. Soğuk mermer zemin ayaklarımın sıcaklığını çekti. Jaja'ya gözlerimin dökmediğim yaşlardan yandığını, hâlâ Baba'nın merdivenlerdeki ayak sesini dinlediğimi, duymak istediğimi söylemeye niyetlendim. İçimde, sığdırdığım yerler kaybolduğundan hiçbir tarafa yerleştiremediğim, acı verecek gibi dağılmış parçalar olduğunu anlatmak istedim. Buna rağmen, "St. Agnes Baba'nın cenaze ayininde dolup taşacak" dedim.

Jaja cevap vermedi.

Telefon çalmaya başladı. Uzunca bir zaman çaldı; sonunda Anne cevap verene kadar, arayan numara birkaç kez aramış olmalıydı. Kısa süre sonra, oturma odasına indi. Göğsünün

üzerine öylesine doladığı şalı sarkıyor, sol memesinin üzerinde, doğuştan kalma küçük siyah ampule benzeyen lekeyi örtemiyordu.

"Otopsi yapmışlar" dedi. "Babanızın vücudunda zehir bulmuşlar." Sesi sanki Baba'nın vücudundaki zehir hepimizin bildiği, tıpkı okuduğum kitaplarda, Paskalya yumurtalarını çocuklarının bulabileceği şekilde saklayanların yaptığı gibi, bulunması için oraya koyduğu bir şeydi.

"Zehir mi?" diye sordum.

Anne şalını sıkıladı, sonra pencerelere doğru yürüdü; perdeleri kenara çekti, panjurların yağmurun içeri girmesini önleyecek gibi kapatıldığından emin olmaya çalıştı. Hareketleri sakin ve yavaştı. Konuştuğunda, sesi de öyleydi. "Nsukka'ya gelmeden önce, çayına zehir koymaya başladım. Zehri bana Sisi buldu; amcası güçlü bir büyücüymüş."

Uzun ve sessiz bir an boyunca, hiçbir şey düşünemedim. Kafam bomboştu, ben bomboştum. Sonra Baba'nın çayından aldığım yudumları düşündüm, sevgi yudumlarını, onun sevgisini dilimde eriten kaynar çayı düşündüm. Doğrulurken, "Neden çayına koydun?" diye sordum Anne'ye. Sesim yüksek çıkıyordu, neredeyse bağırıyordum. "Neden çayına?"

Oysa Anne cevap vermedi. Ayağa kalkıp, Jaja onu elimden kurtarıncaya kadar sarstığımda da bir şey söylemedi. Jaja kollarını belime doladığı ve onu da aramıza almak için döndüğünde, kaçarken bile...

Polis birkaç saat sonra geldi. Birkaç soru sormak istediklerini söylediler. St. Agnes Hastanesi'nden biri onları aramıştı, ellerinde otopsi raporunun bir kopyası vardı. Jaja soru sormalarını beklemedi: Fare zehri kullandığını, zehri Baba'nın çayına kattığını anlattı. Götürmeden önce, gömleğini değiştirmesine izin verdiler.

Farklı bir sessizlik

Şimdi

Cezaevine giden yollar tanıdık. Hapishane avlusuna giden, çukurlarla kaplı asfalta sapmadan hemen önce, evler ile dükkânları, portakal ve muz satan kadınların yüzlerini tanıyorum.

"Portakal istiyor musun, Kambili?" diye soruyor Celestine, arabayı iyice yavaşlatıp, sokaktaki işportacılar ellerini sallamaya, bize seslenmeye başladıklarında. Sesi yumuşak; Anne Kevin'i işten çıkardıktan sonra onu sesinin yumuşaklığı ve ensesinde hançer biçiminde bir yarası olmaması yüzünden tuttuğunu söylüyor.

"Bagajda götürdüklerimiz yeterli olmalı" diyorum. Anne'ye dönüyorum. "Buradan bir şey almamızı istiyor musun?"

Anne kafasını sallayınca, eşarbı kaymaya başlıyor. Uzanıyor ve eşarbı önceki gibi gevşek bir düğümle bağlıyor. Göğsünün çevresine sardığı şalı da gevşek; durmadan şalını çözüp bağladığında, altındaki delik deşik külotlarını herkese göstermek için şallarının açılmasına aldırmayan, Ogbete pazarındaki pasaklı kadınlara benziyor.

Böyle görünmeye aldırmıyor gibi; farkında bile değil. Jaja'nın hapishaneye girmesinden, kendisinin de herkese Baba'yı kendisinin öldürdüğünü, çayına zehir koyduğunu anlatmaya başlamasından beri çok değişti. Gazetelere mektuplar bile yazdı. Oysa onu kimse dinlemedi; hâlâ da dinlemiyorlar. Görüntüsü acı verecek derecede kemikli bir vücuda sahip

olmasının, cildinin karpuz çekirdeği büyüklüğünde kara lekelerle kaplanmasının nedeninin kocasının ölmesinin, oğlunun da hapiste olmasının yarattığı üzüntü ve kabullenmeme duygusundan kaynaklandığını düşünüyorlar. Belki de bütün yıl boyunca tümüyle siyah ya da beyaz elbiseler giymemesini bunun için bağışlıyorlar. Belki de insanlar onu birinci ve ikinci yıldönümü ayinlerine katılmamasını, saçını kesmemesini de bu nedenle eleştirmiyorlar.

"Şalını sıkılamaya çalış, anne" diyorum, uzanıp omzuna dokunarak.

Anne gözlerini arabanın camından ayırmadan omuz silkiyor. "Yeterince sıkı."

Celestine dikiz aynasından bize bakıyor. Gözleri iyilik dolu. Bir keresinde Anne'yi kendi köyündeki bir *obia*'ya "böylesi konularda" uzman olan birine götürmemizi önermişti. Celestine'in "böylesi konularla" ne demek istediğini, Anne'nin delirdiğini ima edip etmediğini anlayamadım ama, yine de gitmek istemeyeceğini söyledim. Celestine iyi niyetli. Bazen Anne'ye nasıl baktığını, arabadan inmesine yardım ettiğini görüyor, onu tekrar kendine getirmek istediğini biliyorum.

Anne ve ben hapishaneye neredeyse hiç birlikte gitmiyoruz. Genellikle Celestine beni haftada bir, Anne'nin gitmesinden bir ya da iki gün önce götürüyor. Bana kalırsa, Anne böylesini yeğliyor. Oysa bugün farklı, özel: Sonunda, Jaja'nın kesin olarak çıkacağını söylediler bize.

Devlet başkanının aylar önce ölmesinden sonra –bir fahişenin üzerinde, ağzı köpürüp kıvranarak öldüğünü söylüyorlar– Jaja'nın hemen serbest bırakılacağını, avukatlarımızın bir şeyler bulacaklarını sandık. Özellikle de demokrasi yanlısı grubun gösteri yürüyüşlerinden, Baba'nın ölümü konusunda bir hükümet araştırması isteyip, onu eski rejimin öldürdüğünü iddia etmelerinden sonra. Ne var ki geçici olarak yönetime getirilen sivil hükümetin vicdani retçileri özgür bı-

rakacağını açıklaması birkaç hafta, avukatlarımızın Jaja'yı o listeye eklemeyi başarmaları da ayrıca birkaç hafta daha sürdü. Jaja'nın adı iki yüz kişilik bir listenin dördüncü sırasında. Gelecek hafta çıkacak.

En yeni avukatlarımızdan, adlarının önünde Nijerya Yüksek Avukatı anlamında etkileyici SAN rütbesine sahip olan ikisi, dün öyle dediler bize. Eve müjdeyle birlikte, pembe kurdeleye sarılı bir şişe şampanya getirdiler. Onlar gittikten sonra, Anne'yle bu konuyu konuşmadık. Aynı yeni huzuru, uzun zamandan beri ilk kez somutlaşan yeni umudu taşımayı sürdürdük, ama paylaşmadık.

Anne'yle konuşmadığımız daha o kadar çok şey var ki. Yargıçlara, polislere ve gardiyanlara rüşvet olarak imzaladığımız yüksek tutarlı çeklerden hiç bahsetmiyoruz. Baba'nın varlığının yarısı St. Agnes'e ve kilisedeki misyonların geliştirilmesine gittikten sonra bile, ne kadar paramız kaldığına değinmiyoruz. Baba'nın çocuk hastanelerine, anasız bebek yurtlarına ve iç savaştan sakat kalan gazilere yaptığı isimsiz yardımları araştırmak konusunda hiç konuşmuyoruz. Sesimizle söylemediğimiz, kelimelere dökmediğimiz, daha o kadar çok şey var ki.

"Lütfen Fela kasetini çal, Celestine" diyorum, koltuğumda arkama yaslanarak. Kısa süre sonra, arabanın içi küstah bir sesle doluyor. İlgileniyor mu diye bakmak için Anne'ye dönüyorum, ama ön koltukta oturmuş, camdan dışarı bakıyor. Bir şey duyabildiğinden bile kuşkuluyum. Çoğu kez, cevap yerine başını sallayıp eğiyor, o zaman söyleneni gerçekten duyup duymadığını merak ediyorum. Sisi'yle birlikte oturma odasında saatler geçirdiğinden, Sisi'den onunla konuşmasını istedim, ama Sisi Anne'nin söylenenlere cevap vermediğini, sadece oturup önüne baktığını anlattı. Anne ona kartonlar ve kartonlar dolusu porselen tabaklar veriyor, sonra onu izlerken Sisi de mutfağın yerine oturmuş, yüksek sesle ağlıyordu.

Sisi artık yeni uşağımız Okon'a talimat vermek ve Anne'nin ihtiyaçlarına bakmak için arada bir geliyor. Anne genellikle bir şey söylemiyor, olduğu yerde ileri geri yaylanırken sadece kafasını sallıyor.

Geçen ay, Nsukka'ya gideceğimi söylediğimde, artık orada hiçbir tanıdığım olmamasına rağmen, bir şey söylemedi, neden gittiğimi bile sormadı. Sadece başını salladı. Beni Nsukka'ya Celestine götürdü, oraya öğlene doğru, güneş insanın kemiğindeki iliği eritebileceğini sandığım sıcak güneşe dönüşürken vardık. Üniversite arazisindeki çimlerin çoğu şimdi artık gereğinden uzun, uzamış yeşil oklar gibi dikiliyor. Aslan heykeli bile eskisi gibi parlamıyor.

İfeoma Hala'nın dairesinde oturan aileden içeri girmek için izin istediğimde, bana tuhaf tuhaf bakmakla birlikte içeri buyur edip bir bardak su verdiler. Elektrik olmadığı için, suyun sıcak olacağını söylediler. Tavandaki vantilatörün kanatları tozdan kabuk bağladığından, uzunca bir süredir elektrik olmadığını anladım; vantilatör çalışsaydı tozlar uçuşmuş olurdu. Her iki yanında birbirinden farklı delikler bulunan kanepede oturarak bütün suyu bitirdim. Dokuzuncu Mil'de aldığım meyveleri verirken, muzlar bagajdaki sıcaktan karardıkları için özür diledim.

Enugu'ya dönerken, Fela'nın zorlu şarkısını bastıracak kadar yüksek sesle güldüm. Nsukka'nın asfaltlanmamış yolları arabaları harmattan zamanında tozla, yağmur mevsiminde de yapışkan çamurla kapladığı için güldüm. Asfaltlanmış yollardaki çukurlarda sürpriz armağanlardaki gibi yaylandığı, havanın tepe ve tarih koktuğu, güneş ışığı kumu dağıtıp altınımsı toza çevirdiği için güldüm. Nsukka insanın içinde, karnının derinliklerinde, gırtlağınıza bir özgürlük türküsü gibi yükselecek bir şeyi, kahkaha gibi bir şeyi çözdüğü için güldüm.

"Geldik" diyor Celestine.

Hapishane avlusunun içindeyiz. Solgun duvarlarda biçim-

siz mavi-yeşil küf lekeleri var. Jaja, bazılarının yatabilmesi için bir kısmının ayakta durması gerekecek kadar kalabalık olan ilk koğuşta. Tuvalet dedikleri plastik bir torba, öğleden sonra olduğunda, torbayı götüren kısa bir süre için de olsa güneş ışığı göreceği için, tuvaleti kimin boşaltacağı konusunda kavga ediyorlar. Jaja bir keresinde adamların, özellikle de öfkeli olanların torbayı kullanma zahmetine katlanmadıklarını söylemişti. Farelerin ve hamamböceklerinin arasında uyumaya aldırmıyor, ama yüzünü başka birinin dışkısına sokmak zorunda kalmaktan hoşlanmıyor. Avukatlarımız rüşvet verecek doğru insanları bulduklarından, geçen aya kadar kendine ait bir şiltesi olan, kitaplarını götürebildiği bir koğuşta kalıyordu. Ne var ki, hiçbir neden olmadan gardiyanlardan birinin yüzüne tükürdüğü için, çırılçıplak soyup *koboko*'yla kırbaçladıktan sonra buraya attılar onu. Jaja'nın tahrik edilmeden böyle bir şey yaptığına inanamama rağmen, Jaja bana hiçbir şey anlatmadığından olay hakkında başka bir şey bilmiyorum. Sırtındaki kırbaç izlerini, rüşvet verdiğimiz doktorun bana uzun sosisler gibi şiş ve yarık olduğunu söylediği yaralarını bile göstermedi. Oysa Jaja'nın vücudunda başka yerleri, omuzları gibi, gösterilmesi gerekmeyen yerlerini görebiliyorum.

Nsukka'da gelişen, geniş ve becerikli oluveren o omuzlar, burada bulunduğu otuz bir ay boyunca düştü. Neredeyse üç yıl geçmişti. Jaja buraya ilk geldiğinde doğan bir çocuk şimdi konuşuyor, anaokuluna gidiyor olacaktı. Bazen, ona bakıp ağladığımda, omuzlarını silkiyor ve koğuşunun başkanı –koğuşlarda bir ast-üst düzenleri var– Oladipupo'nun sekiz yıldan beri yargılanmayı beklediğini anlatıyor. Bütün bu süre boyunca Jaja'nın resmi statüsü, "Yargılanmayı Bekleyen" oldu.

Amaka Nijerya'daki yargı sisteminin içler acısı durumundan yakınmak için Devlet Başkanlığı'na hatta Amerika'daki Nijerya Büyükelçisi'ne mektuplar yazıyordu. Kimsenin

mektuplarına cevap vermediğini, yine de *bir şeyler* yapmanın onun için önemli olduğunu söyledi. Jaja'ya yazdığı mektuplarda bunlardan hiç söz etmiyor. O mektupları okuyorum: sohbet gibi, havadan sudan şeyler. Baba'dan hiç bahsetmiyor, hapishaneye neredeyse hiç değinmiyor. Son yazdığı mektupta, bir Amerikan dergisinin Aokpe hakkında neler yazdığını anlatıyordu: Yazar Kutsal Bakire'nin görüneceği konusunda oldukça kötümserdi, özellikle de Nijerya'da, bunca çürüme ve sıcağın ortasında. Amaka dergiye mektup yazıp, düşüncelerini ilettiğini anlatıyordu. Ondan başka türlüsünü beklemiyordum zaten.

Jaja'nın neden yazmadığını anladığını söylüyor. Yazıp ne söylesin ki? İfeoma Hala da Jaja'ya mektup yazmıyor, onun yerine doldurduğu kasetleri gönderiyor. Bazen, onu ziyarete gittiğimde kasetleri kendi kasetçalarımda dinlememe izin veriyor, bazen de istemiyor. Oysa İfeoma Hala bana ve Anne'ye mektup yazıyor. Çalıştığı, biri ön lisans okulunda, diğeri eczanede ya da Amerikalıların deyişiyle ilaç dükkânındaki iki işinden söz ediyor. Dev gibi domatesleri, ekmeğin ucuzluğunu anlatıyor. Ama çoğu zaman, geçmiş ve gelecekle meşgul olmak için şimdiyi unutur gibi, eksikliğini duyduğu ve özlediği şeyleri yazıyor. Bazen de, mürekkep kâğıdın üzerine yayılana ve ne demek istediğini tam anlayamayacağım duruma gelene kadar uzatıyor mektuplarını. "Denediğimiz birkaç kez başarılı olamadığımız için, kendimizi yönetmekten âciz olduğumuzu sanan bazı insanlar var" diye yazmıştı bir seferinde; "sanki bugün kendilerini yönetenler ilk denemelerinde başarılı olmuşlar gibi. Bu tıpkı yürümeye çalışıp da kıçının üzerine düşen bir bebeğe, oturduğu yerden kalkmamasını söylemeye benzer bir şey. Sanki yanından geçen yetişkinler bir zamanlar emeklememiş de."

Çoğunu ezberleyecek kadar ilgimi çekmesine rağmen, bütün bunları neden bana yazdığını hâlâ bilmiyorum.

Amaka'nın mektupları da genellikle aynı uzunlukta, üstelik her seferinde de herkesin nasıl kilo aldığını, Chima'nın bir ayda elbiselerine sığamayacak kadar nasıl şişmanladığını yazmayı da ihmal etmiyor. "Tamam" diye yazıyor, "elektrik hiç kesilmedi, musluktan da hep sıcak su akıyor ama, gülecek zamanımız olmadığı, birbirimizi bile göremediğimiz için, artık eskisi gibi gülmüyoruz." İçlerinde en neşeli ve en düzensiz olanı Obiora'nın mektupları. Dediğine göre, öğretmenlerinin düşüncelerine karşı çıktığı için cezalandırılmadığı, tam tersine övüldüğü özel bir okula gidiyormuş.

"Bana bırakın" diyor Celestine. Bagajı açıyor, ben de meyve dolu plastik torbayı, yiyecekler ile tabakları koyduğumuz bez torbayı çıkarmaya çalışıyorum.

"Teşekkür ederim" diyorum, kenara çekilirken.

Celestine torbaları alıyor ve önümüze düşüp hapishane binasının yolunu tutuyor. Anne arkadan geliyor. Müracaat masasındaki polis memurunun ağzında bir kürdan var. Gözleri sarılıktan öylesine sararmış ki, boyanmış gibi. Masanın üzerinde siyah bir telefonun, kalın ve siyah bir kayıt defterinin, bir köşeye toplanmış saat, mendil ve kolye yığınının dışında bir şey yok.

Gözleri Celestine'in elindeki torbada olmasına rağmen, "Nasılsın, Hemşire?" diyor beni gördüğünde yüzü parlayarak. "Ah! Bugün Hanımefendi'yi de mi getirdiniz? İyi günler, Hanımefendi."

Ben gülümsüyorum, Anne anlamsızca kafasını sallıyor. Celestine meyve torbasını masanın üzerine, nöbetçinin önüne bırakıyor. Torbada, bankadan yeni alınmış, el değmemiş naira banknotlarıyla dolu bir zarfı arasına koyduğumuz bir dergi var.

Adam kürdanını masanın üzerine bırakıp torbaya yapışıyor. Torba masanın arkasında kayboluveriyor. Sonra Anne'yi ve beni alçak bir masanın iki yanında bankların sıralandı-

ğı havasız bir odaya sokuyor. "Bir saat" diyor, odadan çıkmadan önce.

Masanın aynı tarafına, birbirimize değmeyecek şekilde oturuyoruz. Jaja'nın birazdan görüneceğini bildiğimden, kendimi hazırlamaya çalışıyorum. Bu kadar zaman geçtikten sonra bile, onu burada görmek benim için kolay değil. Anne yanımda otururken daha da güç olacak. Sonunda iyi haberler getirdiğimiz, bastırmaya alıştığımız duygular kaybolduğu, yerine yenileri gelmeye başladığı için de, en zoru bu olacak. Derin bir soluk alıp tutuyorum.

"Jaja yakında eve gelecek" diyor Peder Amadi çantama tıkıştırdığım son mektubunda. "İnanmak zorundasın." Ve inandım. Avukatlardan bir haber almamamıza, emin olmamamıza rağmen, ona inandım. Peder Amadi'nin söylediklerine inanıyorum; el yazısının kararlı yatıklığına inanıyorum. *Söylediği ve sözü doğru olduğu için.*

Yeni bir mektup gelene kadar, son mektubunu hep yanımda taşıyorum. Bu yaptığımı Amaka'ya anlattığımda, cevabında Peder Amadi'yle aşna fişne olmam konusunda bana takıldı, sonra da gülen bir yüz çizdi. Oysa ben onun mektuplarını aşna fişnelik yüzünden taşımıyorum yanımda; zaten çok az bir aşna fişnelik var. Mektuplarını "Her zamanki gibi" yazısının dışında bir şeyle bitirmiyor. Mutlu olup olmadığını sorduğumda, hiç evet ya da hayır diye cevap vermiyor. Onun cevabı, Tanrı'nın göndereceği yere gideceği oluyor hep. Siyah birinin ona rahiplik etmesini kabul edemediği için elini sıkmayan yaşlı Alman kadın ya da her akşam onunla yemek yemek isteyen varlıklı dul kadın gibi birkaç kısa anekdotun dışında, yeni hayatı hakkında hemen hemen hiçbir şey anlatmıyor.

Mektupları daha çok benimle ilgili. Uzun ve ayrıntılı oldukları, bana değerli olduğumu hatırlattıkları, duygularıma seslendikleri için yanımda taşıyorum onları. Bundan birkaç ay önce, bazı olaylar için bir neden bulamadığımızdan, bazı

olayların zaten hiçbir nedeni olmadığından ya da buna gerek olmadığından, nedenleri araştırmamı istemediğini yazmıştı. Baba'dan hiç bahsetmedi –mektuplarında Baba'ya neredeyse hiç değinmiyor– ama ne demek istediğini anladım, benim karıştırmaktan korktuklarımı onun deştiğini fark ettim.

Ve bana şükran kattıkları için yanımda taşıyorum mektuplarını. Aınaka insanların Tanrı'yla yarışabilmek, Tanrı'yı rakip olarak görebilmek için rahipleri sevdiğini iddia ediyor. Oysa Tanrı ve ben rakip falan değiliz, biz sadece paylaşıyoruz. Artık Peder Amadi'yi sevmeye hakkım olup olmadığını hiç düşünmüyor, sadece içimden geleni yapıp onu seviyorum. Kutsal Yolun Misyoner Pederleri adına yazıp imzaladığım çeklerin Tanrı'ya verilmiş rüşvetler olup olmadığını merak etmiyorum artık; sadece karar veriyorum ve imzalıyorum. Rahibi, Peder Amadi gibi Kutsal Yolun Misyoneri olduğu için mi Enugu'daki St. Andrews Kilisesi'ni yeni kilisem olarak seçtiğimi hiç düşünmüyorum bir süredir; gidiyorum işte.

"Bıçak getirdik mi?" diye soruyor Anne. Sesi yüksek çıkıyor. *Jollof* pilavı ve tavukla dolu, silindir biçiminde bir sefertası çıkarıyor. Sanki bir zamanlar Sisi'nin kurduğu gibi güzel bir sofra kuruyormuşçasına, porselen tabakları yerleştiriyor.

"Anne, Jaja'nın bıçağa ihtiyacı yok" diyorum. Jaja'nın doğrudan sefertasından yediğini biliyor, yine de her seferinde yemek tabakları alıyor, haftada bir de farklı renkte, farklı işlemeli olanları getiriyor.

"Eti kesebilmesi için getirmeliydik" diyor.

"Eti kesmiyor, olduğu gibi yiyor" diyorum. Anne'ye gülümsüyor, rahatlatmak için uzanıp koluna dokunuyorum. Kirle kaplı masanın üzerine pırıl pırıl gümüş bir kaşık ile çatal yerleştiriyor ve nasıl olduğunu görmek için arkasına yaslanıyor. Kapı açılıyor, içeriye Jaja giriyor. Üzerindeki tişörtü iki hafta önce aldım ama önünde daha şimdiden anakardium suyu gibi hiç çıkmayacak sarı lekeler var. Çocukken, kuju fıstı-

ğı yediğimizde, çekirdeklerden fışkıran tatlı su elbiselerimize gelmesin diye öne eğilirdik. Şortu dizlerinin oldukça üzerinde bitiyor, baldırlarındaki kabuklara bakmamak için gözlerimi çeviriyorum. Onu kucaklamak için kalkmıyoruz; sarılmamızdan hiç hoşlanmıyor.

"Anne, iyi günler, Kambili, *ke kwanu?*" diyor. Sefertasını açıp yemeye koyuluyor. Yanımda Anne'nin titremeye başladığını hissedip, ağlamasını önlemek için hızla konuşuyorum. Sesim gözyaşlarını durdurabilir. "Avukatlar seni gelecek hafta çıkarıyorlar."

Jaja omuz silkiyor. Ensesi bile o kaşıyıp da içlerindeki sarı cerahat akıncaya kadar kuru görünen kabuklarla kaplı. Anne içeriye her çeşit merhem sokabilmek için tüm rüşvetleri verdi ama, merhemler bir işe yaramıyor.

"Koğuşta bir sürü ilginç karakter var" diyor Jaja. Bütün hızıyla pilavı kaşıklıyor. Yanakları sanki ham ve bütün *guava*'yla doldurulmuş gibi, şişiyor.

"Hapisten çıkarıyorlar demek istedim, Jaja. Koğuştan değil."

Çiğnemeye ara veriyor ve burada kaldığı her ay biraz daha sertleşen gözleriyle sessizce bana bakıyor; o gözler artık bel vermeyen bir palmiye ağacı gövdesi gibi. Bir zamanlar gerçekten bir *asusu anya*'mız, bir göz dilimiz olup olmadığını merak ediyorum. Yoksa düşümde mi gördüm?

"Gelecek hafta buradan çıkıyorsun" diyorum. "Gelecek hafta eve geliyorsun."

Elini tutmak istiyorum ama sallayıp kurtaracağından eminim. Gözleri beni, gözlerimdeki aksini, kahramanımın aksini, beni elinden geldiğince korumak için her şeyi yapan abimin aksini göremeyecek kadar suçluluk dolu. Yaptıklarının yeterli olduğunu hiçbir zaman düşünmeyecek ve daha fazlasını yapması gerekmediği kanısında olduğuma asla inanmayacak.

"Yemiyorsun" diyor Anne. Jaja kaşığı alıyor ve pilavı hız-

la yutmaya devam ediyor. Üzerimizde sessizlik asılı ama bu soluk almama izin veren, değişik bir sessizlik. Öteki sessizliği, Baba'nın hayatta olduğu zamanların sessizliğini kâbuslarımda görüyorum. O sessizlik kâbuslarımda utançla ve üzüntüyle ve adlandıramadığım bir sürü başka şeyle birleşiyor, ter içinde haykırarak uyanana kadar Pentekost'taki gibi başımın üzerinde, mavi alevden diller gibi asılı kalıyor. Her pazar Baba'ya ayinler bağışladığımı, onu rüyalarımda görmek istediğimi, bunu bazen, uykuyla uyanıklık arasında kendi düşlerimi yaratacak kadar arzuladığımı Jaja'ya anlatmadım. Baba'yı görüyorum, beni kucaklamak için uzanıyor, ben de uzanıyorum ama vücutlarımız kavuşamıyor, sıçrayarak uyanıyorum ve kendi yarattığım düşleri bile denetleyemediğimi anlıyorum. Jaja'yla aramızda hâlâ sessiz kalan o kadar çok şey var ki. Belki zamanla daha çok konuşacağız, belki de söylemeyi, uzun zamandır çıplak kalmış düşüncelere kelime giydirmeyi asla başaramayacağız.

"Eşarbını düzgün bağlamamışsın" diyor Jaja Anne'ye.

Şaşkınlıkla bakıyorum. Jaja daha önce başkalarının ne giydiğini hiç fark etmezdi. Anne eşarbını aceleyle çözüp yeniden bağlıyor: hem bu sefer kafasının arkasında sağlam ve sıkı iki düğümle.

"Süre doldu!" Nöbetçi odaya giriyor. Jaja hiçbirimizle göz teması kurmadan kısa bir *"Ka o di"* diyor, sonra da nöbetçinin yanına takılıp gidiyor.

Odadan çıkarken Anne'ye, "Jaja çıktığında Nsukka'ya gitmeliyiz" diyorum. Artık gelecekten bahsedebilirim.

Anne bir şey söylemeden omuz silkiyor. Yavaş yürüyor; topallığı artık daha çok belli oluyor, her adımda vücudu yana sallanıyor. Bana dönüp, "Teşekkürler, *nne"* dediğinde arabaya çok yakınız. Üç yıldan beri ona bir şey söylenmeden konuştuğu ender günlerden biri. Bana neden teşekkür ettiğini ya da söylediğinin ne anlama geldiğini düşünmek istemiyo-

rum. Tek bildiğim, artık hapishane avlusunun rutubet ve sidik kokusunu solumayacağım.

"Önce Jaja'yı Nsukka'ya götürür, arkasından da Amerika'ya, İfeoma Hala'yı ziyarete gideriz" diyorum. "Döndüğümüzde Abba'da yeni portakal ağaçları dikeriz, Jaja da mor amber diker; çiçeklerin suyunu emebilmemiz için ben de ixora." Gülüyorum. Uzanıyorum, elimi Anne'nin omzuna koyuyorum; bana yaslanıp gülümsüyor.

Tepede beyazlatılmış pamuk yününe benzeyen bulutlar alçakta asılı gibi görünüyorlar; öylesine alçaktalar ki, uzanıp rutubetlerini sıkabilirim. Yeni yağmurların yağması yakındır.

Teşekkürler

"Küçük" kardeş ve en iyi arkadaş, müsvedde okuyucusu ve öykü göndericisi Kenechukwu Adichie'ye –her erken "hayır'ı" paylaştığı, beni güldürdüğü için.

Arkadaştan çok kız kardeşlerim Tokunbo Oremule, Chimson ve Amaka Sony-Afoekelu, Chinedum Adichie, Kamsiyonna Adicihie, Arizne Maduka, İjeoma ve Obinna Maduka, Uche ve Sony Afoekelu, Chukwunwike ve Tinuka Adichie, Okechukwu Adichie, Nneka Adichie Okeke, Bee ve Uju Egonu ve Urenna Egonu'ya –suyun da kan kadar yoğun olabileceğini kanıtladıkları, bunun her zaman farkında oldukları için.

Charles Methot'a –orada sağlamca olduğu için.

Ada Echetebu, Binyavanga Wainaina, Arinze Ufoeze, Austin Nwosu, İkechukwu Okorie, Carolyn DeChristopher, Nnake Nweke, Amaechi Awurum, Ebele Nwala'ya –davullarımı çaldıkları için.

Antonia Fusco'ya –böylesi bilge ve sıcak editörlüğü, neredeyse perendeler attıracak telefonu için.

Temsilcim Djana Pearson Moris'e –bana inandığı için.

Stonecoast Yazarlar Konferansı'ndaki 2001 Yazı'nın insanları ve ruhuna –ıslıklarıyla gürültülü tezahüratları için.

Tüm dostlara –telefonlarına cevap vermediğimde beni anladıklarını iddia ettikleri için.

Teşekkürler. *Dalu nu.*

"Jaja'nın meydan okuması şimdi bana İfeoma Hala'nın denemek için diktiği mor amberleri hatırlatıyordu: Ender bulunan, mis kokan bir özgürlük. Darbeden sonra, Hükümet Meydanı'nda, ellerinde yeşil yapraklar sallayan kalabalıkların şarkısını söylediklerinden farklı bir özgürlük. Yaşanacak bir özgürlük."

Kambili, ergenliğini Katolik bir sofuluğun hüküm sürdüğü, sömürgeciliğin şekillendirdiği zengin babaevinde kardeşi Jaja ile birlikte geçirirken, okutman halasının, bahçesinde mor amberlerin açtığı yoksul evinde özgürlüğü ve ilk aşkı yaşar. Askeri diktatörlük altında Nijerya'da geçen bir çocukluk, bedel ödenerek elde edilen bir gelecek demektir. Kurtuluşun kapısı, evin sessiz ve cefakâr annesi tarafından trajik bir biçimde açılacak, Kambili ve Jaja, babanın, Tanrı'nın ve diktatörün ülkesinde mor amberler kadar güzel olan özgürlüğü ve isyanı tadacaklardır.

tavsiye edilen satış fiyatı

₺29,5

ISBN 978-605-09-6101-0

Sertifika no: 11940

9 786050 961010

DK DOĞAN KİTAP